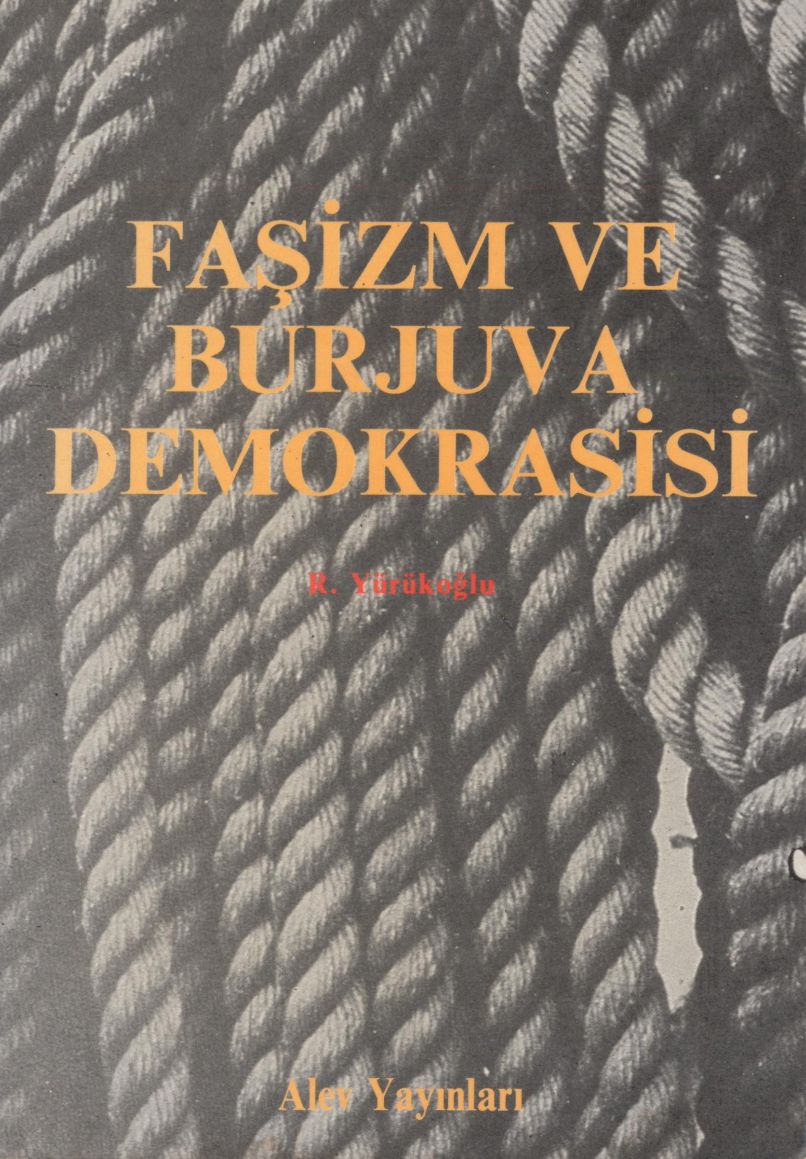

FAŞİZM VE BURJUVA DEMOKRASİSİ

R. Yürükoğlu

Alev Yayınları

FAŞİZM VE BURJUVA DEMOKRASİSİ

R.Yürükoğlu

Alev Yayınları: 8

Alev Yayınevi
Piyerloti Caddesi 17/4-C Çemberlitaş - İstanbul
Tel: 516 84.64

1. Basım - Kasım 1991
Baskı: Yön Matbaacılık Ltd. Şti
Tel: 544 66 34

İÇİNDEKİLER

Yayıncının önsözü
I. Faşizm
I.1 Türkiye'de Devrimci Durumun ve Faşizm Tehlikesinin Genel Ekonomik Temeli 3
I.2 12 Eylül 1980: Faşizm Dönemi ve Özellikleri 15
I.2.1 1980 Dönemeci (Tezler) 15
I.2.2 Burjuva İdeolojisinin Evrimi ve Kemalcilik–Atatürkçülük 31
I.3 Türkiye Solu ve Faşizm 39
I.4 Devrimci Marksizmin Tezleri Pratiğin Sınavında 57
I.4.1 Üretim İlişkileri ve 24 Ocak Kararları 57
I.4.2 Pratiğin Sınavı 67

II. Faşizmin Çözülüşü
II.1 Faşizmin Çözülme Süreci 81
II.2 Faşizm Çözülüyor 90
II.2.1 Çözülme Kavramı ve "Eleştiriler" 97
II.3 Türkiye'de Bugünün Anlamı 111
II.3.1 Yeni Devlet – Ara Dönem 111
II.3.2 1982 Anayasası ve Siyasal Sistem 119
II.3.3 Çözülme Yavaş mı İlerliyor? 139

III. Burjuva Demokrasisi ve Demokrasi
III.1 Burjuva Demokrasisi Nedir, Ne Değildir 151
III.2 Faşizm Gitti Ama Demokrasi Gelmedi 161
III.3 Dünü ve Bugünü Çarpıtmak Burjuvaziye Hizmettir 169
III.3.1 Yakın Tarih 169
III.3.2 Güncel Durum 176
III.3.3 Güncel Olasılıklar 179
III.4 Burjuva Kaleyi Kuşatmak(!) 191

III.5 Türkiye'nin Önünde Reform Değil Devrim Var 203
III.6 Koşulların İstediği Tutum: Pişmiş Aşa Su Katmak 221

IV. Uluslararası Deneyim
IV.1 İspanya'da Faşizmin Çözülüşü 227
V.2 Portekiz'de Faşizmin Çözülüşü ve Yıkılışı 283

EK: Troçki'nin Faşizm Anlayışı 318

YAYINCININ ÖNSÖZÜ

Devrimci hareketin 1980 sonrasında yayınladığı çok sayıda sol yayın, bugünkü siyasal rejimi faşist olarak nitelemektedir. Açık, ''gizli'', ''örtülü'', ''sömürge tipi'', ''tam'' ya da ''yarı'' faşizm!...

Burada ilginç iki temel nokta var.

Bunların 12 Eylül 1980 *öncesine* ilişkin değerlendirmeleriyle, bugünü değerlendirişleri arasında köklü bir fark yoktur. 12 Eylül 1980 öncesi, 12 Eylül dönemi ve sonrasında burjuva devletin *biçiminde* farklı bir tanım gerektirecek bir değişiklik olmamıştır(!) Bu açıdan, ''sol''lar oldukça ''ilkesel'' ve ''tutarlı''dırlar.

Ancak, ''sol''ların yazdıklarıyla yaptıkları birbirini tutmuyor. 12 Eylül döneminin karanlığındaki siyasal çalışma yöntemleriyle örneğin bugünkü yöntemleri arasında fark vardır. Bugün, faşizm(!) altında legal dergi, kitap çıkarıyor, en ''illegal'' belgelerini en legal koşullar altında yayınlıyorlar. Çarşaf çarşaf ''illegal'' bildiriler, değerlendirme yazıları, vb. gazete bayilerinde satılan dergilerin sayfalarını süslüyor.

''Sol''lar, seçimlere ilişkin tutum alırken de hem faşist diktatörlük koşullarından dem vuruyorlar, ''gidecek olanla gelecek olan arasında fark yoktur'', ''on senede bir darbe yapılırdı, şimdi seçim var'' vb. diyorlar, hem de aynı faşizm(!) koşulları altında ''yurtsever, anti-faşist, komünist adaylar''a destek vereceklerini ilan ediyorlar.

Devrimci hareketteki bu ikiyüzlü tutum, bu şizofrenik bozulma, onun, Marksizmin öngördüğü teorik-bilimsel çalışma alışkanlığını henüz kazanamamış ve dolayısıyla

yarım aydın oluşundan, sınıfsal temelde de küçük burjuvalığından kaynaklanmaktadır.

Marksizmden nasibini almış, teorisini işçi sınıfıyla ve sınıf kavgasıyla bağlamış hangi akım, "politik özgürlük yoksunluğuyla karakterize olan faşist diktatörlük koşulları"ndan söz edebilir? Çünkü politik özgürlük, işçi sınıfı için ancak devrimle, kendi sınıf erkini kurmasıyla ulaşılabilecek bir durumdur. Dünya işçi sınıfının amacı, Marksizmin gösterdiği hedef, *politik özgürlüktür*.

"Sol"ların mantığıyla, (gelişmekte olan ya da gelişmiş ülke, farketmiyor) kapitalizm altında faşizmden başka bir devlet biçimi *yoktur*. İşçi sınıfının da, böyle bir solu ciddiye alması için herhangi bir neden yoktur.

Faşizm ve burjuva demokrasisi, aynı devletin (burjuva diktatörlüğü) iki ayrı *biçimidir*. Faşizmi faşizm olarak adlandırmamak da, burjuva demokrasisine onun geri, güdük, kısıtlı, vb. oluşunun yapısal nedenlerini bulup çıkarmadan "faşizm" yaftasını yapıştırmaya çalışmak da işçi sınıfına, emekçi yığınlara yanlış yol göstermektir.

Türkiye devrimci hareketinde en çok ve ısrarla yapılan hata, Türkiye tipi güdük, geri, kısıtlı burjuva demokrasisini faşizm olarak nitelemektir. Bunun bir önemli sonucu, "sol"ların, Batı'daki gibi bir "demokrasiyi" varılacak hedef gibi görmeleri, göstermeleri, nesnel olarak burjuva demokrasisini *aklamalarıdır*. Küçük burjuva "sol" hareketin barutu buraya kadardır. Hele, sosyalist sistemin çöktüğü, dünya çapında bir karşı- devrim ve gericilik döneminin işçi sınıfının üstüne çökmekte olduğu bir sırada bu zaaf onu, ancak sosyalizmle önü açılacak gerçek demokrasiye, demokrasi ve devrim savaşımına daha da yabancılaştırır.

Türkiye işçi sınıfının gereksinimi, "zam-zulüm-işkence, işte faşizm" gibi bilimdışı tekerlemeler değil, kapitalizmin yapısal özelliklerinin, kapitalizm altındaki farklı devlet biçimlerinin ortaya çıkış ve bir diğerine dönüşüm koşullarının, nedenlerinin Marksizmin ışığında ortaya çıkartılmasıdır. *Faşizm ve Burjuva Demokrasisi* kitabı, bu gereksinimi

karşılamaktadır.

Türkiye'de bu alanda yayınlanmış ilk yerli çalışma olan *Faşizm ve Burjuva Demokrasisi,* 1978-1988 döneminde yazılmış araştırma yazılarının bir derlemesi olarak hazırlandı. Kitaptaki bölümlerin büyük çoğunluğunu R.Yürükoğlu'nun yazıları oluşturuyor. Ayrıca, Devrimci Marksist hareketimizin çeşitli kollektif metinlerinden bölümler, Emine Engin'in, Memet Kurtalan'ın, Hüseyin Çakır'ın araştırmaları var.

Faşizm ve Burjuva Demokrasisi, dört bölümden oluşuyor: Faşizm, Faşizmin Çözülüşü, Burjuva Demokrasisi ve Demokrasi, Uluslararası Deneyim.

Faşizm bölümünde, 12 Eylül 1980 öncesinde ve darbe sonrasında yazılmış yazılarda, neden faşizmin Türkiye finans-kapitali için bir nesnel gereklilik olduğu konusu ayrıntılı olarak ele alınıyor. Faşizm tanımı üzerinde durulduktan sonra, 12 Eylül faşizmi döneminde sol hareketteki yanlış anlayışlar sergileniyor. Faşizmin önündeki hedeflerin ne kadarını, ne ölçüde gerçekleştirebildiğinin değerlendirmesi yapılıyor.

Faşizmin Çözülüşü bölümü, R.Yürükoğlu'nun aynı adı taşıyan kitabının büyük bir bölümünü içeriyor. Faşizmin ve faşizmin çözülüşünün dinamiklerinin incelendiği bu bölümde, 12 Eylül faşizmi somut örneklerle sergilendikten sonra, faşizm ve anayasa ilişkisi ele alınıyor, 1982 Anayasası'na neden faşist denilemeyeceği Marksizmin ışığında gösteriliyor.

Burjuva Demokrasisi ve Demokrasi bölümünde yer alan yazılar, burjuva demokrasisinin ne olup olmadığı tartışmasıyla başlıyor. Faşizm gittikten sonra gelen düzenin neden DEMOKRASİ olmadığını, olamayacağını, bunun Türkiye burjuvazisinin emperyalistleşme aşamasına gelmiş oluşuyla olan bağını ortaya koyduktan sonra, Türkiye'ye DEMOKRASİ gelmesi için gereken koşulları ele alıyor. Burjuvazinin Yağcı'ları eliyle Türkiye işçi sınıfını düzene yamama ve burjuvazinin kuyruğuna takma manevrasını teorik özü ve

pratik örnekleriyle sergiliyor. "Burjuva kale kuşatılmaz, fethedilir" diyen kitap, onu fethedecek ve gerçek demokrasiyi getirecek olanın, işçi sınıfının devrim ve demokrasi kavgası olduğunu ve devrim hakkının dünya işçi sınıfının doğal hukuku olduğunu vurguluyor.

Bu bölümün son yazısı, Türkiye kapitalizminin önündeki olanak ve olanaksızlıkların, yapısal çıkmazının özlü bir değerlendirmesidir. Vardığı sonuç: Türkiye'nin önünde reform değil devrim vardır!

Faşizm ve Burjuva Demokrasisi'nin son bölümü, Türkiye'de faşizm ve faşizmin çözülüşü tartışmasına ışık tutması açısından uluslararası deneyime ayırdık. Araştırmacı arkadaşlarımız, Türkiye sol hareketinde hemen hemen hiç işlenmemiş olan "İspanya ve Portekiz'de faşizmin çözülüşü" süreçlerini tarihsel-toplumsal bir perspektifle ele alıyorlar.

Kitap, Troçki'nin faşizm anlayışının yaşama nasıl ters düştüğünü, dolayısıyla Marksizmden ne denli uzak olduğunu gösteren bir ekle sona eriyor.

***

Faşizm ve Burjuva Demokrasisi, Türkiye devrimci hareketinde giderek azan teorik çalışma boşluğunu giderme yönünde önemli bir adım olmasının yanında, burjuvazinin isterik "Marksizm öldü" çığlıklarına karşı, yaratıcı, Canlı Marksizm'in dimdik ayakta olduğunun güzel bir örneğidir.

Faşizm ve Burjuva Demokrasisi, işçi sınıfı devrimcilerinin küçük burjuva "sol"lardan farkını bir kez daha kanıtlayan bir kitaptır. Bu kitabı işçi sınıfımıza sunmaktan onur duyuyoruz.

Alev Yayınları

I. FAŞİZM

I.1 TÜRKİYE'DE DEVRİMCİ DURUMUN VE FAŞİZM TEHLİKESİNİN GENEL EKONOMİK TEMELİ

R.Yürükoğlu'nun yazdığı
Emperyalizmin Zayıf Halkası
Türkiye'den iki bölüm (Mart 1980)

TÜRKİYE'DE DEVLET TEKELCİ KAPİTALİZMİ VE "BATI BİÇİMİ BURJUVA DEMOKRASİSİ"

Türkiye'de, Batıda olduğu gibi, tekeller ve finans-kapital oluşmuş ve devletle bütünleşmiş, onu ele geçirmiştir. Ama bu oluşum, genel ekonomik farklılık nedeniyle, Batıdaki sonuçları doğurmuyor, doğuramaz.

İleri kapitalist-emperyalist ülkelerde devlet tekelci kapitalizmi, oportünizmin etkisi altındaki devrimci güçler emek-sermaye çelişkisini devrim yoluyla çözemediği için gelişmiştir. Bu yolla, devrimci güçlerin mülkiyeti toplumsallaştırarak çözemediği, üretimin toplumsal niteliği ile mülkiyetin özel niteliği arasındaki çelişkiyi, kapitalizm, mülkiyetin tabanını genişleterek hafifletmiştir. Marks'ın *Kapital*'de kullandığı deyimle, bir anlamda çelişkiyi "olumsuzundan" çözmüştür. Ve bu devlet tekelci kapitalizmi, sömürülen az gelişmiş ülkelerin insafsız talanı ve bilimsel-teknolojik devrimin olanaklarıyla birleşince, toplumsal çelişkiler İkinci Dünya Savaşı'ndan günümüze dek oldukça yumuşak gelmiştir.

Oysa Türkiye'de durum farklıdır. 1970'lerle birlikte

ekonomiyi ahtapot gibi saran, devletle sarmaşan finans-kapital olgusu toplumsal çelişkileri yumuşatmıyor. Tersine azdırıyor. Gerçekten de yurdumuz, özellikle 1968'lerden bu yana sürekli olarak ekonomik, toplumsal ve siyasal bunalımlara sahne oluyor. Türkiye, 1968'lerden 1980'e dek, zaman zaman ilerleyen, gerileyen ama giderek yükselen, olgunlaşan bir süreç içinde *devrimci durum* yaşamıştır.

Bu devrimci durumun altında yatan nedir?

Başka bir tarihsel konumda, başka ülkeler için de söylenmiş olsa şu sözler Türkiye'nin durumunu anlamada önemli bir yardımcı olacaktır: Stalin, Doğu ülkelerinden söz ederken, "bu ülkelere dayatılan çifte boyunduruk, iç boyunduruk (kendi burjuvazilerinin) ve dış boyunduruk (emperyalist burjuvazinin), bu ülkelerde devrimci krizi yoğunlaştırıyor ve derinleştiriyor" (*) diyor. Türkiye'de de buna benzer bir durum var. Üstüne bir de finans-kapital oluşmuş. Artık olağan kârla da doymayan, tekelci *süper kâr* peşinde giden bir mekanizma kurulmuş. Bu nedenle İ. Bilen, "...işbirlikçi burjuvazinin kendisinin tekelciliğe yükselmesi... bunalımı kat kat sertleştirmiştir, süregenleştirmiştir"(**) demiştir.

Tekelci süper kâr, sermaye birikimini hızlandırır. Öte yanda, geniş yığınları hızla yoksullaştırır. Bu nedenle ve aradığı da olağan değil tekel kârı olduğu için, *ülke içinde "karlı" alanlar bulamaz olur.* Böylece, *ülkenin gelişme düzeyi ne olursa olsun,* bir *artık sermaye* ortaya çıkar. Bu nedenle, tekellerin ve finans-kapitalin ortaya çıkışıyla birlikte, sermaye ihracı da gündeme gelir.

Türkiye'de de sermaye ihracı denemeleri var. Bazı tekelciler hatta İngiltere'ye, bazıları İsviçre'ye ve Almanya'ya, Kıbrıs'a, Libya'ya yatırım yaptılar. Libya, Suudi

* J. Stalin, "Doğu Halkları Üniversitesi'nin Siyasal Görevleri", *Toplu Yapıtlar*, İng, basım c.7, s.146

** İ. Bilen, 1974 Konferansı MK Raporu

Arabistan, Irak ve öteki Ortadoğu ülkelerinde Türkiyeli inşaat firmaları altyapı tesisleri kuruyor. Ama bu denemeler çok cılızdır.

Lenin, *Emperyalizm* yapıtında bir İngiliz "finans-kralı" olan Cecil Rhodes'in 1895'de söylediği şu sözleri aktarıyor: *"İç savaşı önlemek istiyorsan emperyalist olacaksın."* (abç) Ve, "...Britanyalı burjuva siyasetçiler bile modern emperyalizmin salt ekonomik denebilecek kökleriyle, sosyo-siyasal kökleri arasındaki bağı gördüler"(*) diye ekliyor. Türkiye'nin önde gelen burjuva siyasetçilerinin bu bağı görmediklerini mi sanıyoruz? Gördüler. Son 20-25 yılda gelen tüm hükümetlerin programları gördüklerini kanıtlıyordu. Ancak, tükenmez sermaye ile ve çok yüksek teknolojiyle donanmış emperyalist devlerin varlığı, bu kapıyı açtırmıyor. Yapılan kısıtlı "sermaye ihraçları" da yine şu ya da bu emperyalist tekelin koltuğu altında gerçekleşebiliyor. Başka bir deyişle, Türkiye dış yatırımlarda da "emperyalizmin atlama tahtası" olmaktan öteye geçemiyor.

Lenin'in dediği gibi, kapitalizm yayılma gereksinimi duyup da yayılamazsa derinleşir, içeride yoğunlaşır. (**) Türkiye'de olan da budur. Batıda bir zamanlar olduğu gibi, kolayca açılacak kapılar bulamayan Türkiye tekelleri devleti yedeğe alıyor, onunla kaynaşıp bütünleşiyor, onu kendi çıkarlarına bağlayarak *ülke içindeki sömürüyü yoğunlaştırmada* kullanıyor. Çünkü onların Türkiye halkından başkaca bir sömürü kaynakları yoktur.

Bu duruma bir de emperyalist sömürüyü katınca görürüz ki, Türkiye işçisi, emekçisi katmerli sömürü altındadır. Emperyalizm-yerli finans oligarşisi işbirliği halkımızın iliğini kurutuyor. Yığınların yaşantısı giderek çekilmezleşiyor. İşte bu "çifte sömürü" nedeniyle, Türkiye işçi sınıfında *sömürü oranı* ileri kapitalist ülkelerde olduğundan *çok daha* yüksektir. Türkiye ve benzeri ülkeler işçi sınıfı

* Aktaran Lenin, "Emperyalizm", *Toplu Yapıtlar*. İng. basım, c.22, s.259
** Lenin, "Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi", *Toplu Yapıtlar*, c.3, s. 490

daha ağır bir sömürü altındadır.

Böylece, Lenin'in yukarıya aktardığımız, "iç savaşı önlemek istiyorsan emperyalist olacaksın" sözünü de akılda tutarak bir sonuca varabiliriz: Türkiye'de, orta gelişmiş bir taban üstünde oluşan finans-kapital dışa açılamadığı, üstelik bir de sömürüsünden emperyalizme pay vermek zorunda olduğu için tüm çelişkiler olağanüstü keskinleşiyor. 1968'lerden bu yana ardı kesilmeyen bunalımların temelinde böylesi bir sosyo-ekonomik neden yatıyor. Türkiye'de kapitalizm çıkmazdadır.

Böyle bir ortamda, "Batı biçimi burjuva demokrasisi" yaşayamaz. Batı'daki ılık demokrasinin temeli, emperyalist süper kârdır. Oralarda tekellerin kârlarının büyük bölüğü kendi işçi sınıflarının sömürüsünden değil, dünya halklarının ve bu arada Türkiye'nin sömürüsünden geliyor. Oysa, Türkiye finans-kapitali için başlıca sömürü kaynağı, Türkiye işçisidir, emekçisidir.

Türkiye burjuvazisi kendi burjuva demokrasisini evrimci yoldan bile getiremedi. Getiremez de. Türkiye'de burjuva demokrasisine uzun dönemde dayanak olabilecek ekonomik koşullar yoktur. Kapitalizmin en gerici yüzü, tekeller ortaya çıkmış. Bu tekeller, emperyalizme 'maşalık' ediyor, onun işbirlikçiliği içinde halkımızın kanını, canını sömürüyor. Ama onların, dünyanın geniş alanlarından gelen, yeni-sömürgecilikle biriken süper kârlar yoktur. Onların sömürü alanı yurdumuzdur, halkımızdır. Bu durum onları en barbar, en sınırsız sömürü zorbalığına itiyor. Böylesi bir yapı içinde Batı tipi burjuva demokrasisi bile işbirlikçi-holdingci burjuvazi için bir korkulu rüyadır.

Bu durum, emekçi yığınlar için "disiplin" demektir, baskı, zorbalık demektir. Yetmiş yıllık illegal savaşıma zorlanışın altında yatan nesnel nedenlerden biri de budur. Türkiye burjuvazisinin "özgürlükler" vermeye nefesi yoktur. Türkiye'de bugünkü faşist tehlikenin kaynağı da burada, bu ekonomik ve toplumsal yapıdadır. Faşizm isteği yapısaldır.

Bu durumda olan yalnız Türkiye değildir. Koşulları aşağı yukarı birbirine benzeyen ülkelerin tümü için böyle bir durumdan söz edilebilir. Böylesi ülkelerde bugünkü ekonomik ve toplumsal koşullar sürdükçe, Batı tipi burjuva demokrasisi ufku kapalıdır. Bazıları kurtuluşu "sosyal demokrat reformculuk"ta görseler de bu böyledir.

Yurdumuzda kapitalizmin yukarıda değindiğimiz bu çıkmazı, işçi sınıfımızın ve tüm emekçilerin yüksek oranda sömürüsünü getiriyor ve gerektiriyor. Bu nedenle, sosyal demokratik reformculuk, "sömürüyü kaldıracağız", "halk sektörü", vb. belgilerle iktidara gelmiş olsa bile, bu iktidar "sosyal demokrasinin çıkmazı"nı yığınlara iyice göstermekten başka bir sonuç vermeyecekti. Ve de vermedi. Çünkü Türkiye'de orta yol geçicidir. Türkiye toplumunun önünde duran iki yollu kavşak değişmiyor. Ya halkın aşırı sömürüsünü garanti altına alan faşizm, ya halkın devrimci enerjisini seferber ederek sorunları çözecek olan yol, ileri demokratik halk devriminin gerçekleşmesi. Ve bu devrimin, çeşitli oportünist "aşamalar" teorilerinin etkisiyle yarı yolda kalmayıp, kesintisiz devrim süreci içinde sosyalist devrime dönüşmesi, işçi devletinin kurulması.

SOL HAREKETİN YANLIŞI, SOSYAL DEMOKRASİ VE FAŞİZM

Bugünkü Türkiye ortamını değerlendirmede sol hareket çeşitli yanlışlar yapmaktadır. Bunlardan biri de "devrimci durum yok, faşist tırmanış var" biçimindedir. "Devrimci durum yok, faşist tırmanış var" demek, Türkiye'nin ekonomik ve toplumsal ortamını, devrimci durumu ve de faşizmi anlamamak demektir. Yurdumuzda devrimci durum da, faşizm tehlikesi de aynı kaynaktan, bugünkü ekonomik ve toplumsal tabandan yükselmiştir. Kapitalizmin içine düştüğü bunalımdan çıkmıştır. Sınıf savaşımının dev boyutlar alması Türkiye'de kapitalizmin geleceğini sorguya çekmiş, burjuvazi de faşizme tırmanma yoluyla, bu halkayı

Halkın savaşımının yükseldiği yerde "demokrasi" biter, zorbalık ve çıplak diktatörlük başlar. Şöyle diyor Lenin: "Britanya savaş öncesinde, dünyadaki tüm ülkelerden daha geniş ölçüde özgürlüğe sahipti. (...) Özgürlük vardı, çünkü orada devrimci hareket yoktu."(*) Tekelci sermayenin ve onun siyasal ajanlarının egemenliğine karşı ciddi bir tehlike ortaya çıktığında, emperyalizm her çeşit demokrasi görünümünü kaldırıp atmada bir an duraksamaz. Ve dolayısıyla faşizm, finans-kapitalin, burjuva diktatörlüğünün kendini koruma yolundaki güdüsünden doğar.

İşlerin göreceli olarak rahat gittiği, sınıf savaşımın sönük durduğu dönemlerde ve ülkelerde faşizm hiçbir zaman gerçek bir tehlike olamaz, olamamıştır. Ne zaman ki ülkede sınıf savaşımı yükselir, keskinleşir, yığınlar kurtuluş yollarına yönelir, ne zaman ki burjuvazi "bildik yöntemlerle" yönetemez olur, işte o zaman egemen güçler çıkarı faşizmde görür. Erkini tehlikede gören burjuvazi çıplak diktatörlüğe, faşizme sarılır. Boşuna, inine yaklaştıkça çakalların uluması artar dememişler. Türkiye'de olan da budur. *Giderek artan faşist tehlike ve ardından gelen faşizm giderek olgunlaşan devrimci durumdan ayrılmamıştır.*

Sosyal demokrasinin ülkemizdeki faşizm öncesi iktidarı da, kimi umutların tersine, gösterdi ki, ya faşizm ya ileri demokratik halk devrimi ikilemi yapısaldır. "Üçüncü yol", ülkemizin toplumsal yaşamında *geçici bir ara aşamadır.* CHP iktidarı altında da bir yanda devrimci güçler hızla büyüyüp güçlenmiş, öte yanda faşizm tehlikesi giderek artmıştır.

Sosyal demokrat iktidarın MHP'ye karşı tutumu da birşey anlatmamıştır. Çünkü Türkiye'de faşizm MHP ile sınırlı değildi. Faşizm, finans-kapitalin o günkü seçimiydi. MHP, faşizmin o günkü vurucu gücüydü. İktidar MHP'yi kapatsa (ki o zaman en az bir o kadar da devrimci örgütü kapatacaktı,

* Lenin, "RSDİP(B) 7.Tüm Rusya Konferansı'na Güncel Durum Raporu, *Toplu Yapıtlar*, c.24, s.240

uygulaması bunu gösteriyordu), ertesi gün başka vurucu güçler çıkıverirdi.

Sosyal demokrat ağırlıklı hükümet başa geçtiğinde, Ecevit hükümetinin halkımızın istediği ilerici hükümet olmadığını vurgulamış ve sorunları çözemeyeceğini belirtmiştik. Bazıları, ''hemen karşı çıkmak olur mu, daha yeni geldi, ne biliyorsun ne yapacak'' diyerek ve kendilerini sağlama almak için de ''yanlış yaparsa birlikte eleştirelim''i ekleyerek karşı çıktılardı. Oysa, CHP'nin toplumsal yapısı, ideolojisi ve lider kadrosu, kesin konuşma olanağı veriyordu.

Aradan geçen bir yıl içinde bu hükümetin hiçbir sorunu çözemediği, faşizmi geriletemediği, tersine devrimcilere, ilericilere baskı uygulamaya kalktığı ortaya çıkmadı mı? Önce yanaştığı ortak pazar ülkelerinden beklediğini bulamayınca *açıkça* yeniden Amerikan emperyalizmine yattığı anlaşılmadı mı?

Bu gelişimi görebilmek güç değildi. Perşembenin gelişi, Çarşambadan bellidir. Devrimci Marksistler için sosyal demokrasinin ve Türkiye'de sosyal demokrasinin ne olduğu açıktır.

Sosyal demokrasi, emekçiler arasına sızmaya çalışan burjuva ideolojisidir. Sosyal demokrasi, reformlar yoluyla devrimci patlamaları önlemeye çalışan, kapitalizmi yamayarak sürdürmeye uğraşan bir akımdır. Bunun için muhalefetteyken sömürüye karşı konuşur, iktidara gelince sömürüyü ''demokratikleştirmek'' ten başka birşey yapmaz. Dünyada sömürüyü, eşitsizliği, zorbalığı kaldırmış bir sosyal demokrat iktidar var mıdır?

Sosyal demokrat akıma bağlanan emekçiler ise, bu sosyal demagojiye inandıkları için bağlanırlar. Onlar sömürüye gerçekten düşmandırlar. Bu çelişki toplumun durgun dönemlerinde, hele de parti muhalefetteyse, derinlerde durur. Ama ekonomik ve toplumsal bunalım dönemlerinde giderek su üstüne çıkar ve sosyal demokrasinin sonunu belirler. Yığınlar sömürüyü *gerçekten* yok etme yoluna dönerken sosyal demokrat kadroların büyük çoğunluğu

apaçık kapitalist saflarda durur.

Sosyal demokrat partilerde sağ ve sol kanatlar vardır. Sağ sosyal demokrasi tekellerin kucağındadır. Sol sosyal demokratlar partinin emekçi kesimlerine sözcülük etmeye çalışır, genel olarak devrimci Marksistlerle diyalog yanlısıdır. Ama hiçbir sosyal demokrat partide, geçici dönemler dışında, sol kanat yönetimde olmamıştır. Partinin emekçilere hoş gözükmesine yarayan ama siyaset çiziminde ağırlık taşımayan zayıf gruplardır bu sol kanatlar.

Türkiye'ye gelince, bizdeki sosyal demokrat hareket Batı'dan farklıdır. Orada sosyal demokrasi işçi hareketi içinde, Marksizim temeli üstüne yükselmiş, sonradan onunla ideolojik bağlarını koparmış ama geniş işçi çevrelerinde etkinliğini sürdüren bir akımdır. Türkiye'de sosyal demokrasi, *burjuvazinin liberal kesiminin,* finans-oligarşisine duyduğu tepkiye halk hareketinde taban bulmak, hem de bu halk hareketini kapitalizmin sınırlarına hapsedip "ehlileştirmek" amacıyla oturduğu ideolojik tabandır.

Yalnız Türkiye'de değil, yeterli gücü olduğu her yerde sosyal demokrasi bir yandan faşizme karşı konuşur, bir yandan devrimcilere karşı eyleme geçer, önlemler alır. Çünkü kapitalizmin yıkılmasından ölesiye korkar. Ve ne yazık ki, sosyal demokrasinin işçi sınıfından, emekçilerden, halk başkaldırısından duyduğu korku ile faşizmin iktidara gelebilişi arasında yakın bağ vardır. Bu bağı iyi anlayabilmek, devrimci işçi sınıfımızın önündeki yeni tehlikeleri ve olanakları iyi anlayabilmek demek olur.

Faşizm dünyanın hiçbir yerinde bir gecede gelmedi. Her yerde burjuva demokrasisi içinden büyüyüp yükseldi. Faşizmin İtalya, Almanya, Avusturya, Macaristan, Finlandiya ve Bulgaristan ve Türkiye'deki gelişimini izleyenler için, burjuva demokrasisinin reformcu kanadı sosyal demokrasinin, faşizmin bu yükselişinde oynadığı rol sır değildir.

Avrupa'da birçok ülkede faşizmin iktidara gelebilişi yalnızca o günkü ekonomik ve sosyal koşulları, faşizmin

toplumsal demagojisini, çalışma biçimlerini vb., inceleyerek anlaşılmaz. Bunlar faşizmin tekeller için o gün neden zorunlu olduğunu göstermekten pek öteye gidemez. Oysa faşizm yazgı değil, ''allahın emri'' hiç değildir.

Kapitalist Avrupa'nın en büyük, en örgütlü gücü olan işçi sınıfı yükselmekte olan faşizme karşı birlik içinde durabilseydi faşizm iktidara *gelemezdi.*

Neden Avrupa işçi sınıfı faşizmi durduramadı? Bu sorunun bizim için aynı zamanda güncel önemi vardır.

Sorumuzun cevabını verebilmek için 1918'lere, ''sosyal demokrasinin Avrupa devrimine ihaneti''ne dönmeliyiz. Faşizmin önündeki engelleri temizleyen süreç o yıllardan başlar. O yıllar, kötüleyen ekonomik durum ve büyük Ekim devriminin etkileri altında Avrupa'da devrimci patlayış yıllarıdır. İşçi sınıfı ayakta. Almanya'da Spartaküsler siperlerde çarpışıyor. Bavyera'da, Macaristan'da sovyetler kurulmuş. Burjuvazinin, devrimi bastırmaya gücü yetmiyor. İşçi sınıfı tüm Orta Avrupa'da iktidara elini uzatmış, tuttu tutacak. Kapitalizmi yıkılmaktan kim kurtarıyor? İşçi hareketine ilk büyük ihanetini 1914'de Avrupa burjuvasinin savaş bütçelerini onaylayarak, işçileri savaşa katılmaya çağırarak yapan sosyal demokrasi. Almanya'daki 1918 devrimini boğazlayan onlardır. Avusturya'daki 1918-1919 devrimini öteki burjuva partileriyle ''demokrasiyi kurtarma'' adına koalisyon yaparak boğan onlardır. Bu sosyal demokrasinin ikinci büyük ihanetidir.

O zamanlar önde gelen sosyal demokrat lider Otto Bauer, *1918 Avusturya Devrimi* adlı kitabında bu durumu şöyle anlatıyor: ''...Sokaklarda 'proletarya diktatörlüğü', 'tüm iktidar Sovyetlere'den başka birşey duyulmuyordu... Bu ortamla hiçbir burjuva hükümeti baş edemezdi. Sokak ayaklanması onları bir haftada yıkardı. Bu görülmedik güç durumla ancak sosyal demokratlar baş edebilirdi çünkü onlar geniş emekçi yığınların güvenine sahiptiler...'' İşte böyle diyerek sosyal demokratlar, yığın savaşının en yükseldiği anda tekel partileriyle koalisyona girdiler. Otto Bauer

dışişleri bakanı, bir başka sosyal demokrat, Doyç (Deutsch) ise savaş bakanı oldular.

Bu yollarda işçi, emekçi üstüne beyaz terör başladı. Onbinlerce işçi öldürüldü, örgütleri dağıtıldı. Devrim bastırıldı. 1934'lerde faşizmin iktidara gelebilmesi işte bunun sonucudur.

Bununla da kalmadı. Daha sonraki yıllarda faşizmin çizme sesleri yayılırken sosyal demokratlar işçilere bir üçüncü kez daha ihanet ettiler. İşçi sınıfının, komünistlerin birlik çağrılarını reddettiler. "Rejimi kurtarma", "yıkımı önleme", "barışçıl, demokratik yöntemlerle faşizme dur diyeceğiz" safsatalarıyla yığınları aldattılar. Öte yanda, yoğun bir anti-komünizme daldılar. Faşizme karşı parlamento nutuklarıyla sahte bir savaşım verirken, komünistlere karşı tüm ustalıklarını döktürdüler. Hitler'in kuduz "Kasırga Birlikleri"ne dokunmazken, Alman işçi sınıfının savaşkan birliği "Kızıl Cephe"yi yasaklayıp dağıttılar. Faşizmin iktidara oturuşunu önleme açısından en kritik dönem olan 1932 yılı ve 1933'ün ilk üç ayında komünistlerin yaptığı sayısız birlik çağrılarını bir daha reddettiler. ("Ulusu cephelere bölmeyeceğiz" diyen CHP'nin kulakları çınlasın.)

Avrupa'da faşizmin iktidara gelebilişi işte böyle hazırlandı.

Dönüp yurdumuza baktığımızda neredeyse "tarih kendini yineledi" diyeceğimiz geliyor. CHP, halkın birliğine çeşitli kelime oyunlarıyla karşı durdu. İşçi sınıfı hareketinin sayısız kereler yaptığı çağrıları reddetti. Sendikaları ve öteki yığın örgütlerini bölmeye, onları kuyruğuna takıp eylemsizleştirmeye çalıştı. Faşist itler, komandolar ortalıkta. Hem de kapatmak için sayısız "anayasal" gerekçe varken. Öte yanda, devrimci Marksist örgüt "yasa dışı" Kendilerinin "Sosyalist Enternasyonal"e katılmaları yasalara uygun ama İlerici Kadınlar Derneği'nin Dünya Kadınlar Federasyonu'na katılması yasalara ters! Daha çok sayılır. Kendi içlerinde de sol sosyal demokratları, halktan yan kişi ver çevreleri budadılar. Emperyalizmle açıktan sarmaştılar. Onlara De-

mirellerin veremediği ödünleri verdiler. Kahramanmaraş devrimci-Alevi kıyımına karşı, olaylar sürerken, bir hafta boyunca, önlem almadılar.

Sosyal demokrasi ve oportünistler, sendikalarda ve öteki yığın örgütlerinde tüm güçlerini kullanarak işçiyi, emekçiyi etkin yığın çıkışlarından alakoymaya çalıştılar. Bunda başarı da kazandılar.

I.2 12 EYLÜL 1980: FAŞİZM DÖNEMİ VE ÖZELLİKLERİ

II. Leninciler Konferansı'ndan iki bölüm (Mart 1981)

I.2.1 1980 DÖNEMECİ (TEZLER)

Oniki Eylül 1980 günü, halkımıza faşist bir diktatörlük dayatıldı.

Ülkemiz uzun yıllardır derin bir ekonomik-toplumsal-siyasal bunalım içindeydi. Orta derecede gelişmiş ve emperyalizme bağımlı bir ekonomik taban üzerinde finans-kapitalin, devlet tekelci kapitalizminin oluşması sonucunda tüm çelişkiler olağanüstü keskinleşmişti. Devrimci durum ve faşizm tehlikesi bu temelde doğmuştu. Bunalım ya devrimle olumlusundan çözülecek, ya da emperyalizm ve yerli finans-kapital faşizmle tersinden çözmeye girişecekti.

1980'e doğru ekonomik-toplumsal bunalım iyice derinleşti. İşsizlik her yıl artan bir hızla büyüdü. Pahalılık dayanılmaz boyutlar aldı. Sınıf savaşımı yükseldi. İşçi sınıfımız grevlerle, direnişlerle, tüm emekçi yığınların başında yürüdü. Devrim karşı-devrim boğuşması, herşeyi belirleyen ana olgu olmaya başladı. Bir yandan burjuva devlet aygıtı işlemez duruma gelirken, öte yandan devletin faşistleşmesi süreci yol aldı.

1980 yılında, ya devrim, ya faşizm ikilemi yol ağzına geldi. Oniki Eylül faşist darbesi böyle bir ortamda yapıldı. Faşist darbe, burjuva devletinin dağılıp parçalanmış yanlarını ayıklayarak, faşistleşmesi sürecinde nitelik dönüşümü

sağlayarak ve buna dayanarak bunalımı emperyalizm ve yerli finans-kapital yararına, tersinden çözebilmek amacıyla geldi.

DEVRİM HAREKETİNİ ASIL YENENLER SOSYAL DEMOKRASİ VE OPORTUNİZMDİR

Darbe öncesinde devrimci durum hızla olgunlaşıyordu ama devrim güçlerinin bilinç ve örgütlülük düzeyi, öznel öge, nesnel ortamın gerisinde kalıyordu.

Bu geri kalışın başlıca siyasal nedeni, sosyal-demokrasi ve oportünizmin devrim hareketi üzerindeki etkileriydi. Bu etkiler, olgunlaşan devrimci durumun biriktirdiği enerjiyi yanlış bilinçle, yanlış hedeflerle ve geçersiz savaş biçimleriyle tüketti. Devrim hareketini yordu ve böldü. Türkiye proletaryasıyla, Kürt ulusal hareketinin eylem birliğini engelledi.

Devrim hareketinin hızla yükseldiği 1977'de, yığınlarda CHP umutları da yayılmaya başlamıştı. Bu "umutlara" karşı savaş acil bir ideolojik görevken, oportünistler CHP'ye cephe çağrılarıyla bunların yayılmasına yardım ettiler. CHP'yi yığınlardan soyutlamak yerine, kendileri CHP'nin kuyruğundan ayrılmadılar. Devrimci durumun görevlerini yerine getirmeyerek, reformcu taktiklerle savaşımı burjuvazinin kabul sınırlarına hapsettiler. Bu yoldan ve orduyu aklayan, faşizmi MHP ile sınırlayan, Türk ve Kürt halkları arasına güvensizlik sokan, tekeldışı burjuvaziye devrimcilik yakıştıran propagandalarıyla işçi sınıfımızın bilincine karşı cinayet işlediler.

Sosyal-demokrasi, Ecevit'in ağzından, bir toplumsal patlamayı önlemek için uğraştığını açıkça söyleyerek, devrimden korkusunu defalarca dile getirmişti. Bu korkuyla burjuva devletini güçlendirmeye girişen CHP hükümeti, ister istemez devletin polisleşmesine, faşistleşmesine yardımcı oldu. Sıkıyönetim ilân edildi, orduya olağanüstü yetkiler verildi. Grevler ertelendi. Ardından olağanüstü hal, dernekler, özel güvenlik ekipleri vb. yasa tasarıları getirildi.

Tekeldışı burjuvazi ve onun siyasal örgütleri, finans-kapitalin egemen olduğu bir toplumda bağımsız bir güç olarak faşizme-emperyalizme–tekellere karşı savaşım veremeyeceklerini bir kez daha gösterdiler. Tüm yaptıkları, faşist diktatörlüğün gelişini kolaylaştıracak yolları döşemek oldu.

CHP hükümetinin bu uygulamalarına dayanarak yığınlardaki yanılgıları silip atmak hem daha kolaylaşmış, hem daha gerekli olmuşken, oportünistler 1979'da Leninculere saldırıya geçtiler. Leninculeri tasfiyeye çalışarak, örgütü likidasyona sürüklediler. Yaşamın kendisi yasal hayalleri yıkarken, "birleşik legal işçi partisi" (BİP) çığlıklarıyla legalizm yaydılar.

1980'de, olgunlaşan nesnel koşullarla öznel öge arasındaki fark daha da açıldı. İzmir ayaklanmasıyla sınıf savaşının sıçradığı yeni aşamanın gerekleri yerine getirilemeyince, 1 Mayıs 1980 burjuvazinin taktik başarısıyla sonuçlandı.

Devrim güçlerinin göreceli güçsüzlüğü ve dağınıklığı koşullarında gelişen sınıf savaşı, hem yenilgiye doğru bir gidişti, hem de yanlışların pratikte kanıtlandığı, doğruların güçlenmesini getirebilecek bir süreçti. Devrim güçleri henüz yenilmemişti, gidişi tersine çevirme olanağı vardı. Bu nedenle Leninciler 1980 yılı boyunca, bir yandan devrim hareketinin güçsüzlüklerini kaynaklarıyla gösterirken, öte yandan gidişi değiştirmenin yollarını gösterdiler. Sosyal-demokrasi ve oportünizmin iflası ardından Leninci alternatif güçlenmeye başladı. Darbe bu aşamada geldi. Emperyalizmin bölgedeki genel siyasetine de uygun düştüğü bir anda, emperyalizmin onayını ve desteğini alarak finans-kapital, 12 Eylül askersel darbesi ile açık diktatörlüğe geçti.

Halk sınıflarını faşist çeteler yenmedi. Yenemezlerdi. Bizi yenen içimizdeki düşman oportünizm ve onun bağlaşığı sosyal demokrasi - oldu.

12 EYLÜL DARBESİ FAŞİST BİR DARBEDİR

Darbeden iki gün sonra yayınlanan 14 Eylül 1980 tarihli bir

bildiride şöyle deniyordu:

> ''Emperyalizm ve tekelci burjuvazi, devrimci durumdan karşı-devrimle çıkabilmek, derin ekonomik-toplumsal bunalımı tersinden çözmek amacıyla, gerici generaller eliyle faşist bir darbe yaptı. Yerli tekelci burjuvazi bu darbe ile Türkiye'nin emperyalistleşmesinde ve devlet tekelci kapitalizminin işleyişinde önemli bir aşamaya ulaşmayı amaçlıyor.
>
> ''Faşist cuntanın ilk andan başlayarak parlamentoyu, anayasayı ve siyasal partileri feshetmesi, görülmedik boyutlarda tutuklamalara girişmesi, üretimi artırma ve ihracata dönük üretime yönelme çağrısı, karşı-devrimin amaçlarını hiçbir kuşkuya yer vermeyecek biçimde sergiliyor.
>
> ''(...)
>
> ''Devletin yıllardır ilerleyen faşistleşmesi sürecinde bu cunta bir *nitelik* sıçramasıdır. Generaller cuntası, faşizmin korporatif toplum ve devlet düzenine ulaşmayı amaçladıklarını gizlemiyor. Faşist devletin monolitik yapısına ulaşmayı amaçladıklarını gizlemiyor.
>
> ''Generaller cuntası, yurdumuzdaki devrimci durumun üç ögesine karşı açık bir programla gelmiştir.
>
> ''(...)
>
> ''Faşist cunta şimdi son hızla kanlı bir terörle devrim güçlerini dağıtmaya, devrimci durumu söndürmeye, halkı sindirmeye ve istikrarlı bir faşizme varmaya çalışacaktır.''

Darbenin niteliği, gören göze açık olduğu halde, oportünistler, Batılı Troçkistler ve bazı komünist partileri ''darbenin faşist olmadığı'' noktasında anlaştılar. Askersel bir darbe olarak tepeden gelişi, ayrı ideolojisi olmayışı, içinde kanatların varlığı, MHP'ye vurması gibi görüşler ileri sürüldü. Türkiye'deki ''sollar'' ise zaten kendilerine vuran ne olursa, ona faşist adını takıyorlardı. Tüm bunlar faşizmi

özüyle değil, biçimiyle anlamaya çalışan ve bu nedenle yaşamın zenginlikleri karşısında şaşıran yanlış yanaşımın örnekleridir.

FAŞİZMİN ÖZÜ, İŞLEVİ

Faşizme en başta özü, işlevi açısından bakmak gerekir. Genel bir yaklaşımla faşizm emperyalist aşamanın karşı-devrimidir.

Her toplumsal yapıda olduğu gibi, tekelçi kapitalizmin egemenliği koşullarında da üretim ilişkileriyle üretim güçleri arasında, ancak nitel bir sıçramayla aşılabilecek bir uçurum doğmuşsa ve egemen sınıfın sıçramayı reformcu yoldan gerçekleştirecek manevra alanı yoksa, şiddetin ebelik edeceği bir dönem nesnel zorunluluktur. Devrim bunu olumlusundan, kalıcı olarak çözer. Faşizm ise karşı-devrimci şiddetle, finans-kapitalin açık diktatörlüğü altında, geçici olarak olumsuzundan gidermeye çalışır. Bir yandan üretim güçlerini bastırır, öte yandan üretim ilişkilerini, varolan yapı içinde genişletmeye çalışır. Bu da, en önemli üretim gücü olan işçi sınıfına baskı ve devlet tekelci kapitalizminin merkezi bürokratik yapısını pekiştirmek, tüm üretimi bu yapı altında örgütlemek, büyük mülkiyeti güçlendirmek ve dışa açılmaya yönelmek demektir.

Faşizm finans-kapitalin açık şiddete dayalı diktatörlüğü altında "rejimi kurtarma" çabasıdır. Bu bakımdan, başını, kapitalizmi kurtarmanın nesnel gereksinimleriyle, kendi gurupsal çıkarları en iyi üstüste düşen finans-kapital gurubu çeker. Başka bir deyişle, yığınlar üzerinde en ağır şiddet uygulanmasını, şovenizmi kışkırtarak, silahlanarak, gerekirse savaşla dışa açılmayı, vb. kendi somut gereksinimlerinden hareketle savunan finans-kapital gurubu faşist diktatörlüğe "öncülük" yapar. Ancak bir gurubun kendi somut istemlerinden çıkarak "gereksinimleri" en iyi görüyor olması, bunların yalnız o gurubu ya da yalnız finans-kapitali değil, tüm kapitalizmi kurtarmanın nesnel gereksinimleri olduğu gerçeğini ortadan kaldırmaz.

Faşizmin kapitalizmi kurtarmaya yönelişi, tüm burjuvazinin desteğini alması için nesnel temeldir. Ülkenin yüksek sınıf savaşları yaşamış olması, burjuvazinin işçi sınıfı korkusuyla dolu olması da onun bu desteğini esirgememesinin güçlü bir öznel dayanağıdır.

Azınlığa dayalı hiçbir açık diktatörlük, öteki sınıflar üzerinde yalnızca kaba şiddetle ayakta duramaz. Faşist diktatörlüğün de, çeşitli ekonomik manevralarla ve yoğun propagandayla beslenen bağlaşıklık siyasetleri vardır. Bu nedenle, faşist diktatörlüğe şu ya da bu kesimin öncülük etmesinden kalkarak, bundan doğrudan ya da dolaylı çıkarı olanları unutmamak gerekir. Bu gerçekler dikkate alınmalı, anti-faşist savaş hiçbir zaman finans-kapitalin de yalnızca bir kesimine karşı savaşa indirgenmemelidir.

Bu genel anlayış ışığında Türkiye'ye bakınca, darbenin faşist niteliği ülkede ekonomiye finans-kapitalin egemenliğinden, bunalımın ulaştığı boyutlardan, devrim ve karşı-devrim ikileminin güncelliğinden anlaşılır. Darbenin, parlamentoyu, anayasayı vb. kaldırarak, devletin dağılmış yanlarını ayıklayarak gelmesinden ve darbeyi yapanların üniformalı finans-kapital olmalarından anlaşılır. Darbenin daha ilk günü açıklanan amaçların, yıllardır finans-kapitalin özlediği faşizmin nesnel işlevleri olmasından anlaşılır.

Devrimci Marksistler, Türkiye'nin ekonomik, toplumsal ve siyasal yapısını doğru belirlediler. Devrimci durumun varlığını *ilk* gösteren ve 1976'dan itibaren yaygın biçimde işleyen onlar oldu. Devrimci durumun ve faşizm tehlikesinin altındaki nedeni, finans-kapitalin *emperyalistleşme* isteğini ve çabasını 1976'dan bu yana *ilk* ve *tek* gösteren onlar oldu. Devlet içinde işleyen dağılma ve faşistleşme süreçlerini çok önceden gözlediler. Faşizm tehlikesinin MHP ile sınırlı olmadığını 1978'de, tam tersine "yurtsever ordumuz" (!) eliyle dayatılmasının çok daha olası olduğunu 1979'da söylediler. Darbeyi yapanların (hem kurum olarak ordunun, hem yönetici klik olarak üniformalı finans-kapitalin) kimliği onlar için açıktı. Faşist darbeyi anında ve doğru olarak

değerlendirdiler.

Yıllardır ülkemizin yaşadığı devrimci durumu yadsıyan oportünistler (şimdiki TBKP'liler – *Derleyen)* darbenin faşist niteliğini de yadsıdılar. Göstermelik MHP'li avını ve cuntanın içinde "daha kötü" bir kanadın varlığını buna gerekçe olarak kullandılar. Hatta, "kötüsüne" karşı "iyi" kanadı "ilerletmeye" çalıştılar. CHP ile cepheyi bu "iyi" kanadı da içine alacak biçimde genişletmeye çabaladılar. Cuntaya anti-faşist yetenekler yakıştırdılar.

Bunlar, oportünizmin faşizm anlayışının sığlığını gösterir. Bir kez, cuntanın MHP'li avı göstermelikti, yığınların anti-faşist duygularını sömüren, hedef şaşırtmaya çalışan bir demagojiydi. Ama böyle olmasa da, kapitalizmde genel çıkar birçok özel çıkarın çatışmasıyla ortaya çıktığı için, faşist bir yönetimde de kanatların varlığı şaşırtıcı değildir. Tarihde bunun en canlı örneği Nazilerdir. Romanya'da faşist diktatörlük kurulunca, ilk yaptığı iş, faşist partinin liderlerini öldürmek olmuştur.

Hareketin eski yayınlarında 12 Mart'a bile faşist denirken, 12 Eylül'ün faşist olmadığı söylendi. Oportünistlerin ağızdan düşürmedikleri "faşist tırmanış" sözü, "reel olan faşizm tehlikesidir" değerlendirmesi yayınlardan kayboldu. Reel olan faşizm tehlikesidir diyerek, faşizmin reel olmasına yardım ettikten sonra, şimdi "faşizme geçit yok" belgisini geri çektiler. Kimin kime karşı ne amaçla yaptığına bakmadan, "reform" gördükleri her yerde iyi birşey arıyorlar. Bekledikleri "toplumsal ilerleme"nin en sonunda geldiğini sanıyorlarsa yine aldanıyorlar. Oniki Eylül, faşist bir darbedir.

CUNTANIN YAPTIKLARI FAŞİST NİTELİĞİNİ KANITLAR

Günümüzde Türkiye gibi ülkelerde, ordu genel olarak burjuvazinin, özel olarak finans-kapitalin hizmetinde bir kurumdur. Ancak Türkiye'de ordu finans-kapital ilişkisi bunun da ötesindedir. Ordunun üst kademesi, askersel

endüstri kompleksinin, OYAK ve benzeri holdinglerin sahibi ve yöneticisidir. 1980 sonrası ülkeyi yöneten askersel cunta, finans-kapitalin yalnız üst düzeyde bir aracı değil, finans-kapitalin bir kesiminin ta kendisidir. *Üniformalı finans-kapitaldir.*

Bu kesimin bir sözcüsü, darbeden çok önce özlemlerini açıkça dile getiriyordu:

> "...Türkiye yabancı sermaye meselesini sadece sermaye ithali olarak görmemelidir. Dış ülkelere sermaye yatırımı yaparak açılmadıkça, gelişmiş ülkelerle aramızdaki ihracat rekabetindeki dezavantajları kaldıramayız. Türk müteşebbislerinin, *hatta İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin* dış ülkelere belli sermaye yatırımları yapmaları lâzım, ortaklık kurmaları lâzım, oralarda kökü Türkiye'de olan kuruluşlara girmeleri lâzım ki, Türkiye'nin ihracatı artabilsin.
>
> "Türkiye'de çok eleştirilen fakat benim o eleştirilere katılmadığım otomotiv endüstrisi bile bunu yapabilir.
>
> "...Endüstri bakımından geçmiş yıllardaki esas problemimiz, ifadesi çok sempatik olmamakla beraber, sosyal demokrasi ile büyümenin birarada yürüyüp yürümeyeceğidir. İşçilik meselesi gayet ciddi hale gelmiştir, bugün Türkiye'de ve dış ticaretimizi de zorlamaktadır." (*Banka ve Ekonomik Yorumlar*, Ocak 1980, s.26-28).

OYAK'çı kesimin hedefi açıktı.

Türkiye'de faşist diktatörlüğün başını askersel endüstri kompleksini, otomotiv gibi alanları kapsayan üniformalı ve sivil finans-kapital kesimi çekti. Bu kesim öncülüğünü kabul ettirmek için özellikle tekstil çevresinde öbeklenen kesimlerle kapıştı.

Faşist cuntanın bütün önlemleri emperyalistleşmeye ve içerİde üretimi devlet tekelci kapitalizminin merkezi bürokratik yapısı altında yeniden, sıkı bir denetimle

örgütlemeye yönelmiştir.

Finans-kapitalin has adamları, bakanlıkları, danışmanlıkları dolduruyor ve onun devlet bürokrasisi üzerindeki doğrudan denetimini güçlendiriyorlar.

Devlet tekelci kapitalizminin işleyişinde çok önemli bir yer tutacak olan KİT'lerin faşist bürokratik denetim ağındaki yeri açısından ön hazırlıklar yapılıyor. Kamu kesimi çalışanları, giyeceğinden yiyeceğine dek denetim altına alınıyor. Cunta tarımsal ürünleri "destekleme" görevini de KİT'lere veriyor. KİT'ler öyle kârlı bir duruma gelecek ki, hem tekelci burjuvaziye artık-değer aktaracak, hem faşist devlete yük olmayacak, hem de tarımsal ürünleri destekleyecek. KİT'lerde çalışanlar için bunun sonuçları açıktır.

Faşist iktidar, okullarda öğretmenleri, sınıflarda sınıf temsilcisi öğrencileri devlete karşı sorumlu görevliler durumuna getiriyor. Köylerde ve mahallelerde muhtarları değiştiriyor ve onları disiplinden sorumlu tutuyor. Devlet dairelerinde çalışanlar devlete doğrudan bağlı olduklarından, daha şimdiden tüm davranışlarıyla denetim altına alındılar.

Faşist iktidar bu yollardan faşizmin korporatif, monolitik toplum yapısına ulaşmayı amaçlıyor. Ülkedeki tüm üretimi, dolayısıyla tüm toplumu finans-kapitalin çıkarları doğrultusunda denetim altına almak istiyor. *Korporatiflik*, tüm toplumun (tüm üretimin) faşist devlet disiplini altında örgütlenmesidir. *Monolitiklik*, bu örgütlenmenin tek bir çıkar (finans-kapitalin tüm kapitalizmi kurtarıcı yöndeki genel çıkarı) doğrultusunda olmasıdır.

Faşist iktidarın amaçları en açık olarak orduya yakın işyerlerinde yansıyor. Öteden beri askeri işkolunda çalışan işçiler üzerinde asker disiplini uygulanırdı. Bu işkolunda personel müdürleri, ustabaşları, memurlar askeri sorumlu durumundaydılar ve Harb-İş sendikası da bu yönde çalıştırılırdı. Oniki Eylül'den sonra bu durum tüm işyerlerine yayılmak isteniyor. İlk örnekleri de KİT'lerde, özellikle MKE'de gözleniyor.

DİSK'in kapatılmasıyla, Türk-İş hükümette de "temsil"

edilen, devlete bağlı tek sendika durumuna getiriliyor. Bu işleyişe göre, Türk-İş'in görevi işçi haklarını göstermelik olarak bile savunmak değil, işçiler arasında faşist devletin disiplinini dayatmak olacaktır. İşyerinde, işçi temsilciliği, ustabaşılık ve cunta ''çavuşluğu'' üstüste getirilerek bir hiyerarşi oluşturulmaya çalışılıyor. Askerlikteki gibi ast-üst ilişkisiyle, yer yer üniforma ve selam verme gibi uygulamalarla fabrikadan başlayıp, ucu faşist devlete varan bu hiyerarşinin adına sendika diyecekler!

Faşist cuntanın yeni vergi yasası, işçiden, emekçiden alınan vergiyi düşürüyor görünüyor. Bir kez, bu ''düşürme'' gülünç bir orandadır. İkincisi, işçi sınıfının geniş kesimleri için bu ''düşürme'' 1982'ye dek geçerli olmayacaktır. Üçüncüsü, fiyat artışları karşısında anlamsızdır, kandırmacadır. Sonra, aynı vergi yasası ile OYAK, MEYAK vb. yurt dışında yatırım yapan tekellerden kurumlar vergisi alınması kaldırılıyor. Bu yasa, faşist iktidarın kimden alıp kime verdiğinin, büyük mülkiyeti hızlandırıcılığının ve emperyalistleşme çabasının açık bir örneğidir.

Faşist iktidar, ekonominin öteki alanlarında olduğu gibi, tarımda da büyük mülkiyeti artırıcı önlemlere yönelmektedir. TÜSİAD, tarım ürünleri ihracatında sıçramadan söz ediyor. Vehbi Koç, ''az yiyelim, az içelim, tarım ürünlerimizi ihraç edelim'' diyor. Bunlarla bağlı olarak piyasaya ''buğday-et-petrol'' formülleri sürülüyor. Çeşitli endüstriyel bitkilerin ekim alanları sınırlandırılıyor. Tarımda buğdaya ağırlık veriliyor.

Türkiye tarımında çok sayıda işletme, küçük toprak üzerinde entansif üretimle kapitalistleşmiştir. Bu nedenle bugün Türkiye'de toprak birimiyle kırsal nüfusu sınıflandırmak yanlıştır. Faşist cuntanın tarım siyaseti, Türkiye tarımının bu karmaşık yapısı içinden kır küçük burjuvazisini ve yarı proleterleri ayıklamaya yöneliktir. Vergi muafiyeti ölçütü tahıla göre ayarlanmıştır. Taban fiyatları ve serbest faiz uygulaması kır küçük burjuvazisini ve yarı proleterleri yıkıma sürükleyici yöndedir. Virjiniya tütününe geçiş, yine

yarım milyon tütün üreticisi aileyi yıkıma sürükleyecektir.

Faşist cuntanın tarım siyasetiyle, durumu bugün de iyi olanlar daha iyileşecek, büyük mülkiyet güçlenecek, kır küçük burjuvazisi ve yarı proleterler mülksüzleştirilecektir.

Faşist iktidar, Ortadoğu bölgesinin kritik günler yaşadığını, bu nedenle ordunun savaş hazırlığını aralıksız sürdürdüğünü söyleyerek, "...askerlerimiz savaşa hazırdır" diyor. Bu "hazırlığın" parçası olarak askeri endüstriyi güçlendirmeye çalışıyor. Çeşitli kesimlerden genelgeyle silahlı kuvvetleri güçlendirme vakıflarına "bağış" toplayarak bunları askeri endüstriye, örneğin, OYAK, Vakıflar Bankası ve devletin ortak olduğu ASELSAN'a aktarıyor.

Askeri endüstriyi güçlendirme, savaş çığırtkanlığı, dışarıya yatırım yapmanın desteklenmesi vb., faşist cuntanın emperyalistleşme hedefini sergiliyor. Cuntanın dış siyaseti, İsrail ile konsolosluk ilişkilerini kesmesi vb. de buna yöneliktir. Kuzey Kıbrıs'ın işgali, çeşitli dış yatırımlar bu eğilimin uzun bir süredir varlığını kanıtlıyordu. Bugün Nijerya'da Eczacıbaşı 120 milyon dolarlık yatırımla Afrika'nın en büyük ilaç fabrikasını kuruyor. Eczacıbaşı'nın Nijerya devletiyle ortak olan bu yatırımdaki payı 37,5'dur. Makinalar, kullanılacak gereçler, teknoloji ve uzmanlar Türkiye'den gitmektedir. Bunun da gösterdiği gibi, emperyalistleşme eğilimi oldukça ilerlemiştir. Cunta şimdi bu eğilimi daha güçlendirmek için uğraşıyor.

Faşist iktidarın tüm yaptıkları, içeride üretim güçlerini merkezi bürokratik denetim altında örgütleyerek, büyük mülkiyeti destekleyerek, dışarda emperyalistleşerek, üretim ilişkilerini finans-kapital yararına genişletme çabasıdır. İşçi sınıfına ve Kürt halkına, Marksistlere ve devrimcilere, tüm emekçilere uygulanan terör bu çabanın sonucudur. Hapishanelerde 100.000'i aşkın tutuklu bu çabanın sonucudur. Faşizm, halka karşı özlemlerini, halka karşı baskıyla gerçekleştirmek istiyor.

FAŞİST CUNTA UZUN ÖMÜRLÜ OLMAYACAKTIR

Faşist cunta, sosyal-demokrasi ve oportünizmin devrim hareketinde yarattığı yorgunluktan yararlanarak başa geldi. Başta durabilmek için, bir yandan ağır baskı, öte yandan yoğun demagoji, beyin yıkama yürütüyor. Bu yoldan kazandığı zaman içinde, faturasını işçi ve emekçilere ödeterek, başka halklara saldırma hazırlıkları yaparak ekonomik toplumsal bunalımı çözmeye çalışıyor.

Teorik olarak, faşizm, faturasını halkımıza ve başka halklara ödeteceği sancılı bir yoldan ekonomik ve toplumsal bunalımı *uzun bir sürede* ve yine geçici bir dönem için çözme şansına sahiptir. Ancak bu çözme, halkın uzun süre ağır ekonomik-siyasal şiddet altında tutulması demektir. Çözüldükten sonra da üretim biçiminin çelişkili yapısı duracağı için, kalıcı bir düzlüğe çıkılmaması, ülkenin yeni yeni bunalımlara gebe olması demektir.

Yine de, faşist diktatörlük bu şansı gerçekleştirmek için her yolu deniyor, deneyecektir. Osmanlı ve Cumhuriyet tarihini, genel olarak dini, özellikle de Türkiye'nin İslam ülkeleri üzerindeki halifelikten kalma etkisini, bu ülkelere göreceli olarak Türkiye'de kapitalizmin daha gelişmiş oluşunu, ulusal kurtuluşçu kuzu postunu kullanıyor. Son zamanlarda emperyalizmin Orta Doğu'da stabilizasyon sağlayabilecek güce gereksinimi oluşundan ve sosyalist ülkelerin de belli yanlış siyasetlerinden yararlanıyor. Türkiye'nin jeopolitik önemini sömürüyor. Tekeldışı burjuvazinin partisi CHP'nin, bir örgüt olarak bile kişiliksizliği, aynı şekilde oportünistlerin kansızlığı cuntanın elini kolaylaştırıyor.

Faşizm teorik olarak ekonomik toplumsal bunalımı çözebilir ama pratikte baktığımız zaman, "çözemeyecektir" diyoruz. Bu da bilimseldir. Çeşitli verilerin hangi yöne işleyeceğini hesaba katarak daha yakın olasılığın saptanmasıdır. Cuntanın kullanabileceği belli kozların varlığına karşın pratikte finans-kapitalin isteği kursağında kalacaktır.

Faşist cunta bugün küçük burjuvaziye yönelttiği yoğun demagojiyle kendine geçici bir taban yaratmıştır. Ancak bu, ideolojik etkilemenin ötesine gidememektir. Ekonomik siyasetinde cunta, küçük burjuvazinin yalnızca bürokrat kesimine birşeyler vermiş görünüyor. Tarım ve endüstrideki küçük burjuva kesimlerin ise durumu kötüleşiyor.

Küçük burjuvazi ara sınıftır. Burjuva etkilenmelere her zaman açıktır. Ayrıca ekonomik siyasetlerle ideolojik etkilemenin belli göreceli bağımsızlığı vardır. Yine de, faşist cuntanın, hem bu göreceli bağımsızlığın sağlayabileceği zamanın çok daha fazlasına gereksinimi, hem de küçük burjuva yığınları hızla yoksullaştırma zorunluluğu vardır.

Türkiye Almanya değildir. Faşist cuntanın üzerinde durduğu ekonomik taban çok daha güçsüzdür. Gelir dağılımında ondan alıp buna vererek manevra yapma olanağı dardır. İşçiden aldığının birazını küçük burjuvaziye sus payı olarak veremez. Faşist cuntanın bu olanağı yalnızca tekeldışı burjuvaziye kadar varabiliyor. Onun dışındaki tüm kesimlerden yalnızca almak ve üstelik uzun süre almak zorundadır. Bu da yurdumuzda faşizmin kurmaya çalıştığı iktidar blokunun ekonomik-sınıfsal tabanını yalnızca burjuvazi ile sınırlıyor.

Görüldüğü gibi, faşist bir iktidarın kurulmasıyla ülkemizde *sınıfların yeralımı* değişmemiştir. Tam tersine küçük burjuvazi içinden bugüne değin CHP'ye yedek güç olmuş bazı kesimler, cuntanın geliş biçiminden, uygulamalarından ciddi rahatsızlık duyuyorlar. Cunta belkemiksiz liberallerle, uyuşuk sosyal demokratlarla, onların etkisinde kalmış küçük burjuva demokratlarını ayırıyor. Muhalefetin tabanını genişletiyor.

Faşist cunta uygulamalarıyla, geniş yığınların yasal ilüzyonlarının yıkılmasına hizmet ediyor. Burjuva liberallerinin tutumu, bu ilüzyonları besleyenleri sergiliyor. Faşist cunta ile onun devrimcilere, işçilere, emekçilere baskıları karşısında susan, Orta Doğu'ya açılalım diye akıl hocalığı yapan liberallerin işbölümü açıkça ortaya çıkıyor.

Türkiye şiddetli bir siyasal bunalımın tohumlarını besliyor. Faşist cunta, bugünkü dünya koşullarında, Türkiye finans-kapitalinin dayandığı orta derecede gelişmiş, bağımlı yapı temelinde, ekonomik toplumsal bunalımı çözemeyecektir. Türkiye Almanya, bugünkü dünya o günkü dünya değildir. Bugünkü koşullarda, Türkiye gibi bir ülkede Nazi baskısı ve demagojisi ekonomik bunalımı çözmek için hem yeterli değildir hem uzun süre kolay değildir! Böyle olduğu için, demagojiyle, şiddetle geçici süre devrim savaşımını bastırabilse de, bu süre devrim güçleri için geçmişten ve bugünden ders çıkarma, derinden güç toplama ve bilinçlenme, siyasal bunalımın tohumlarını hızla yeşertme süreci olacaktır.

Türkiye'de bunalım öylesine derindir ki, bunu ancak işçi sınıfımızın öncülüğünde sosyalizme açılan ileri demokratik halk devrimi çözebilir. Türkiye'nin yazgısı devrimdir. Faşizm bu yolu tıkayamayacaktır.

TAKTİĞİMİZİN GENEL ÇERÇEVESİ

14 Eylül bildirisinde, faşizmin tabandan değil, tepeden bir generaller cuntası eliyle dayatılmasının, devrim hareketine faşizmi yerleşmeden devirmek için önemli dayanaklar sağladığı söyleniyordu. Darbenin kendisi bile yığınları ayaklandırabilir, devrimci durumu ülke çapında krize yükseltebilir, komünistlerin ve tüm devrimcilerin görevi bunu sağlamaya çalışmaktır, deniyordu.

Darbeden sonra geçen zaman içinde bu beklenti gerçekleşmedi. Siyasal yaşamda, karşı-devrimin egemenliği ile belirlenen bir denge kuruldu. Faşizm daha hâlâ bir sistem olarak tam yerleşmiş değildir ama ülkede gerek 12 Eylül öncesinden, gerek darbe sonrasındaki geçici dönemden farklı bir durum doğmuştur. 29 Kasım bildirisi bu değişikliği saptadı ve devrimci durumun bittiğini, ülkenin gericilik dönemine girdiğini işçi sınıfına ve halkımıza açık yürekliliklе duyurdu.

Faşist darbeyi yapan üniformalı finans-kapital, devrim güçleri giderek işlemez duruma giren devlet aygıtını vurup dağıtmadan, onun iflas etmiş parçalarını ayıkladı ya da yeniden örgütledi. Halka karşı devleti güçlendirdi, burjuvaziyi yönetebilir duruma getirdi. Burjuvazi içindeki çatışmaları da, emekçi halkın her çeşit direnişini de çeşitli derecelerde şiddet kullanarak durdurdu. Devrimci durumu bastırdı.

Faşist iktidar, devrimci durumu bir süre için yoketti ama onu yaratan her yönlü bunalımı yok edemedi. Bunun üstüne bir de zaten sınırlı demokratik işleyişleri ve özgürlükleri yok eden çıplak diktatörlük getirdi. Ülkeyi, azgın bir karşı-devrim dönemine soktu. Bu nedenle, bugün Türkiye'de devrimci durum yoktur, ama, ancak devrimle çözülebilir bir durum sürmektedir.

Karşı-devrim dönemi, Batı tipi burjuva demokrasisi koşullarından farklıdır. Batı demokrasilerinde, burjuvazi yığınların savaşımını dünyayı sömürerek elde ettiği zenginliklerden kırıntılar dağıtarak sulandırabiliyor. Sömürünün kalkmasını geciktirdiği, burjuva diktatörlüğünün sürmesine yaradığı için, bu da özünde bir baskı yöntemidir. Ancak, devrimci duruma yol açabilecek ekonomik toplumsal çelişkileri yumuşatan, bir devrim olasılığını geçici olarak gündemden uzak tutan bir yöntemdir. Burjuvazi, reformlar karşılığında yığınların savaş enerjisini köreltir, bilincini bulandırır.

Karşı-devrim döneminde durum değişiktir. Devrimci duruma yol açan ekonomik-toplumsal bunalım duruyordur. Manevra alanı dar, halkı kandırmak için dağıtacağı olanağı kısıtlı olan egemen sınıf, bunalımı karşı-devrimle çözmeye çalışıyordur. ''Gerici radikalizm'' demek olan karşı-devrimin ''reformlarına'' gerekli zamanı kazandırabilmek için ağır zorbalık ve yoğun ideolojik saldırı uyguluyordur.

Bugün Türkiye'de devrimci Marksistlerin taktiğini belirleyen iki koşul vardır. *Birincisi,* devrimci duruma yol açan ekonomik-toplumsal bunalım sürmektedir. Bunun üzerine

de açık zorbalık binmiştir. Bunalımın devrim yoluyla çözümü, faşist iktidarın devrim yoluyla alaşağı edilmesi zorunluluğu geçerliliğini korumaktadır. Karşı-devrim bunalımı çözemediği sürece, bastırılan devrimci durumun daha büyük bir güçle fışkırması kaçınılmazdır. *İkincisi,* bugün Türkiye'de karşı-devrim egemen olmuştur. Burjuvazi, işçi sınıfına ve tüm emekçilere karşı görülmedik bir vahşetle saldırmaktadır.

Bu koşulların birincisi, faşist diktatörlüğün devrilmesi savaşımını sosyalizme açılan ileri demokratik halk devrimi savaşımıyla bağlamayı, devrim propagandasını yoğun olarak sürdürmeyi, devrimci enerji birikimini hızlandırmayı gerektiriyor. İkincisi, faşist diktatörlüğün devrimle yerle bir edilmesi savaşımının bugün savunma aşamasında olduğunu belirliyor.

Faşist diktatörlük, ülkemizde sınıfların karşılıklı yer alımını değiştirmemiştir. Bu nedenle, devrimin yolu üzerine görüşlerimizde değişiklik gerektiren yeni bir durum yoktur. Devrimci Marksistlerin *taktiği* değişmemiştir: İşbirlikçi-tekelci burjuvaziye ve emperyalizme karşı, tekeldışı burjuvaziyi halk sınıflarından soyutlayarak, kır ve kent küçük burjuvazisinin ve Kürt ulusal hareketinin proletarya öncülüğünde bağlaşıklığını kurarak, sosyalizme açılan ileri demokratik halk devrimini gerçekleştirmek.

Ancak, bu taktik çizgi yaşama geçirirken, bugün kullanılacak *yöntemlerde* ve *savaş* biçimlerinde yeni koşullar dikkate alınacaktır.

- Faşist iktidarın işçi sınıfına ve emekçi halka karşı ekonomik-siyasal her çeşit zorbalıkla yürüdüğü bugün, ekonomik-demokratık haklar savaşına büyük önem vermek. Bu savaşımı, genel siyasal görevlerle bağlamak.

- Faşist iktidarı alaşağı etmeyi, devrimi hedefleyen ve günün koşullarına uygun çalışan siyasal hareketlerle eylem birliği yönünde ısrarlı çaba harcamak. Bunun

yanısıra, işçi sınıfının çıkarlarına uygun düştüğü ölçüde, faşist iktidara karşı olan hiçbir siyasal hareketle eylem birliğini reddetmemek.

– İşçi sınıfına, gereksinim duyduğu güç toplama fırsatını sağlayan, onu yersiz ve zamansız çıkışlarla kırdırmayan eylem biçimlerini bulup uygulamak.

Geri çekilmeyi bilmeyen, derslerden öğrenmeyen ve geri çekilme döneminden *saldırıya geçmenin hazırlıkları doğrultusunda* yararlanmayan bir sınıf yenmeyi başaramaz. İşçi sınıfımız şimdi yenmeyi öğreniyor. Türkiye'nin tarihsel yazgısını yerine getirecek, devrimi yapacaktır.

I.2.2 BURJUVA İDEOLOJİSİNİN EVRİMİ VE KEMALCİLİK-ATATÜRKÇÜLÜK

Burjuva ideolojisi, kapitalizmin kalıcılığını, burjuva toplum düzeninin mutlaklığını propaganda eden dünya görüşüdür. İşlevi, yığınların bilincini burjuvazinin çıkarları doğrultusunda biçimlendirmek ve böylece burjuvazinin siyasal egemenliğini sürdürmesini sağlamaktır. Burjuva ideolojisi, kapitalist üretim biçiminin işleyişindeki kökleriyle, dev gibi üst yapısıyla (hukuku, kurumları, basın-yayın aygıtı, terör aygıtları, vb.) tüm toplumun üstüne çökmüştür. Her köşeye, her deliğe sızar. Halk yığınları bir yana, devrimcilerin, Marksistlerin de burjuva ideolojisinin etkisinden sıyrılabilmek için yoğun ve sürekli çaba harcamaları gerekir. Burjuva ideolojisine karşı sürekli ve tutarlı savaş, devrimin önkoşuludur ve devrimci Marksist örgütün her zaman en başta gelen görevidir.

Burjuva ideolojisi, her ülkenin tarihsel gelişimi içinde somut kimliğe bürünür. Türk burjuvazisi için bu kimlik, asıl olarak Kemalcilik-Atatürkçülük olmuştur. 60 yıldır devletin resmi ideolojisi olan Atatürkçülük, bugün faşist cuntayla birlikte gericiliğin yığınlar üzerindeki güçlü ve inatçı

ideolojik etkisini oluşturmaktadır.

Faşist iktidar, halka, emekçi yığınlara karşı ideolojik alanda Atatürkçülüğe sarılmıştır. Hükümette, ya da muhalefette her türlü uygulaması ile 12 Eylül faşist darbesinin yolunu temizleyen sosyal-demokrasi her zaman Atatürkçülüğü kendine bayrak edinmiştir. İşçi sınıfını oportünizmle zehirleyen menşevikler "sol" Kemalcileri, "gerçek" Atatürkçüleri "cephe" ye çağırarak, Kemalciliğin anti-emperyalist olduğunu, cuntanın bunu çarpıttığını söyleyerek "savaşıyorlar" Üçünün de ortak böleni Atatürkçülüktür.

Kemalciliğe-Atatürkçülüğe karşı yoğun ideolojik savaş verilmeden yürütülecek "cuntaya karşı savaşım" , reformist bir savaşım olmaktan öteye geçemez.

Bugün faşist cuntaya karşı tutarlı bir ideolojik savaş örgütlemek gerekiyor. Bu savaşın doğru yürütülmesi, vurulacak ana hedefi şaşırmamak, fakat hem oportünizme, hem sosyal-demokrasiye karşı, can alıcı önem taşıyan ideolojik savaşı da bir an olsun boşlamamak anlamına gelecektir. İşte bugün burjuva ideolojisine karşı savaş, Kemalciliğe-Atatürkçülüğe karşı savaş olarak böyle bir önem kazanmıştır.

Kemalcilik, 600 yıllık Osmanlı devletinin egemen sınıflarının deneyleri üzerinde biçimlenen ve bu deneylerden çok şeyi kendi bağrında barındıran bir ideolojidir.

Kemalciliğin biçimlenişi, Osmanlı İmparatorluğu'nun yapısına ve bu yapının geçirdiği evrime bağlı olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu, merkezi feodal bir imparatorluktu. Osmanlı İmparatorluğu'nda kapitalizm, geliştiği kadarıyla, imparatorluğun dağılma sürecine paralel olarak ve ağırlığıyla merkezi otorite aracılığıyla Prusya tipi yoldan gelişti. Bu süreçte ortaya çıkan burjuvaziye ve burjuva ideolojisine damgasını vuran önemli bir faktör, Osmanlı İmparatorluğu'nun *sömürgeci bir yarı-sömürge* olmasıdır. Bu durum, imparatorluk içinde boy veren Türk burjuva ideolojisinin ta başından, devleti korumak ve kopup giden sömürgeleri yeniden elde etmek açılarından statükocu ve yayılmacı bir

karaktere sahip olmasına neden oldu.

Osmanlı İmparatorluğu'nda burjuvazi Prusya tipi kapitalistleşmenin bir sonucu olarak eski egemen sınıf arasındaarasında boy verdi ve bu nedenle baştanberi statükoyu koruma doğrultusunda tutucu bir tutum takındı. İmparatorluğun sömürgelerinde burjuva hareketlerin gelişmesi ve bu sömürgelerin teker teker bağımsızlığa yönelmesi, yani statükoyu bozması da, bu burjuvazinin çok daha tutucu olmasını beraberinde getirdi.

İmparatorluğun dağılmasını, eski sömürgelerin kopuşunu durdurmak isteyen merkezci egemen sınıf ve yeni biçimlenmeye başlayan burjuvazi, önceleri Osmanlıcılığı savundular. Osmanlıcılığın özü, sömürgelerin kopmasını engelleyecek *güçlü* bir imparatorluk, dünyadaki gelişime ayak uyduracak "yenilikçi" bir imparatorluk düşüydü. Ancak, özellikle Avrupa'daki sömürgelerde burjuvazinin daha gelişmişliği ve burjuva devrimleri Avrupa'sında ulusal devletlere yönelmenin ağır basması, bu düşün gerçekleşmesini olanaksız kıldı ve İmparatorluğun Avrupa parçası kopup gitti.

Bu durum karşısında Türk burjuvazisinin sarıldığı ikinci tutum, İslamcılık oldu. İslamcılığın amacı, imparatorluktan kopan Hristiyan Avrupa ülkelerinin yerine imparatorluk içinde kalan Müslüman ülkeleri elde tutmaktı. Fakat merkezi otoritenin güçsüzlüğü, Müslüman ülkeleri denetleyememesi, bu amacın gerçekleşmesini de engelledi. Bu ülkelerde burjuva kıpırdanışların boy vermesi ve emperyalistlerin bu hareketlere dayanarak bu bölgelere el koymak için çeşitli manevralar çevirmesi sonucunda, özellikle Abdülhamit döneminde en üst düzeyine çıkmış bulunan İslamcılık etkinliğini yitirmeye başladı.

Türk burjuvazisinin bu durum karşısında tutunduğu üçüncü dal, Pan-Türkizm oldu. Pan-Türkizm, önce Hristiyan Avrupa ülkelerinin, sonra İslam ülkelerinin birbiri ardınaimparatorluktan kopuşu karşısında, bütün varlığıyla statükoyu korumaya, dağılan imparatorluğu toparlamaya çalışan Türk burjuvazisinin dünyadaki Türkleri birleştirme

çabasıdır. Ziya Gökalplerin, Enverlerin, Talâtların, ideolojik ve siyasal önderliğini yaptıkları bu saldırgan ve yayılmacı burjuva ulusçuluğu, I.Dünya Savaşı sonundaki yenilgiyle, Kafkasya'da orduların kırdırılmasıyla ve Turan düşünün parçalanmasıyla noktalandı. Böylece 1917-18 yıllarında tamamen Anadolu'ya sıkışan Türk burjuvazisi, Türkiye Türkçülüğünü zorunlu bir dördüncü durak olarak benimsemek ve daha sonra yeniden *yayılmak* umuduyla ''gerçekçilik'' sınırlarına çekilmek zorunda kaldı. Kemalcilik-Atatürkçülük, bu dördüncü durağın adıdır.

İşte Kemalciliğin biçimlenmesi bu tarihsel gelişme üzerinde oldu. Kemalcilik, hem ideolojik olarak, hem de Kemalci kadroların kimlikleri açısından bu tarihsel sürecin kesintisiz mirasçısıdır.

Türk burjuvazisinin egemen ideolojisi olan Atatürkçülüğün biçimlenişinde rol oynamış başlıca etkenler ve bunların sonuçları şöylece özetlenebilir. Sömürgeci bir imparatorluğun burjuvazisini yansıttığından yayılmacıdır. Yarı-sömürgeleşen ve çökmekte olan bir ülkenin burjuvazisini yansıttığından statükocudur. Ağırlığıyla Prusya-tipi kapitalistleşmeyle oluşan bir sınıfı yansıttığından hiçbir zaman demokratik olmamıştır. Tarih sahnesine yaşlı doğmuş bir sınıfı yansıttığından karşı-devrimcidir.

Kemalci hareketin Kurtuluş Savaşı'nda gördüğü işlevle Kemalciliği ortaya çıkaran bu tarihsel gelişme süreci ve Cumhuriyet sonrası birçok uygulama mutlaka birlikte ele alınmalıdır. Bunun tersi bir tutum, Kemalci hareketin *nesnel* olarak belirli bir tarihsel anda gördüğü sınırlı ilerici işlevi mutlaklaştırmayı ve bunu günümüze dek uzatmayı beraberinde getirir. Bu tutum, Devrimci Marksist hareketi yıllardır Kemalciliğin sol kanadı olarak çürüten likidatör oportünistlerin burjuva kuyrukçusu tutumu olur. Kemalci hareketin belirli bir tarihsel anda sınırlı nesnel ilerici işleviyle Kemalci ideolojinin, şoven, sömürgeci ve anti-Sovyet özünü bir bütün olarak ele almak yerine, Kemalci kadroları keyfi olarak bölmek ve bu sınırlı ilerici işlevi M. Kemal'e, gerici özü de

Kemalcilikten bir ''sapma'' olan öteki kadrolara maletmek bu oportünist anlayışın sonucudur.

Devrimci Marksist hareketin ilk lideri M. Suphi ve öteki 14 yoldaşın katli başta M. Kemal olmak üzere tüm Kemalci kadronun bilinçli girişimi olduğu halde, oportünistlerin M. Kemal'i bu olaydan ayrı tutmaları ve sorumluluğu ''K. Karabekir gibi gerici paşalara'' maletmeleri, hareketimizin tarihine, ölülerimize, devrimci Marksistlere karşı ihanettir.

Kemalci yönetimin 1919, 1925, 1929 ve 1937-38 yıllarında Kürt halkına karşı giriştiği kırımlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun fetihçi ve çapulcu geleneğinin bir devamıdır. Kemalci yönetim, burjuvazi rahat nefes alır almaz, Kürdistan ülkesini yok saydı, Kürtlerin varlığını hem inkâr etti, hem de onu ortadan kaldırmaya çalıştı. Sözde bağımsız Hatay Devleti'nden yana görünerek, ilk fırsatta Hatay'ı kendi ülkesinin sınırlarına kattı. Güneş-dil teorisi gibi maskaralıklarla dünyada herşeyi Türk olmaya, Türkçeye bağlamaya çalıştı.

Kemalci burjuvazi II. Dünya savaşı sırasında açıktan açığa Alman faşistlerini destekledi. Savaşın en zorlu döneminde orduyu Sovyet sınırına yığdı. Savaştan sonra soğuk savaş kışkırtıcılığında aktif bir rol oynadı.

Bu gerçekler ışığında bakıldığında faşist cuntanın Kemalciliğe-Atatürkçülüğe sıkıca sarılması hiç de şaşırtıcı değildir. Sömürgeci bir geçmişin mirasçısı olan fakat daha güçlü emperyalist burjuvazilerden tokat yemiş bulunan Türk burjuvazisinin ideolojik evriminin dördüncü durağı olan Atatürkçülük, bugün Türk burjuvazisinin ülkeyi emperyalist bir konuma yükseltmek için kullandığı şovenist-yayılmacı bir ideolojidir. Bugün Kemalcilik Türk burjuvazisinin emperyalistleşme aşamasının ideolojisi olarak yeni bir ivme kazanıyor. Faşist cunta, liberallerin ve oportünistlerin katkılarıyla Kemalciliğe kazandırılan popülariteden yararlanarak, hem yığınlar üzerinde faşizmin ideolojik etkinliğini artırmaya, hem de bölgemizde Sovyetler Birliği'ne ve Arap halklarına karşı ciddi bir tehlike oluşturan yayılmacı bir

Türkiye dikmeye çalışmaktadır.

Türk burjuvazisi dışa açılma gereksiniminin bir sonucu olarak Kuzey Kıbrıs'ı işgal etmiştir. Faşist cunta Kuzey Kıbrıs'ın Türkiye'nin ayrılmaz bir parçası olduğunu açıkça söylemektedir. Daralmış ve paylaşılmış bir dünya emperyalist sistemi içinde yayılma gereksinimi duyan finans-kapitalin Kıbrıs'ın dışında öteki Orta Doğu ülkelerine karşı da saldırgan bir tavır alması büyük bir olasılıktır. Basında Kerkük ve Musul üzerine açılan kampanya bunun ciddi bir belirtisidir.

Askersel olarak daha güçlü, NATO'nun bölgeye dolaysız müdahale etmesinin bir manivelası, Orta Doğu'da "öncülüğe" güreşen bir Türkiye'nin Sovyetler Birliği için de bir tehdit unsuru olduğu açıktır. Atatürkçülüğün özünde anti-Sovyetik bir ideoloji olmadığını öne sürmenin hiçbir gerçek temeli yoktur. Atatürk-Lenin dostluğu gibi sınıfsal özden yoksun yakıştırmalara dayanmak affedilmez bir bilinç bulandırmadır.

Geçmişte Kemalci yönetimler İslamcılığı çıkarları gerektiğinde nasıl kullandılarsa, bugün de faşist cunta aynı yöntemi kullanmaktadır. Faşist cuntanın İsrail'le diplomatik ilişkilerini asgari düzeye indirdiği, Orta Doğu'da Türkiye'nin "öncü" olduğundan sık sık söz edilmeye başlandığı bugünlerde kullanılan İslamcılık, Türk finans-kapitalinin Arap ülkeleri üzerindeki etkinliğini artırmaya çalışmasının bir manivelasıdır.

Atatürkçülük, tüm bu uygulamaları, özünde varolan ve faşizmin rahatça üreyebileceği özellikleri nedeniyle kolayca kapsayabilmektedir. Atatürkçülük, tarihsel gelişimi içinde faşist bir ideoloji olarak ortaya çıkmadı. Ama, "sınıfsız-imtiyazsız kaynaşmış toplum", "tek parti-tek şef", "merkezi-güçlü devlet" gibi temel önermeleriyle, bugün emperyalistleşmekte olan finans-kapitalin istemlerine güzelce uymaktadır. Faşist iktidarın Atatürkçülüğe sarılması, onun hem bu özelliklere sahip olmasından, hem de burjuvazinin egemen ideolojisi olmasından ileri gelmekte-

dir. Korporatif toplumu, monolitik devlet yapısını oluşturmaya koyulan faşist cuntanın sınıflararası barışı, güçlü devlet anlayışını, toplumda özveriyi ve bürokratik disiplini Atatürkçülük'le bağlaması boşuna değildir.

I.3 TÜRKİYE SOLU VE FAŞİZM

R.Yürükoğlu'nun 10 Eylül 1981'de yaptığı ve
Bu Kavga Gelecek Kavgasıdır *başlığıyla*
yayınlanmış konuşmasının faşizm ve
sol hareketle ilgili bölümleri

CUNTAYA FAŞİST DEMEYENLER

Atılım'ın Temmuz sayısında yayınlanan, ''Tartışma ve 'Tartışma' '' adlı yazı, cunta faşist mi değil mi sorusu neredeyse devrimciliğin ölçütü yapılıyor, herkes yalnızca bu konuyu tartışıyor diye yakınıyor. Devrimci hareket gerçekten cuntaya faşist diyen-demeyen olarak iki kalın hatta ayrılmıştır. Ezici çoğunluk, faşist diyen kesimdedir.

Hareketimiz açısından ''cuntaya faşist demeyenlerle eylem birliği yapılmaz'' diye bir görüş yoktur. Ancak, bu çeşit hareketlerle eylem birliği yapma *kararının* ya da *niyetinin* değil ama *yapabilmenin* günlük yaşam içinde giderek zorlaşabileceğini tahmin edebiliriz. Çünkü bu diktatörlüğe faşist deyip dememenin siyasal anlamı, siyasal sonuçları vardır. Bu tartışma, boş, yapma bir tartışma değildir. Hiçbir örgüt, ne denli güçlü olsa böyle yaygın bir tartışma yaratamaz. Bu tartışma tüm devrimci hareketi sarmışsa nedeni, 12 Eylül hareketinin, cumhuriyet yıllarının en önemli olayı olması, halkımızı her yönüyle en derinden etkilemesidir.

Cuntaya faşist demeyenlerle eylem birliği olanaklarını araştırırken, bu kesimi ikiye ayırmak gerekir. Bunlardan birincisi, açık diktatörlüğe karşı topyekun bir kavgaya

girmemek için ''cuntada ilerici kanat'' bulan menşeviklerdir. Onlar bir çözümlemeden sonuca gidiyor değiller. Onlar, ''dünya barışı'' amacını gerçekleştirmek için cuntaya faşist demiyorlar! Dolayısıyla, bırakın ''faşist cuntaya'' karşı, ''askersel cuntaya'' karşı bile onlarla iş yapabilmek oldukça zordur. Örnek vereyim. TSİP'in yayın organı *Gerçek* gazetesi, 12 Eylül'ün birinci yıldönümü için bile bunlarla ortak bir bildiri çıkarılamayışını güzel sergiledi.

Cuntaya faşist demeyen öteki hareketler için ne söylenebilir? Yanlış çözümleme, yanlış savaş hedefine, yanlış taktiklere gider. Çözümlemelerinde tutarlı olacaklarsa bu kaçınılmazdır. Bu durumda, onlarla da eylem birliğinin zorlaşacağı açıktır. Tutarlı olmayacaklarsa, hedefi, taktiği, zamanlamayı faşist belirlemesini yapanlara uygun seçerler. Bu durumda, savaşkan bir dövüş birliği onlarla da yaratılabilir. Çelişkiyi kendileri düşünsün.

Biz, genel bir yaklaşım olarak, bu açık diktatörlüğe karşı savaş hedefini önüne koşan tüm hareketlerle eylem birliğine hazırız.

CUNTANIN FAŞİST OLDUĞUNU AÇIKLAYANLAR VE NEDEN FAŞİST OLMADIĞINI AÇIKLAMAYANLAR

Atılım, aynı yazıda, bu tartışmayı yapanlar, ''bugünkü rejimin neden faşist karakter taşıdığını sınıfsal nedenleriyle açıklamıyorlar'' diyor.

Bunlar kadar yalancı bir siyasal hareket herhalde dünyaya gelmemiştir. Hele işçi sınıfı siyasetine hiç gelmemiştir.

12 Eylül cuntasının neden faşist olduğunun teorik kanıtları çok yerde işlenmiştir.

Öte yandan kendileri *hiçbir yerde* bu iktidarın neden faşist *olmadığını* açıkça yazmadılar. Kaypakça, korkakça cunta içi kanatlardan, dış siyasette gerçekçi eğilimlerden dem vuruyorlar yalnızca. Bu yavuz hırsızlıktır. Hem cuntanın neden faşist olmadığını *teorik* kanıtlarıyla ortaya sermeden faşist değildir diyorlar, hem faşistliğini teorik kanıtlarıyla

gösterenler için, neden açıklamıyorlar diye soruyorlar. İnsanın, Evren bunların babasının oğlu mu diyeceği geliyor. Böyle canla başla uğraşıyorlar. Evet, eskiler boşuna dememişler: Sülük sülüğe yapışmaz!

CUNTA FAŞİST DEĞİLDİR DİYENLERİN GEREKÇELERİ

Son bir yıl içinde gelişen tartışmalardan süzüle süzüle geriye şu 5 gerekçe kaldı:

I. İçinde kanatlar, kimi gerçekçi dış siyaset eğilimleri vardır.

II. Tabandan değil, askersel darbe yoluyla tepeden gelmiştir. Faşizme tipik yığın hareketliliği yoktur.

III. Ayrı bir faşist ideolojisi yoktur.

IV. Klasik bir Bonapartist darbedir.

V. Devletin biçiminde bir değişme yoktur.

Bu gerekçelerden birincisi menşeviklerindir. Gerisi Avrupalı Troçkistlerin ve şimdi de Troçki'yi keşfeden Türkiyeli küçük burjuvaların onlardan aktararak söyledikleridir. Tek tek kısaca ele alalım.

Cuntanın içinde kanatların ve gerçekçi dış siyaset eğilimlerinin varlığı:

Atılım, sözünü ettiğimiz yazıda (ve başka çok yazıda) bu gerekçeyi özenle satırların arasına yerleştirmiş. Sonra dönüp, bizi ve *Tek Cephe*'yi eleştirmiş.

"Tipik örnek" dediği *İşçinin Sesi*'ne karşı şunları söylüyor:

> "Egemen sınıfların politik kampında ayrılıklardan yararlanmayı geçici uzlaşma ve bağlaşıklıkları yadsıyan, açık 'sol' radikal bir temelde karar kıldı. Beklendiği gibi bu gazete, Komintern'in bugün de geçerli olan faşizm tanımını yalnızca cuntayı faşist diye tanımlamaya yaramadığı için bir kalemde yadsıdı. Böylece her rejime faşist deyip, hem de anti-faşist güçlerin tabanını daraltan 'tutarlı' bir sekter çizgiye oturdu."

Tek Cephe'yi de şöyle eleştiriyor:

> "O, cunta rejiminin bağrında yer alan dış politikadaki kimi gerçekçi çizgileri dikkate almaya karşı çıkıyor. Bu eğilimlerle, açık Amerikancı, serüvenci eğilimleri faşizm çuvalına bir arada sokmak istiyor."

Atılım'ın bu söylediklerinin hiçbir bilimsel-tarihsel değeri yoktur. Kanatlar varmış. Olmaz mı? Bu neyi gösterir? Hitler, kendisini iktidara getiren vurucu gücü, SA'ları bir gecede, "uzun bıçaklar gecesi"nde binlercesiyle öldürmedi mi? Bunu yaparken asıl olarak, kendi dışında duran Almanya ordusuna yaslanmadı mı? Öldürülen faşistlerin "yaşasın Hitler" diyerek, Nazi selamı vererek öldüklerini belgeleyen filmler dünya film arşivlerinde duruyor.

Atılım'ın son sayıları cuntayı iyice hedef olmaktan çıkardı. Artık, kendi deyimiyle "cunta içindeki ve dışındaki en gerici, faşizm yanlısı güçler"i hedef alıyor. Ve bu tutumu, *"usta taktik", "burjuvazinin iç çelişkilerinden yararlanma"* olarak adlandırıyor.

Bir kez burjuvazinin iç çelişkilerinden yararlanmanın yolu Marksistler için başkadır. Lenin'in Karayüzler arasında, Çarlık içinde, Oktobristlerde Bilen'in yaptığı gibi ayrımlar yaptığını kimse bilmiyor. *Atılım*'ın anlayışı, Rusya devrim tarihinde gördüğümüz klasik menşevik anlayışıdır. Onlar bile Karayüzleri, Çarlığı, Oktobristleri değil, ancak Kadetleri ayırabilmişlerdir.

Evren cuntası, finans-kapitalin en azgın kesiminin ta kendisidir. *Hangi kesiminin?* Siyasal partileri, parlamentoyu kaldıran, her çeşit özgürlüğü yok eden, yüz bin emekçiyi zindanlara dolduran, on binlercesini işkenceden geçiren, yüzlercesini hunharca öldüren, DİSK'i kapatan, 52 sendikacıya idam dayatan, Marksistlerin üstüne örgüt tarihinin gördüğü en büyük terörle yürüyen kesiminin.

Cunta, bu yaptıklarından *topluca* sorumludur. Cezasını topluca ödeyecektir. Böyle bir cuntanın da "savaşılacak" bir

yarısını bulup çıkartmak gerçekten işkembe ister.

Bir küçük anımsatma yapalım. TKP yönetici organı 17.5.1971 tarihinde yayınladığı "Halkımıza Çağrı" adlı bildiride, 12 Mart darbesini *faşist* olarak niteliyordu.

1971 cuntasına faşist diyenler, 1980 cuntasına faşist değil diyorlar! Biraz düşünelim, neden bunu yapıyorlar? Bu cuntanın ülke içinde yaptıkları, dayandığı-çıkarını gözettiği kesim, saldırdığı sınıf ve katmanlar ortada. Bunlara bakarak, faşist olmadığı sonucuna varılabilir mi? Varılamayacağı için, sorunun yanıtını başka bir nedende aramalıyız. Böyle bir neden vardır. Amiral ve filosu, cuntanın bir yarısıyla uzlaşma arayan ve tek yönlü olarak *de facto* bunu yapan tutumlarını *aslında, özünde* tek bir gerekçeye dayandırıyorlar: "Dış politikadaki gerçekçi eğilimler." (Menşevikler dünya barışını koruyorlar!)

Sovyetler Birliği ile iyice geçinme ya da geçinmeme, ne faşistliğe, ne başka birşeye ölçüt değildir. İngiltere hükümetinin başbakanı Thatcher soğuk savaş eğilimlisi, Sovyetler Birliği'ni kuşatma yanlısıdır. Faşist midir? Hitler, 1939'a, 1940'a dek Sovyetler'le iyi geçindi, hatta saldırmazlık paktı imzaladı. Faşist değil miydi? Her türlü itişmesine karşın Reagan da iyi geçiniyor, daha doğrusu iyi geçinmek zorunda kalıyor. Bu durum, Reagan'ın kimliğini, niyetini değiştirmiyor. Niyetler, kimlikler başka, belli bir anda ve belli güçler dengesi içinde yapılabilecekler başkadır. Türkiye ortada, Sovyetler Birliği ortada. Ne yapacak bu cunta, Sovyetler'e mi saldıracak? Bugünkü koşullarda tabii "gerçekçi" olacaktır.

Menşeviklerin mantığını izleyerek MHP'ye de faşist demek zordur. Evren cuntası Sovyetler'le iyi geçiniyor, MHP'yi yargılıyor, Atatürkçüyüm diyor diye faşist olmuyorsa, MHP de faşistliği defalarca ve açıkça reddetti

Tüm söylediklerimizi bir yana bırakalım ve bir an için cuntanın faşist olmadığını kabul edelim. Peki, bu cunta faşist değildir. Ama *eli kanlı açık terörcü diktatörlük* olduğunda herkes anlaşabilir değil mi? Öyleyse, neden cuntaya

karşı böyle bile karşı çıkmıyorlar? Temmuz *Atılım*'ı hâlâ "faşist, kanlı terörcü MHP" diye bağırıyor. Evren cuntası *daha şimdiden* daha kanlı, daha terörcüdür. Öldürdüğü ve öldüreceğiyle, on binlere yaptığı işkenceyle. Neden, "kanlı-terörcü cunta"ya karşı savaş bayrağını kaldırmıyorlar?

Eskiden bir "ulusal demokratik cephe" vardı. UDC. Beynimizde boza pişirirlerdi, aşağı UDC, yukarı UDC, in UDC, çık UDC. Hele, Ecevit'in iktidar olduğu dönemde ne denli zevkle, hırsla isterlerdi UDC'yi. Şimdi sözü edilmez oldu. Bir-iki adet yerini bulsun yazısı dışında vurgu UDC'nin üzerinden tümüyle kalktı. Oysa *kendi anlayışları içinde* UDC bugün her zamandan daha gerekli olmalı. Demek ki, UDC'nin *nesnel olarak* burjuvaziden birşeyler dilenmek anlamını taşıdığı dönemlerde UDC baş köşeye koyuluyor. Oysa, burjuvaziye karşı gerçek bir savaş anlamı taşıyabileceği dönemlerde hasıraltı ediliyor. Bugün UDC yok, çünkü bu insanların cuntaya karşı gerçek bir savaşım niyetleri yok. Bunun da altında, cuntanın "gerçekçi dış politikası" yatıyor.

Cuntanın tabanından değil, tepeden gelişi. Faşizme tipik yığın hareketliliğinin olmaması:

Bu gerekçe, lise mantık sınavında bile sınıfta kalacak bir yöntem hatasıdır. Faşizmin *ne olduğu* iktidara geliş biçimiyle değil, *işleviyle,* ne yaptığıyla belirlenir. Bunun gibi hangi iktidarın faşist olduğu, o iktidara geliş yoluyla değil, ne olduğuyla, ne yapmak için geldiğiyle ve ne yaptığıyla belirlenir.

Sosyalist devrimin barışçı yollardan gerçekleştirilebileceği, proletarya devletinin barışçıl yollardan kurulabileceği, teorik bir olasılık olarak Marks, Engels, Lenin tarafından çok kez belirtildi. Bugünkü dünya koşullarında henüz gerçek bir olanak değildir ama teorik bir olasılıktır. Yarın, uluslararası güçler dengesi değiştiğinde gerçek bir olanak olacaktır. Hatta ustalar, belli koşullar altında çeşitli ülkeleri ve toprak parçalarını işçi sınıfının burjuvaziden satın bile alabileceğini söylüyorlar. Böyle değişik yollardan gerçekleşen bir proletarya devleti de herhalde proletarya devleti olacaktır!

İktidarda faşizmin tanımı, işlevi, yaptığı *devletle* ilgilidir, onun içinden geçerek gerçekleşir. Bu devleti *nasıl* ele geçirdiği, yığın hareketliliği, konuyla ilgisiz bir tartışmadır.

Cuntanın ayrı bir faşist ideolojisinin olmaması:

Geçen yıl verdiğimiz bir örnek bence çok çarpıcıdır. Mussolini, yazdığı kitabında, kendilerinin iktidara gelene dek belirgin bir ideolojilerinin *olmadığını* söylüyor. Sistemli bir ideolojiye sahip olmak başka, kapitalizmin o gün kurtulabilmesi için yapılması gerekeni görmek başka şeydir.

Bu gerekçe de, en az yukarıdaki denli komik bir yöntem hatasıdır. Bir olgunun yapısal özellikleriyle, ikincil-üçüncül özelliklerini birbirine karıştırmaktır. Bu mantıktan yola çıkarak kim 1871 Paris Komünü'ne tarihteki ilk *proletarya devleti* diyebilir? Komünarların sistemli, belirgin, ayrı bir ideolojileri yoktu.

İdeoloji denen şeyi, son çözümlemede toplumsal yaşamın nesnel gereksinimleri yaratır. İdeoloji bu gereksinimleri yaratmaz. Demek ki, nesnel gereksinimler ve bunların iyi-kötü, tutarlı-tutarsız yanıtları belirli-sistemli bir ideolojinin oluşmasından önce ortaya çıkarlar. Ama gereksinimler durduğu sürece, bunlar eninde sonunda belirli bir sistemleşmiş anlayışla temsil edileceklerdir. Sorun, en başta zaman sorunudur. İktidara gelindiğinde bu sürecin başında, ortasında, sonunda olunabilir. Yani, sistemleşmiş bir anlayış, belirmiş, beliriyor, belirecek olabilir. Bu birşeyi değiştirmez.

Sonra, faşizmin ideolojisi nedir? Faşizm diye Marksizm ya da Hristiyanlık gibi sistemli-evrensel bir ideoloji yoktur. Ortaya çıktığı ülkenin koşullarına, tarihine vb. göre ve çözmek zorunda olduğu sorunlara göre beliren, belki tam sistemleşmiş belki yarım, bir takım biçimlenmelerden söz edilebilir. Evrensel bir faşist ideolojiden söz edemeyiz.

Faşist ideolojilerin bir takım *ortak özelliklerinden* söz edebiliriz. Bu ortak özelliklerin en önemlileri, irrasyonellik, şövenizm, ırkçılık ve zalimliktir. Kendisi faşist bir ideoloji olarak ortaya çıkmamış da olsa, bu özellikleri fazlasıyla barındıran Atatürkçülük bugün cuntanın sistemli anlayış

boşluğunu doldurmaktadır. Yeterli bir zaman geçerse, nesnel toplumsal gereksinimler ve bunların en azgın finans-kapital guruplarının bilincinde yansıması Atatürkçülüğü giderek olgun bir faşist ideoloji durumuna getirecektir.

On iki Eylül'ün klasik bir Bonapartist darbe olması:

Gerekçeler arasında en bilimsel gözükeni budur. Bunun nedeni, Bonapartizmin Türkiye devrimci hareketinde az bilinen bir konu olmasıdır.

Devlet, ekonomik yaşamda egemen olan sınıfın, toplumsal-siyasal egemenliğini sürdürme aracıdır. Egemen sınıfın topluma karşı baskı makinasıdır. Ancak sınıf savaşında öyle durumlar doğabilir ki, devlet, *geçici bir süre için* egemen sınıftan ve temel sınıflardan göreceli bir *bağımsızlık* kazanabilir. Bu, devletin rolü ve işlevi konusundaki yukarıdaki satırlarda özetlediğimiz genel belirlemeyi değiştirmeyen bir istisna durumudur.

Devlet, geçici ve özel bir durum olarak böyle bir bağımsızlığı hangi koşullarda kazanabilir? Ülkede derin bir toplumsal-siyasal bunalım, keskin bir sınıf savaşının varlığı ve temel sınıflar arasında güçler açısından bir denge durumunun oluşması koşullarında. Egemen sınıf artık yönetemiyor, ezilen sınıfın ise erki ele almaya gücü yetmiyor. Böylesi bir ortamda devlet egemen sınıftan, temel sınıflardan bağımsız bir güç kazanabilir ve temel sınıflar arasında manevra yapabilir. Bu Bonapartist diktatörlüktür.

Tarihte tüm Bonapartist iktidarlar, *ilk çıkışlarında* daima küçük burjuvaziye, köylülüğe sözcü olmuşlar, ya da böyle gözükmüşlerdir. Örneğin, IV. Bonapart köylülüğün temsilcisi olarak ortaya çıktı. Kısa süreli Kerenski iktidarı, menşeviklerin ve SR'ların sözcülüğünü yaptıkları kent ve köy küçük burjuvazilerine yaslandı. (Kerenski SR partisinin yöneticilerindendi. Kerenski örneğini Lenin verdiği için veriyorum, ancak Lenin de Kerenski hükümetini kesin, oluşumunu tamamlamış Bonapartizm olarak değerlendirmiyor. Gerçekten de Kerenski hükümeti klasik bir Bonapartist iktidar olarak değerlendirilemez.)

Bonapartist iktidarın *genel amacı* doğal olarak düzeni sürdürmektir. Kapitalizmde, işçi sınıfından başka olumlu bir alternatif program sahibi bir sınıf yoktur. Öteki tüm sınıf ve katmanların ufku yaşadıkları düzenle sınırlıdır. *Böyle olduğu için* ve kapitalizmde düzeni sürdürebilecek burjuvazinin yolu dışında *gerçek bir yol olmadığı için,* Bonapartist diktatörlük, Bonapartist karşı-devrim, kendi haline bırakıldığında çok kısa sürede devletin göreceli bağımsızlığını bir yana atar. Çünkü göreceli de olsa, egemen sınıftan uzun süre bağımsız bir devlet olamaz.

On iki Eylül cuntası, böyle sınıflar arasında manevra yapan, devleti temel sınıflardan bağımsızlaştıran bir iktidar mıdır?

On iki Eylül cuntası, finans-kapitalin en azgın kolu olan, emperyalizmin saldırgan merkezleriyle en doğrudan bağlı askersel endüstri kompleksinin ta kendisidir. Üniformalı finans-kapitaldir. Uyguladığı ekonomik siyaset, finans-kapitalin parlamenter sözcüsü olan AP'nin belirlediği programın daha cesur, daha acımasız ve daha oy kaygusuz bir uygulamasıdır. Devlet bugün çok daha açık biçimde Koçların istemlerine bağlanmıştır.

On iki Eylül cuntasıyla devletin biçiminde bir değişme olmaması:

Buna da gerekçe değil, laf kalabalığı demek zorundayız.

Devlet ekonomide egemen olan sınıfın siyasal örgütlenmesidir, sınıf diktatörlüğünün kurumlaşmasıdır. Bu kurumlaşma, bu diktatörlük *farklı biçimlerde* düzenlenebilir, örgütlenebilir. Ve her biçim, bir başka *devlet biçimine* karşılıktır.

Burjuva diktatörlüğünün devlet örgütlenmesinin bir biçimi olan demokrasiyi ele alalım. Lenin, "demokrasi bir devlet biçimidir, onun çeşitlerinden biridir" diyor. *(Devlet ve Devrim)* Bu devlet biçimini ötekilerden ayıran temel özellikleri kısaca sayalım. Azınlığın çoğunluğa uyması, insanların yasalar karşısında eşitliği ve özgürlüğü, anayasa, parlamento ve öteki temsili organlar, yani yasama-yürütme

ayrımı ve yürütmenin yasamaya bağımlılığı, yargının bağımsızlığı, seçme-seçilme hakkı ve siyasal özgürlükler. Bu özellikler ortadan kalktı mı, *devletin biçimi değişmiş demektir*. Ne denli mükemmel olduğu bir yana, parlamenter demokrasiden açık diktatörlüğe geçiş, devletin biçiminin değişmesi demektir.

Bu söylenenler ışığında Türkiye'ye bakınca, devletin biçiminin değişmediğini söylemek ahmaklık olur.

Bu arada devrimci çevreleri oldukça meşgul eden bir soruyu da yanıtlamış oluyoruz: Faşizm bir devlet biçimi mi, hükümet biçimi midir? Tabii, devlet biçimdir.

FAŞİZM KONUSUNDA KOMİNTERN'İN TANIMI VE YAZDIKLARIMIZ

Atılım, bizim için "Komintern'in bugün de geçerli olan faşizm tanımını yalnızca cuntayı faşist diye tanımlamaya yaramadığı için bir kalemde yadsıdı" diyor. Nasıl da çarpıtıyor.

Önce, biz ne demişiz, onu okuyalım:

> "Önümüzdeki yıllarda faşizm konusu bizleri çok meşgul edecek ve hepimiz bu konuda çalışacağız. İşin başında bir uyarı yapmak istiyorum. Kendime de, faşizm konusunda çalışacak tüm arkadaşlara da. Dünya komünist hareketinde ve genel olarak ilerici güçler arasında somut ülkelerdeki faşizm deneyleri hakkında güzel kitaplar var. Çok güzel araştırmalar, incelemeler var. Fakat faşizmin genel *teorik* ele alınışı açısından, faşizm hakkında genel teorik değerlendirmeler açısından çöle yakın bir durum var. Dimitrof'un 7. Kongre Raporu bile faşizmin genel değerlendirmesi hakkında çok az yer ayırmıştır. Gerisi faşizme karşı yapılacak şeylerdir. Yani, teorik bir anlayış kazanma açısından başvurabileceğimiz kitaplar çok azdır. Klasik bir tanım var: 'Finans-kapitalin en ... kesiminin, ...

> çıplak diktatörlüğü'. Çok şey anlatmıyor. Bilimsel birşey değil bu 'en' 'En gerici, en şöven kesimi' Bu bir tasvir. Bazı finans-kapital kesimlerini 'en gerici' yapan özellikler nedir, bunlar için bir genelleme yapılamaz mı? Sonra, 'en gerici' sayılmanın ölçütü nedir? Kesinlikle daha ciddi bir tanım gerekiyor. Ve yoktur dünya komünist hareketinde böyle bir tanım.'' (''Acil Görevlerimiz'', 5 Kasım 1980)

Komintern'in faşizm tanımını *yadsımadığımız* açıkça görülüyor. Yadsımadık, yanlıştır demedik, yalnızca *yetersiz* bulduk.

Bir tanımın yetersizliğini görmek başka, daha iyi bir tanım getirebilmek başka şeylerdir. Yanlış değilse ve daha iyisi ortaya konulmadığı sürece bir tanım alınıp kullanılabilir. Ne var ki, daha iyisi ortada yoktur diye o tanımı *tam* bir tanım olarak kabul etme zorunluluğu yoktur. Güzel yemek pişiremeyen biri de, önüne gelen yemeğin güzel olup olmadığını anlayabilir.

Komintern'in tanımı şöyledir: ''İktidarda faşizm, finans-kapitalin en gerici, en şöven, en emperyalist unsurlarının açık terörist diktatörlüğüdür.''

1981'deki tezlerimizde faşizmi şöyle tanımlamıştık: ''Genel bir yaklaşımla faşizm, emperyalist aşamanın karşı-devrimidir... Finans-kapitalin açık şiddete dayalı diktatörlüğü altında 'rejimi kurtarma' çabasıdır'' (Bakınız *Bölüm 2.1)*

Görüldüğü gibi, tezlerdeki tanım Komintern'in tanımını reddetmiyor, hatta ondan kaynaklanıyor. Tezlerin tanımını hiçbir şekilde tam ve mükemmel bir tanım olarak değerlendirmiyoruz. Tam tersine, bu tanım, bir arayışın, birçabanın anlatımından başka birşey değildir. Hareket noktası, Komintern'in tanımında açık kalan bazı yönleri kapatabilme isteğidir. Ki bu açık yönlere, Dimitrof'un okuduğu raporun çeşitli yerlerinde yanıtlar getirilmiştir. Sorun bu açıkları tanıma katabilme sorunudur. Dünya komünist hareketinde mutlaka yeni ve gerçekten yeterli

tanımlar getirilecektir. Ancak, bu yetersiz tanımın bile, Komintern'in tanımındaki bazı eksiklikleri kapattığını düşünüyoruz. Bunlar nelerdir?

1. 1981 Tezleri'nin tanımı, faşizmi *''emperyalist aşamanın karşı-devrimi''* diye tanımlayarak onu tarih içindeki yerine, öteki açık diktatörlükler yanındaki özgül yerine oturtuyor. Faşizmin tarihsel anlayışını genişletiyor. Tezler şöyle diyor:

> ''Her toplumsal yapıda olduğu gibi, tekelci kapitalizmin egemenliği koşullarında da üretim ilişkileriyle üretim güçleri arasında, ancak nitel bir sıçramayla aşılabilecek bir uçurum doğmuşsa ve egemen sınıfın sıçramayı reformcu yoldan gerçekleştirecek manevra alanı yoksa, şiddetin ebelik edeceği bir dönem nesnel bir zorunluluktur. Devrim bunu olumlusundan, kalıcı olarak çözer. Faşizm ise karşı devrimci şiddetle, finans-kapitalin açık diktatörlüğü altında, geçici olarak olumsuzundan gidermeye çalışır.''

2. Tanımın ''karşı-devrim'' belirlemesi, faşizmin derin toplumsal-siyasal krizle, devrimci durumla olan bağını ortaya çıkarıyor. Faşizmi rastgele bir anda rastgele bir seçim olarak ele alma yanlışına karşı uyarıyor.

3. Tanımın, faşizmin ''rejimi kurtarma çabası'' olduğunu söylemesi. Komintern'in tanımındaki ''en''e bir ölçüt getirme anlamını taşıyor. Daha sonra bunu 1981 Tezleri şöyle açıklıyor:

> ''Faşizm finans-kapitalin açık şiddete dayalı diktatörlüğü altında 'rejimi kurtarma' çabasıdır. Bu bakımdan, *başını kapitalizmi kurtarmanın nesnel gereksinimleriyle, kendi gurupsal çıkarları en iyi üstüste düşen finans-kapital gurubu çeker.* Başka bir deyişle, yığınlar üzerinde en ağır şiddet uygulamasını, şövenizmi kışkırtarak, silahlanarak, gerekirse savaşla

dışa açılmayı, vb. kendi somut gereksinimlerinden hareketle savunan finans-kapital gurubu faşist diktatörlüğe 'öncülük' eder.'' (abç)

4. Faşizmi, ''rejimi kurtarma çabası'' olarak belirlemek, Komintern'in tanımından kalkarak yapılabilecek ve tarihsel deneylerin gösterdiği gibi yapılmış bir yanlışa karşı da uyarı taşıyor. Bu yanlış, faşizmi *yalnızca* finans-kapitalin en gerici kesiminin bir aracı olarak görmek ve dolayısıyla bu küçük klik dışında kalan orta-büyük, tekeldışı ya da tekelci tüm burjuvaziyi bu diktatörlüğe karşı savaşabilecek bir güç olarak görmektir.

Böyle yanlış anlayış, İ. Bilen'in finans-kapitali 120 aileye indirgemesi gibi, faşizmi de kaçınılmaz olarak birkaç yüz aileye indirgenmiş bir sorun yapar. Böyle bir yaklaşım, ekonomik-toplumsal bir sistem olarak kapitalizmi, emperyalizmi ve faşizmin bunlarla olan karmaşık bağını hiçbir şekilde anlamaya yer bırakmaz. O zaman, bu 200 ya da 120 aileyi ortadan kaldırırsın, sorunlar çözülür!

İşte 1981 Tezleri böyle bir yanlışa karşı uyarı yapıyor. Şöyle diyor:

> ''Ancak bir gurubun kendi somut istemlerinden çıkarak 'gereksinimleri' en iyi görüyor olması, bunların yalnız o gurubu ya da yalnız finans-kapitali değil, tüm kapitalizmi kurtarmanın nesnel gereksinimleri olduğu gerçeğini ortadan kaldırmaz.
>
> ''Faşizmin kapitalizmi kurtarmaya yönelişi tüm burjuvazinin desteğini alması için nesnel temeldir. Ülkenin yüksek sınıf savaşları yaşamış olması, burjuvazinin işçi sınıfı korkusuyla dolu olması da onun bu isteğini esirgememesinin güçlü bir öznel dayanağıdır.
>
> ''Azınlığa dayalı hiçbir açık diktatörlük, öteki sınıflar üzerinde yalnızca kaba şiddetle ayakta durmaz. Faşist diktatörlüğün de, çeşitli ekonomik manevralarla ve yoğun propagandayla beslenen bağlaşıklık

siyasetleri vardır. Bu nedenle faşist diktatörlüğe şu ya da bu kesimin öncülülük etmesinden kalkarak bundan doğrudan ya da dolaylı çıkarı olanları unutmamak gerekir. Bu gerekçeler dikkate alınmalı, anti-faşist savaş hiçbir zaman finans-kapitalin de yalnızca bir kesimine karşı savaşa indirgenmemelidir.''

Faşizm konusunda Komintern'in tanımı ile bizim yanaşımımızı gördükten sonra Tezler'in faşizmi ele alış biçiminin altında yatan anlayışı biraz daha açabiliriz.

Faşizmi ''karşı-devrim'' olarak belirlemek, onu insanlık tarihinin binlerce yıllık geçmişiyle bağlar, onun bir parçası yapar dedik. Faşizmin gökten düşen bir rastlantı olmadığını anlatır.

Bu yargıyı ve faşizmi anlamak için, ''toplumsal dönüşüm aşamaları'' kavramından işe başlamalıyız. Her toplumda üretimin toplumsal niteliğiyle, mülkiyetin özel niteliği arasındaki çelişki iyice keskinleştiğinde, derin bir ekonomik-toplumsal bunalım temelinde *siyasal kriz* ortaya çıkar. Bu aşamada toplum nitelik değişimi ister.

Bu nitelik değişimi, bir toplumsal-ekonomik yapıdan ötekine geçerek, örneğin kapitalizmden sosyalizme geçerek olabilir. Aynı yapı içinde bir ileri aşamaya geçerek, örneğin tekli-ikili mülkiyetten anonim şirketlere ya da kapitalizmden emperyalizme geçerek olabilir. Toplumların bu nitelik değişimi istediği anlar, devrim isteği anlarıdır.

Tarih, bu aşamada devletin kimin elinde olmasına bakmaksızın iki yol belirdiğini gösteriyor. Ekonomik olanakları geniş ülkelerde *reformcu yol.* (Bu yola bile belli derecede baskı önlemleri eşlik eder.) Klasik örnek İngiltere'dir. Bu ülkede serbest rekabetten anonim şirketlere, kapitalizmden emperyalizme geçiş, göreceli olarak barışçıl oldu. İngiltere, ''iç savaşı önlemek istiyorsan emperyalist olacaksın'' sözünü başarıyla yerine getirdi... Ekonomik olanakları dar ülkelerde *açık diktatörlük*: 1789 Fransız devrimi, Almanya'da Bismark dönemi, 1917 Büyük Ekim

Devrimi, Almanya ve İtalya'da faşizm.

Teorik olarak, bu iki yol da, a.) varolan çelişkiyi nedenleriyle birlikte ortadan kaldırabilir ki, buna devrim denir, b.) ya da varolan çelişkiyi ortadan kaldırmaz ama hafifletir ki, buna da "tersinden çözme" diyoruz.

Bugünkü uluslararası güçler dengesi altında reformcu yolla devrimin olanağı yoktur. Ancak bu olasılığın teorik olarak Marks, Engels ve Lenin tarafından kabul edildiğini biliyoruz. Bugüne dek gerçekleşen dönüşümler içinde de reformcu yoldan devrime en yakın örnek olarak İngiltere'nin feodalizmden kapitalizme geçişini gösterebiliriz. Reformcu yoldan "tersinden çözme"ye yine İngiltere'nin kapitalizmin emperyalist aşamasına geçişini örnek verebiliriz.

Açık diktatörlük yoluyla varolan çelişkiyi ortadan kaldırmaya, yani devrime örnek, bugüne dek gerçekleşmiş tüm devrimlerdir. 1789, 1917 gibi. Açık diktatörlük yoluyla varolan çelişkiyi ortadan kaldırmamak ama hafifletmek, yani "tersinden çözmek", *karşı-devrim* adını alır. Bunun da en güzel örneği faşizmdir.

Faşizm işte bu nedenle, bu anlayış içinde, genel olarak emperyalist aşamanın karşı-devrimidir. Gerici sınıfın en açık diktatörlüğüdür. Rejimi kurtarma yolunda, üretimin toplumsal niteliğiyle mülkiyetin özel niteliği arasındaki çelişkiyi "tersinden çözme" girişimidir.

Tarihteki *tüm* örneklerinde faşist diktatörlükler, ekonomik olanakları dar ülkelerde ortaya çıkmıştır. Örneğin Almanya ve İtalya o tarihlerde Rusya'nın ardından "ikinci zayıf halkalar" olarak adlandırılıyordu. Bunlar son emperyalistleşen ülkelerdi ve ellerinde sömürgeleri yoktu.

Faşizme, *genel olarak* emperyalist aşamanın karşı-devrimidir diyoruz, çünkü bugüne dek gerçekleşmiş *tüm* faşist iktidarlar genel olarak emperyalizm aşamasında ama *özel* olarak finans-kapitalin *emperyalistleşme aşamasında* ortaya çıkmıştır. Almanya, İtalya, İspanya, Brezilya, Şili, Portekiz, Türkiye, hepsi.

12 EYLÜL CUNTASI NEDEN FAŞİSTTİR?

Buraya dek söylediklerimizin ışığında, 12 Eylül cuntasının neden faşist olduğunu bir kez daha belirtmekte yarar vardır.

– Türkiye, orta gelişmiş bir taban üzerinde tekellerin, finans-kapitalin büyüdüğü ve ekonomiyi de ele geçirdiği, devlet tekelci kapitalizminin oluştuğu bir ülkedir. Sermaye ihracı ilk adımlarını atıyor. Ancak güçlü emperyalist devlerin varlığı bu kapıyı kolay açtırmıyor. Bunun üstüne, ülkenin kendisi empeyalizmin sömürüsü altındadır. Bu koşulların sonucu, ülke içinde sömürünün aşırı yoğunlaşması, ekonomik toplumsal bunalımın derinleşmesi, sınıf savaşının keskinleşmesi oluyor.

– Böyle bir ülkede 10 yıl kadar süren bir devrimci durum yaşanıyor. Burjuvazi, parlamenter yöntemlerle yönetemez oluyor. Ülke inişli-çıkışlı bir yoldan iç savaşa, devrime doğru ilerliyor. Bunalım derinleşip keskinleştikçe, faşizm tehlikesi de artıyor. Ya devrim ya faşizm ikilemi, yaşanan yılların gündemine giriyor.

– Finans-kapital, devrimci durumdan çıkabilmek, derin ekonomik-toplumsal-siyasal krizi ''çözebilmek'' amacıyla 12 Eylül 1981'de bir karşı-devrimci darbe düzenliyor, açık diktatörlük kuruyor.

– Finans-kapital, bu karşı-devrimci açık diktatörlükle, Türkiye'nin emperyalistleşmesinde ve DTK işleyişinde bir dönüşüm, mülkiyetin tabanını kendine uygun biçimde genişletme amaçlıyor. Tüm pratik önlemleri bu amaçlara yöneliyor.

– Ülkeyi yöneten cunta, Türkiye ekonomisini ele geçirmiş olan finans-kapitalin yalnız üst düzeyde bir aracı değil, finans-kapitalin bir kesiminin ta kendisidir. Üniformalı finans-kapitaldir. Askersel endüstri kompleksinin, OYAK ve benzeri kuruluşların doğrudan yöneticisidir.

– Bu cunta, yıllardır ilerleyen devletin faşistleşmesi sürecinde de nitelik sıçramasıdır. Bir devlet biçiminden bir başkasına geçilmiştir.

– On iki Eylül diktatörlüğünün, anayasayı, parlamentoyu, siyasal partileri kaldırması, hükümeti bile beş kişilik cuntanın altında göstermelikleştirmesi, olağan burjuva yargı işleyişini durdurması, yani yasama, yürütme ve yargıyı tek elde toplaması, yığın örgütlerini kendi altında örgütlemeye geçmesi, faşist devletin monolitik yapısına ulaşma çabasıdır.

Bu cunta faşist bir cuntadır, bu iktidar, bu devlet faşist bir diktatörlüktür.

Evren cuntasının Hitler gibi, Mussolini gibi tüm ülkeyi ayaklandırmamış oluşu faşist olmadığını değil, *ne güzel ki,* yeterince yığın gücü olmayan bir faşist diktatörlük olduğunu gösterir.

Yalnız, *Atılım*'a bir noktada hak verilebilir. Türkiye devrimci hareketinde ezici çoğunluk cuntaya faşist demektedir ama bunların büyük çoğunluğunun gerekçeleri ya yoktur, ya mantıksal tümlükten uzak kopuk parçalar durumundadır, ya da yanlış gerekçelerdir.

Örneğin, *Tek Cephe*'yi yayınlayan kadronun çıkardığı *Türkiye'de NATO Darbesi* adlı broşür, faşist cuntayı tamamıyla dış etkene, "uluslararası mali sermaye"ye, "dış komplo"ya bağlıyor. Faşizmin ülke ekonomisindeki, ülke toprağındaki kaynağını göremiyor.

Cuntayı faşist olarak niteleyen kesimde düzgün gerekçelerin pek görülmemesinin nedeni, Türkiye'nin ekonomik-toplumsal gelişmesini ciddi biçimde incelememekte yatmaktadır.

Devrimci Marksistler ise, *darbeden iki gün sonra,* 14 Eylül'de yayınladığı bildiride bugün söylediklerinin tüm çerçevesini koyabildiler. İki gün! Çünkü onlar ekonomik-toplumsal gelişme aşamasını, bunalımın nedenini, emperyalistleşme isteğini, devrimci durumu, faşizm-devrim ilişkilerini çok önceden doğru değerlendirmiştir. Bunu yapamayan hareketlerin yol boyunca herhangi bir doğruyu yakalamaları da sade suya helvaya benziyor. Pek tadı tuzu olmuyor.

(...)

Bu koca ihtiyar, bu Anadolu ne krallar, sultanlar,

padişahlar, milli şefler gördü. Bunlara da gereken yanıtı vermesi yakındır. Cunta şimdi işçi sınıfına, halka, Marksistlere, devrimcilere deli gibi saldırıyor. Akılları durduracak eziyet yapıyor. Olsun, saldırsın. Deli deli çıkanı, bura bura tıkarlar. Öfke birikiyor, kin büyüyor, isyan duygusu yükseliyor.

Bu kavga gelecek kavgasıdır!

I.4 DEVRİMCİ MARKSİZMİN TEZLERİ PRATİĞİN SINAVINDA

E. Engin'in
"24 Ocak Kararları Üzerine"
başlıklı yazısından
bir bölüm (Temmuz 1982)

I.4.1 ÜRETİM İLİŞKİLERİ VE 24 OCAK KARARLARI

Faşist darbeden iki gün sonra, Devrimci Marksist hareket bir bildiri yayınlamıştı. Bu bildiride şöyle demişti:

> "Emperyalizm ve tekelci burjuvazi, devrimci durumdan karşı-devrimle çıkabilmek, derin ekonomik-toplumsal bunalımı tersinden çözmek amacıyla, gerici generaller eliyle faşist bir darbe yaptı. Yerli tekelci burjuvazi bu darbe ile Türkiye'nin emperyalistleşmesinde ve devlet tekelci kapitalizminin işleyişinde önemli bir aşamaya ulaşmayı amaçlıyor."

Aynı anlayış, 1981 başında toplanan II.Leninciler Konferansı kararlarında açıldı. Ve yaşam, her geçen gün bu anlayışı, kararlarda yazanları canlı bir biçimde doğruladı.

Konferans kararlarında, faşizmin işlevine ilişkin olarak şöyle deniyordu:

> "Her toplumsal yapıda olduğu gibi, tekelci kapitalizmin egemenliği koşullarında da üretim ilişkileriyle

üretim güçleri arasında, ancak nitel bir sıçramayla aşılabilecek bir uçurum doğmuşsa ve egemen sınıfın sıçramayı reformcu yoldan gerçekleştirecek manevra alanı yoksa, şiddetin ebelik edeceği bir dönem nesnel zorunluluktur. Devrim bunu olumlusundan, kalıcı olarak çözer. Faşizm ise karşı-devrimci şiddetle, finans-kapitalin açık diktatörlüğü altında, geçici olarak olumsuzundan gidermeye çalışır. Bir yandan üretim güçlerini bastırır, öte yandan üretim ilişkilerini, varolan yapı içinde genişletmeye çalışır. Bu da, en önemli üretim gücü olan işçi sınıfına baskı ve devlet tekelci kapitalizminin merkezi bürokratik yapısını pekiştirmek, tüm üretimi bu yapı altında örgütlemek, büyük mülkiyeti güçlendirmek ve dışa açılmaya yönelmek demektir.''

Gerçekten de, geçen zaman içinde yaşam burada söylenenleri bir bir doğrulamıştır. 24 Ocak kararları denen ekonomi siyaseti tümüyle bu doğrultudadır. Konuyu daha iyi anlayabilmemiz için üretim ilişkileri kavramını kısaca ele alalım.

ÜRETİM İLİŞKİLERİ ÜZERİNE

Marks'ın sözleriyle üretim ilişkileri, ''toplumsal yaşam süreci içinde, toplumsal yaşamlarını yaratırken insanların kurdukları ilişkiler''dir. (Marks, *Kapital,* İngilizce basım, c.3, s.878)

Üretim sürecinin, bir, insanla doğa arasındaki ilişkileri kapsayan, basit öğeleri tüm toplumsal sistemlerde aynı olan maddi yönü vardır. Buna emek süreci diyoruz. Bir de, emek sürecine de damgasını basan toplumsal yönü vardır. Maddi üretim, ancak belli bir toplumsal ilişkiler ağı içinde örgütlü olarak yapılabilir. Üretim süreci toplumsaldır ve bu süreç içinde, mallar üretilirken aynı zamanda tüm toplumsal ilişkiler de yeniden yaratılır.

Emek ve üretim araçlarından oluşan üretim güçleri, ancak belli bir toplumsal ilişkiler ağı içinde örgütlü olarak üretim yapabilir, ancak böyle bir örgütlü işleyiş içinde gelişebilir. Bunun nasıl bir örgütlenme, nasıl bir ilişkiler ağı olacağını üretim güçlerinin içinde bulunduğu gelişme aşaması belirler. Ve bu toplumsal ilişkiler ağı, yani üretim ilişkileri, yasal ifadesini, Marks'ın deyimiyle mülkiyet ilişkilerinde bulur. (Marks-Engels, *Seçme Yapıtlar,* İngilizce basım, c.1, s.503-504)

Bu söylenenleri, benzetmenin göreceliliğini akılda tutarak ordu örneğiyle açabiliriz.

Ordular, silahlar ve insanlardan oluşuyor. Ama silahları ve insanları yanyana yığarak, ordu kurulamaz. Bunları belli biçimlerde, tabur, birlik vb. örgütlemek gereklidir. Ne biçimde örgütleneceğinin de nesnel mantığı vardır. Belli bir silah türü, ancak belli sayıda askeri kapsayan belli bir örgütlenmeyle kullanılabilir. Bu nedenle silahlarda yenilikler, tarihte orduların örgütlenişinde de yenilikleri zorunlu kılmıştır. Buna karşılık yeni örgütlenmeler, silah tekniğini geliştirici etki yapmıştır.

Üretim güçleriyle üretim ilişkileri arasındaki ilişki de, bu örneğe benzerlikler taşımaktadır. Üretimin sürebilmesi için üretim güçleriyle üretim ilişkileri arasında bir uyum gereklidir. Bunların çelişkiye düşmesi demek Marks'ın deyimiyle, "üretimin maddi gelişmesiyle onun toplumsal biçimi arasında bir çelişki" demektir. (Marks, *Kapital,* c.3, s.884). Yani, varolan toplumsal ilişkiler ağı içinde, varolan örgütlenme içinde, varolan üretim ilişkileri çerçevesinde artık üretim geliştirilemez duruma gelmiştir. Üretim ilişkileri ya tümüyle değiştirilecektir, ya da en azından, varolan toplumsal sistemin kendi içinde alan açılacaktır. Her iki durumda da üretim ilişkilerinin çerçevesi genişletilmiş olacaktır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, üretim ilişkileri toplumsal ilişkilerdir. Bunların somut olarak üretimde kurulan yüzyüze ilişkilerin çok ötesinde yatay ve dikey kapsamı vardır. Yatay

kapsamı, bir fabrikada kurulan yüz yüze bağlardan toplumsal işbölümü temelinde, ülkenin, hatta dünyanın öteki ucunda hiç tanımadıklarınla kurulu baglara kadar hepsini kapsar. Öte yandan üretim ilişkileri, dar anlamda üretim temelinde yükselen ama onunla doğrudan ya da dolaylı bağlı olan, bir bakıma onunla dikey bir işbölümü içinde olan alanlardaki ilişkileri de kapsar. Dağıtım ilişkileri buna örnektir. Bu açıdan, bankacılığın örgütlenmesi vb. hep üretim ilişkileri kapsamı içindedir. Üretim ilişkilerinin bu iki boyutu içiçedir, tek bir bütün oluşturur.

Bu söylenenlerle bağlı olarak, şimdi de üretim ilişkilerinin genişlemesi ne anlama gelir, kısaca buna değinelim.

Üretim güçleri geliştikçe, hem üretim yapılan birimler büyür, hem de çeşitli yerlerde yapılan üretim arasında kopukluk azalır. Yani üretim giderek toplumsallaşır. Üretim ilişkilerinin genişlemesi, üretim güçlerinin gelişmesinin bir sonucu olan bu toplumsallaşmanın gereksinimlerine ayak uydurmasıdır. Başka bir deyişle, üretim toplumsallaştıkça, üretim ilişkilerinin, girift işbölümü zincirinin daha çoğunu, daha doğrudan denetleyecek, bu zincirin işleyişini daha iyi örgütleyecek duruma gelmesi demektir. Tarih boyunca üretim ilişkilerinin genişleme yönü, insanlığın toplumsal üretim, toplumsal yaşam üzerindeki denetiminin artmasıdır. Bunun doruğu komünizmdir.

Üretim ilişkilerinin yasal ifadesi mülkiyet ilişkileri olduğuna göre, üretim ilişkilerinin genişlemesi de yasal ifadesini mülkiyetin büyümesinde bulur. Büyük mülkiyet, kendisi üretim güçlerinin artık küçük birimlerde ve birbirinden kopuk olarak kullanılamaz bir gelişme düzeyine ulaşmasının sonucu olduğu gibi, onların kullanımını daha da toplumsallaştırır.

Üretimin toplumsallaşmasına en iyi uyan ve onu daha da geliştirecek olan üretim ilişkisi sosyalizmin toplumsal mülkiyetidir. Marks ve Engels, kapitalizm içinde de, anonim şirketlerin, tekellerin, devlet tekelci kapitalizminin gelişiminden, bu gelişimin kapitalist ilişkilerin "dar gelme-

sine karşı tersten ve geçici bir çözüm olduğundan söz ediyorlar. (Marks, *Kapital*, c.3, s.440), (Engels, ''Ütopik ve Bilimsel Sosyalizm'', *Seçme Yapıtlar*, İngilizce basım, c.3, s.134)

İçinde yaşadığımız çağda, üretimin toplumsallaşması bir ülke sınırlarını aşmıştır, uluslararasıdır. Dolayısıyla bu çağda, üretim ilişkilerinin toplumlaşan üretime ayak uydurması, ''genişleme'' nin de ülke sınırlarını aşmasını getirmektedir. Bu gereksinimi en iyi karşılayacak olan, yine sosyalist üretim ilişkileridir. Ancak, kapitalizm bu gereksinime de tersinden çözümüyle geçici olarak ayak uydurmuştur. Emperyalizm, sermayenin sınırlar aşması, büyük mülkiyetin bir devlet sınırına hapis kalmaması vb. de hep bu tersten çözümün yansımasıdır.

Sonuç olarak, üretim ilişkilerinin genişlemesini şöyle toparlayabiliriz. Bu, yatay ve dikey olarak çok geniş ve girift bir toplumsal işbölümü temelinde toplumsallaşan üretime ayak uyduracak biçimde mülkiyetin büyümesinde ifadesini bulur. Kapitalizm koşullarında bunun günümüzde taşıdığı somut anlam, tekelleşmenin hızlanması, mülkiyet birimlerinin genel olarak daha büyüğe doğru gitmesi, devletin rolünün artması, finans-kapitalin çeşitli alanları daha sıkı denetleyebilecek daha büyük örgütlenmelere gitmesi ve emperyalistleşmedir.

24 OCAK 1980 KARARLARİNIN AMACI

Yirmidört Ocak kararları denen ekonomi siyaseti, Konferans kararlarımızda sözü geçen, üretim güçlerini bastırma, üretim ilişkilerini genişletme çabasına tümüyle canlı bir örnektir. İçine düştüğü derin bunalım karşısında, kapitalizmin kendini kurtarma mekanizmalarını harekete geçirişidir.

Türkiye'de kapitalizm tarih sahnesine geç çıktı. Bu nedenle, birçok ülkede olduğu gibi zamanla, taş üstüne taş koyarak gelişmedi. Hız ölçütünü birinci plana aldı. Kapitalizmin olağan anarşisinin çok daha ötesinde bir

anarşiklik içinde, biryandan kapitalizmin tarihinde uzun dönemleri kapsamış aşamaları ya atlayarak, ya on yıllara sığdırarak, öte yandan geriliklerini de ileri aşamalara taşıyarak gelişti.

1950'ye kadar, daha çok, bu gelişmenin koşullarının hazırlanması ağırlık taşıdı. 1950'den sonra ise kapitalist gelişme büyük bir patlamayla, tam yukarıda belirttiğimiz olağanüstü anarşiklik içinde yol aldı. "Darboğaz" sözü artık Türkçede sık sık kullanılan bir söz oldu. Ekonomi, sürekli darboğazlara takılarak, bunların arasından bir ilerleme seyri gösterdi.

Başka bir deyişle, Türkiye'de üretim güçleriyle üretim ilişkileri, 1950'den bu yana, uzunca süreli bir uyum içinde olamadı. Sürekli düğümler, sorunlar çıktı, aşıldı, ama bu kez daha üst düzeyde yeniden çıktı. Sonuncusu artık toplumu derinden sarsıyordu. Bu temelde uzun yıllar yaşadığımız devrimci durum doğdu ve 1980'e doğru burjuvazinin devletini, düzenini dağıtmaya başladı.

Devrimci güçler bu durumu devrime götüremedikçe, karşı devrim güçlendi. Bir yandan karşı-devrimin saldırısı yoğunlaşırken, öte yandan kapitalizmin kendini kurtarma mekanizmaları büyük bir çabayla harekete geçirilmeye çalışıldı. 24 Ocak kararları bunda bir dönüm noktasıdır.

Yirmidört Ocak kararlarının amacı, "Türkiye'yi hemen geliştirmek" değildi. Amacı, kapitalizmi gelişebilir duruma getirmekti. Üretim güçleriyle üretim ilişkileri arasındaki çelişki o denli büyük bir boyuttaydı ki, kapitalizmin gelişebilir duruma gelmesi için önce bunlar arasında belli bir uyum sağlamaya çalışması gerekiyordu.

Bu seziyle 24 Ocak kararları, üretim güçlerinin yığınsal yıkımına göz yuman, getirdiği güdümlü ve acımasız rekabetle asıl üretim ilişkilerinin genişlemesini, büyüğün daha büyümesini hedefleyen bir yol tuttu.

Yirmidört Ocak kararlarıyla, KİT'lere verilen devlet desteği azaltıldı, KİT ürünlerinin fiyatları yükseltildi. Genel olarak sıkı para siyaseti uygulamaya konuldu. Faiz haddi

yükseltildi. Herkesin petrol arayabileceği duyuruldu. İthalat ve ihracat farklı kur uygulamasına yönelik önlemler alındı. Döviz fiyatının serbest bırakılmasının yolu açıldı. İşsizlik, açlık, yatırımların azalması pahasına enflasyonu düşürücü bir yol tutuldu.

Yirmidört Ocak kararlarıyla somut olarak getirilenleri saymak, tek başına pek birşey ifade etmiyor. Ama bunların topluca, birbiriyle ilişkili olarak etkileri sonuçta şunlar olmuştur:

Çalışanların sağlığına aykırı düşen yaşama koşulları, yığınsal işsizlik, iflaslarla, kredi zorluklarıyla duran makinalar, yatırımların daralmasıyla yeni üretim güçlerinin devreye sokulmasının engellenmesi. Öte yanda ise, zaten güçlü oldukları için, yaratılan rekabet koşullarını göğüsleyerek daha da güçlenen, büyüyen bankalar, tekeller-finans kapital. Üretim güçlerinin yığınsal yıkımı, ısrafı bilinçli olarak uygulanırken, finans kapitalin, büyük mülkiyetin daha da güçlenmesi, güçlenerek uluslararası standardlara erişip dışa açılma sorununu da çözme çabası.

24 Ocak Kararları Gerçek Kimliğini Faşizmle Buldu

Yirmidört Ocak kararları 1980'de, 12 Eylül'den önce alındı. Gerçekte bunun da öncesi vardır.

1978'den başlayarak bankerliğin hızla artması, belli mekanizmaların kendiliğinden işlemeye başlamasından başka birşey değildir. Karaborsa, kaçakçılık ve spekülasyonla karışık olarak, yüksek faiz uygulaması o sıralarda başlamıştır.

Bu uygulama üstelik burjuvazinin kendi yasalarını çiğnemesiyle, en "saygıdeğer" bankaların, tekellerin herkesçe bilinen ortaklığı içinde sürmüştür. 24 Ocak kararlarının yolu, böylece anarşi içinde, ekonomik mekanizmaların harekete geçmesiyle, bir bakıma kendiliğinden döşenmiştir.

Bu yolun sonunda alınan 24 Ocak kararları, Türkiye'de hele ki o sıralarda, "cesur kararlar" olarak nitelendirilmiştir.

"Cesur"luğu, o güne dek resmen uygulanmamış bazı önlemleri karara bağlamış olmasıdır. Ama bu kararların özü asıl 12 Eylül sonrasındaki uygulamayla açığa çıkmıştır. Bu uygulamanın taşıdığı "cesaretin", keskinliğin yanında, 24 Ocak kararları metin olarak hiç de "cesur "kalmamaktadır.

Somut örnek verirsek, kararlar faiz hadleri konusunda kararsızlık içindedir. Esnek kur uygulamasını açıkça getirmemekte, ona yolu açmaktadır. İhracata çok ayrıcalıklı destek konusunda ikircimlidir. Sıkı para önlemlerinde kendi açısından korkaktır.

Bunların da temel ve doğal bir nedeni vardır. 24 Ocak kararlarının yöneldiği "cesur", toplumun çok geniş kesimlerini finans-kapital yararına yıkıntıya götürecek, acımasız bir rekabet başlatacak önlemler, Türkiye'nin koşullarında, gerçek özüyle ancak faşist bir diktatörlüğün bekçiliği, şiddetin ebeliği eşliğinde uygulanabilirdi. Öyle de oldu. 24 Ocak kararlarının gevelediği önlemler, asıl 12 Eylül sonrası bütün çıplaklığıyla, uygulamada açığa çıktı.

Yirmidört Ocak kararları, faşist darbeden önce alındı ama gerçek kimliğini faşizmle buldu. Bu zamana dek ise, devletin faşistleşmesi sürecini hızlandıran, bu "gerekliliği" dayatan, bilince çıkaran etkenler arasında önemli bir yer tuttu.

Yirmidört Ocak kararları, gerçek kimliğini faşizmle buldu diyoruz. Ancak, bu kararlardaki tek tek önlemlere baktığımız zaman, bunların çeşitli dönemlerde birçok kapitalist ülkede, faşizmi hiç de gerektirmeden uygulanmış ve uygulanan önlemler olduğunu görüyoruz. Örneğin bu önlemlerle Friedmancılık arasında paralel kuruluyor. Ama, Friedmancılık bugün birçok kapitalist ülkede uygulanmaktadır. Buralarda faşizm de yoktur.

Bunun açıklaması çok basittir. Faşizm kapitalizmden ayrı bir ekonomik sistem değildir. Konferans tezlerinde çok güzel dile getirildiği gibi, tekelci kapitalizmin egemenliği koşullarında üretim güçleriyle üretim ilişikileri arasında çok büyük bir uçurum doğmuşsa, egemen sınıfın bu uçurumun doğmasını engelleyecek ve sorunlarını reformcu yoldan

çözecek manevra alanı yoksa, reformcu yoldan çözülürken uygulanacak aynı önlemler, yoğun, radikal ve yıkıcı bir biçimde, faşizm altında, karşı-devrimci yoldan uygulanır.

Önlemlerin kendisine baktığımızda, belli bir sırada İngiltere'de uygulanmış şu ya da bu reformcu önlemden farklı değildir. Farkı, bu tür birçok önlemin yoğun olarak birarada, radikal bir biçimde ve çok derin bir uçurumun eşiğinde olan bir ülkede uygulanmasıdır.

Bütün bu söylenenler, Türkiye pratiğinde bir kez daha kanıtlanıyor ki, faşizm diye boynuzlu kulaklı, kapitalizmden apayrı bir yaratık aramak, konuya böyle yaklaşmak yanlıştır. Faşizme, genel olarak kapitalizm temelinde, özel olarak da tekelci kapitalizmin egemenliğinde, gördüğü işlev açısından bakmak gerekir. Onun özünü burada bulabiliriz. (...)

SONUÇ

Yirmidört Ocak kararları daha ilk kabul edildiğinde, *Banka ve Ekonomik Yorumlar* dergisinin ekonomik yorumlar bölümünde Kemal Kurdaş şöyle diyor:

> ''Biz otuz yıldır ekonomik politikamızda, kısa vadeli rey hesaplarıyla, kısmen bilgisizlikten ama büyük ölçüde oportünizmden kaynaklanan ve birbiri üstüne yığılan büyük hatalar yaptık.''

Bundan sonra, Kemal Kurdaş kararları ''cesur''olarak nitelendiriyor.

Gerçekten de, burjuvazi açısından 24 Ocak kararları, otuz yıldır uyguladığı en ''ilkeli'' siyaset olmuştur. Kapitalizmin yaşamsal, en temel çıkarlarını gözetmiştir. Nasıl ki işçi sınıfını kendisi açısından oportünist siyasetler kurtarmıyorsa, burjuvazinin kendi açısından da durum böyledir.

Otuz yıldır burjuvazinin oportünist siyasetleri boş vaadler, enflasyonla geri alınan kof gelir dağılımı vb. oldu. 24 Ocak kararlarıyla ise burjuvazi çok açık seçik, ekonomik-siyasal

şiddetle işçi sınıfının emekçilerin üzerine yürüdü.

Bugün,Türk-İş'in rakamlarına göre bile işçilerin *reel ücretleri* son üç yılda 50 gerilemiştir. İşsizlik yığınsal açlık boyutlarındadır. Enflasyon ise, burjuva gazetelerine göre bile 50'nin altına hiçbir zaman inmemiştir. Bizce de bugün en az 60-70'dir. Bu koşullarda 7000TL asgari ücretin yetmediğini, 12.000TL olması gerektiğini (!) söylüyorlar.

Sendikal haklar yok, hapishaneler devrimcilerle dolu. Kürt halkı sık sık kıyımlarla karşılaşıyo... Saymakla bitmez.

Bu siyaset karşısında ağlaşmak birşey çözmez. Burjuvazinin ''oportünist'' siyasetini de yaşadık, gördük. Seçim bizimdir ve devrimdir.

I.4.2 PRATİĞİN SINAVI

E.Engin'in
"1981 Tezleri ve pratiğin sınavı"
başlıklı yazısının tam metni
(Mart 1984)

Devrimci adını taşıyan bir örgütün çözümlemelerini, öngörü ve kararlarını yaşamın doğrulaması çok önemli bir olgudur, Bu, devrimciliğin, öncülüğün canlı bir ölçüsü, işçi sınıfının yığınların örgüte güvenme, bilinçlenme sürecinin canalıcı bir parçasıdır. Böyle olduğu için son yıllarda "yaşam bizi doğruladı" diyenler çoğaldı. Ancak bu birşeyi değiştirmiyor. Önemli olan "yaşam bizi doğruladı" demek değil, yaşamın gerçekten doğrulamasıdır. Ve darbe sonrası dönemde buna tek örnek vardır. O da hiç abartmasız, 1981 Tezleri'dir.

FAŞİZMİN İŞLEVLERİ

Burada, yalnızca faşizm çözümlemesini pratikle karşılaştıralım. Faşist darbeden iki gün sonra yayınlanan bildirideki fikirler açılmış ve faşizmin işlevi 1981 Tezlerinde şöyle anlatılmıştı:

> "Her toplumsal yapıda olduğu gibi, tekelci kapitalizmin egemenliği koşullarında da üretim ilişkileriyle üretim güçlerin arasında, ancak nitel bir sıçramayla aşılabilecek bir uçurum doğmuşsa ve egemen sınıfın sıçramayı reformcu yoldan gerçekleştirecek manevra alanı yoksa, şiddetin ebelik edeceği bir dönem nesnel zorunluktur. Devrim bunu olumlusundan, kalıcı olarak çözer. Faşizm ise karşı-devrimci şiddetle, finans-kapitalin açık diktatörlüğü altında geçici olarak

olumsuzundan gidermeye çalışır. Bir yandan üretim güçlerini bastırır, öte yandan üretim ilişkilerini, varolan yapı içinde genişletmeye çalışır. Bu da, en önemli üretim gücü olan işçi sınıfına baskı ve devlet tekelci kapitalizminin merkezi bürokratik yapısını pekiştirmek, tüm üretimi bu yapı altında örgütlemek, büyük mülkiyeti güçlendirmek ve dışa açılmaya yönelmek demektir."

Burada söylenenlere göre faşizm Türkiye'de şunları yapacaktı:

Üretim güçlerini bastıracak, en önemli üretim gücü olan işçi sınıfına baskı uygulayacaktı.

Üretim ilişkilerini genişletecek, bununla bağlı olarak şunları yapacaktı:

a. Devlet tekelci kapitalizminin (DTK) merkezi bürokratik yapısını pekiştirecekti.

b. Büyük mülkiyeti güçlendirecekti.

c. Dışa açılmaya yönelecekti.

Bunları yaptı mı?

FAŞİZM ÜRETİM GÜÇLERİNİ BASTIRDI

Türkiye kapitalizmi uzun yıllardır kendini bunalımdan kurtarmaya çalışıyor. Bununla bağlı olarak, üretim güçlerini bastırma eğilimi uzun yıllardır gözlenen bir olgudur. Ancak faşizm altında bir nitelik sıçramasıyla, daha sistemli, daha yoğun işleyen bir eğilim olmuştur.

Üretim güçleri üretim araçları ve emekten oluşur. Türkiye'de üretim güçlerinin gelişmesi mutlak anlamda durmuş değildir ama son yıllarda yoğun bir israf vardır:

– Büyük mülkiyeti güçlendirmeye, küçüğü elemeye yönelik olarak izlenen siyaset sonucunda çok sayıda küçük işletme iflas ettirilmiştir. Bunların bir kısmı büyüklerce yutulurken, bir kısmı kapanmıştır. Kapananların üretim araçları israf olmuştur.

Milliyet gazetesinde Emin Çölaşan'ın yazdığı ve DPT'nin kabul ettiği gibi, başlanmış birçok proje, zarar edilerek yarım bırakılmıştır. *Milliyet'in* deyimiyle bile "milyarlar kül olmuştur." (*Milliyet*, 5 Mart 1982)

– Türkiye yapım endüstrisinde kapasite kullanımı 1981'de yüzde 62,1, 1982'de yüzde 66,8'dir. Kullanılmayan kapasite israf olmaktadır.

Üretim güçlerine baskı en çok ve açık olarak emekçinin kırılması biçiminde yansıyor:

* Açık işsizlik 3,5 milyonu geçmektedir.

* 1968 fiyatları temel alınırsa, kişi başına ulusal gelir 1981 ve 1982 yıllarında, 1977'nin altına düşmüştür. Bu *mutlak azalmanın* yanısıra, gelir dağılımı da burjuvaziden yana bozulmuştur. Örneğin, işçi ve memurun ulusal gelirden 1975'de aldığı pay yüzde 31 iken, 1981'de bu pay yüzde 16,2'dir. Emekçi yığınlar *mutlak* bir yoksullaşma içindedirler.

* İşçi ücretleri de bu mutlak yoksullaşmanın göstergesidir. Gerçek ücretler 1983'de 1963 düzeyinin gerisindedir.

Çok açıktır ki son yıllarda faşizm, üretim güçlerini şiddetle ve sistemli olarak bastırmıştır. Bu baskının en büyüğü ve yıkıcısı, emekçiye karşı yönelmiştir. Ülkemizde emekçiler açlık, sefalet ve hastalıkla karşı karşıyadırlar.

FAŞİZM DEVLET-TEKELCİ KAPİTALİZMİNİN MERKEZİ BÜROKRATİK YAPISINI DEĞİŞTİRDİ

Türkiye'de devlet-tekelci kapitalizmi (DTK) 1970'lerden beri vardır.

Faşist darbeden bu yana devletin işleyişini güçlendirme yönünde yapılan tüm değişmeler, aynı zamanda devlet-tekelci kapitalizminin yapısını pekiştirme yönündeki ekonomik gereksinimlerin yoğunlaşmış ifadesinden başka birşey değildir.

Yürütmeyi olağanüstü yetkilerle donatan anayasa, tüm baskıcı yasalar, son sıralarda merkeziliğe karşı bir hava

içinde bakanlıkların örgütlenmesinde yapılan değişiklik, hepsi DTK'nın merkezi bürokratik yapısını pekiştirme anlamını taşıyor. Genel olarak yürütmenin, yürütme içinde de tepe noktaların yetkileri, merkezi denetimleri arttırılmıştır. DTK'nın merkezi bürokratik yapısı pekiştirilmiştir.

Devletin ekonomideki rolüne karşı çok konuşuluyor, "serbest rekabet", "liberalizm" sözleri çok ediliyor ama tüm bu yaygara arkasında *devletin ekonomideki doğrudan rolü güçlenmektedir*. Toplam sabit sermaye yatırımları içinde devletin payı, 1981'de yüzde 60,9, 1982'de yüzde 58,8 ile son on yılların en yüksek düzeyine ulaşmıştır.

Devletin sabit sermaye yatırımları arttığı halde, bu yatırımların finansmanındaki açık son yıllarda azaldı ve 1982'de ulusal gelirin yüzde 4,3'üne düştü.

Öte yandan, devlet desteği azaldığı halde KİT'ler son yıllarda kâra geçtiler. 1981 Tezleri'nde, bunun böyle olacağı açıkça belirtiliyor, "KİT'ler öyle kârlı bir duruma gelecek ki, hem değer aktaracak, hem faşist devlete yük olmayacak" deniyordu. Öyle de oldu.

KİT'lerin, devlet yardımlarını düştükten sonraki net kârı 1981'de 7 milyar TL iken, 1982'de bu net kâr 39 milyar TL oldu. (*Günaydın*, 14 Aralık 1983 ve TÜSİAD 1983 raporu) Öyle ki, 1982'de 77 milyar TL brüt kârla TPAO dünyanın en büyük 500 şirketi arasında ilk 100'e girdi!

Başka bir deyişle "liberalizm" "serbest rekabet" vb. sözler ardında devletin ekonomideki yeri güçlendirildi. Edilen sözler, koparılan yaygara, bu güçlendirme işleminin örtüsü oldu.

Halkın üzerindeki vergi yükü son derece ağırlaştı. Vergi gelirleri 1979'da bütçenin yüzde 78,7'siyken, 1981'de yüzde 84,2'sine ve 1982'de yüzde 89'una çıktı. Bu vergi gelirleri içinde gelir vergisinin payı ise, 1979'da yüzde 57,5'den, 1981'de yüzde 62,6'ya, 1982'de yüzde 61,7'ye çıktı. Yeni çıkardıkları vergi yasasına göre, 1 milyon TL'ye kadar yıllık geliri olanlar yüzde 36 vergi öderken, geliri 25 milyon ve üzerinde olanların ödedikleri *en fazla* vergi yüzde 65'tir.

Yani 1 milyon TL geliri olan yüzde 36 vergi öderken, bunun 100 bin katı geliri olan, iki kat vergi bile ödemiyor! Bu DTK'nın *gelir dağılımına tekellerden yana karışması* değil de nedir?

Halkın sırtına yüklenen vergi ve zam gibi yüklerle KİT'ler kâra geçirilmiş, devlet yatırımları finanse edilmiş ve aynı zamanda milyarlarca TL şirket kurtarma operasyonu ya da kredi yoluyla doğrudan tekellere aktarılmıştır. Devlet doğrudan ya da dolaylı yollardan, *tekellere sürekli değer aktarmıştır.*

Bunca "serbest rekabet" yaygarası ardında, işçi-işveren ilişkilerinde değil "serbest", serbest olmayan "rekabete" bile izin verilmemiştir. Her türlü sendikal çalışma, toplu sözleşme, grev hakkı ağır yasakların zinciri, YHK'nin gölgesi altına alınmıştır. Devlet, *işçi-işveren ilişkilerini tekellerden yana, zorbaca yeniden düzenlemiştir.*

1981 Tezleri'mizde, "finans kapitalin has adamları, bakanlıkları, danışmanlıkları dolduruyor ve onun devlet bürokrasisi üzerindeki doğrudan denetimini güçlendiriyorlar" deniyordu.

Gerçekten de son dönemde *devlet ile tekeller arasındaki kişisel kaynaşmalar* artık açıkça konuşulur duruma gelmiştir. Sabancı Holding'le bağlı ve MESS'in eski başkanı olan Özal'ın yanısıra, Maliye Bakanı Nejat Eldem Burtrak'ın, Sunalp büyük bir bankanın yönetim kurulu üyesidir. Eski DPT müsteşarı Yıldırım Aktürk şimdi ENKA'ya transfer olmuştur. Zaten darbeyi gerçekleştiren ise üniformalı finans-kapitalin ta kendisidir. Daha çok sayılabilir. Örnekler o denli çoğalmıştır ki, finans-kapital bile durumu inkar etme zahmetine katlanmıyor. Hatta *Nokta* dergisinde kimin kimin adamı olduğu büyük bir açıklıkla tartışılıyor.

Son yıllarda devlet, tekelci kapitalizmin, finans-kapitalin genel çıkarı doğrultusunda tam bir *iş yönetim kurulu* olarak davranmaktadır. Kapitalizm çok zor bir dönem yaşadığı için, iş yönetim kurulu olgusu da çıplak bir biçimde yansımaktadır. Bununla bağlı olarak, yönetici durumda olan burjuva

siyaset adamları, yalnızca oy avcılığı düzeyinde siyaset yapmanın ötesinde, yönettikleri işi de daha yakından bilen bilgi sahibi burjuva siyasetçileridir. Gelgelelim, teknokrat adı altında bunların finans-kapitalin siyasal sözcüleri oldukları gizlenmeye çalışılmaktadır.

Teknokratlar gelmişler, devlet karışması kenara çekilmiş tamamen bir serbest rekabet ortamı var! Bu izlenim yaratılmak isteniyor. Ama ardında olan, *devletin, tekelci sermayenin yeniden üretim sürecine en acımasızca karışmasıdır.*

FAŞİZM BÜYÜK MÜLKİYETİ GÜÇLENDİRDİ

Devlet, 1980'den beri, büyük mülkiyeti güçlendirmek, küçük birimleri "yaprak dökümüne" uğratmak için, Türkiye tarihinin belki de en acımasız karışmasını uyguluyor. Ancak bunu *görünürde* ortaya çıkmadan yapıyor.

Bir yandan, kapitalist ekonominin zorunlu parçası olmayan ilkel yöntemler de kullanarak, yani düpedüz baskı ve aldatıcı oyunlarla, halkın elindeki her kuruşa el attılar, öte yandan, faizler, zamlar, oynak kur uygulamaları, düşük destekleme fiyatları vb. gibi ekonomik yöntemlerle küçük burjuva üreticileri yaprak dökümüne uğrattılar.

Marks *Kapital*'de söylüyor. İlkel birikim dönemi bittikten sonra da, gerçekte ölesiye kadar kapitalizm zaman zaman ilkel birikim yöntemleri uygular diyor. Yardımlaşma vakıflarına para toplamak buna bir örnekse, banker olayı da başka bir örnektir. Kastelli, buzulun yalnızca görünen ucu oldu. Yüksek faiz aldatmacasıyla halkın parası toparlandı, sonunda "devlet babanın yardımıyla"(!) faizlerin *yarısı* kurtarıldı. Bu demektir ki halkın elindeki para, enflasyondan çok çok düşük bir faizle elinden alındı. Ayrıca yokolan, öldürülen, intihar eden bankerlerin herbiri, tekellerin geri ödemek zorunda olmadıkları tahvil anlamına geliyordu. Halk düpedüz soyuldu. Bu, işin ilkel yönüdür.

Öte yandan, devlet aldığı kararlarla, çıkardığı yasalarda

koyduğu barajlarla, tüm uygulamalarıyla her türlü büyük mülkiyetin güçlenmesini sağladı.

Faizlerin yükseltilmesi bankalarda mevduatı arttırırken, kredilere yansıyışıyla küçük şirketleri batırdı. Kredilerin önemli bir kesimi tekellere verilirken, küçük şirketler "para darlığı" nedeniyle yüksek faizli kredi bile bulamadılar. Teşvikler başlıbaşına bir ayıklama yöntemi olurken, girdilere yapılan zamlar, oynak kur uygulamaları vb. hep "doğal" seleksiyona yaradı. "Doğal" görünümdeki bu seleksiyonu devlet doğrudan örgütledi.

Devlet, tüm karar, uygulama ve yasaklarında *genel çıkarı gözetti.* Banka yasası, hem büyük mülkiyeti güçlendirme amacını, hem de bunu yaparken nasıl genel çıkarı gözettiklerini yansıtan bir örnektir. Banka kurabilmenin koşulları ağırlaştırıldı. Eskiden 25 milyon TL gerekirken şimdi 1 milyar TL sermaye gerekiyor. Şube açmaya, hisselere ilişkin çeşitli barajlar getirildi ve her holdinge bir banka biçimindeki işleyiş güçleştirildi. İlk bakışta kolay tekelleşmeye ve bazı holdinglere karşı gibi görünüyorsa da, bu adım, tekelciliğin genel çıkarını gözetmenin bir yansımasıdır. Finans-kapital büyük, güçlü, yalnız şu ya da bu holdinge değil, tümüne yarayabilecek bankalar istiyor.

Son yıllarda alınan tüm önlemler, tüm değişiklikler, gerek bankacılık, gerekse öteki alanlarda büyük, güçlü mülkiyet birimlerine yöneliktir. Bu önlemler sonucundadır ki son yıllarda küçükler dökülmüş, büyükler çoğalmıştır.

Genel olarak şirketlerin, özel olarak anonim şirketlerin sayısında ve sermayesinde büyük bir artış olmuştur. 1979-1982 yıllarında yeni kurulan şirketlerin sayısı ve sermayesi *Tablo I*'de verilmiştir.

Tablo I'den çok açık görüldüğü gibi, *bir kez* adi ortaklıkların, limited ortaklıkların ve koperatiflerin sayısı hızla azalmakta, limited şirket ve özellikle de anonim şirketlerin sayısı ise hızla artmaktadır.

İkincisi, kurulan tüm ortaklık ve şirketlerin sermayesi eskisinden daha fazla olmaktadır.

Tasfiye edilen işlerde de benzeri bir eğilim gözlenmektedir. Tasfiyeler, adi ve limited ortaklıklarda çoktur ve artmaktadır. Limited şirketlerde belli bir düzeyde gitmekte, anonim şirketlerde ise azalmaktadır.

Protesto edilen senetlerin tutarı 1980'de 61 milyar TL iken, 1981'de 137 milyara, 1982'de 242,5 milyara çıkmıştır. Yani, 1982'de, 1980'dekinin dört katıdır. Bu iflasların da boyutunu gösteriyor. Nitekim, 1980'de 1142 şirket iflas ederken, bu sayı 1981'de 2312 ve 1982'de 2178 olmuştur. Bu eğilimle bağlı olarak, büyüklerin küçükleri yutması da hızlanmıştır. Örneğin, Enka, Okumuş ve Koç holdingler 62 şirketi ele geçirmişlerdir. (*Türkiye Postası,* sayı:9, sayfa 11)

Sonuç olarak bugün Türkiye'de *büyük mülkiyet 1980 öncesine göre dev bir adım atmış, yerini ve rolünü arttırmıştır.*

TABLO 1

YENİ KURULAN ŞİRKETLERİN SAYISI VE SERMAYESİ

Şirket türü	1979	1980	1981	1982
Adi ortaklık:				
Sayısı	3184,0	2979,0	1940,0	1140,0
Sermayesi	1969,0	3011,0	3252,5	2578,2
Limited ortaklık:				
Sayısı	319,0	264,0	232,0	154,0
Sermayesi	283,5	385,4	465,1	310,0
Limited şirket:				
Sayısı	1060,0	1331,0	1811,0	2677,0
Sermayesi	880,0	1682,6	4769,2	9435,0
Anonim şirket:				
Sayısı	1962,0	2406,0	2928,0	3425,0
Sermayesi	11525,5	16022,0	51861,3	63864,1
Kooperatif:				
Sayısı	3579,0	2236,0	779,0	546,0
Sermayesi	117,3	43,2	27,0	18,1

FİNANS-KAPİTAL, FAŞİZM ALTINDA VARGÜCÜYLE EMPERYALİSTLEŞMEYE YÖNELDİ

Gören, görmek isteyen gözler için finans-kapitalin emperyalistleşme isteği 1970'lerden bu yana açıkça ortadadır. Ancak, faşist darbeden sonra bu yöndeki girişimlerde de bir sıçrama olmuş, çaba çok daha yoğunlaşmıştır.

Türkiye'nin çeşitli yabancı ülkelerde ve çeşitli alanlarda dış yatırımları vardır. Biz *Tablo II*'de, yalnızca inşaat alanındaki dış yatırımların 1978'den bu yana ülke ve miktar olarak dökümünü aktardık. Tablodan, dış yatırımlarda faşizm sonrası nasıl bir sıçrama olduğu açıkça yansıyor.

İnşaat alanında, 1978'deki toplam dış yatırımları 100 puan kabul edersek, bu 1979'da yalnızca yüzde 29 artmış ve 129 puan olmuştur. Oysa 1980'de 2 katından fazlaya, 216 puana, 1981'de 5 katından fazlaya, 555 puana ve 1982'de 9 katından fazlaysa, 931 puana fırlamıştır.

Bu durumu menşevikler bile "ulusal sermaye dışarı gidiyor" diye iğrenç bir sosyal-emperyalist hayıflanmayla tanımlıyorlar. Bunun Marksist-Leninist tanımlaması, aynen 1981 Tezleri'nde belirtildiği gibi, faşizm altında finans-

TABLO 2

DIŞARIDA YATIRIM YAPMIŞ İNŞAAT ŞİRKETLERİNİN TOPLAM KONTRATLARI (milyon dolar)

Ülkeler	1978	1979	1980	1981	1982
Libya	1,182	1,432	2,346	7,100	10,364
Suudi Arabistan	0,192	0,307	0,684	1,130	3,400
Irak	0,203	0,303	0,430	0,728	1,181
Ürdün	—	—	0,011	0,043	0,048
BAE	0,047	0,047	0,035	0,039	0,034
Kuveyt	0,005	0,005	0,011	0,012	0,125
Senegal	—	—	—	—	0,019
TOPLAM MİKTAR	1,629	2,099	3,517	9,032	15,171
Puan (1978=100)	100	129	216	555	931

Kaynak: Türkiye Ticaret ve Sanayi Odaları, *1983 Ekonomik Rapor*, İng., s.218

kapitalin, dışa açılmaya, emperyalistleşmeye yoğun olarak yönelmesidir.

Devlet-tekelci kapitalizminin doğal bir özelliği finans-kapitalin dışa açılmasını destekleyici önlemler almaktır. Faşizm döneminde bu özellik de son derece yoğunlaşmış, devlet neredeyse dışa açılan finans kapitale "babalık" etmiştir.

Dış yatırımcıların alacaklarını toplamada, onlara, Merkez Bankası vb. kuruluşların imzasını taşıyan garanti mektupları vermede, devlet, "çocukları" için "aktif" çalıştı. Üstelik bu çaba içinde, dış yatırımcılar arasında da şirketlerin büyümesini destekleyici barajlar koydu, seçimli destek verdi. O alanda da büyük mülkiyeti güçlendirdi.

Finans-kapitalin öncülüğünde örgütlü burjuvazinin TÜSİAD vb. kuruluşları raporlar yayınladılar, dışa açılmadaki sorunlarını listelediler. Hemen ardından devlet sorunlara çareler getirdi. Örneğin, makinalarını tutmaları için özel serbest bölge açılıyor. Bu çarelerin son demeti, Özal'ın 29 Aralık tarihli kararlarıydı.

Özal, Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu'nun baştan sona değiştirdi, finans-kapitale engelleri kaldırdı. Bir süredir herkesin bilgisi çerçevesinde ama legal açıdan kaçak olarak dışa çıkarılan dövizlerin bir bölümü şimdi "kambiyo mevzuatındaki yenilikler"le legale çıkarılacak! İşadamları 2 milyon dolara kadar sermaye ihracı yapabilecekler.

TÜRKİYE'NİN YAZGISI DEVRİMDİR

Lenincilerin 1981 Tezleri bir de şöyle bir yargı ileri sürmüştü:

> "Türkiye şiddetli bir siyasal bunalımın tohumlarını besliyor. Faşist cunta, bugünkü dünya koşullarında, Türkiye finans-kapitalinin dayandığı orta derecede gelişmiş, bağımlı yapı temelinde, ekonomik toplumsal bunalımı çözemeyecektir. Türkiye Almanya, bugünkü

dünya o günkü dünya değildir. Bugünkü koşullarda, Türkiye gibi bir ülke Nazi baskısı ve demagojisi ekonomik bunalımı çözmek için hem yeterli değildir hem uzun süre kolay değildir! Böyle olduğu için, demagojiyle, şiddetle geçici süre devrim savaşını bastırabilse de, bu süre devrim güçleri için geçmişten ve bugünden ders çıkarma, derinden güç toplama ve bilinçlenme, siyasal bunalımın tohumlarını hızla yeşertme süreci olacaktır.

"Türkiye'de bunalım öylesine derindir ki, bunu ancak işçi sınıfımızın öncülüğünde sosyalizme açılan ileri demokratik halk devrimi çözebilir. Türkiye'nin yazgısı devrimdir. Faşizm bu yolu tıkayamayacaktır."

Gerçekten de tıkayamamışsa benziyor. Kuşkusuz, geçen süre içinde kapitalizm durmadı, ilerledi. Gereksinim duyduğu bir çok alanda önemli adımlar attı. Ama yeterli adımlar atamadı. Ekonomik toplumsal bunalımını çözemedi. İşçi sınıfımızdaki ders çıkarmışlık, güç tohumları yavaş ve derinden yeşeriyor.

"Türkiye'nin yazgısı devrimdir." Bu, bilimsel temele dayanan bir yargıdır. Ancak toplumlara ilişkin en bilimsel yargılar bile, R. Yürükoğlu'nun Marksizm'in özünü çok güzel aktardığı "Tarihin savaş çağrısı" yazısında (Bakınız: *Kavga*, sayı 1 - *Derleyen)* dediği gibi, insanların, sınıfların, yığınların savaşımıyla gerçekleşir. Söz konusu yargının doğrulanması, aynı zamanda devrimci kadroların, örgütün bu doğrultuda savaşımından geçecektir.

II. FAŞİZMİN ÇÖZÜLÜŞÜ

II. 1 FAŞİZMİN ÇÖZÜLME SÜRECİ

R.Yürükoğlu'nun,
Faşizmin Çözülüşü *kitabının*
birinci bölümü (Eylül 1984)

12 EYLÜL 1980: FAŞİZM

12 Eylül 1980 öncesinde Türkiye derin ekonomik, toplumsal, siyasal bunalım yaşıyordu. Tekelci burjuvazinin ülkeyi yönetemezliği derinleşmiş, artan sömürü ve ezgiye karşı yığınların hareketliliği yükseliyordu. Kanlı çatışmalar, yerel ayaklanma denemeleri ortaya çıkıyordu. Ancak devrimci cephe paramparçaydı. Hiçbir parti ya da örgüt devrimci durumun gereklerini yerine getirebilecek durumda değildi. Öznel öge nesnel ortamın çok gerisindeydi. Direnişler genel olarak kendiliğinden hareketler olarak gelişiyordu.

Bu koşullarda karşı-devrim saldırısını yoğunlaştırmaya başladı. Devrimci güçler İzmir Ayaklanması ortamından yararlanamayınca, bir süredir ortaya çıkan gerileme eğilimi, 1 Mayıs 1980 taktik yenilgisi ve sürmekte olan aşamalı grevler çıkmazıyla birleşti. Devrimci kesimde gerileme hızlandı. Bu genel gerileyiş içinde Fatsa, Çorum gibi direnişler tekil sıçrayışlar olarak kaldı. Küçük burjuvazinin devrimci hareket içindeki temsilcileri hızla teslimiyetçi bir tutuma kayıyorlardı. Tekeldışı burjuvazi ve onun siyasal örgütü ise, Türkiye'nin ulaştığı gelişme düzeyinde faşizme, emperyalizme, tekellere karşı bağımsız bir savaş veremeyeceğini bir kez daha gösterdi.

12 Eylül 1980'e gidişte TKP oportünist yöneticilerinin

tarihsel suçu olmuştur. Devrimci durumu yadsıyan TKP üst yönetimi bunalımdan devrimci çıkış yerine aşamalı, reformist bir taktiği savundu. İşçi sınıfının üzerindeki sosyaldemokratik etkiyi kırmak, proletaryayı devrimci eyleme çıkarmak gibi acilleşen görevleri reddetti. İşçi sınıfının savaşını tekeldışı burjuvazinin kabul sınırları içinde tuttu. Kemal Türkler'in yığınsal cenaze törenini teslimiyetçi bir gösteri halinde boğması oportünizmin 12 Eylül öncesindeki son ihaneti oldu.

TKP yönetimi yıllar yılı Türkiye'de faşizmi MHP'yle sınırlı gösteren belgiler kullanıyordu. Bu durum, Türkiye koşullarında asıl olası olanı, faşizmin ordu eliyle getirilebileceğini gözlerden saklıyordu. Böylece oportünizm 12 Eylül darbesinin toplumsal-psikolojik ortamının hazırlanmasına yardım etmiş oldu.

O sıralarda siyasal sahnede yeni yer almış olan *İşçinin Sesi* adlı gazete ülkedeki nesnel ortamın devrimciliğini, öznel ögenin geriliğini saptadı. Yine de çeşitli olasılıklar hâlâ toplumun önünde açıktı. Bu durumda *gazete* hesaplaşmanın bitmediğini, halk sınıfları ve devrimci güçler için geri çekilmek değil, yüklenmek gerektiğini savundu.

Devrimci durumda *gazete* devrimin doğrudan propagandasını taktiklerinin temel taşı yaptı. Bu görevin yasal sınırlarla hapsolmayan örgüt biçimleri gerektirdiğini anlattı. Yığınlarla birlikte gericiliğe karşı saldırıyı hazırlayabilmek için "savaşarak örgütlenme" hedefini koydu. Devrimci Marksist hareket savaşan öteki devrimci örgütlere karşı tutumunda da ortak savaşım için çalışmayı başa aldı. Ancak, Leninci kesimin yüksek ideolojik etkinliğine rağmen bu kısa sürede ülkenin gelişmelerine yön verebilmesi beklenemezdi.

Böyle bir ortamda üstünlüğü akıllıca kullanan finanskapital terörle devrimci güçlerin üzerine yürüdü. Toplum derinleşen bunalımın şiddetten başka şeyle çözülemeyeceği bir noktaya vardı ve bu noktada karşı-devrimci güçler üstün geldi. Emperyalizmin bölgedeki genel siyasetine de uygun düşen bir anda Türkiye'de finans-kapitalin en azgın kesimi

12 Eylül darbesiyle açık faşist diktatörlüğünü kurdu.

Devrimci Marksistlerin darbeden iki gün sonra yayınlanan 14 Eylül 1980 tarihli bildirisi gelen iktidarın faşist bir iktidar olduğunu saptadı:

> "Emperyalizm ve tekelci burjuvazi, devrimci durumdan karşı-devrimle çıkabilmek, derin ekonomik-toplumsal bunalımı tersinden çözmek amacıyla, gerici generaller eliyle faşist bir darbe yaptı. Yerli tekelci burjuvazi bu darbe ile bir de Türkiye'nin emperyalistleşmesinde ve devlet tekelci kapitalizminin işleyişinde önemli bir aşamaya ulaşmayı amaçlıyor."

Aynı bildiri ağırlaşan koşullara rağmen devrimci durumun henüz sürdüğünü söylüyor ve savaşımın yolunu "halkım kavgayı bırakma" belgisiyle çiziyordu.

Troçkistlerden, menşeviklerden, sosyal-demokratlara geniş bir yelpaze ve ne yazık ki dünya komünist hareketi gelen yönetimin faşistliğini reddederken, yaşam Devrimci Marksistlerin 14 Eylül tarihli bildirisindeki görüşleri hızla doğruladı. Faşist cunta devrimci durumu bastırdı. Ülke gerici bir stabilizasyon dönemine girdi.

Ülkenin içine girdiği bu dönem barışçıl-reformist bir dönem değildi. Finans-kapitalin bunalımı tersinden çözmeye çalışması, Türkiye gibi olanakları geniş olmayan bir ülkede işçi ve emekçiyi kırmaktan başka bir kapıya çıkmayacaktı. Öyle oldu. Ekonomik bunalım hafiflemedi, giderek derinleşti. Faşist cuntanın yaptıkları iki yıl içinde öyle bir noktaya vardı ki dünya komünist hareketi de, menşeviklerimiz de faşistliğini kabul etmek zorunda kaldı.

Devrimci Marksistlerin darbeden iki ay sonra yayınlanan 29 Kasım 1980 tarihli bildirisi cuntaya karşı savaşımın yolunu şu cümlelerle belirlemişti:

> "Faşist cuntaya karşı savaşta amacımız 11 Eylül 1980'e dönmek değildir. Faşist cuntanın ayaklar altına

aldığı tüm demokratik hakları sonuna dek savunacağız, bu savunuyu devrim amacına bağlayacağız. Demokratik hakları gerçekten savunmanın tek yolu, yurdumuzda faşizmi, emperyalizmi, işbirlikçi tekelci kapitalizmi halkın devrimiyle parçalamaktan geçiyor. Nesnel güçle gelen nesnel güçle gider. Tanklarla gelen devrimle gitmelidir. (...)''

Ülkemize faşizmin gelmesi bir zorunluluk değildi. Komintern'in tarihinde 7. Kongre önceleri, emperyalizmin giderek gericileşmesi doğrusundan, kapitalizmin çökmeden önce faşizmi yaşayacağı, bunun olağan bir aşama olduğu görüşleri çıkmıştı. Sonradan bu görüş düzeltildi.

Faşizm, *egemen sınıf için,* siyasal bunalımın aşılamadığı, sistemin çökme belirtilerinin ortaya çıktığı dönemlere *zorunluluk* olmaktadır. Faşizm böyle ortamlarda, devrimci durumda devrimci güçlerin vurup deviremediği, göreceli olarak *güçsüz kaldığı* koşullarda toplum için *kaçınılmaz* olmaktadır. Bu nedenle, faşizm açısından bir zorunluluktan söz edilecekse, tarihsel değil, siyasal bir zorunluluktan söz edilebilir.

Türkiye'de faşizm, devrimci durumu bastırmak, devrimi önlemek için geldi. Türkiye'de *faşizmin acil amacı* devrimci durumu bastırmaktı. Bunun yanısıra, devrimci durumu yaratan sorunları çözmek, emperyalistleşmek ve devlette, toplumsal yaşamda ve ekonomide Türkiye'de devlet tekelci kapitalizminin vardığı aşamanın gerektirdiği merkezileşmeyi sağlamak gibi daha uzun erimli (ve daha çözümsüz) amaçlar da taşıyordu.

Emperyalist sisteme organik olarak bağlı bir ülke olan Türkiye'de 12 Eylül faşizmini uluslararası ortam içinde ele almak ve anlamak gerekir.

Ancak bu noktada çok dikkatli olmalıyız. Hele menşeviklerimizin ve toplumsal gelişmeleri derinliği içinde kavrayamayan yüzeysel görüşlerin yaydığı ''*komplo teorisi*'' dünyada bu denli yaygınken.

Komplo teorisine göre, kapitalist dünyadaki her kötülük doğrudan CIA'nın kumandasında, ipleri Washington'dan çekilen kuklalar tarafından yapılır. 12 Eylül faşizmi de öyle. Pentagon'un emriyle.

Biz, dünyanın pek çok bölgesinde, özellikle Latin Amerika ve Uzak Doğu'da, doğrudan ABD emperyalizmi tarafından tezgahlanan karşı-devrimlerin listesinin ne denli uzun olduğunu biliyoruz. Endonezya katliamı, Tayland, Filipinler, Dominik, Nikaragua'da Somoza ailesi, Küba'da Batista, Vietnam kasabı Thieu'nün uçakla ABD'den gönderilmesi, Orta Amerika'nın "muz cumhuriyetleri" bu listenin ufak bir bölümüdür. Bunları ve ABD emperyalizminin ne denli saldırgan ve pervasız bir karşı-devrim ihracatçısı olduğunu en az herkes kadar biliyoruz.

Türkiye, emperyalizmin üzerinde en dikkatle durduğu ülkelerden biridir. Jeopolitik konumu nedeniyle, sosyalizme karşı her çeşit savaş planında kilit bir ülkedir. (Türkiye'nin emperyalizm için taşıdığı önemi yandaki tabloda izleyebiliriz.) 1946-1975 arasında Türkiye, aldığı yardımla ve askersel eğitimle yalnızca Güney Vietnam ve Güney Kore'den sonra üçüncü sıradadır. Elbette ki üzerine hesap yapılacaktır.

Bizim, "komplo teorisi"ni reddedişimiz, bu olasılıklara karşı çıkmamızdan değil, karşı-devrim de olsa, faşizm de olsa, ABD'de de planlansa, gerçekleşen olguyu söz konusu toplumun somut ekonomik-toplumsal-siyasal ortamı ve sınıflarının karşılıklı yer alımı içinde ele alıp anlamak gerektiğine inanmamızdandır. Çünkü sınıflar yer alımında yerine oturmayan, dolayısıyla o toplumun güçleri içinde kavgası verilmeyen hiçbir plan başarı kazanamaz.

Komplo teorisi, Marksizmin bu temel gerçeğini unuttuğu için kaçınılmaz olarak, söz konusu toplumun "evlatlarının" (gerici sınıf ve katmanların) rolünü de unutuyor. ABD emperyalizmine vurma görüntüsü altında ülkeye karanlığı getiren yerli sınıf güçlerini gözlerden gizliyor.

Bizce, 12 Eylül'ün gelişinin uluslararası ilişkilerle geniş açılı bağını asıl olarak dünya ekonomisinin durumunda ara-

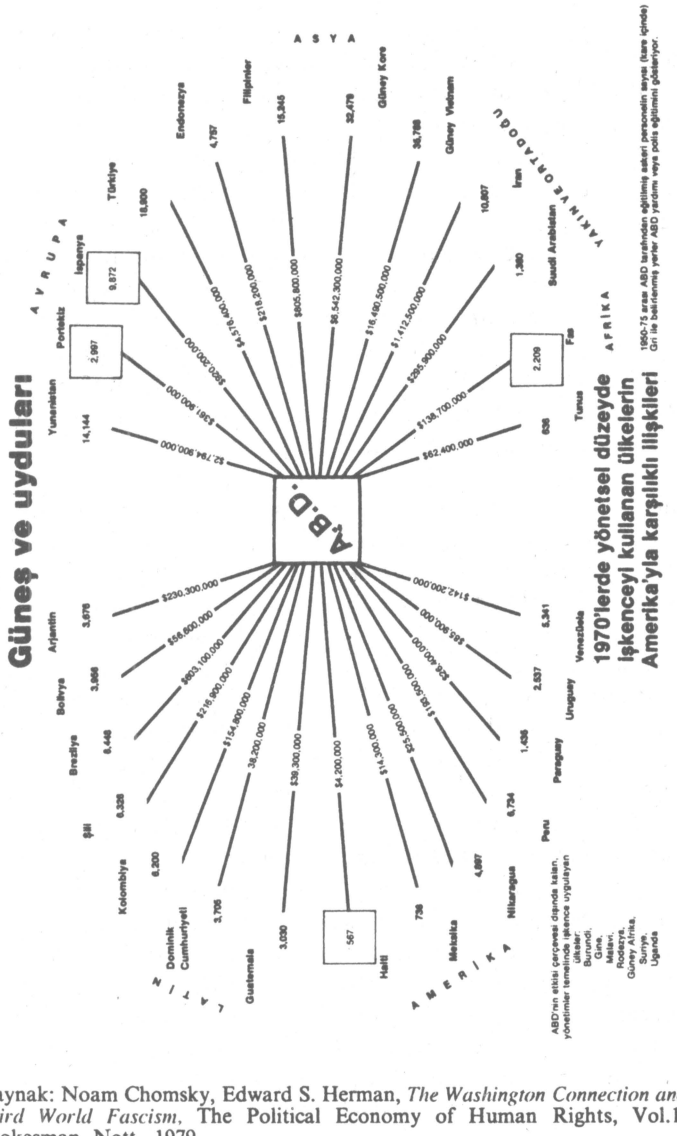

Kaynak: Noam Chomsky, Edward S. Herman, *The Washington Connection and Third World Fascism,* The Political Economy of Human Rights, Vol.1, Spokesman, Nott., 1979

mak gerekir. Bu gerçekten başlıbaşına uzun bir araştırma konusudur, ancak burada bir ölçülebilir ve kolayca izlenebilir göstergemiz var, o da ülkenin ortamıdır. Çünkü dünya ekonomisinin etkileri, ülke içindeki gelişmelerde realize olur.

12 Eylül faşizminin o sıralarda başta ABD olmak üzere tüm emperyalist ülkelerin yaşamakta oldukları ekonomik bunalım ve gerilemeyle doğrudan bağı vardır. Bu ülkelerde o yıllarda üretim, kişi başına gelir, yatırım, toplumsal hizmet, tüm göstergeler geriliyordu. Türkiye gibi başı sıkışmış ülkelerin egemen güçlerine kurtarıcı yardım yapabilecek durumda değillerdi. Nitekim o yıllarda dış yardımlar da kısılmıştı.

Bu koşullar altında, 12 Eylül 1980 günü Türkiye faşizme esir düştü.

12 Eylül 1980'de burjuva devletinin çıplak diktatörlüğüne, faşizme geçilmesiyle, TBMM yetkilerini Milli Güvenlik Konseyi'ne, cumhurbaşkanı da yetkilerini Kenan Evren'e devretti. Bu, faşist devletin totaliter, monolitik yapısının anahatlarıyla oluşmasıydı.

Bu tarihten yeni anayasanın onaylanıp seçimlere gidilmesine kadar olan dönemde tüm yetkiler yürütmede toplandı, burjuva parlamentosu ve partiler kapatıldı, devlet tam bir monolitikliğe sokuldu.

Yüksek Askeri Şura, Milli Güvenlik Konseyi üyeleri (genelkurmay başkanı, hava, kara, deniz kuvvetleri komutanları ve jandarma genel komutanı) başbakan, milli savunma bakanı, donanma komutanı, silahlı kuvvetler kadrolarındaki orgeneral ve amirallerden oluştu. Orgeneral ve Genel Kurmay Başkanı Kenan Evren, Devlet Başkanı ve Milli Güvenlik Konseyi başkanıdır.

FAŞİZMİN ÖRGÜTLENİŞİ

Milli Güvenlik Konseyi bir kurucu meclis seçti. Kurucu meclis, Milli Güvenlik Konseyi üyeleri ve Danışma

Meclisi'nden oluştu. Danışma Meclisi, her ilin saptayıp önerdiği ama Milli Güvenlik Konseyi'nin seçtiği 120 ve yine konseyin doğrudan seçtiği 40 üyeden oluştu.

Bu dönemde Genel Kurmay Başkanı Başbakanı, Başbakan Bakanlar Kurulu'nu atadı. Yasa yapma yetkisi Milli Güvenlik Konseyi'ne verildi. Feshedilen yasama organlarının yönetsel kuruluşları Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği'ne bağlandı. Böylece yasamanın, yürütmenin altına getirilişinin biçimi geliştirildi.

Yine bu dönem içinde Milli Güvenlik Konseyi'nin çıkardığı bildiri, karar ve yasaların anayasaya aykırılığının ileri sürülmesi yasaklandı.

2303 no'lu yasayla belediye meclisleri ortadan kaldırıldı, belediye başkanları görevlerinden alındı. Milli Güvenlik Konseyi'nin istemlerine bağlı olarak belediye başkanları illerde İçişleri Bakanlığı'nca, ilçelerde valiler tarafından atanmaya başlandı. Başkanların siyasal partilerle ilişkileri olmaması koşulu getirildi.

Görülüyor ki, bu dönemde faşist devletin temel özelliği monolitiklik, yürütmenin tam egemenliği *mutlak olarak* sağlanmıştır. Ancak bu faşist devletin korporatif kurumları, faşizmin uzun sürdüğü ülkelerdeki gibi geliştirilip rafine edilememiştir. İki yıl bu iş için çok kısa bir süredir.

Faşizmin devleti açısından asıl belirleyici öge korporatiflik değil, monolitikliktir. Örneğin İtalya'da korporatiflik hiçbir zaman tam oturtulamamıştır. İspanya'da, Yunanistan'da öyle. Bu nedenle faşizmin Türkiye'de korporatif bir yapı oturtamayışına bakarak, faşizm kurumsallaşmadı, faşist devleti kuramadı gibi düşünceler çok yanlış olur.

Öte yanda eski yasaların ve eski devletin pek çok parçasının yeni devlet altında da sürdüğü gösterilerek, Türkiye'de 1980 ve sonrasının faşist bir devlet olduğu reddedilmeye çalışılabilir. Fakat bu yalnızca devlet konusunun yeterince anlaşılmamış olduğunu açığa vurur.

Yasasız, kuralsız devlet yönetilmez. Evren cuntası da, hatta 71 anayasasının tümünü ortadan kaldırmadı. Yasasız

devlet olur mu? Ancak, ne gibi yasalar bunlar, bunu iyi değerlendirmek gerekir. Trafik lambası yeşil yanınca geçersin, kırmızı yanınca dursun. Faşizm gelse de gelmese de. Hırsızlık yapanı mahkemeye verirsin. Bunlar olmazsa kaos olur. Faşizm de eski devletin bir yanını korur, bir yanını atar. Hangi yanını atar? İşine gelmeyen yanını, *erki* ilgilendiren yanını atar.

Faşizmin Türkiye'de eski devletin pek çok yanını ve yasasını kullanmasını yerine oturtamayanlar, devrimle karşı-devrimi aynı anlamaktan kaynaklanan bir yanlışla, faşizmin de sömürücü kapitalist düzenin bir devleti olduğunu unutuyorlar. Unutuyorlar ki, karşı-devrim *eski düzeni korumak* üzere yapılır. Devrim yepyeni bir düzen ve ona uygun bir devlet getirir. Şimdi ikisinin yapacakları aynı mıdır? Olağan burjuva devletinden, burjuva karşı-devrim devletine geçiş çok daha akışkan ve kolay bir iştir. Devrime oranla karşı-devrim eski devletin daha az bölümüne (ama erki ilgilendiren bölümüne) dokunmak durumundadır.

12 Eylül ile 1982 arasında cuntanın eski devletin üstünde kurduğu "Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği" adlı aygıtın, eski devletin tüm aygıtlarına paralel komisyonları vardı. Ulaştırma Bakanlığı vardı, orada ulaştırma komisyonu vardı. İstihbarat örgütü vardı, orada istihbarat komisyonu vardı. İstatistik vardı, orada istatistik komisyonu vardı. Eski devletin kaldırılmayan kurumları bu sekreterliğe bağlandı. Türkiye'de 1980 sonrası yaşanan iki yılda, faşist cunta görülmedik sayıda yasa çıkardı, karar aldı. Bunu yapan 5 kişiydi. Bundan daha monolitik, mutlak merkeziyetçi bir devlet biçimi düşünülemez. Türkiye'de iki koca yıl faşist devlet varoldu.

II.2 FAŞİZM ÇÖZÜLÜYOR

Faşizm kaçınılmaz, zorunlu ya da gerekli değildir. Ne yaşanması gerekli bir aşamadır, ve yapısında çok zayıflık taşıyan olağanüstü bir devlet örgütlenmesi olduğundan, *ne de süregen, kalıcı bir devlettir.* Acil geliş nedenini, onu egemen sınıf açısından zorunlu yapan siyasal bunalımı çözme, devrimi önleme amacını yerine getirdiğinde *gidişinin de yolu açılır.* Emekçi sınıflar açısından ise, onlar zaten güçleri yettiği ilk anda faşizmi devirirler.

Faşizm acil geliş nedenini ortadan kaldırdığında, kendi açısından sonun başlangıcıdır. Bir an için toplumun çoğunluğunu, emekçi halkı unutalım, yalnızca burjuvazi açısından bile *gitmek zorundadır.* Çünkü, keyfilik, yasasızlık, kuralsızlık, zorbalık her yöne kesen bir kılıçtır. Burjuvazi de bundan tam anlamıyla kurtulamaz.

Faşizm acil geliş nedenini ortadan kaldırdığında hemen gider mi, uzun erimli amaçları için zaman bulur mu, giderse nasıl süreçler işler, böyle sorular yanıtını siyasal güçler dengesinde bulur. Bu çeşit soruları, faşizmin ve karşıtlarının sağladıkları sınıfsal desteklerin oranı yanıtlar. Ancak bu, acil geliş amacını gerçekleştirdiğinde faşizmin siyasal zorunluluğu bitmiştir gerçeğiyle çelişmez.

Komintern ideologları bir zamanlar faşizmi, "çürümenin örgütlenmesidir" diye tanımladılar. Küçük burjuva devrimci aydınların son yıllardaki gözdesi Poulantzas adlı yazar ise bu tanımı eleştiriyor ve faşizm toplumu geliştirir yollu konuşuyor.

Bu iki tanımlama arasında tutum almak gerekiyorsa şöyle diyebiliriz: Faşizm, hangi ülkede olursa olsun önce mutlaka çürümeyi örgütler. Başka türlüsü düşünülemez. Devrimci durum, toplumsal kaos, anarşi, ekonomik bunalım, maddi değerlerin yıkımı dönemidir. Faşizm gelirse böyle ortamlarda gelir. İlk yapacağı, bu çürümeyi örgütlemek, daha sonra yapmak isteyeceği, bu örgütlediğine dayanarak ileri gitmek-

tir. Almanya örneğinde bu iki aşama da yaşanmıştır. Önce tüm işsizleri askere almak ve yapılı yolları kazdırıp yeniden yaptırmak, ağaç diktirmek gibi yöntemlerle çürüme örgütlenmiş, durdurulmuş, daha sonra önemli bir gelişme sağlanmıştır.

Yine de Almanya örneğinin özgüllüklerini unutmamalıyız. Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda ulusal gururu zedelenmiş, dolayısıyla tartışılmayacak düzeyde toplumsal enerji biriktirmiş bir halk, faşizmin bu temelden beslenen ve giderek korkutucu boyutlara varan yığın desteği, tüm Avrupa'nın insan ve hammadde olarak talanı ve Almanya'ya taşınması bu özgüllüklerin başında gelir.

Bu çeşit özellikler çok ender biraraya gelebileceği için faşizmin geliştirdiği bir başka ülke göstermek zordur.

Buraya dek söylediklerimizi akılda tutarak sorarsak, Türkiye'de faşist cunta acil geliş amacını gerçekleştirdi mi? *Gerçekleştirdi.* Devrimci durumu bastırdı, siyasal bunalımı çözdü, gerici bir stabilizasyon getirdi.

Bunun yanısıra, daha uzun erimli amaçlarının da bir yönünü gerçekleştirdi: Devlet tekelci kapitalizminin istediği ekonomik ve siyasal merkezileşmeyi sağladı. Emperyalistleşme ve dışa açılmada ise hiçbir dişe dokunur adım atamadı. Türkiye'nin o günlerin Almanya'sı olmadığı çabuk ortaya çıktı.

Dolayısıyla, bırakalım geliştirmeyi, faşist cunta ekonomik bunalımı çözemedi. Devrimci durumun temelini ortadan kaldıramadı. "Gitme zorunluluğu", tabanı zaten dar olan cuntayı sıkıştırmaya başladı. Toplumda tepkiler artmaya başladı. Faşizmin erke el koyabilmesi ve faşist devleti kurabilmesi için yığın desteği zorunlu değildir ama faşizmin kalıcılığı için yığın desteği zorunludur.

Bu ortamda cuntanın uluslararası ilişkilerinde de sıkışma başgösterdi. Özellikle karşı-devrimin dünya ölçüsünde öncü gücü ABD'den farklı konumları olan ve kendi ülkelerinde demokratik kamuoyunun baskısıyla bu farklılığı biraz daha arttırmak zorunda kalan Avrupa burjuvazisi karşısında

sıkışmaya başladı. Avrupa burjuvazisi, çıplak diktatörlük yerine, güdük de olsa belli bir demokratik işleyiş istediğini açık etti.

Türkiye'nin dünyada tuttuğu yer ve sahip olduğu özellikler nedeniyle ta başından beri Batı Avrupa'nın kabulünü ve saygısını kazanmak faşist cunta için vazgeçilmez hedeflerden biri olmuştur. Batı tarafından kabul, öte yanda, daha geniş bir sorunun parçasıdır. Faşizm, ne yapacak da kendisini Türkiye'de kabul gören, toplumun yaşayışıyla uyumlaşan bir yapıya sokacaktır? Avrupa'nın kabulü bu daha geniş sorunun parçasıdır.

Bu daha geniş soruya, cuntanın git-gellerini hatırlarsak, yönetim elitinin içinden verilen yanıtlar çeşitli olmuştur. Bir kesim, cuntanın geldiği gibi devam etmesini, en ufak bir yumuşamanın rejimin ve devletin varlığını tehlikeye atacağını, "devlet düşmanlarının" yeniden canlanacağını söylemiştir. Öte yanda, daha gerçekçi, daha dünya ve Türkiye koşullarını kavramış kesim ise rejimin varlığını sürdürebilmesi için halkın şu ya da bu biçimde daha geniş bir katılımının sağlanıyor gözükmesi gerektiğini söylemiştir. Gelişmeler, ikinci yolu öneren kesimin üstün geldiğini gösteriyor. Çözülmeye doğru gidiş de böylece başladı.

Orduyu kendi iç disiplinini koruyabilmesi için siyasal yaşamdan geri çekme zorunluğunu da, çözülme sürecinin altında yatan ögelerden biri olarak saymalıyız.

Faşizmin Türkiye'ye gelişiyle dünya kapitalist ekonomisinin durumu arasında bağıntı aramak ne denli anlamlıysa, çözülme süreci ile bu bağıntıyı aramak aynı derece anlamlıdır. Bağıntının kanıtları da oldukça çoktur. Özellikle 1982 sonlarında ve ABD'den başlayarak emperyalist ülkelerin ekonomilerinde canlanma vardır. Bu durumun, metropollere bağlı ülkelerde de belli derecelerde olanak artışı getireceği bellidir. Yoksa, son iki yıl içinde faşizm altındaki orta gelişmiş ülkelerin birçoğunda ortaya çıkan çözülme sürecini raslantı diye açıklamak gerekir.

Kolombiya'da onlarca yıldır süren gerillalarla gerici

devlet arasındaki savaşta ateşkes ilan edildi. Şili'de cunta şiddetle direniyor ama işleyişler değişiyor, cunta hızla soyutlanıyor. Brezilya, Guatemala, Pakistan'da cuntalar yönetimde duruyor ama "demokrasi pazarlığı" başlamış durumda. Arjantin ve Bolivya'da cuntalar eriyip gitti. Filipinler kaynıyor. Çeşitli ülkelerde ortaya çıkan faşizmin çözülme sürecinin Türkiye ile taşıdığı benzerliklere ve bunlardan çıkarabileceğimiz sonuçlara ileride değineceğiz.

"DEMOKRASİ" OYUNU VE 1982 ANAYASASI

Türkiye'de faşist cunta, bu kısaca özetlediğimiz koşullar altında, ülke içinde gözle görünür olmaya başlayan basıncı hafifletmek, Avrupa burjuvazisince daha kolay kabul edilir olabilmek için bir "demokrasi" oyunu tezgahlamak zorunda kaldı. Anayasa çıkardı. Kemal'in sahte komünist partisi gibi üç parti kurdu. Kendisinden bağımsız siyaset izleme eğiliminde olan eski-yeni tüm siyasetçileri veto etti. Böylece planladığı, üç parti eliyle "demokrasi" oyununu uzun süre yürütmek, bunlar arasında kurulacak tahtıravalliyle öfke yükseldikçe boşaltmaktı. Bu hesap kağıt üzerinde işleyebilirdi.

"Sivil yönetim", "demokrasiye geçiş" vs., gerçekte cunta bunların oyun kalmasını istiyordu. Hatırlarsanız, hatta önce *tek devlet partisi* için zemin yokladılar. Tutmayınca geri çekilip, bir başka yoldan amaçlarını elde etmek üzere üç parti kurdular. Toplumun cuntaya ve yaptıklarına nefreti nedeniyle ama bu kez bu partiler tam kukla olmaktan çıktılar. Üstelik üç başka parti daha kuruldu.

Bu hepimizin bildiği gelişmeler, bu kadarıyla bile çözülme sürecinde faşist cuntanın taşıdığı iki karakteristiğiaçığa vuruyor: 1. Cunta, rejimi liberalleştirmek, demokrasiye geçmek eğilimi taşımıyor, ya da başka bir deyişle, böyle oldum olası gidemeyeceğine göre, "demokrasiye geçiş" *uzun ve yavaş bir süreç* olsun istiyor (ki aynı anlama gelir). 2. Ancak, toplum çapında bu aşamada yeni ve geniş bir ça-

tışmayı göze alamıyor ve bu nedenle her biçimlenen ortamda kendisi için en yararlı, ya da en az zararlı çözümü kabullenen bir taktik esneklik gösteriyor.

Dediğim gibi, cuntanın hesabı kağıt üzerinde fena sayılmazdı. Ama işlemedi. Çözemediği ekonomik bunalım derinleşiyor, IMF için bastığı sahte istatistikler durumu kurtarmıyordu. Emekçi yığınların durumu iyice ağırlaşmıştı. Zaten baştan beri sınırlı olan yığın tabanını böylece iyice daralttığı için *''demokrasiye geçiş'' oyununu oynamaya başlamasıyla birlikte faşizmin çözülme süreci de başladı.* Bu süreci *yaratan* Türkiye toplumundaki *güç ilişkileridir.*

Türkiye'de faşizmin çözülme sürecinin başlangıcına kesin bir tarih belirlemek olanaksızdır. Çünkü içinde bazı zıplama noktaları, köşe taşları taşıyan bir *süreçtir.* Ancak, anlayış kolaylığı için bu köşe taşları belirlenebilir. Günümüzden geriye sayarsak, yerel seçimler çok önemli bir dönemeçti. Genel seçimler, planlananın tersine, büyük bir dönemeç oldu. Siyasal partilerin kuruluşu gerçek bir renk değişmesi getirdi. Hemen öncesinde partiler yasası önemli bir dönemeçti. Bir adım daha geriye, perşembenin gelişini çarşamba söyledi. Faşist cuntanın bir anayasa vermek zorunda kalışı çok önemli bir dönemeç oldu.

Çözülme süreci, *zaman* olarak ''demokrasi oyunu'' ile, anayasanın kabulü ile başladı. Anayasa çözülmenin *nedeni* değil, kendisi çözülmeyi başlatan yeni güç dengesinin *sonucudur.*

Biraz geriye, 1982 anayasa oylamasına dönelim ve neler olabilirdi düşünelim. Anayasadaki olağanüstü hal yetkileri ile faşizmi uygulayabilirlerdi. Bu fiilen anayasayı rafa kaldırmak olurdu ama onun bazı maddelerine dayanarak rafa kaldırmak olurdu. Anayasa ölü bir çocuk olarak doğar, işlevsiz bir metin olarak kalırdı.

İkinci almaşık neydi? Anayasanın önerdiği devlet örgütlenmesini, kurumsal yapıyı, işleyişleri de gösterişlik olarak kullanabilirlerdi. Görünüşte faşist olmayan ama içeriğinde faşist olan bir durum çıkabilirdi. Örneğin şöyle

birşey olabilirdi: Parti kurma serbestliği var ama tek bir faşist partiden başkası kurulmuyor. Dilekçeyi verene kamyon çarpıyor. Dilekçeyi veren bacakları ayrılmış bulunuyor. Türkiye gibi ülkelerde bu zaten zordur, hem yine anayasanın uygulandığı anlamına gelmezdi.

Üçüncü almaşık neydi? Anayasanın uygulanmasıydı. İşte bu üçüncü almaşığın yürüdüğü, Mayıs 1983'ten sonra siyasal partilerin kurulmasıyla açığa çıktı. Anayasa uygulanıyor ve toplumdaki çelişkilerin sızacağı bir delik oluşturuyordu. Biz bu süreci yaşadıktan, bu gelişmeyi gördükten sonra anayasa oylamasına dönüyoruz ve onu ilk dönemeç olarak değerlendiriyoruz. Saydığım almaşıklardan herhangi bir başkası gerçekleşseydi, anayasanın kabulü hiç de bir dönemeç olmayabilirdi.

İlk siyasal partiler kurulduğunda kimisi özellikle ANAP ve HP'nin gerçek siyasal partiler olduğunu sanarak, kimisi "ne olursa olsun içine girip etkileyebileceğini" düşünerek faşizm dışı bazı sağ ve merkez kadrolar bu partilere girdi. Daha da önemlisi, özellikle bu iki parti ve yine özellikle cuntadan en uzakta duruyor gözüken ANAP, halkın faşizme karşı duyduğu tepkinin aktığı kanallar durumunu nesnel olarak almaya başladı. Başka partilerin de kurulma olasılığı ve kurulacağı bilindiği için bu kanal oluş süreci yeterince ilerlemedi. Yine de ilerlediği kadarıyla, bu partilerin faşist cuntanın yaptıklarına yer yer karşı çıkan çatlak sesler üretmesini getirdi.

Bu arada Doğru Yol ve SODEP, faşist yönetimi istemeyen ama bunun yerine 11 Eylül'den daha güdük bir işleyiş isteyen partiler olarak kuruldular. Yerel seçimlere bunların da katılmaları çözülme sürecinde nitelik sıçratan bir aşama oldu.

Tekeldışı liberal burjuvazinin merkezci partisi olan SODEP, çok bilinçli bir taktikle, cuntaya ilk andan karşı gelmek istemeyen, amaçladıklarını zaman içinde ve mümkün olan en az çatışmayla elde etmek isteyen bir taktik izledi. Fakat ne denli ikircimli, uzlaşmalı, ne denli kansız olursa

olsun, faşizmin işleyişini bozma yönünde atılan her adım, kendisinden daima biraz daha ileri, biraz daha az uzlaşmalı, biraz daha cesur adımlara yolu açıyor. Kuruluş hazırlıkları tamamlanan Demokratik Sol Parti, 1383 aydın bildirisi, avukatlar bildirisi, hızla artan yayınlar, yükselen sendikal eylemlilik, kıpırdanmaya başlayan öğrenci gençlik ve yeniden kan kazanmaya başlayan dernek çalışmaları bunun örnekleridir.

Çözülmenin bizce çok anlamlı bir kanıtı daha vardır. Devrimci Marksist hareket, 1980'den bu yana ilk kez 1983 tarihinde Türkiye'de yeni yandaş kazanmaya başladı. Hem de yeni katılan bu insanlar arasında öğrenciler ve aydınlar var.

Hatırlarsanız, 12 Eylül'le birlikte her sol örgütten akın akın insan ayrıldı. Devrimci Marksist hareketten ayrılan az oldu. Önemli olan, ayrılanların tamamı diyeceğim, öğrenciydi. Şimdi yeniden öğrencilerden yandaş kazanıyoruz, bu önemlidir. Lenin'in dediği gibi, öğrenciler toplumun en duyarlı bir kesimidir, rüzgarın ne yandan estiğini hemen gösterirler.

Önce oyun olarak başlayan, sonra giderek alanını genişleten bu gelişmeler karşısında cunta ne yapıyor?

En başta, işler iyice raydan çıkmadan, devrimci hareketi en az 5-6 yıl daha belini doğrultamaz bir duruma sokmak amacıyla yaygın tutuklamayı, işkenceyi, yerel kadrolara sivil polisler eliyle provokasyonları ve faili meçhul cinayetleri arttırıyor. *"Olanaklar artıyor, baskı azalmıyor."*

Sonra, iktidar partisi olarak hazırladığı MDP'nin, halkın cuntaya duyduğu tepki nedeniyle bitkisel yaşama düşmesiyle, asıl parti durumuna gelen ANAP'ı her yönüyle sağlamlamaya ve onunla arasında işlerliği olan bir işbölümü kurmaya çalışıyor. Sicilli sivil faşist kadroların bu partiye ve her düzeyde devlet görevlerine yığılmasına onay veriyor.

Ne olursa olsun, 12 Eylül sonrası yaşanan gelişmeler, iki yıl gibi kısa bir sürede görüşümüzü doğrulamıştır.

"Faşist cuntanın iktidar olabilmesi, karşı-devrimci

güçlerin, devrimci güçler karşısındaki göreceli güçlülüğünü gösterir. Ne var ki, bu sallantılı ve güvenemeyecekleri bir üstünlüktür. Yurdumuzun ekonomik ve toplumsal gerçekleri, halkımızın istemleri, faşist darbeye karşı işleyecektir." (*Bildiri,* 14 Eylül 1980)

II.2.1 ÇÖZÜLME KAVRAMI VE "ELEŞTİRİLER"

Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu ortamı daha geniş ele almadan önce, kullandığımız kavramları belirleyelim ve çözülme kavramı ve bazı eleştiriler üzerinde duralım.

Faşizm, burjuva diktatörlüğünün (devlet) bir biçimidir. Faşist devlet temel olarak çıplak zora dayanır, monolitik-merkezi bir yapıya sahiptir. Yürütmenin gücü herşeyin üstünde ve sınırsızdır. Siyasal partiler-çoğulcu-seçimli demokrasi sistemi kaldırılmıştır. Korporatif bir örgütlenmeyi, her çeşit sendika, derneğin (ve dolayısıyla sınıfların) devletin içine çekilmelerini amaçlar. Faşizm, bu özellikleri ve en başta monolitik-merkezi işleyişi yansıtan bir devlet örgütlenmesidir.

Faşizmin yıkılması, faşist devlet biçiminin bir vuruşta, birdenbire yok edilmesidir. Bu da ya devrimle, ya darbeyle olabilir.

Faşizmin çözülmesi, faşist devlet biçiminin evrimci yoldan, süreç içinde sulanarak değişmesidir. Adım adım işleyişlerin ve kuralların değişmesidir. Varacağı yer yeni bir devlet biçimidir.

Çözülme sürecinde faşist devlet biçimi ufalanmaya (decomposition) başlar. Monolitik yapı derece derece bozulur. Yasalar, kurumlar, kurumların işlevleri değişikliğe uğrar.

Bu aşınma yalnızca burjuvazinin istediği yönde olmaz. Halkın tepkisinin, faşist devletin ufalanmasında temel rolü olur. Örgütlü-bilinçli gücüne göre bu rolü ya bir burjuva kesimi arkadan iterek ya da herşeyi belirleyici biçimde oynar.

Çözülme, toplumda değişen güç dengeleri sonucunda faşizmin "yasal" yapısının gevşek uygulanmak zorunda kalışını, yer yer geçersizleşmesini ve demokratikleşme yönünde yasal değişmeleri içeren bir kavramdır.

Çözülme kavramı bizim kullandığımız, içeriğini böyle tanımladığımız bir kavramdır. Bu nedenle, başka yazarların kullandıkları değişik kavramlarla çözülme kavramını anlamaya, daha kötüsü eleştirmeye kalkmak saçmalıktır. Bu saçmalığa iki örnek vermek istiyorum.

Örneğin, Poulantzas'ın bir "geçiş süreci" kavramı var. Aşağı yukarı aynı süreci anlatıyor. Ancak, onun bu kavrama yüklediği anlam ile bizim çözülmeye tanıdığımız anlam farklıdır. O, bir-iki adet yerini bulsun cümlesi dışında, "geçiş sürecinde" birinci önemi halkın savaşımına değil, *burjuvazinin iç çelişkilerine* vermektedir. Dolayısıyla, görüntüyü gerçek diye sunma, gelişmelerin altında yatan temel unsur olan halkı küçümseme hatasını işlemektedir.

Çözülme kavramının temel ögesi ise çok çeşitli biçimlerde kendini dışa vurabilecek olan halkın basıncıdır. Burjuvazinin iç çelişkilerinin keskinleşmesinin de altında yatan önemli neden budur.

Çözülme kavramına söylemediğimiz anlamlar yakıştırarak bizi eleştirme saçmalığına ikinci örnek olarak çözülmeyi demokratikleşmeye eşitlemeyi gösterebilirim.

Siyasal anlamda *demokratikleşme,* devletin kurum ve kişilerinin işlevleri, güçleri ve görevlerin ve bu devlet kurumlarıyla toplum arasındaki ilişkilerin *çoğunluğun iradesiyle* belirlenmesidir. Yalnız bir noktanın altını çizeyim. Tüm sömürücü düzenlerde olduğu gibi kapitalizm altında da "çoğunluğun iradesi"nin ortaya çıkmasını, asıl olarak buna olanak veren *biçimin* varlığı ve uygulanması olarak anlamalıyız. Çoğunluğun iradesinin *öz olarak* varlığının derecesi ise ülkeden ülkeye çok çeşitlilik gösterir (aynen biçimin gösterebileceği gibi) ama hiçbir zaman gerçek ve tam, özgür bir iradeyi yansıtmaz. Bu ancak sömürünün ortadan kaldırıldığı toplumda ortaya çıkabilir. Bu

nedenle burjuva düzenindeki çoğunluğun iradesini bu sınırlar içinde anlamamız gerekir.

Demokratikleşme denince *asıl olarak* akla gelen, yasalar-kurallar sisteminde değişiklik olmasıdır. Ama demokratikleşmeyi yalnızca yasal yapıdaki değişmelere sınırlamak doğru olmaz. Yasalar değişmeden de yaşam içinde farklı uygulamaların yaygınlaşması, demokratikleşme içine girebilir. Böyle demokratikleşmeler, doğrudan doğruya ve anında sınıf kavgasının ürünü olur. Örneğin 12 Eylül öncesi 141-142. maddelerin başına gelen böyle bir demokratikleşmedir. Yaşamdaki demokratikleşmeyi yaratan yeni sınıfsal güç dengesi sürerse, bu değişikliğin yasalara da yansıyacağı kesindir.

Bizim çözülme tanımımızla demokratikleşmeyi karşılaştırdığımızda bunların birbirine eşit ya da özdeş kavramlar olmadığı görülür. Her çözülme içinde belli bir demokratikleşme taşır ama her demokratikleşme çözülme taşımayabilir. (Örneğin: Demokratikleşmenin devrim ya da darbe yoluyla gerçekleştiği durumlarda çözülme değil, yıkılma vardır.)

Çözülme sürecinin içinde taşıyabileceği demokratikleşme, burjuva devletinin sınırları ve o günkü sınıfsal güç dengesiyle koşulludur. Faşizmin yıkılmasının, ya da çözülme sürecinin yıkılmaya dönüşmesinin içinde taşıyacağı demokratikleşme ise burjuva devletinin sınırlarını aşıp gerçek proleter demokrasisine varabilir. Bu, iktidara gelen sınıfların durumuna bağlı olur... Çözülme sürecinin içinde taşıyabileceği demokratikleşme burjuva devletinin sınırlarıyla koşulludur ama bu çözülmenin, demokratikleşmenin, devrimci durumu doğurma olasılığı da büyüktür.

Faşizm, kendiliğinden, isteyerek demokratikleşmez. Faşist çetenin ve yarattığı çıkar gurubunun özel gurup çıkarı buna engeldir. Bu nedenle faşizmin demokratikleşmesinden değil, çözülmesinden söz etmek daha doğrudur.

Şimdi gelelim eleştirilere.

KUTLU'NUN FAŞİZME "KANITLARI"

Hatırlarsınız, devrimci hareket önce finans-kapitalin varlığını kabul etmedi. Devlet-tekel kapitalizmini kabul etmedi. Emperyalistleşme gereksinimini hâlâ kabul etmiyor. Sonra uzun uzun yıllar boyunca devrimci durumu görmedi. En sonunda bunu görenler, faşizm geldikten sonra bile devrimci durumun gitmediğinde ısrar etti. Bir kısmı faşizmi kabul etmedi. Şimdi topluca çözülme sürecini reddediyor. Siyasal analiz ve öngörü açısından bu denli sık ve ciddi sınıfta kalan siyasal güçler, halka öncülük edebilir mi?

Bir İrlanda şakası ile söylersek, Türkiye devrimci hareketinin çok örgütü ne istediğini hiçbir zaman bilmeyen fakat yine de uğrunda kavgaya her zaman hazır (!) bir durum gösteriyor.

Çözülme görüşümüze yönelen eleştirilere geçmeden önce, sıkmayı göze alarak Haydar Kutlu'dan uzun bir bölüm okuyacağım. Bu bölümde Kutlu rejimin faşist olduğunun ve çözülmediğinin kanıtlarını vermektedir. Tüm kanıtları burada!

> "Değerli yoldaşlar,
>
> "Yerel seçimlerden bu yana yer alan gelişmeler, Türkiye'de demokrasiye geçildiği ya da geçilmekte olduğu yolundaki burjuva yalanlarını ve *sözde solcuların faşist rejimin çözüldüğü yolundaki savlarını çürütüyor* ve halkımızı bekleyen tehlikeleri daha açık ortaya seriyor.
>
> "Diktatör Evren şimdi her ağzını açtığında, 'Anayasayı değiştirmek isteyenler'e 'af isteyenlere' çatıyor. Tehditler savuruyor.
>
> "İşbirlikçi oligarşi işçi sınıfı üzerindeki baskıları daha da artırıyor. Bu asalak azınlık, işçi sınıfına 12 Eylül Anayasası'nın yok düzeyine indirdiği sendikal hakları bile kullandırmamak istiyor. te yandan Ziraat Odaları'nın, Ziraat Mühendisleri'nin örgüt başkanlarına

'siyasetle uğraştıkları' gerekçesi ile, yani üyelerinin çıkarlarını ve ülkemiz tarımını bekleyen tehlikeleri dile getirdikleri için davalar açılıyor. Beş yıl önce çekilmiş filmlerde, doldurulmuş plaklarda 'komünizm propagandası' keşfedilerek sanatçılar tutuklanıyor. Yeni avukatlık yasası ile avukatların eli kolu iyiden iyiye bağlanmak isteniyor. Basın üzerindeki sansür sürüyor. Barış Derneği Başkanı Mahmut Dikerdem yeni hapis cezalarına mahkum edilmek isteniyor. Cezaevlerindeki politik tutuklular üzerinde ince-kaba en insanlık dışı uygulamalar yapılıyor. Yeni yeni idam cezaları kesiliyor. DYP kapatılmak isteniyor. Eski CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit hakkında yeni davalar açılıyor. Evren'in kılıcı tüm burjuva muhalefetin tepesinde sallanıyor.

"Son gelişmeler ülkemizdeki rejimin faşist karakterini ve özelliklerini daha açık ortaya koyuyor. Nedir bu özellikler? Pentagon'un 'asıl düşman içerdedir' anlayışına göre örgütlenmiş, şimdi dışa karşı saldırı olanaklarını da artırmaya çalışan ordunun başındaki Amerikancı, militarist, zorbalıkla her sorunu çözebileceklerini sanan generaller tüm önemli politik karar alma noktalarını ellerinde bulundurmaktadır. Ordu üst yönetimi politik erk üzerinde her türlü denetimden uzak söz sahibidir. Generaller dış politikada ve iç politikada başkasına söz hakkı tanımak yanlısı değillerdir.

"Ekonomik politika erke ortak olan Özal ve üç-beş adamına bırakılmıştır. Özal ve çetesinin uygulamaları üzerinde ne parlamentonun ne ANAP örgütünün, hatta ne de hükümetin tümünün kesin bir söz hakkı vardır. Bu çevre bunların hiçbirini 'takmamakta', doğrudan Wall Street'in, IMF'nin ve işbirlikçi holdinglerin merkezlerinin buyrukları doğrultusunda çalışmaktadır. Bu ekonomik politika, bunalımın tüm yükünü halkın sırtına bindirmeye ve ülkeyi emperyalizme daha sıkı bağlamaya, emperyalist sömürü ve yağmayı, bir avuç

işbirlikçi holdingin vurgunlarını kat kat artırmaya yöneliktir.

"Sivil devlet aygıtının belirleyici noktalarına MHP'li faşist kadrolar getirilmektedir. 12 Eylül dönemi boyunca ABD emperyalizmine ve işbirlikçi oligarşiye hizmet ve bağlılıkta 'iyi sınav vermiş' MHP kadroları artan ölçüde devreye sokulmaktadır. Sıkıyönetimin yerine geçirilmek istenen olağanüstü hal uygulamasının koordinasyon kurulu başkanlığı, Devlet Memurları Atama Komitesi, Emniyet Genel Müdürlüğü vb. makamlara getirilen MHP'liler eliyle devletin gerek sivil baskı aygıtları, gerekse sosyal ve ekonomik amaçlı aygıtları baştan aşağı iyice faşistleştirilmektedir.

"Birçok yerde ANAP'lı belediye başkanları, eski MHP'li kadrolar ya da yerel Mafya şebekelerinin başlarıdır. İşbirlikçi oligarşi, öte yandan gizli mason örgütlerinin legal kolları olan Rotary, Lion, Propeller vb. örgütleri il il, ilçe ilçe yayarak, burjuvazinin öteki kesimlerini kendine ve faşist rejime bağlamaya çalışıyor. Şimdi devletin ve ANAP'lı belediyelerin desteğiyle emekçi mahallelerinde, patronların desteğiyle fabrikalarda para militer faşist örgütler canlandırılmakta, deneyli MHP'li katiller gerektiğinde terörizmi tırmandırmaya hazırlanmaktadır. MİSK'in açılmasıyla, faşist hareket sendikal alanda da güçlendirilmek isteniyor.

"YÖK ile tüm üniversite ve yüksek okullar kışlaya çevrilip, MHP'li ve mason yöneticilerinin eline verildikten sonra, şimdi devletin öteki ideolojik ve propaganda aygıtları, TRT, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Anadolu Ajansı, Tarih ve Dil Kurumları'nın yerine oluşturulan kuruluş da MHP'lilerin eline verilmiştir.

"İşbirlikçi oligarşinin boyalı basını 'Türkler cihanın medeniyet ufkunda bir güneş gibi doğmaya hazırlanıyor' palavralarıyla, her gün bir yenisini uydurduğu

düzmece tartışmalarla, Turgut Özal'ın tuhaflıklarıyla, lotaryacılık ve seks ticaretiyle halkı oyalamaya çalışırken, sinsice bu adımlar atılmakta ve sonuçta devletin askersel ve sivil tüm baskı aygıtlarıyla, tüm ideolojik ve kültürel kurumlarıyla Amerikancı faşist kadroların elinde bulunduğu, yasal zorbalığın yetmediği yerde faşist para militer örgütlerin devreye gireceği bir politik sistem kurumlaşmaktadır. İşbirlikçi oligarşinin umduğunun tersine, ANAP'ın kendine kalıcı bir yığınsal destek sağlamasının olanaksız olduğunun çok çabuk ortaya çıkması ve halkın savaşımının yükselmesi olasılığı bu sürecin daha da hızlandırılmasını getirmiştir. İşbirlikçi oligarşi elbette diktatörlüğe sosyal taban oluşturma amacından vazgeçmemiştir, sosyal demagojiyi sürdürmektedir ama bir yandan da halkın küçük bir hak istemi için bile olsun, eyleme atılması durumunda, bunu 'dış kaynaklı terörizm' diye damgalayacak gürültülü bir yaygarayla birlikte, halka karşı vargücüyle saldırıya geçmeye hazır beklemektedir.

"Bu halk düşmanı rejimin efendileri, militarist generaller, işbirlikçi holdingler ve her ikisinin de baş desteği olan Amerikan emperyalistleridir.

"Bu üçlü saçayağının insanlık, barış ve halk düşmanı uğursuz işbirliğinin en somut örneği geçenlerde imzalanan F-16 savaş uçakları anlaşmasıdır. Bu anlaşma ülkemiz tarihindeki en büyük ulusal hıyanet belgelerinden biridir. Amerikan savaş uçakları elde etmek için Washington'a her türlü politik ve askersel ödün verenleri, Amerikan General Dynamics tekeline Osmanlı dönemindeki kapitülasyonların bin beterini tanıyanları, bu vatan düşmanı adımları atmaya zorlayan hiç de öne sürdükleri gibi ulusal güvenliğimizi korumak kaygısı değildir. Yalnızca kendi bencil çıkarlarıdır. Bunlar F-16 Filoları ile Ortadoğu'da daha güçlü olacaklarını umuyorlar, devlet kasasından finanse edilecek askersel üretim ve montaj işlerine, askersel

inşaat işlerine katılarak dev kârlar elde etmeyi planlıyorlar. TUSAŞ, Aselsan vb. kuruluşların denetimini ellerinde tutan generaller ile, Amerikan ve NATO üs ve havaalanlarının genişletilmesi, uçak vb. fabrikaların inşaatı işlerini üslenen Enka vb. holdingler içiçe geçiyorlar. Hepsi de Amerikan tekellerine daha sıkı bağlanıyorlar. Hepsi de Amerikan tekellerine daha sıkı bağlanıyorlar. Bir yandan da bunların Ortadoğu'daki vurgunlarına aracılık ve komisyonculuk yapmaya yöneliyorlar. Böylece Amerikan askersel planlarının gerçekleşmesinden nesnel çıkarları olan, ipleri Washington'un elinde, son derece asalak, gerici, gerginlik yanlısı bir zümre oluşuyor. Bu sürekli olarak ABD'den Türkiye'ye militarizm, faşizm ithal eden, karşılığında sürekli halkın alın terini, emeğini, ulusal zenginliklerini sürekli emperyalizme peşkeş çeken, dolara tapan, aşağılık, yoz bir zümredir.

"Değerli yoldaşlar,

"Günümüzde faşizm, tıpkı onun ana dayanağı olan Amerikan emperyalizmi gibi nesnel gerçekleri kabule yanaşmayan, mantığın emrettiklerine karşı direnen, çağın gidişinin tam tersi yöndeki amaçlara ulaşmak için her çılgınlığı göze almaya hazır bir rejim demektir. Bu nedenle son derece tehlikeli, ama genel olarak zayıf ve her zaman istikrarsızlığa mahkum bir rejim demektir. Ancak süngü gücüyle ayakta durabilen bir rejim demektir.

"Türkiye'de faşizmin sosyal tabanı çok dar kalmaya mahkumdur. Çeşitli manevralarla zaman zaman etki alanını genişletmeyi başarsa bile, halk içinde sağlam bir desteği olmayacaktır. Evren-Özal ikilisinin gerek içerde, gerek dışarda atacakları her adım önünde sonunda bumeranga dönecek, dönüp kendilerini vuracaktır. Toplumsal ve politik çelişkileri daha da derinleştirecektir. İşbirlikçi oligarşi manevra yapmayı yarın daha da yıprandığı koşullarda binbir

uğraşla bugünkü konumuna yükselttiği Özal ve ekibini silkip atmayı, at değiştirmeyi de deneyebilir. Ama bunalımına çözüm bulamayacaktır.

"Bu rejim zayıftır, ama kendiliğinden yıkılmaz. Militarist generaller, sivil faşist kadrolar elde ettikleri iktidar konumlarını kendiliklerinden demokrasi güçlerine teslim etmezler.

"Tüm diktatörlük karşıtı güçlerin artık bu gerçekleri görmesinin zamanı gelmiştir. Kimilerinin sandığının tersine, işbirlikçi oligarşi Özal'ın ekonomik politikasının başarısından umut kesse bile, bu rejimden vazgeçmez, geçemez. Halk birleşip savaşıma atılmadan durumda hiçbir kalıcı değişiklik elde edilemez." (*TKP MK Genel Sekreteri H. Kutlu Yoldaşın MK 2. Plenumu'nda okuduğu Politik Çalışma Raporu* adlı kitap, Haziran 1984, s.53-59) (abç)

Kutlu'nun söylediklerini kısaca gözden geçirelim:

KUTLU'NUN "KANITLARINA" YAŞAMIN YANITLARI

Faşizmin çözüldüğü savını çürüten yerel seçimler sonrası gelişmeler:

1. (Af isteyenler çok yaygın ki) Evren her ağzını açtığında af isteyenlere çatıyor!

2. Sendikal haklar kullandırılmıyor, ilerici-devrimcilere baskı sürüyor!

Rejimin karakterini daha açık ortaya koyan son gelişmeler:

1. Ordu üst yönetimi siyasal erk üzerinde her türlü denetimden uzak söz sahibidir. (Doğru değil.)

2. Ekonomik siyaset erke ortak olan Özal gurubuna bırakılmıştır. (Faşist mi?)

– Bunların uygulaması üzerinde ne parlamento, ne ANAP, hatta ne hükümetin tümünün bir söz hakkı vardır. (Yarı doğru ama faşizm anlamına gelir mi?)

– Bu çevre, Wall Street'in IMF'nin, yerli holdinglerin buyruğu altındadır. (Faşist mi oluyor?)

– Bunların ekonomik siyaseti emekçiye karşıdır!!

3. Sivil devlet aygıtının belirleyici noktalarına MHP'li faşist kadrolar getirilmekte ve devlet baştan aşağıya faşistleştirilmektedir. (Devlet aygıtına atamalar bugün cumhurbaşkanı ve hükümetin elinde rahatça kullanabildiği olanaklardan biridir. Bunun çözülmeyi durdurmak, yavaşlatmak, hiç olmazsa kendilerine uygun yoldan götürmek için kullanılmayacağını mı düşünüyoruz? Yine de, devlete ANAP eliyle sızan MHP'lileri bu parti içinde yürüyen kavga çerçevesinde ele almak gerekir. Ayrıca, faşistlerin devlette güçlü olmalarıyla faşist devlet ayrı kavramlardır.)

4. F-16 savaş uçakları antlaşması imzalanmış! Ordu ve sivil holdingler daha çok içiçe geçiyormuş. (Faşizm değil devlet tekelci kapitalizmi)

5. Yerli finans-kapital ABD tekellerine daha sıkı bağlanıyormuş!

6. Ve de ABD tekellerinin Ortadoğu'daki vurgunlarına aracılık ve komisyonculuk yapmaya yöneliyormuş! (Alt-emperyalistleşme)

7. Faşistler elde ettikleri iktidar konumlarını kendiliklerinden demokrasi güçlerine teslim etmezlermiş! (Bu doğru!)

Kutlu alıntının sonundaki paragrafta da faşizmi tüm yerli tekelci burjuvazinin rejimi olarak tanımlıyor. Kulakları çınlasın. Bizi böyle bir değerlendirme yapmakla suçluyorlardı.

Bu söylentiler inandırıcı mı, bunlar faşizmin kurumsallaştığını, yerleştiğini kanıtlıyor mu?

"Bugün ... memleketi yönetenlerin durumu nedir?" Buna biraz daha yakından bakınca, çözülmeyi yadsımak için kör olmak gerektiği ortaya çıkar.

> "ANAP içinde yuvalanmış eşek arıları, emekçinin balının başında, birbirlerini sokmaya başlamışlardır. Birbirlerini suistimalle suçlayan Ulusu, Kafaoğlu ve

Özal karşılıklı, seviyesiz bir ağız dalaşı içindedir. Evren, sık sık cuntacılar arasında hiçbir sorun olmadığına ilişkin açıklamalar yapmak, 'arkadaşları'nın hiçbir rüşvet vb. işine bulaşmadığını öne sürmek *zorunda kalmaktadır*. Evren öte yandan Özal'a 'milletvekili maaşlarını çok artırdın' derken, Özal Evren'e, 'ya genelkurmay başkanının maaşı ne kadar' diye *sormaktadır*. Her bakanın, her generalin elinin altında, bir diğeri hakkındaki 'sır'ları içeren şantaj dosyaları hazır beklemektedir. *Politik yaşamın istikrarlı olduğu bir ülkede hiç böyle şeyler olur mu?* Her biri sömürü ve yağmadan daha çok pay, ekonomi ve devletin yönetimi üzerinde daha çok söz hakkı isteyen bu çevreler kendi aralarındaki sorunları alışılmış yöntemlerle çözebilseler, *hiç sürtüşmeler böyle açığa vurur mu?*

"Bunlar, bu rezil sahneler bu zorbalık rejimi için olağandır. Ekonomik bunalım derinleşerek sürmektedir. Evren-Özal ikilisinin attıkları her yeni adım, yeni sorunlar doğurmaktadır. Halk mevcut gidişi onaylamamakta, değişim istemektedir. İşbirlikçi oligarşi halkı uzun süre oyalayacak, beklemeye sevkedecek bir politik çözüm sağlayamamıştır. Şimdi, büyük burjuvazinin sıralarında bile Özal hükümetinin bu yılın sonunu görüp görmeyeceği tartışılmaktadır." (abç)

Ha, bu satırları 1 Ağustos 1984 tarihli *Atılım*'ın "Sıradan Faşizm" adlı yazısından mı okudum? Olsun doğru söylüyorlar!

Birinci eleştiri ya da çarpıtma, ki en yaygınıdır, çözülmeyi cunta demokrasi istiyor diyormuşuz gibi ele alıp yanıtlamaya kalkmaktır.

Bu gölge boksunu yayın organlarında bize karşı yürüten örgütlerin yine en klasiğinden örnek verelim.

"12 Eylül faşizmine *sivil elbise* giydirilmesi

gerekiyor. Hem uluslararası gericilik, hem de iç gericilik bundan yarar umuyor. Bu yolla ulusal ve uluslararası düzeyde kabaran demokratik tepkileri göğüslemek mümkün. Ancak böyle bir politik 'gerek' var diye, 12 Eylül 1980'den bu yana adım adım – biraz da koşar adım – oluşturulan *faşist rejimin çözülmesi, yerini sınırlı-kısıtlı bir burjuva demokrasisine terketmesi hesaplanmıyor.*'' (A. Engin, *Türkiye Postası*, 18 Mayıs 1984) (abç)

Faşizmin çözülme dinamiğini yanlış yerde arayıp, bulup(!), sonra ona göre yanıt veriyorlar. Ya baştakilerin kendileri demokrasi getirecekler, ya da demokrasi getirmek isteyenler karşısında *seyirci* kalacaklar. Ancak o zaman faşizm çözülecek.

Söylediklerimize böyle yanıt verebilmek için şaşırmış olmak gerekir. Bakın biz ne demişiz:

''Üç icazetli parti dışında en hafif bir burjuva muhalefete bile izin verilmediği, halk sınıfları üstünde baskı, tehdit ve şantajın her biçiminin uygulandığı bir ortamda 'seçimler' yapıldı. Demokrasi sözcüğünü ağıza almanın bile en büyük utanmazlık olacağı sahte bir seçim! 'Demokrasiye dönüş'le ilgisi olmayan bir seçim!

''Böyle seçimin sonuçlarının toplum açısından bir önemi olmamalıydı değil mi? İşte bu, siyaseti matematikle karıştıranların düşeceği hata olur. Siyasetin, onu yapanların öznel istemlerinden *bağımsız* olduğunu bu seçimlerden daha iyi gösteren örnek az bulunur. Yapılan düzmece seçimlerle Türkiye, bu seçimi düzenleyenlerin (seçime katılan üç partinin yönetimlerini de düzenleyiciler arasında düşünüyorum) öznel istemlerinden, hesaplarından bağımsız olarak *yeni bir döneme* girmiştir.'' (R.Yürükoğlu, ''Seçimler Sonrası Türkiye'' başlıklı yazıdan, 21 Kasım 1983)

İkinci eleştiri, ''cunta demokrasi takvimi yaptı, plana göre gidiyor, demek ki çözülme yok'' diyor.

Biz ise, Türkiye Almanya, bu dünya o dünya değildir diyoruz. İnsanlığın yaşadığı koca bir faşizm deneyiminden sonra bugün faşizmin yığın desteğiyle erke el koyabilmesi son derece zorlaşmıştır. Ve de yığınlarla birlikte tabandan gelmeyen faşizm, gideceğim demek zorundadır. Mussolini, Hitler gideceğiz demediler, 1000 yıllık imparatorluk kuracağız dediler. Bugünkü dünya koşullarında, ben demokrasiye dönmeyeceğim, ben demokrasiyim diyerek gelen bir faşist diktatör var mı? Günümüz faşizmini değerlendirirken, dikkate alınması gereken önemli bir özelliktir bu.

Evren cuntası gelirken, halkın sokaklara dökülmesini, Avrupa'nın tepkisini durdurabilmek için gideceğim diyor. Ama ne zaman gidecek? Pinochet de bunu dedi. Kaç yıl geçti aradan? Brezilya? Hangi diktatörlük geliyor da ben demokrasiye döneceğim demiyor? Amacı başkaydı, kendi bildiğini okumaktı. Bugünkü ortamı istemeyeceği açıktır.

Üçüncü eleştiri, ''cunta bunalımı çözseydi, faşizm çözülürdü, çözemediği için faşizm gitmez. Bu nedenle cunta faşizmi çözemez'' deyip, buradan tekrar birinci yanlıştaki görüşe bağlanıyor.

Ekonomik bunalım faşizmin acil nedeni değil, acil nedeni yaratan temel unsurdur. Acil neden siyasal bunalımdır. Faşizmi ekonomik bunalımla bağlamak büyük bir yanlıştır. İkincisi, ekonomik bunalım tam tersine bugün faşizmin çözülme zorunluluğunu dayatan ortamın tabanıdır. Sonra, faşizmi cuntanın isteyerek çözmekte olduğu gibi bir düşünce hangi gerekçeyle bize yakıştırılıyor? Son olarak, eleştiri sahiplerine göre, Türkiye'de ekonomik bunalım devrime dek süreceğine göre, *bu* faşizm de o güne dek süreceğe benziyor.

Dördüncü çarpıtmada yine çözülme ve demokratikleşme kavramları mıncıklanıyor ve çözülmenin temel hazırlayıcısı olarak yığınları görmediğimiz söyleniyor. Bunlara göre biz demokratikleşmeyi ''işlevini görerek gereksizleşmiş'' ya da ''patlama tehlikesi yaratan'' faşizmin *halkın baskısıyla*

biçimsel bir değişikliğe uğratılması olarak tanımlıyormuşuz. Çözülmeyi ise, finans-kapitalin *halktan korkmadan* kendi istediği değişikliği yapması olarak tanımlıyormuşuz. Böylece, yığınların rolünü unutup, "faşizmin *kendiliğinden*(!) çözülmesi" gibi hayaller kuruyormuşuz.

"Çarpıtma" dediğimize göre, bu söylenenleri nereden çıkarttıklarını bile söylemeye gerek yok. Biz ne demişiz, ona bakalım:

> "Bu seçimlerle toplum yaşamında *yeni bir dönem* başlamıştır. Yapılanların hepsi manevradır ama yaptıran, halkın faşizme karşı gerçek öfkesidir. *Faşizm çözülme sürecine girmiştir.* Çözülmenin nasıl bir eğri izleyeceğini, yeniden geri dönüşler taşıyıp taşımayacağını, hangi yollardan ilerleyeceğini bugünden kestirmek güçtür. Bunu asıl olarak halkın rejime bindireceği basıncın ağırlığı ve yönü belirleyecektir. Ancak, *faşizmin geri devşirilme, çözülme dönemi başlamıştır.*" (R. Yürükoğlu, "Seçimler Sonrası Türkiye" başlıklı yazıdan, 21 Kasım 1983)

Yanlış konumda duranlar için çarpıtmadan başka yol kalmıyor, belli! Değişik adlar altında siyasetle meşgul oluyorlar ama hepsi aynı güneşin altında çamaşır kurutuyorlar. İşçi sınıfına söylenecek söz: Tanı bunları, tanı da yürü olur.

II.3 TÜRKİYE'DE BUGÜNÜN ANLAMI

II.3.1 YENİ DEVLET - ARA DÖNEM

Demokrasi oyununun oynanmaya başlamasıyla birlikte başlayan faşizmin çözülme süreci, beklenebilecek şiddetli geri tepmelerle karşılaşmadan kendi mantıksal akışı içinde ilerlemiş ve bir nitelik değişimine ulaşmıştır.

Devrimci güçler üzerinde eksilmeyen zorbalığa rağmen, "demokrasi oyunu nun oynanmaya başlamasından ve genel seçimlerden yerel seçimlere varışla birlikte *artık Türkiye'deki devlet totaliter (faşist) bir devlet olarak değerlendirilmemelidir.*

Türkiye'de faşist bir devlet var mıdır, yok mudur?

Dünyada faşist devlet örgütlenişinin çok farklı biçimleri olmuştur. Faşizm uygulanışında çeşitlilik taşır, taşımaz mı? Kır at, al at, yeşil at ama, atı aslandan ayıran bir takım özellikler de olur. Devletin sınıfsal özü belirlendikten sonra, bu ayırıcı özellik *monolitikliktir.* (Çok partili bir sistem varsa ve işliyorsa, orada faşist devlet yoktur.) Bu ayrımı yaptığımız zaman herşey yerli yerine oturur. Böylelikle her türlü gericibaskıcı rejimi faşizm diye nitelemek yanlışından kurtuluruz. Türkiye'de Kemal döneminden beri faşizm vardı yanlışına gitmeyiz. Başkaca anlamak, kavramı oraya buraya çekiştirmek ve yozlaştırmaktır. Faşizm karşı-devrimdir, ne sınırı, ne kitabı, ne insafı olur.

Devlet faşist mi sorusunu yanıtlamaya çalışırken devleti faşist yapan özelliklerden kalkmak gerekir. Bu özelliklerolduktan sonra bunların büründüğü biçimler farklı koşullarda farklı olacaktır.

BU NASIL FAŞİZM?

Faşizmin temel özelliği işlevinden ortaya çıkar. Faşizm genel

olarak emperyalizm aşamasının, özel olarak emperyalizme büyüme aşamasının karşı-devrimidir. Burjuvazi için karşı-devrim, erki çatladığı, erki elden gitmeye başladığı durumlarda gerekli olur. Böyle olduğu için, öne çıkan finans-kapital kesiminin hiç vazgeçemeyeceği bir amacı ve görevi ve bunu sağlamada yardımcı ikinci bir amacı ve görevi daha vardır.

Hiç vazgeçemeyeceği amacı ve görevi iki yönlüdür. Halkın yükselen savaşımını bastırmak, ve bunu yapabilmek için egemen sınıf içindeki çatlakları ortadan kaldırmak. Bunu devrimci durumda olağan burjuva devlet örgütlenmesiyle yapamadığı ve yapamayacağı açıktır. Onun için yığınlara şiddet uygularken, egemen sınıfı da *zorla* bir arada tutması gerekir. Dolayısıyla faşizm yalnızca yığınlara değil, burjuvaziye karşı da şiddet uygulamasıdır. Tabii bunlara uygulanan şiddetin dozu ve biçimi daha farklı olur. Bunların hepsini Türkiye'de yaşadık.

Halka *ve* burjuvaziye karşı şiddet uygulamak, burjuvazinin çelişkili yapısına rağmen yönetici sınıf olarak birlikte davranabilmesini sağlayan eski yapıyı ortadan kaldırmak demektir. Dolayısıyla faşist devletin, hangi biçimi alırsa alsın, bir belirleyici özelliği vardır. Bu da *monolitikliktir*. Yapması gereken işler nedeniyle, faşizm, yargıyı da, yasamayı da yürütmenin altında, tek bir merkezi otorite altında toplamak ve olağan yasalarla bağlanmamak zorundadır.

Burjuva kesimler kendi çıkarları için siyaset arenasına girecekler, nisbeten bağımsız davranacaklar ise derhal karşımıza ikili bir durum çıkacaktır. Birincisi, monolitiklik ortadan kalkacaktır. İkincisi burjuvazi diye bir avuç insandan söz ettiğimiz için, değişik burjuva kesimler üste gelebilmek için mutlaka halk yığınlarını arkasına almaya çalışacaktır. Onun için faşizmin, monolitikliği sağlamada yardımcı olmak üzere ikinci amacı ve görevi, yığınları şu ya da bu burjuva kesimin değil, merkezi otoritenin altına döşemektir. Bu da *korporatif* devlet örgütlenmesidir. Onun için demek ki

faşizm asıl olarak monolitik, sonra korporatiftir. Bu, işlevinin gerektirdiği örgütlenmedir.

Bugün Türkiye'ye baktığımız zaman, bu nasıl bir faşist devlettir ki, değişik burjuva kesimler belli sınırlar içinde - o sınırların güdüklüğü tartışma konusu yapılabilir çıkar çatışması sürdürebiliyor. Kendi çıkarları çerçevesinde arkasına yığınların desteğini alıp o şekilde bilek güreşine çıkmaya kalkışabiliyor. Bunu yapabilme hakkı da, burjuvazi arasındaki bir anlaşma temelinde kural olarak kağıda geçirilmiş. Konseyin bir önceki dönemde tek ve mutlak varlığı ile, bugün cumhurbaşkanı olarak güç merkezlerinden biri olması arasında temel bir fark vardır. Bakılacak yer, devleti faşist yapan örgütlenmenin durup durmadığıdır. Türkiye'de faşizmin işlevi ortadan kalkmış, işlevin gerektirdiği örgütlenme ve üst yapı oluşumu da ortadan kalkmıştır.

Faşist olmayan bir rejime faşist demek, çok dikkat edelim, sol bir eğilim değildir. Tam tersine burjuvaziye parlak ama olmayan yetenekler yakıştırmak demektir, burjuva hayranlığına çıkar. Öyle ya, bugün Türkiye'de faşizm varsa bizim burjuvalar dünün Namık Kemallerini hiç aratmayacak biçimde davranıyorlar. Vay yiğitlere!

Bugün yapılmaması gereken, iki şeyi, yeni bir faşizm tehlikesi ile faşist devletin varlığını birbirine karıştırmaktır. Şu ya da bu kurumu faşistleştirme, devlete faşist kadroları sokma gereksinimi, bunlar devletin faşist olduğunu anlatmaz. Hatta bu durum başlıbaşına faşist olmadığının kanıtıdır. Faşistler yeni yollar arıyorlar, arayacaklar. Faşizm tehlikesi gündemden kalkmıyor.

Bugün Türkiye çok ilginç özellikleri birleştiren bir *ara dönem* yaşamaktadır.

ARA DÖNEMİN ÖZELLİKLERİ

Çelişki ya da paradoks gibi gelecek ama ara dönemi belirleyen özelliklerden *birincisi,* faşist kliğin erk üzerindeki etkinliğini yitirmeye niyetli olmamasıdır. İç ve dış

zorlamalarla bir ''demokrasi takvimi'' yapmak ve ona uymak zorunda kalmış olan cunta, bu işe başından bu yana oyun olarak yanaşmıştır. Ama oyunun her aşaması kendi kurallarını birlikte getirmiş, çoğulcu bir işleyiş olanağı yaratılmıştır. Ancak bu kez görüyoruz ki, cunta getirmek zorunda kaldığı anayasayı çiğnemeye niyetlidir.

HP ve ANAP'ta ortaya çıkan gelişmelerin, cuntanın iktidarı yitirmeye niyetli olmaması içinde bir anlamı da vardır. Bu partiler içinde sivil siyasal güçlerle cunta taraflısı güçler ayrışmakta, cunta taraflıları yönetim için yoğun kavga vermektedirler. Cunta bu partileri elinin altından kaçırmak istemiyor. Buna bir de ANAP içinde, MHP'nin cuntanın göz yummasıyla yürüttüğü operasyonu eklemeliyiz.

Faşistler demokrat olmadılar. Görüyorlar, ipler elden gidiyor. İplerin elden gitmesi kelleyi sorguya çekiyor. Yarın asarlarsa Çankaya'da, hiç hoşlarına gitmeyecek asılanların. Kendilerini sağlama almaya çalışacaklar. Çözülme sürecini mümkün olduğu kadar yavaşlatmak, denetim altına almak için bugüne dek aralarında çelişki bulunan sivil faşist güçlerle de zemin yoklaması yapıyorlar. Tabii ki faşist bir parti yaratarak onun eliyle yığın desteğini kazanmaya uğraşacaklar. Onlar da neden iki yıl içinde bu noktaya geldiklerini gördüler.

Ara dönemde MHP tehlikesi büyüktür. Asker ve sivil faşist güçler arasında belli çıkar ve ideoloji çelişkileri varolmasına rağmen, toplumda giderek genişleyen demokratikleşme eğilimi karşısında bunların isteyerek ya da zoraki bir bağlaşıklığı olasıdır. Öyle ya da böyle MHP tehlikesi büyüktür. (Devrimci örgütlerin birbirlerine, hatta kendi üyelerine ''şiddet'' uygulayarak tatmin olmayı bırakıp, bu alanda halka örnek olacak savaşım yolları geliştirmeyi düşünmeleri yerinde olacaktır.)

Ara dönemde Cumhurbaşkanı ve yeni ordu şeflerinin büyük bir ağırlığa sahip olmaları tüm bölge halkları için tehlike yaratmaktadır. Biz yalnızca Ortadoğu'dan örnekleyelim.

Evren'in şubat ayında yaptığı Riyad gezisinden sonra, Türkiye Arap dünyasıyla daha yakın ilişkiler içine girdi. Bir miktar F-5A ve F-104S savaş uçağını ve 50 pilotu temmuz başında sessizce Suudi Arabistan'a gönderdi. Bunlar Kuzey Yemen sınırında Hamiş Musayd havaalanına yerleştirildi.

Ayrıca bir paraşütçü birliği ile bir gurup subay da Suudi ordusunda komando eğitimi vermek üzere Hamiş Musayd'a gittiler.

Suudi Arabistan'la Türkiye'nin Mart 1984'te yaptıkları anlaşmaya göre acil durumlarda petrol kuyularını ve öteki kilit noktalarını korumak için Türkiye Arabistan'a uçak ve üç paraşüt tugayı gönderecek. Karşılığında ise 1,6 milyar dolara yakın petrol ve para alacak.

Limanlarından İran'a yüklü miktarlarda mal taşınması nedeniyle, Türkiye, Körfez savaşında taraf tutuyor görünmekten kaçınıyor. Ancak Suudi Arabistan'la yaptığı anlaşma Irak'ı da içine alıyor. Türkiye uçakları Kerkük- Türkiye boru hattında devriye geziyorlar ve ayrıca komando birlikleri ve helikopterler Humeyni yanlılarının boru hattında yapabilecekleri saldırıya karşı her an hazır bekliyorlar.

Bir habere göre de bazı Türk komando birlikleri halihazırda Kuzey Irak'ta üslenmiş durumda.

Arabistan topraklarına NATO üyesi Türkiye'nin asker yerleştirmesi son derece vahim bir durumdur. Ortadoğu'da çıkabilecek bir krizde bu askerlerin Batı Çevik Güçleri'nin bir bölümünü oluşturacağı bellidir.

Türkiye'nin bu adımları, yerine ve zamanına göre İran, Irak, Suriye, Kuzey Yemen, Kürt hareketi, Sovyetler Birliği'ne karşı ciddi tehlikeler taşımaktadır.

Fiili yaşamda faşist kliğin hâlâ önemli ağırlık taşıyor oluşu halkımız için de büyük tehlikeler taşımaktadır. Genişleyen legal olanaklardan yararlanırken bunu bir an olsun unutmamalı, olağan bir ortam gelmiş gibi davranmamalıyız.

Ara dönemi belirleyen özelliklerden *ikincisi*, ama döneme asıl karakterini vereni, istesin istemesin faşist cuntanın

erkine ortaklar çıkması ve bu sivil siyaset güçlerinin alanının giderek genişlemesidir. Artık rejim totaliter (faşist) bir rejim olarak değil, otoriter eğilimli, anti-demokratik, siyasal anlamda gerici, saldırgan ve ulusçu bir rejim olarak değerlendirilmelidir.

Evren'in bu anayasa ile kazandığı yetkiler, De Gaulle anayasasındaki yetkilerle büyük ölçüde benzerlik taşımaktadır. Ordunun devlet ve hükümet yönetimine katılımı değişik biçim almış, dolaylı yollara itilmiştir. *Totaliter devletin temeli* olan bazı özellikler ya ortadan kalkmış ya da cuntanın tüm isteğine rağmen gerçekleştirilememiştir. Örneğin devlet yönetimine paralel tek parti, tek devlet sendikası, yığın mobilizasyonu, her türlü denetimin üstünde bir yürütme. Bunlar yoktur.

Ara dönemi belirleyen özelliklerden *üçüncüsü,* cuntanın gelişinden bu yana varlığını sürdürebilmesinin bir anlamda harcı olan görüşler, güçler ve kurumlar arasındaki birliğin parçalanmasıdır. Bu durum, iktidar blokunun parçalanmasına yardım etmiştir.

Cami bölünmüştür. Geleneksel olarak Arap dünyasıyla bağlı Türkiye din eliti bir kesimiyle cunta yönetimine entegre olmuş, bir kesimiyle bugünkü iktidar partisi içinde pazarlık ve uyuşmalar içinde gününü götürmekte. Fakat büyük bir kesimi bugünkü yönetimin Suudi Arabistan'a, Irak'a tüm gücüyle açılmasına rağmen cuntayla karşı karşıyadır. ANAP'taki kavganın bir yanını bunlar oluşturuyorlar.

Ara dönemi belirleyen *dördüncü* özellik, faşist cuntanın yarattığı işleyişler ve kurumların halkın rejime desteğini sağlamada, yeniden büyümeye başlayan çelişki ve çatışkıları durdurmadaki yetersizliğidir

Bu kurumların ve işleyişlerin sınıfta kalmasının en önemli göstergelerinden biri ve ara dönemi belirleyen özelliklerden *beşincisi,* cuntanın iktidara gelmesiyle beraber açılan siyasal buz çağında ne denli geri, ne denli yanlış, hatta bir kesimiyle ne denli gerici olursa olsun burjuva basının büyük bir işlev

üstlenmesi, bir anlamda parlamento görevini yürütmesidir.

ARA REJİMİN ÜÇ SORUNU

Evren cuntası yurdumuzda halkımızın savaşımı ile yaratılan tüm siyasal işleyişlere şiddetle saldırmış ve bunları tümüyle ortadan kaldırmıştı. Ancak devlet yönetimindeki geleneklere, belki daha doğru bir deyimle, devlet yönetimindeki hedeflere dokunmamıştır. Orta sınıf yeteneklerinin sisteme emilmesi, Evren cuntasının sürebilmesinin altında yatan önemli nedenlerden biridir. Yaşamda ilerlemek isteyen, hırslı ve yetenekli insanlar için sistemin dışında bir fırsat bırakılmamıştı.

Fakat tüm gelişmeler cuntanın başlangıçta sağladığı ve kendisine rejimin kalıcılığı açısından büyük destek veren bu özelliği ortadan kaldırmıştır. İlerlemek isteyen insanlar için kaderlerini bu rejimle bağlamak artık ne denli avantajlıdır? Bu soru her gün daha güçlü biçimde kafalara gelmektedir. Ve giderek burjuvazinin daha geniş kesimleri bu dönemin bir ara dönem olduğunu hissetmekte, almaşıklarını önümüzdeki yılları düşünerek belirlemektedirler.

Bugün yurdumuza baktığımızda en başta işçi sınıfı ve hemen onun ardından öğrencilerin yanısıra ara rejim üç alanda daha ciddi sorunlarla karşı karşıyadır. Birincisi, Türkiye Kürdistanı'nda yaşayan halkın büyük çoğunluğu rejime karşı en azından pasif düşmanlık yürütmektedir. İkinci alan cuntanın ilk yıllarında bir dereceye dek sağladığı din elitinin desteğinin parçalanmasıdır. Üçüncüsü, en beyazından pembesine dek tüm basın rejimin karşısındadır.

Ne denli gerekli ya da yararlı olacağı tartışmasının bugün pek bir yaptırımı yok çünkü dışımızda gelişiyor ama şunu söylemek hiç yanlış olmaz: Önümüzdeki dönemde Kürt ulusçuluğu 1980 sonrası yaşanan yılların intikamını almak istercesine şiddetle yükselecektir. Bu olgu Türkiye'nin demokratikleşmesinde büyük bir rol üstlenebileceği gibi yeniden totaliter-çıplak diktatörlüğe kaymada da kaldıraç

Bu olgu Türkiye'nin demokratikleşmesinde büyük bir rol üstlenebileceği gibi yeniden totaliter-çıplak diktatörlüğe kaymada da kaldıraç rolü oynayabilir.

Kısaca özetlediğimiz bu koşullar altında ara rejimin bugün varlığını sürdürebilmesi, halkın siyasete karşı belli bir soğuma taşıması ve faşizm döneminin ürküntüsünden henüz tam olarak sıyrılamamış oluşu, rejimin içine entegre olmuş baskı guruplarının hâlâ şu ya da bu derecede doyurulabilmesi, rejim karşıtı devrimci solun sistemli biçimde sahneden uzak tutulması, ve onun da bu sahneye girme yeteneğini henüz gösterememiş olması gibi nedenlere dayanmaktadır.

Görüldüğü gibi, yaşanan dönemi *ara dönem yapan,* Türkiye'nin toplumsal ve siyasal ortamıdır. Dönemin tüm özellikleri birleşerek şöyle bir durum ortaya çıkarmıştır: Devlet kurumlaşması, siyasal örgütlenme faşist biçimin dışına çıkmıştır fakat faşist klik, ordunun yeni başlarıyla akrabalık ve devletin önemli yerlerine yerleştirdiği adamları nedeniyle önemli bir *"de facto"* güç merkezi olma durumunu korumaktadır. Sonra, o günkü oy oranıyla (bugün daha da yükseldiği kesindir) yüzde 40'lık muhalefet parlamento dışındadır.

Tüm bu oluşumların içinden dönemi *ara* dönem yapan çok önemli bir gerçek daha belirmiştir ki, bugün ülkedeki hukuk düzeni ve işleyişler toplumun kendisine el uzatılamaz hak gördüğü demokrasi ve özgürlük düzeyiyle *uzlaşamaz* bir çelişki içindedir.

Türkiye'nin herkesçe bilinen ekonomik ortamında yaşayan ve en önemlisi, daha iyiye özlemi olan bir toplumda en ufak bir serbestleşme alkoliğe içki ikram etme sonucunu doğurmaktadır. Bu dönem Türkiye toplumu için uzun süre yaşanacak bir uğrak değildir. Çözülme sürüyor. Ancak bu artık, faşist değil, otoriter eğilimli gerici rejimin çözülme sürecidir.

***

Bu bölümün sonunda, evrimci bir yoldan ilerleyen

süreçleri kesin tarihlere ayırmanın güçlüğünü ve göreceliğini akılda tutarak şöyle bir belirleme yapabiliriz: 12 Eylül 1980 darbesiyle başlayan faşizm, anayasanın kabulüne dek katıksız sürmüştür. Demokrasi oyunuyla birlikte çözülme süreci başlamıştır. Bu tarihten itibaren 25 Mart 1984 yerel seçimlerine dek faşist devlet adım adım gerici, baskıcı, antidemokratik devlete dönüşmüştür. 1984 yerel seçimlerinden sonra da sürmekte olan çözülme artık bu devletin çözülmesidir. Faşizmin çözülmeye başlamasından bu yana Türkiye ne kadar süreceği belli olmayan (ama uzun sürmeyeceği belli) bir ara dönem yaşamaktadır.

II.3.2 1982 ANAYASASI VE SİYASAL SİSTEM

Anayasa, devletin varoluş biçiminin temel belgesidir. Bu nedenle, genel olarak büyük önemi ve anlamı vardır. En başta da, yapıldığı anda toplumda varolan sınıf güçleri mevzilenmesini, güç dengesini gösterir. Çünkü yasal yapının varoluşunu ve uygulanışını toplumdaki güç dengesi belirler.

Öte yandan, tam da bu nedenle, her yasal yapı toplumun değişen dengelerine bağlı olarak şu ya da bu yönde değiştirilerek ya da çekiştirilerek ya da üzerinden atlanarak uygulanır. Çünkü yasal yapı statik, toplumun yapıları dinamiktir.

Konumuz açısından yalnızca anayasaya bakarak karar vermek yasalcı (judicial) bir tutum olur. Anayasalar tabii ki devlet işleyişini ve devletle toplum arasındaki ilişkileri tam anlamıyla yansıtmaz. Her zaman için anayasanın anlatmadığı siyasal güç merkezleri, işleyişler vb. vardır. Ancak, anayasanın ülkedeki rejimi aydınlatmada temel araçlardan biri olduğunu unutmak da son derece yanlıştır.

Bu bölümde 4 soru sorup yanıtlamaya çalışacağız.

1. 1982 anayasası nasıl bir devlet öngörüyor?
2. 1982 anayasası ile faşizm uygulanabilir mi?
3. Faşizmin anayasası olur mu?

4. 1982 anayasası ile genişçe bir burjuva demokrasisi uygulanabilir mi?

1982 ANAYASASI FAŞİST BİR BELGE Mİ ?

Birinci soru, faşizmin çözülme sürecini geriye doğru izlemeye çalışırken kaçınılmaz olarak önümüze çıkan bir sorudur. Toplumun son yıllarda yaşadığı olayları düşünerek adım adım geriye gidiyoruz. Yerel seçimler önemli bir dönemeç oldu. Partilerin kurulması en önemli bir dönemeç oldu. Bir adım daha geriye, anayasanın çıkması önemli bir dönemeç oldu. İşte bu noktaya dek geri dönünce orada soruyoruz: *82 anayasası nasıl bir devleti öngörüyor?* Bu soruyu sormak çok meşru ve çok zorunludur.

O zaman soralım, 1982 anayasası faşist bir belge midir? Açık soru açık yanıt ister.

Hayır, 1982 anayasası *faşist bir belge değildir,* faşist bir devleti öngörmüyor.

Faşist "anayasa" demek, devleti faşist biçimde örgütleyen anayasa demektir. 1982 anayasası ise anti-demokratik, baskıcı, gerici, yürütme yanlısı bir anayasadır.

Kimileri, "ama yasa hükmünde kararname yetkisi var" diyorlar. Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu durumu anlatmak için çeşitli sol hareketler, "faşizmin kurumsallaşması", "faşizmin sistemleştirilmesi" "faşizm konsolidasyonu" "parlamenter faşizm" gibi kavramlar kullanıyorlar. Bu, kendilerinin bileceği iştir. Ancak bir de faşist devletin özelliklerini anlatsalar, hiç olmazsa kendi üyelerine yardım ederler. Olmaz değil mi? O zaman tüm yakıştırmaların kofluğu sırıtıverir. Neyse, Türkiye'de zaman ilerledikçe tutarsız çözümlemelerin çelişkisinin ağırlaşacağını, giderek dayanılmaz olacağını söyleyelim.

İNGİLTERE VE FRANSA ÖRNEKLERİ

Şimdi, 1982 anayasasını ve siyasal sistemini ele almadan önce, yararlı olabilecek bazı ön bilgilere bakalım.

Örneğin İngiltere'de yazılı bir anayasa yoktur ve bu bile özünde, son çözümlemede, yalnızca ülkedeki güçler dengesiyle bağlı bir yürütmeyi anlatır.

En yüksek merkezi yetkiler krallığın elinde toplanmıştır. Krallığın onayını almayan hiçbir tasarı yasallaşamaz. Dolayısıyla kraliçe en yüksek yasama katıdır. Kraliçe aynı zamanda hem en yüksek yargı organı, hem en yüksek yürütme organıdır. Kraliçenin, parlamentonun iki meclisinden de geçen yasa tasarılarını veto etme hakkı vardır.

En yüksek yürütme gücü olan kraliçe, ordunun, deniz ve hava güçlerinin ve bugün dünyada az rastlanır biçimde kilisenin başıdır. Ülkedeki tüm mahkemelere, yargıya karışma hakkı vardır. Bakanları atayabilir, parlamentoyu dağıtabilir, yeni seçim çağırabilir, yasa yapabilir, başbakanı görevinden uzaklaştırabilir.

Kraliçenin yanısıra, asillik ünvanlarını kraliçeden alan ve ülkenin üç büyük kilisesinin papazlarını da içinde barındıran Lordlar Kamarası en yüksek yargı organıdır. Her Lord mahkemelerdeki her duruşmayı istediği anda girip dinleyebilir. Yüksek mahkeme, en yüksek mahkeme olan Lordlar Kamarası'na bağlıdır. Yüksek mahkemelerin ve tüm mahkemelerin yargıçları, kraliçenin onayıyla başbakan tarafından atanır.

"Olağanüstü durum"lar için kraliçenin yetkileri daha da genişletilmiştir. Kraliçenin bu durumlarda sıkıyönetim vb. gibi uygun gördüğü her önlemi alma yetkisi vardır. Bir "iç çatışma" ya da ayaklanmayı bastırmak üzere polisi ya da gerekli görürse orduyu çağırabilir.

Kraliçe yukarıda saydığımız yetkilerin çoğunu kullanmaz. Hatta örneğin parlamentodan geçen kararları en son 1707 yılında bozmuş, başbakanı görevinden en son 1834'de almış, 1923 ve 1935'de ise, çoğunluk partisinden başbakan atamak kuralına karşın iki kez azınlık partisinden başbakan atamıştır. Ancak bu haklar onun elindedir. Böyle bir merkeziyetçiliğe neden gerek görüldüğünü İngiliz anayasasını anlatan S.E. Finer güzel açıklıyor:

> "Kraliçenin bu yetkileri vardır ama yalnızca devrimci durumlarda kullanılmak üzere."

"De Gaulle anayasası" adıyla da bilinen 1958 Fransız anayasası da cumhurbaşkanına olağanüstü yetkiler tanımıştır. Cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimleri birbirinden ayrılmıştır ve cumhurbaşkanı halk oylamasıyla 7 yıl için seçilmektedir.

Cumhurbaşkanının başbakanı seçme ve atama, bakanları atama, bakanlar konseyine başkanlık etme, meclisi dağıtma, devletin sivil ve askeri görevlilerini atama yetkisi vardır.

Cumhurbaşkanı silahlı güçlerin başı olarak ulusal güvenlik komitesine de başkanlık eder. Olağanüstü durumlarda her "önlemi" alma yetkisi vardır.

Bunların yanısıra başbakanın da parlamento karşısında yetkileri genişletilmiştir. Yasaların yapılmasında "düzenleyici işlem" denilen bir madde eklenerek başbakana anayasaya uygun olmadığını düşündüğü yasaları değiştirme yetkisi verilmiştir. Hükümetin olağanüstü durumlarda *yasa gücünde kararname* çıkartma yetkisi vardır.

1958 Fransız anayasasında yürütme bu denli güçlendirilirken, parlamentonun yasama yetkileri kısılmıştır. Hükümet, güven sorunu yaptığında oya başvurmadan herhangi bir yasayı kabul edebilmektedir. Yasa yoluyla düzenlenebilecek konular sınırlanmış, parlamentonun mali konularda karar verme yetkileri daraltılmıştır.

1960 Anayasası Ve 1971 Değişiklikleri

1982 Türkiye anayasasını ele almadan önce, çok gerilere gitmeden 1961 anayasasına ve 1971 değişikliklerine de kısaca bakalım.

1961 anayasasında yasama, yürütme ve yargı yetkileri, ayrı organlara verilmiş, ama yürütme gücünden pek birşey yitirmemiştir.

Yasama organı (TBMM) iki meclislidir. Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu.

Yasaları yapma yetkisi parlamentonundur, onaylanması dört aşamada tamamlanmaktadır. Önce tasarı Millet Meclisi'nde hazırlanır. Sonra Cumhuriyet Senatosu'na gider. Cumhurbaşkanı onaylarsa yayınlanır. Onaylamazsa geri gönderir. Yasa kendisine yeniden geri gelirse Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açma hakkı vardır.

1961 anayasasında cumhurbaşkanı kendisini seçen parlamentoya karşı *sorumlu değildir.*

Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri arasına şunlar girmektedir: Cumhuriyet Senatosu'na üye seçme, TBMM'yi olağanüstü toplantıya çağırma, anlaşmaları onaylama ve yayınlama, başbakanı seçme ve atama, başbakanın seçtiği bakanları atama ve gerekli gördükçe bakanlar kuruluna başkanlık etme, başkomutanlığı temsil etme, genel kurmay başkanı, kuvvet komutanları ile tüm general ve amiralleri atama, Milli Güvenlik Kurulu'na başkanlık etme, yasalar ve parlamento iç tüzükleri hakkında – anayasaya aykırı olduğu savıyla – Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açma, özel af ilan etme ve askeri yüksek mahkemelere üye seçme.

Bunların yanısıra cumhurbaşkanının yaptığı *hiçbir işlemden* sorumlu tutulamayacağı kuralı vardır.

1961 anayasasında askersel otorite ve sivil iktidar ilişkileri "sıkıyönetim rejimi" tanımlaması içinde düzenlenmiştir. Bu tanımlama yürütmenin yasama organı karşısındaki otoritesinin daha üst düzeyde anlatımıdır. Sıkıyönetim komutanını atama, sıkıyönetim görevlerini yürütecek örgütleri kurma, askeri mahkemeleri kurma, bunların yargıç ve savcılarını atama görevi doğrudan yürütme organına verilmiştir.

1961 anayasası sivil yönetim içinde anayasal organ olarak bir Milli Güvenlik Kurulu kurmuştur. Kurul, sivil ve asker üyelerden oluşmaktadır. Asker üyeler genel kurmay başkanı ile kara, deniz, hava kuvveti komutanları olarak belirli ve değişmez dört kişidir. Buna karşılık sivil üyelerin sayısı değişmekte, hatta "olağanüstü" durumlarda sivil üyelerin tümü dışarıda bırakılmaktadır. Sivil üyeler Devlet Başkanı, Başbakan ve Yardımcıları ile Milli Savunma, İçişleri,

Dışişleri, Maliye, Ulaştırma, Çalışma Bakanları ile, gündemle ilgili olarak başbakanın çağıracağı öteki bakanlardan oluşmaktadır.

Milli Güvenlik Kurulu parlamento içinde ordunun gücünü yürütmenin gücüyle birleştiren bir mekanizma görevi görmektedir.

Bu anlattıklarımızdan şu sonuç kolayca çıkıyor: 1961 anayasası gerçek anlamda demokratik olmayan bir anayasaydı.

İlk devrimci durum yılları ardından 1971'e gelindiğinde bu da yetmedi ve anayasaya, yürütme organının yetkilerini genişleten, devletin merkezileşmesini arttıran maddeler eklendi. Bu değişikliklerin bazıları şunlardır:

– Anayasa Mahkemesi, anayasa değişiklikleri hakkındaki denetlemesini biçim yönünden yapabilecek, esasa giremeyecektir. (1488 sayılı kanunla değiştirilen 147. madde)

– 1630 sayılı dernekler yasası ile "dernek kurma" hakkına sınırlamalar getirildi.

– 1402 sayılı "sıkıyönetim yasası" çıkarıldı.

– 1961 anayasasının sendikal özgürlüğü düzenleyen 46. maddesi 1488 sayılı yasa ile değiştirilip daraltıldı.

– Olağanüstü bir yargı kurma niteliğinde Devlet Güvenlik Mahkemeleri kuruldu. (Sonradan, halkın savaşımıyla yaşama geçirilmedi.)

– 1488 sayılı yasa, bakanlar kuruluna *yasa hükmünde kararname* çıkarma yetkisini yineledi. 1961 anayasasında da bu madde vardı. Ancak "Anayasa Mahkemesi bu kararnamelerin anayasaya uygunluğunu denetliyor"du.

1961 anayasasında "idarenin hiçbir eylem ve işlemi, hiçbir halde, yargı mercilerinin denetimi dışında bırakılamaz" denirken, 1971'de "idarenin her türlü işlem ve eylemine karşı yargı yolu açıktır" denildi. Ayrıca maddeye yapılan ikinci bir eklemeyle yargı denetimi daha kısıtlandı: "Yargı yetkisi, yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini sınırlayacak tarzda kullanılamaz."

– Yargı denetimini kısıtlayan eklemelerden bir başkası da 147. maddede yapılan değişikliktir. 1961 anayasasında "Anayasa Mahkemesi kanunların ve Türkiye Büyük Millet Meclisi iç tüzüklerinin anayasaya uygunluğunu denetler" denilirken 1971'de şöyle deniyor: "Anayasa Mahkemesi kanunların ve Türkiye Büyük Millet Meclisi iç tüzüklerinin anayasaya, anayasa değişikliklerinin de anayasada gösterilen şekil şartlarına uygunluğunu denetler."

Görülüyor ki, 1960'lardan 1982'ye hukuk adım adım merkezileştirilmiştir. Parlamentonun yetkileri daraltılmış, yürütmenin yetkileri arttırılmıştır.

1982 Anayasası'na Göre Burjuva Devletin Örgütlenişi

1982 anayasasına geldiğimizde, konumuzu ilgilendirdiği kadarıyla burjuva devletinin örgütlenmesi şöyledir:

En yüksek yürütme organı cumhurbaşkanıdır. Cumhurbaşkanı TBMM içinden, ya da meclis üye tam sayısının beşte birinin yazılı önerisiyle meclis dışından yedi yıllık bir süre için seçilmektedir. Cumhurbaşkanının yetkileri arasında önemlileri şunlardır:

Yasama ile ilgili yetkileri: TBMM'den gelen yasaları geri göndermek, gerekli durumlarda Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açmak. Seçimlerin yenilenmesine karar vermek. Bunların 1961 anayasasından farkı yoktur. Ancak geçici 9. madde cumhurbaşkanının yasamaya ilişkin yetkisini altı yıl için güçlendirmiştir. Şöyle:

> "GEÇİCİ MADDE 9 – İlk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı kurulduktan sonra altı yıllık süre içinde yapılacak Anayasa değişikliklerini Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne geri gönderebilir. Bu takdirde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin geri gönderilen Anayasa değişikliği hakkındaki kanunu, aynen kabul edip tekrar Cumhurbaşkanına gönderebil-

mesi, üye tam sayısının dörtte üç çoğunluğunun oyu ile mümkün olabilir.''

Yürütme ile ilgili yetkileri: Başbakanı atamak, başbakanın seçtiği bakanları atamak ve yine onun önerisiyle görevlerine son vermek, TBMM adına silahlı güçlerin başkomutanlığını temsil etmek, TBMM tatilde ya da ara vermede iken kaçınılmaz olduğu durumlarda silahlı güçlerin kullanılmasına karar vermek, Genel Kurmay Başkanı'nı atamak, Milli Güvenlik Kurulu'nu toplantıya çağırmak, Milli Güvenlik Kurulu'na başkanlık etmek, başkanlığında toplanan bakanlar kurulu kararıyla sıkıyönetim ya da olağanüstü hal ilan etmek, başkanlığında toplanan bakanlar kurulu kararıyla yasa hükmünde kararname çıkartmak, Devlet Denetleme Kurulu'nun üyelerini ve başkanını atamak, Devlet Denetleme Kurulu'na inceleme, araştırma ve denetleme yaptırmak, Yüksek Öğretim Kurulu üyelerini seçmek, üniversite rektörlerini seçmek.

Yargı ile ilgili yetkileri: Anayasa Mahkemesi üyelerini, Danıştay üyelerinin dörtte birini, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Başsavcı vekilini, Askeri Yargıtay üyelerini, Yargıtay ve Danıştay genel kurullarının gösterecekleri adaylar arasından ''Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'' üyelerini seçmek.

Bu yetkileri uygularken cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler yargı denetimi dışıdır.

Bakanlar kurulu, başbakanca seçilen ve cumhurbaşkanınca atanan bakanlardan oluşur. Başbakan, bakanlar kurulunun başkanı olarak hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetir. Bakanlar kurulu bu siyasetin yürütülmesinden birlikte sorumludur. Başbakan ayrıca bakanlarının görevlerinin anayasaya ve yasalara uygun olarak yerine getirilmesini gözetmek ve düzeltici önlemler almakla yükümlüdür. Görüldüğü gibi, 82 anayasasında başbakanın rolü de bakanlar kuruluna göre arttırılmıştır.

Yasama organı genel oyla seçilen 400 milletvekilinden

kuruludur. TBMM'nin yasa yapmak, değiştirmek ve kaldırmak, bakanlar kurulunu ve bakanları denetlemek, bakanlar kuruluna belli konularda yasa hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek, bütçeyi kabul etmek, para basılmasına ve savaş ilanına, silahlı güçlerin kullanımına karar vermek, uluslararası anlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak vb. gibi yetki ve görevleri vardır.

1982 anayasası, "idarenin her türlü eylem ve işlemlerine yargı yolu açıktır" diyor. Yasama ve yürütme organları ile idare, yargı organlarının kararlarına uymak zorundadır, mahkeme kararlarını değiştirmez ve uygulanmasını geciktiremez.

1982 anayasasıyla Devlet Güvenlik Mahkemeleri yeniden kuruluyor. DGM'nin olduğu bölgede sıkıyönetim ilan edilirse, o bölgeyle sınırlı kalmak üzere DGM sıkıyönetim askeri mahkemesine dönüşüyor.

Anayasa Mahkemesi'nin görev ve yetkileri sınırlanıyor: Anayasa Mahkemesi, 1971'de olduğu gibi, yasaların, yasa hükmünde kararnamelerin ve TBMM iç tüzüğünün anayasaya uygunluğunu denetliyor, anayasa değişikliklerini yalnızca biçim bakımından inceliyor ve denetliyor. Ancak olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş hallerinde çıkarılan yasa hükmünde kararnamelerin biçim ve esas bakımından anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'nde dava açılamıyor.

TBMM görevine başladıktan sonra Milli Güvenlik Konseyi'nin tümü yaptırım gücü olmayan bir Cumhurbaşkanlığı Konseyi'ne dönüşüyor. 6 yıl sonra bu konseyin de hukuksal varlığı sona eriyor.

Milli Güvenlik Konseyi'nin cuntanın gelişiyle seçimler arasındaki yürütmesi hakkında cezai, mali ve hukuksal sorumluluk iddiası öne sürülemiyor. Bu dönem içerisinde çıkarılan yasaların, yasa hükmünde kararnamelerle, 2324 sayılı anayasa düzeni hakkındaki yasa uyarınca alınan karar ve eylemlerin anayasaya aykırılığı öne sürülemiyor.

1982 Sonrası Siyasi Partiler

22 Nisan 1983'de yeni "Siyasi Partiler Yasası" kabul edildi. 6 Kasım 1983'de genel seçimler yapıldı. Yeni siyasal partiler yasası, sınıf amaçları gütmeyen vs. partilerin kurulmasına izin veriyordu, ama yasaya konulmuş olan 12 geçici madde, cuntanın istemediklerinin *ilk* genel seçimlere katılmasını fiilen engelledi.

Örneğin, Siyasi Partiler Yasası'nın geçici 4. maddesi şöyle diyor:

> "Milli Güvenlik Konseyi siyasi parti kurmak üzere İçişleri Bakanlığı'na verilen kuruluş bildirisinde yazılı bulunan parti kurucuları üzerinde incelemede bulunmak yetkisine sahiptir."

Milli Güvenlik Konseyi'nin bu veto yetkisinden dolayı birçok siyasal parti Yüksek Seçim Kurulu'nun ilan ettiği tarihe kadar 30 kurucusunu (eski yasada 15 kişiydi) tamamlayamadı. Böylece hangi partilerin ilk genel seçimlere katılabileceği pratik olarak Milli Güvenlik Konseyi tarafından belirlendi.

Bununla da kalınmadı. Milletvekili Seçim Yasası'nda geçici 3. maddeyle, yapılacak *ilk* seçimler için Milli Güvenlik Konseyi'ne milletvekili adayları üzerinde de veto hakkı tanındı. Böylece ilk genel seçimlerde yalnızca seçime katılacak partilerin Milli Güvenlik Konseyi'nce belirlenmesiyle kalınmadı, milletvekili adayları da MGK'ca belirlendi.

Buraya dek, ilk genel seçimleri ilgilendiren "olağanüstülük". Şimdi bundan sonraki seçimleri de, dolayısıyla siyasi partiler yaşamının ilerleyeceği olası çizgiyi ilgilendiren bazı maddelere bakalım.

Yeni Siyasal Partiler Yasası'nın 22. maddesi şöyle diyor:

> "En az yirmi milletvekiline sahip siyasi partiler, TBMM'de gurup kurabilirler."

Bu sayı eskiden bunun yarısıydı. Madde 105 şöyle diyor:

> "MADDE 105. Kuruldukları tarihten itibaren aralıksız iki dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerine katılmayan siyasi partiye, ikinci genel seçimin yapıldığı tarihten itibaren bir ay içinde Cumhuriyet Başsavcılığınca kapanma kararı alması için yazılı tebligatta bulunulur. Bu yazının tebliğinden itibaren üç ay içinde kapanma kararı alınmadığı takdirde, Cumhuriyet Başsavcılığınca açılacak dava üzerine Anayasa Mahkemesinin kararıyla o siyasi parti kapatılır."

Bu madde, seçimlere katılmayla ilgili 36. maddeyle birlikte ele alındığında daha çok anlam kazanıyor. 36. madde şöyle diyor:

> "MADDE 36. Siyasi partilerin seçimlere katılabilmesi için illerin en az yarısında teşkilat kurmuş ve büyük kongresini yapmış olması veya Türkiye Büyük Millet Meclisinde gurubu bulunması şarttır.
>
> "Bir ilde teşkilatlanma, merkez ilçesi dahil o ilin ilçelerinin en az üçte birinde teşkilat kurmayı gerektirir."

Böylece, illerin yarısında örgüt kuramamaktan dolayı üst üste iki seçime katılamayan partiler kapatılıyor.

Sonra, illerin yarısında örgütlenmek de yetmiyor. Milletvekili seçim yasası 12. ve 13. maddeleri birarada şunu getiriyor: Seçimlere katılmak üzere illerin en az yarısında örgütlü siyasal partilerin, katıldıkları her seçim bölgesinin çıkaracağı milletvekili sayısının iki katı aday göstermeleri gerekiyor. İller toplamının en az yarısında bu şekilde aday gösteremeyen siyasal partiler, *tüm* seçim bölgelerinde seçime katılma hakkını yitiriyorlar.

Görüldüğü gibi, yeni yasalarda küçük partilere yaşama ve gelişme hakkı tanınmamıştır. Az sayıda, güçlü burjuva partileri amaçlanmıştır.

1982 ANAYASASI BASKICI, GERİCİ, ANTİ-DEMOKRATİK, AMA FAŞİST DEĞİL

Tüm dünyada görülen odur ki, burjuva devletinin bürokratik, merkeziyetçi yapısı hem ekonomik ilerlemeye, hem kapitalizmin bunalımının derinleşmesine, emperyalizmin giderek daha gericileşmesine denk düşer biçimde giderek merkezileşmektedir. Bu tüm dünyada gözlenen bir eğilimdir. Güçlü ekonomilere sahip, bunalımları daha az ciddi olan emperyalist-kapitalist ülkelerde bu merkezileşme burjuva demokrasisi ile şimdilik yanyana yürüyebilir. Oysa Türkiye gibi, ekonomik bunalımların ve onun üstünde yükselen toplumsal-siyasal bunalımların derin olduğu ülkelerde burjuva demokrasisi bile merkeziyetçilik isteyen yapıya ayak bağı oluyor.

Türkiye'de finans-kapitalin ekonomik ve siyasal manevra alanı dardır ve gelişmesi emperyalistleşmesi ile bağlıdır. Bu oldukça uzak bir olasılıktır. Öte yanda, sermaye yoğunlaşıyor, merkezileşiyor, devlet tekelci kapitalizmi hızla genişliyor. Ülke çok yönlü bunalımlarla çalkalanıyor. Toplumdaki bunalım devlete de yansıyor. Burjuvazi sık sık yönetemez duruma geliyor. Uzun süreli koalisyon hükümetleri, azınlık hükümetleri, cumhurbaşkanlığı seçimlerinde sonuç alınamaması hep bunun göstergeleridir. Bu durum burjuva devletinin bürokratik merkeziyetçi yapısını olanakları geniş ülkelerden hatta daha da güçlendirmeyi gerektiriyor. 1961'den bu yana yapılanların anlamı budur.

Liberal 1961 anayasası bile Türkiye'de kapitalizmin istediği düzeyde merkeziliğe ayak bağı olmuştur. 1971'deki anayasa değişiklikleri ve 1982 anayasası bunu kanıtlıyor. Türkiye bugün öyle bir gelişme aşamasına varmıştır ki gerçek anlamda siyasal özgür yaşam, ancak *devrimle kazanılabilecek bir demokrasi* sorunu olmuştur.

Ancak öte yanda, devrimci hareketteki yaygın "inanç"ın tersine, 1982 anayasası faşist bir anayasa değildir. Bir sürü anti-demokratik yasayla desteklenen, özellikle geçici maddeleri ve çeşitli yerleri anti-demokratik ve gerici içerik taşıyan, cumhurbaşkanı ve başbakanın yasama karşısında yetkilerini arttırmış gerici, anti- demokratik, baskıcı bir anayasadır. Bunlar bir devlet örgütlenmesini faşist yapmaz.

1982 anayasası, ne denli gerici bir anayasa olursa olsun, karşılıklı olarak yetkileri sınırlanmış bir devlet yaratan belgedir. Bugün ülkede faşizmin varlığını kanıtlayabilmek için çok kişi anayasanın geçici maddelerini öne sürüyor. Geçici maddelerin, özellikle de 9. maddenin altı yıl için yürütmenin yetkilerini arttırdığı doğrudur. Fakat yine de bu maddeye göre, cumhurbaşkanının çevirdiği bir yasayı meclis dörtte üç çoğunlukla geri gönderirse bu kez kabul etmek zorundadır. Bu yürütmenin mutlakiyeti değildir.

Doğal olarak 82 anayasasını, İngiliz, Fransız anayasalarıyla hiçbir şekilde aynı ya da yakın düzeylerde ele almıyoruz. 82 anayasası, İngiliz, Fransız anayasası değil, karşı-devrimin ardından, böyle kalkıp oturmuş bir toplumda gelmiş anayasadır. Baskıcı ve anti-demokratiktir. Kişisel hak ve özgürlüklere saldırı olanakları çok geniştir, yargı bağımsızlığı zedelidir, yasamaya saldırı vardır. Derneklere ve sendikalara getirilen siyasetle uğraşma yasağı kapitalist toplumda işlemeyecek kof bir gerici çabadır. Bunların tümü halkı siyaset dışına sürmek için yöntemlerdir, hepsi gerici ve anti-demokratik önlemlerdir.

1982 anayasası, parlamenter ve başkanlık sistemlerinin çeşitli özelliklerini, bir de karşı-devrim döneminin egemen sınıf açısından endişeleri ve değer yargılarıyla birleştirmiş *hibrid* bir anayasadır.

Her anayasa olağan dönemler için bir kurumlaşma ve işleyiş önerir ki "anayasa neyi öngörüyor?" sorusunu bu öneri yanıtlar. Yine *her* anayasa bir de olağanüstü dönemler için bazı "olağanüstü devlet" işleyişleri önerir. Günümüzde tüm kapitalist ülkelerde, olağan dönem işleyişleri içine

olağanüstü merkezi işleyişler sızdırma eğilimi güçlenmektedir. 1982 anayasası ülke koşulları nedeniyle işte bu yönde hem de önlerde giden bir anayasadır. Genel oy, parti sistemi, hükümetlerin seçilmiş parlamentoya sorumluluğu, güçler ayrımı gibi özellikler olağan burjuva demokrasisini anlatmaktadır.

Öte yandan, bireysel özgürlükler, siyasal örgütlenme, kişinin siyasal hakları iyice kuşa çevrilmiştir ve olduğu kadarıyla da kesin ve güvenilir garantileri yoktur. Ayrıca Devlet Güvenlik Mahkemeleri gibi olağanüstü devlet mekanizmaları da anayasada yer almıştır.

1982 anayasası, ara dönemin ara (interim) yapısını yansıtmaktadır.

1982 ANAYASASI İLE FAŞİZM UYGULANABİLİR Mİ?

Bundan sonra ikinci soruyu soralım: *1982 anayasası ile faşizm uygulanabilir mi?*

Çeşitli yollardan uygulanabilir. Örneğin, anayasaya göre, savaş gibi, iç savaş gibi, ya da devletin güvenliğini ve varlığını tehlikeye atan vahim durumlar gibi olağanüstü hallerde, cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan bakanlar kurulu olağanüstü hal ya da sıkıyönetim ilan edebilir ve bu süre içinde yasa hükmünde kararname ile devleti yönetebilir. Bundan yararlanılabilir ve bu durum süregenleştirilerek faşist bir rejim kurulabilir.

Sonra, anayasanın olağan maddelerindeki bazı gerici "açıklar" süregen ve herşeyi belirleyen uygulama durumuna getirilebilir. Örneğin yasa hükmünde kararname yetkisi genel uygulama yapılarak yasama yürütmenin altına sokulabilir. Bunların yapılabilmesi için tabii, parlamentonun, ya faşist bir partinin çoğunluğu alması ya dışarıdan tehditlere boyun eğmesi yoluyla, faşistlerin tüm isteklerini yerine getiren bir organ olması gerekir.

Hatta, anayasanın öngördüğü devlet örgütlenmesini, işleyişleri de göstermelik olarak kullanabilirler. Örneğin,

parti kurma özgürlüğü var ama çeşitli yöntemlerle bunu yaptırtmazlar.

Evet, pek çok ülkede yapıldığı gibi Türkiye'de de 82 anayasası faşizm için böyle kullanılabilir. Biz de o zaman şöyle deriz: Anayasanın öngördüğü devleti "kılıfına uydurarak" kaldırıp attılar ve faşist bir devlet kurdular. Anayasa yine faşist olmaz. İşte Weimar anayasasının başına gelenler onun da başına gelmiş olur.

1982 anayasası devletin faşist olmayan bir örgütlenme biçimini gösteriyor. Parlamento, yürütme, yargı, genel oylu seçim, parti sistemi, vb. Bunun yanında da olağanüstü hallerde anayasa bir yana konulabilir diyor. Buna dayanılarak faşizm yürütülürse, sözcük anlamında biçimsel olarak anayasanın içindedir hâlâ, çünkü maddesi konmuş fakat anayasa tüm olağan erk kurumlarıyla birlikte rafa kaldırılmıştır. Bu gerçeği görmezden gelirsek o zaman faşizme güzel bir buketi elimizle hediye etmiş oluruz. Böyle bir rejime bu maddeyi koydukları için "anayasal rejim" demek durumuna düşeriz.

FAŞİZMİN ANAYASASI OLMAZ

Üçüncü soru: *Faşizmin anayasası olur mu?* Tarihsel örneklerinde olmamış deyip noktayı koymayalım, biraz daha geniş bakalım.

Her devlet, en azından bazı temel kurallar çerçevesinde çalışır anlamında, bir anayasa sahibidir. Kavramın bu anlamı içinde, anayasanın düşünülebilecek tek almaşığı kaos olur. Bu anlamda, hatta tek kural diktatörün dediği bile olsa, işte buna anayasa denilebilir. Ancak bu çerçevede, kavram tüm anlamını yitirir.

Siyasal toplumun herkesin uyacağı yasalarla yürüteceği ve en yüksek yasanın da doğal hukukda olduğu fikri, antik çağın Yunan kent-devletlerinden bu yana Batı uygarlığının siyasal teori ve hukukunda temel olmuştur: Aristo'dan Çiçero'ya, ortaçağın Thomas Aquinas'ından modern anayasa anlayışı-

nın kurucularından John Locke ve Thomas Hobbes'a, Rousseau'ya kadar yöneticilerin yönetilenlerin rızasıyla yönetmeleri ve kişinin haklarına el uzatılamayacağı fikri.

Anayasa kavramının bu anlaşılabilecek tek çerçevesi içinde *''anayasal hükümet''* hangi çeşit kural olursa olsun kural sahibi hükümetten daha fazla şeyler anlatır. Anayasal hükümet kavramı, hükümet etmenin demokratik, sınırları belirli ve hukuksal oluşunu anlatır.

Anayasa kavramı içine girebilecek çeşitten anayasalar da ikiye ayrılır: *Normatif* anayasa (toplum yaşamında kesinkes uyulan) ve *nominal* anayasa (devletin siyasal gerçeklerini yansıtmayan anayasa, ki bizce Sovyet anayasası da bu çeşittendir.)

Anayasanın nominal olduğu yerde, iktidarın gerçekte nasıl işlediğinin ilkelerini gösteren belgeyi başka bir yerde, Sovyet örneğinde parti tüzüğünde buluruz.

Dolayısıyla her devletin bir anayasası vardır. Ancak bazılarında bu, anayasanın tarihsel-toplumsal anlamına uygun anayasadır, bazıları da anayasa adlı geçersiz kağıdın arkasında başka yerlerde gizli bir gerçek kurallar bütünü anlamında ''anayasa''dır.

Anayasadan değil de, gerçekte varolan devlet sisteminden söz edersek şöyle bir durum çok sık görülmektedir: Anayasa, devlet örgütlenmesinde parlamenter ya da başkanlık sistemini öngörmekte fakat gerçekte varolan diktatörlük olmaktadır. Pekçok Latin Amerika ve Afrika ülkesinde durum böyledir.

Buraya dek söylenenler ışığında birşey açıkça ortaya çıkıyor ki, bir anayasa sahibi olmak, yönetimi ''anayasal yönetim'' yapmaya yetmez. *Anayasal hükümet* olabilmek için şu özellikler zorunludur:

Anayasa kavramının bu anlaşılabilecek tek çerçevesi içinde *''anayasal hükümet''* hangi çeşit kural olursa olsun kural sahibi hükümetten daha fazla şeyler anlatır. Anayasal hükümet kavramı, hükümet etmenin demokratik, sınırları belirli ve hukuksal oluşunu anlatır.

Anayasa kavramı içine girebilecek çeşitten anayasalar da ikiye ayrılır: *Normatif* anayasa (toplum yaşamında kesinkes uyulan) ve *nominal* anayasa (devletin siyasal gerçeklerini yansıtmayan anayasa, ki bizce Sovyet anayasası da bu çeşittendir.)

Anayasanın nominal olduğu yerde, iktidarın gerçekte nasıl işlediğinin ilkelerini gösteren belgeyi başka bir yerde, Sovyet örneğinde parti tüzüğünde buluruz.

Dolayısıyla her devletin bir anayasası vardır. Ancak bazılarında bu, anayasanın tarihsel-toplumsal anlamına uygun anayasadır, bazıları da anayasa adlı geçersiz kağıdın arkasında başka yerlerde gizli bir gerçek kurallar bütünü anlamında "anayasa" dır.

Anayasadan değil de, gerçekte varolan devlet sisteminden söz edersek şöyle bir durum çok sık görülmektedir: Anayasa, devlet örgütlenmesinde parlamenter ya da başkanlık sistemini öngörmekte fakat gerçekte varolan diktatörlük olmaktadır. Pekçok Latin Amerika ve Afrika ülkesinde durum böyledir.

Buraya dek söylenenler ışığında birşey açıkça ortaya çıkıyor ki, bir anayasa sahibi olmak, yönetimi "anayasal yönetim" yapmaya yetmez. *Anayasal hükümet* olabilmek için şu özellikler zorunludur:

a. *Belirlenmiş uygulama ilkesi:* Temel işleyişlerde keyfi değişiklikler olmaması. Bugün yasal olanın yarın yasadışı sayılmaması. Siyasal yaşamın uyacağı kurallar ve işleyişlerin herkesin bilebileceği gibi belirlenmişliği.

b. *Hesap sorulabilirlik ilkesi:* Yönetenlerin düzenli aralarla yönetilenlere hesap vermesi. Seçimler, geri çağırma, referandum vb. gibi çok çeşitli yolları olabilir. En önemli göstergesi, halk oyuna bağlı olmaktır.

c. *Temsiliyet ilkesi:* Yöneticilerin, kendilerini seçenlerin temsilcisi olarak davranması.

d. *Güçler ayrımı ilkesi:* Yasama, yürütme, yargı arasında ve merkezi ve yerel otorite arasında sınırları belli yetki bölüşümü.

e. *Açıklık ve açıklama ilkesi:* Devlet ve hükümet işlerinde açıklık.

Bu ilkelere dikkatli bakınca ortaya çıkıyor ki, anayasallık ile demokrasi aynı şeyler değildir ama aralarında hem tarihsel, hem pratik kopmaz bağlar vardır. Anayasallık, günümüzde demokrasinin olmazsa olmaz önkoşuludur. Tarihsel olarak da hazırlayıcısı olmuştur.

Faşizmin anayasası olur mu diye sorulduğunda, bu çerçeve içinde, faşizmin anayasası olmaz, *"anayasal faşizm"* diye birşey olamaz. Faşizm karşı-devrimdir. Anayasa ise, şu ya da bu derecede yürütmeyi engelleyen belgedir. Ne denli yürütme yanlısı olursa olsun.

Anayasa konusunu burjuvazinin tüm evrimiyle, tarihsel bir eğilim olarak gericileşmesiyle birlikte düşünmediğimiz zaman anayasa tartışması gereksiz bir tartışmadır. Anayasayı o çerçevede düşünmek ise faşizm kalktı dediğimiz andan başlayarak, neleri tartışmak ve yapmak zorunda kalacağımızı anlamada önemli olacaktır.

Gerçekten anayasaya iki türlü bakabiliriz. Basit bir kağıt parçası, bir aldatmaca belgesi olarak bakabiliriz ya da bir tarihsel tavizin aldığı biçim olarak bakabiliriz. "Neden böyle bir anayasa" sorusu, bugün Türkiye'de ***neden*** faşizm yoktur sorusunu da bize anlatır. Çünkü burjuvazinin kendisini, kendi arasındaki çelişkilere rağmen tek bir sınıf egemenliği olarak nasıl örgütleyeceği sorusunun yanıtı burada yatıyor.

Bu çağda en demokratik ülkelerin bile anayasalarında karşı-devrimi "meşru" kılan maddeler var. Bu faşizmin "anayasal" olabileceğini göstermiyor. Tam tersine, burjuvazinin genel olarak gericileştiğini ve anayasallık yeteneğini giderek yitirdiğini gösteriyor.

1982 ANAYASASI VE BURJUVA DEMOKRASİSİ

Son soru: *1982 anayasası ile genişçe bir burjuva demokrasisi uygulanabilir mi?*

Genel olarak temsili hükümet, seçimler ve demokrasi eş

anlamda kullanılır ve genel oy hakkının kullanıldığı rekabetçi seçimler çok yönüyle siyasal demokrasinin tanımlayıcı karakteristiğidir. Bu dar anlamda evet uygulanabilir. Ancak bunun bir adım ötesine, kişinin el uzatılmaz hak ve özgürlüklerine, yargı ve yasamanın yürütme sataşmasından kurtarılmasına, sendikaların ve derneklerin doğal işlevi olan siyasetle ilgilenmelerine, serbestçe örgütlenme hakkına vb., vb., vb. ilerlemeye başladık mı görülür ki bu anayasa ile geniş bir demokrasi değil, genişçe bir burjuva demokrasisi bile uygulanamaz.

Ara dönemin temel kavgası da bunları elde etme kavgasıdır.

***

Konuyu kapatmadan önce, faşizmin çözülüşü ve anayasa konularında daha önce söylediklerimiz arasındaki iki yanlışı düzeltmeliyiz: 1. Anayasa oylaması sırasında anayasayı faşist olarak değerlendirdik. 2. Çözülme sürecini 6 Kasım 1983 seçimleri ile başlattık.

Anayasaya faşist derken asıl olarak metne değil, Türkiye'nin ortamına baktık. Anayasa faşist bir işleyişin üzerine geliyordu ve ne olacağı belli değildi.

Yine de yanlış oldu. Çünkü, evet rejim faşistti ama anayasa faşist değildi. Günlük görevler içinde, sorulması gereken soruları sormadık. Tüm devrimci hareket olarak edindiğimiz alışkanlığı sürdürdük: "Kahrolsun faşizm!"

Yanılmıyorsam daha 1982 yılında olanaklar ve tehlikeler artıyor diye bağırmaya başladık. Artan olanak neydi? Neyi görmüştük? 1983 yazında menşevikler, "faşizm geldi" dediler. Yazılarımızda şu fikir çok sık işlendi: Herkes gider Mersin'e, menşevikler gider tersine. Ardından Kasım 83 seçimleri geldi. Yazılarımızda olanaklara vurgu arttı. Neden? Yaşamın dönüşlerini zamanında izlemeye çalışan bir hareketiz. Bazı keskin dönüşleri aynı keskinlikle anında söyleyememişiz, bazı noktalarda yanlış yapmışız ama, bakmışız, görmüşüz ve bu mantık doğrultusunda karar

almışız. Şimdi gelişmeleri yeniden gözden geçirip dönemeçleri daha net tartıyoruz ve görüşümüzü geliştiriyoruz. Bunu yapmazsak geri kalırız. Anayasaya faşist dedik. O yanlışa bağlı kalmak, işte bu büyük ve vahim yanlış olur.

Bu yanlışın ardından kendini *ilk* ve *tek* toparlayan *Devrimci Marksistler* oldu. Toplumdaki değişmeyi yakaladı ve söyledi: "Çözülme"

Fakat bu kez de çözülmeyi 6 Kasım seçimleriyle başlıyor gibi ele alıp işledik. Belki bu hataya da düşülmeyebilirdi.

Ancak şunu söylemeliyim ki, bu çeşit hatalar gelişmenin doğal sayılacak hataları arasındadır. Yaşamı ters yorumlama çeşidinden hatalar değildir. Yapılan yanlış, toplum yaşamının gittiği doğrultunun tersini göstermek değil, yine gittiği doğrultuda ama biraz daha geri bir noktada durmak oldu.

Sonra, yanlışlarımızı değerlendirirken dikkate alınması gereken güçlü "hafifletici nedenler" de vardır.

Bir kez faşizmin çözülme süreci Marksizmin üzerinde yeterince durduğu bir konu değildir. Doğru dürüst birşey yazılmamıştır. Dolayısıyla, teorik açıdan, gide gele aşındırılmamış yeni bir yoldur.

İkincisi, toplumsal olguların anlamını, olguların örnekleri, kanıtları, sonuçları yeterince birikmeden ilk yaşanan olayla birlikte anında ve tüm derinliğiyle kavrayabilmek gerçekten zordur. Çoğu zaman da olanaksızdır. Marksizmin tarihinden buna sayısız örnek verilebilir.

Bu nedenle, çözülme üzerine teorik anlayışımızın olgunlaşıp bütünleşmesi yaşamı geriden izledi. 7-8 aylık bir olguları biriktirme dönemi gerekti.

Olgular belli bir birikime ulaştığında değerlendirebilmek kolay oluyor. Bugün geriye baktığımız ve süreçlere toplumun ağırlıkla algılayabileceği bazı tarihlerle dönüm noktaları koymak istediğimiz zaman, 6 Kasım'ın böyle bir dönüm noktası olduğu ama sürecin başı olarak koyulacak bir dönüm noktası olmadığı ortaya çıkıyor. Bugün bir tarih belirlemek gerekirse, daha öncesi ve daha sonrası da olduğunu unutmadan faşizmin çözülme süreci, demokrasi

oyunu ile başlamıştır diyoruz.

Peki, şimdi bu yanlışlar karşısında ne yapacağız? Eski söylediklerimizle tutarlı kalmaya mı çalışacağız, yoksa bugünkü verisel ve düşüncesel birikim altında doğru dediğimizi mi savunacağız?

Tabii ki doğruyu seçeceğiz! Yoksa eskisiyle tutarlı ama bu kez yanlışta tutarlı oluruz.

Devrime ve sonrasına giden yolumuz boyunca yanlışlar olacak. İki şey çok önemli:

1. Yanlışlar büyük ve vahim sonuçlar doğuran çeşitten olmamalı.

2. Yanlışlar o örgütün kendi dinamiği içinde düzeltilebilmeli.

Faşizmin Türkiye'deki evrimi konusundaki tutumumuz kendimize olan güvenimizin de göstergesidir. Yanlışımızı ortaya koyarız, düşmanın ne diyeceğinden korkmayız ve düzeltiriz.

II.3.3 ÇÖZÜLME YAVAŞ MI İLERLİYOR?

Rejime karşı direnişin yaygınlaşacağını gösteren çok sayıda ipucu vardır. Kısa zaman içinde işçilerden ve özellikle öğrencilerden çıkışlar beklemek yanlış olmaz. Ancak büyük olasılıkla rejim bu çıkışları şimdilik sınırlandırıp denetim altına alabilecektir. Bunun nedeni daha genel bir sorunun yanıtları içindedir.

1982 anayasasının kabulü ile başlayan, 1983 genel seçimleriyle ve 1984 yerel seçimleriyle yeni aşamalara yükselen çözülme süreci neden yavaş ilerliyor? Ya da, yavaş mı ilerliyor?

Kaynağı meşru olmayan halk düşmanı bir rejime karşı çıkışlar birdenbire patlamalara, dev gösterilere, karşıdevrimci şiddeti ödetmeye büyümediğine göre yavaş ilerliyor denilebilir. Yalnızca bu çerçevede bakıldığında böyle denebilir ve bunun nedenleri belirlenebilir.

Yavaşlık-hızlılık konusuna vereceğimiz yanıt nasıl olursa

olsun, çözülmenin en azından devrimci gönlün isteğince hızlı ilerlemeyişinin, dahası yıkılma yerine çözülmenin yer alışının hiç olmazsa başta gelen nedenlerini belirleyebilmek büyük önem taşıyor. Bu nedenleri özümseyerek, a) neleri değiştirmek zorunda olduğumuzu, b) önümüzdeki dönemden nasıl yararlanmak gerektiğini iyi anlarız.

Faşizmin yıkılma yerine çözülme sürecine tanık olmamızın ve bu sürecin özleyerek beklediğimiz tempoda ilerlememesinin bizce *birinci nedeni,* devrimci cephede halkın yaslanabileceği anlamlı güce sahip bir örgütlenmenin olmayışıdır.

12 Eylül öncesinde de vahim ideoloji ve örgütlenme zaafları taşıyan devrimci hareket, örgütlerin yöneticilerinin bir bölümünün faşizmle yok edilmesi, bir bölümünün hapishanelere düşmesi, geri kalanların da büyük bölümünün Avrupa'ya çıkmasıyla ve bu durumun gericilik dönemi koşullarıyla birleşmesiyle çok tehlikeli bir yere gelmiştir. Örgütlerin çoğunluğu Türkiye gerçeğinden kopmuş, en ileri kadrolarında bile siyasetten soğumanın salgın olduğu bir durumdadır.

Bu koşulların kıskacından kurtulamayan ve daha bilimsel dünya görüşüne varamayan "parti", "örgüt", ya da "hareket"lerin büyük çoğunluğu, İspanya'da Franko'nun son yıllarında çok kullanılan bir deyimle *"taksi partileri"* (o denli ufak ki tüm üyeleri bir otomobile sığar anlamında) olmuşlardır, oluyorlar, olacaklardır.

Oysa Türkiye işçi ve emekçilerinin büyük bir azınlığı devrimci görüşlere gönül vermiştir. Bu yığın kendi başınadır. Bu yığın kendi kendine, karanlıkta el yordamıyla rejime karşı birşeyler yapmaya uğraşıyor. Ve ne yapılıyorsa yine onlar yapıyor. Çözülmenin altında yatan, *zorlayıcı motor* onlardır. Bir parti halkın sempatisini kazanırsa güçlüdür. Ancak biz şunu iyi biliyoruz ki, halkın sempatisini de ancak güçlü örgütler kazanabilir.

İkinci neden, halkı kavrayan bir devrimci örgütün yokluğu koşullarında rejime muhalefet şampiyonluğuna yine liberal-

lerin konmuş olmasıdır. SODEP bilinçli bir tutumla baştan bu yana cuntayla karşı karşıya gelmemeye çalıştı. Yeni kurulmakta olan parti ile birlikte, ikisi de hem bir yanıyla "demokrasiye dönüşü", hem bu demokrasinin halkın gerçek çıkarını gözeten bir düzeye varmamasını hedefliyor. Bunlar, yakından tanıdıklarımız, yeni tasmalarla eski köpeklerdir.

Böyle olunca, çözülme süreci de şimdilik burjuvazi içinde pazarlıklar yoluyla ilerliyor. Arkadan halkın biriken öfkesi olmasa, bu kadarının bile olmayacağı açıktır.

Üçüncü neden, Türkiye üst yapı değer ve kurumlarının tarih içinde kazandığı özeliklerdir. Hele emekçi yığınlara sınıf bilincini sistemli, ardıcıl ve yeterince geniş yayan bir partinin olmadığı koşullarda geleneksel özellikler giderek önemleri azalasa da yine küçümsenemez bir etkiye sahiptir.

Bunlar arasında özellikle din sisteminin ve kurumlarının faşizm karşısındaki konumu, Avrupa'da ve Latin Amerika'da kilisenin faşizme karşı savaşta oynadığı önemli rolden çok farklıdır, çok geridir.

Bu koşullar altında faşist cunta kendini doğan yeni ortamlara, oluşan yeni güç dengelerine uydurabilmiştir. Birkaç kez işaret ettiğimiz, "Olağan (Türkiye'de olabileceği denli olağan!) burjuva demokrasisine yavaş geçiş" planını yürütebilmiştir.

Cuntanın bu planından emperyalizmin genel taktiği de kendisini de dışa vurmaktadır. Bu taktiği anlamak hem ülkenin geçmekte olduğu aşamayı, hem yapılması gerekenleri anlamak açısından canalıcı önem taşımaktadır.

BAZI ULUSLARARASI ÖRNEKLER

Bugün dünyada karşı-devrimlerin iflası dalgasından söz edebiliriz. Özellikle orta gelişmiş ülkelerde aşağı yukarı yüz yıldır karşı-devrim ve demokratikleşme birbiri ardına dalgalar halinde gidip geliyor. 1970'lerin sonu, 1980'lerin başında bu ülkelerin bazılarına peşpeşe gelen karşı-devrimler hiçbir sorunu çözemedi. Ekonomik bunalımı atlatamadı.

diktatörlükler de yetmedi. Şimdi karşı-devrimler peşpeşe iflas ediyor.

En önemlilerine kısaca bakalım:

Arjantin'de cuntanın gidişinin ardından gelenlerin tutumu kısa sürede açığa çıktı. Orduyla bir uzlaşmadır gidiyor. Örneğin, insan hakları guruplarının hazırladığı suçlular listesinde yer alan 7 general Alfonsin tarafından terfi ettirildi. Hükümete askersel danışmanlar alındı. Ekonomik siyasette dişe dokunur hiçbir değişiklik getirilmedi. Yeni hükümetin orduya tutumu, bu ülkenin nasıl bir süreçten geçtiğini iyi gösteriyor.

Cunta döneminde ortadan kaybolan insanların ne olduklarını ortaya çıkarmak için Alfonsin tarafından 16 kişilik "ulusal komisyon" atandı. Oysa, ülkenin tüm demokratları araştırmanın doğrudan parlamento tarafından yürütülmesini istiyorlardı. Doğal olarak bu atama komisyon zaman öldürmektedir.

Sonra, işkence ve cinayetle suçlanan kişilerin davaları sivil mahkemelerden alınarak askeri mahkemelere verildi. Suçlu, savcı, yargıç hepsi aynı, kim kimi yargılayacak?

Evet, Arjantin'de demokrasiye doğru adımlar atıldı, ama bu adımlar ancak *faşizme göre* ileri adımlardır ve faşist cuntanın koyduğu sınırların henüz dışına çıkmamıştır. Menşeviklerimiz, Arjantin için "demokrasiye dönüldü" derken, bugün Türkiye'de hangi mantıkla çözülmeyi reddediyorlar anlaması zordur. Herhalde, Evren cuntasına daha yeni faşist diyebildikleri içindir. Tadını çıkarıyorlar!

Brezilya'da askersel diktatörlüğün desteklediği Sosyal Demokrat Parti ile muhalefet partisi Brezilya Demokratik Hareket Partisi, Eylül 1984'de uzun bir aradan sonra ilk kez kongre yaptılar. Bu kongrelerde, Ocak 1985'de, 20 yıllık askersel diktatörlükten sonra ülkenin ilk sivil cumhurbaşkanını seçecek seçmenler kuruluna adaylarını seçtiler.

Her iki kongre de, ordu tarafından dikkatle d[illegible]ietlenen "*demokrasiye yavaş dönüş*" sürecinde, uzun süredir beklenen bir adımdı. 1964 darbesiyle başa gelen general-

lerden şimdiye dek beşi cumhurbaşkanlığı yaptı. Bunlardan son ikisi, siyasal tutuklulara af, sansürün kısmen kaldırılması, muhalefet partilerinin hükümete daha fazla katılımı gibi azar azar siyasal serbestlikler uyguladılar. Kongrelerin sonuçları, yalnızca askersel denetimin kalkmasını değil, muhalefet partisinin yönetimini de getirebilir.

Brezilya'da işsizlik oranı yüzde 40 ve yıllık enflasyon oranı yüzde 218'dir.

Cuntanın partisi olan Sosyal Demokrat Partisi'nin cumhurbaşkanı adayı, Sao Paulo eyaletinin eski valisi Paulo Selim Maluf oldu. Cumhurbaşkanı Joa Figueiredo ise eski İçişleri Bakanı Mario David Andreazza'yı istiyordu. Figueiredo partisinin adayını desteklemeyi kabul etti ama başını cumhurbaşkanı yardımcısı Aurelino Chaves'in çektiği 60 kişilik bir gurup, kurulacak hükümette karar alma yetkisine sahip bir görev karşılığında muhalefet adayı Neves'i desteklemeye karar verdi. Bir gurup eski İçişleri Bakanı Andreazza taraftarı da aynı yolu izleyeceklerini belirtti. Neves kendi deyimiyle Brezilya'nın "20 yıllık güneş tutulması"ndan sonra siyasal yeniden doğuşuna öncülük edeceğe benziyor.

İki adaydan büyük olasılıkla Neves demokrasiye dönüşü hızlandıracaktır. Fakat her iki adayın da Brezilya'yı, Figueiredo'nun siyasetinden çok uzağa götürebileceği beklenemez. Brezilya'da siyasal yaşam çünkü şimdilik askersel cuntanın dayattığı sınırlar içinde ilerliyor.

Uruguay'da da *"demokrasiye geçiş"* süreci yaşanıyor. Ancak yığın hareketliliği yüksek. Bu bir umut. Geçtiğimiz ocak ayında genel grev yapıldı. Haziranda darbenin onbirinci yıldönümünde 24 saatlik "sivil grev" yapıldı.

Temmuzda cunta ile resmi pazarlıklar başladı. Ağustosta siyasal yaşamda sınırlar genişletildi. Kasımda genel seçimler yapılacak. Mart 1985'de parlamento açılacak.

Komünistler, Hristiyan Demokratlar ve Sosyalistler, bir geniş cephe içinde çalışıyorlar.

Ancak cunta bir koşul getiriyor: Tüm partiler anayasa

değişikliklerini kabul edecekler. Değişiklikler siyasal hakları "ulusal güvenlik" adına sınırlandırıyor. Bu değişiklikler kabul edilene dek cunta 11.000 kişi üzerindeki siyasal yaşama katılma yasağını kaldırmayacağını söylüyor.

Guatemala'da Mart 1982'de darbe yapılmıştı. Yine *"demokrasiye geçiş"* süreci. Temmuzda 88 kişilik parlamento seçildi. Bu seçimde geçersiz oylar en yüksek yüzdeyi oluşturdu. 1985'de başkanlık seçimi yapılacak. Ulusal Merkez Partisi, Arjantin'deki gelişmeleri bile aşırı buluyor ki, orduda Alfonsin türü temizlik yapılmayacağına söz verdi!

Şili'de çok ilginç bir durum var. 1973 yılında sosyalist Allende hükümetini kanlı bir darbeyle deviren faşist cunta altında devlet ekonomiye o denli karışmış ki bugün Şili'de "sosyalizme verimsiz bir geçiş" yaşandığı söyleniyor. Bunun en çarpıcı örneği banka sistemidir. Ülkedeki 7 ana banka devletin elindedir.

Ekonomide derin bir kriz var ve özellikle bu nedenle faşist rejimin toplumsal tabanı çözüldü.

Eylül 1980'de rejim yeni bir anayasa getirerek kendi deyimleriyle *' demokrasiye yavaş evrim''* dedikleri döneme geçti. Ama ilerici güçlere baskılarda hiçbir azalma görülmüyor.

Buna karşılık Aralık 1982'den bu yana protesto gösterileri örgütleniyor. Komünistler ve Hristiyan Demokratlar birlikte "Ulusal Sendika Koordinasyonu"nu kurdular.

Son olarak 3 Komünist Partisi yöneticisinin ülkeye dönmesini rejim durduramadı. Şu anda genel grev konuşuluyor.

Bu ülkelerin ve Pakistan, Filipinlerin durumundan ve Türkiye'nin yaşadıklarından bazı genel sonuçlar çıkartabiliriz.

1. *"Demokrasiye yavaş evrim"* , emperyalizmin bu ülkeler için önerdiği genel plandır. Bu genel plan, her ülkenin kapitalist sistemini ve burjuvazinin çıkarlarını bugünkü koşullarda en iyi koruyan bir plandır. Yine de ülkeler arası uygulama farkları vardır ve bunda cuntaların

yığın desteğinden faşist liderin kişiliğine dek çok unsur rol oynamaktadır.

2. Bu geçiş faşistlerin demokratikleştiği anlamına gelmiyor. Süreç çatışmalı ilerliyor ve altında faşist rejimlerin iflası, halkın öfkesi yatıyor.

3. Bu genel plan, demokratikleşme savaşının başını burjuva kesimlerin çektiği, proleter yerine *burjuva hegemonyasının* oluştuğu ülkelerde işliyor. İşçi sınıfı da çeşitli biçimler altında sınıf uzlaşmacılığı içine çekiliyor.

4. Bu nedenle, faşizmin çözülmesi (''demokrasiye yavaş evrim'') sürecinde işçi sınıfının hegemonya sağlamaması için sınıfın ve komünistlerin üzerinde yoğun baskı hiç azalmadan sürüyor. Onların siyasal sahneye çıkış yolları her araçla kapatılmaya çalışılıyor.

ÇÖZÜLME YAVAŞ İLERLEMİYOR

Evet, yukarıda ele aldığımız anlamda rejimin çözülüşü yavaş bir tempoyla ilerliyor. Türkiye'de de bunlar oluyor. Ama gerçekten böyle mi değerlendirmek, devrimci gönlün isteğiyle mi ölçmek gerekir? Halkımızın 12 Eylül 1980'den bu yana çektiği acılar yoğundur ama unutmayalım ki dört yıl toplumsal yaşam için oldukça kısadır. Bunun da gerçek faşizm dönemi 2 yıl kadardır. Bu anlamda da gelişmeler hızlıdır.

Sık sık Türkiye Almanya değildir diyoruz ya, Almanya bir yana, İspanya bile değil. O İspanya ki tarihsel olarak Türkiye'den çok daha elverişli özelliklere sahipti.

1939'da kurulan faşizm, uzun bir dönem sürdü. Bu uzun yıllar kaçınılmaz olarak Franko karşıtı güçlerin tabanını gerçekten büyük boyutlara ulaştırmıştı. Yoksa General Franko'nun 1969'da halef seçtiği ve kendi ölümünden sonra kral olacağını ilan ettiği, 1969'dan 1974'e her toplantıda sessiz sedasız ''Caudillo''sunun arkasında oturan Don Juan Carlos'un burjuva demokrasisinin gelişinde baş rol oynamak isteyeceği düşünülebilir mi?

İspanya toplumu genel olarak Türkiye'den daha ileri kültür ve örgütlenme düzeyine sahipti. Ayrıca, faşizm altında geçen yılları sosyalistler Avrupa'da geçirmiş ve ülkede örgütlenmemişlerdi. Bu durumda işçi sınıfı ve öğrenciler arasında tek örgütlü ve çalışma yürüten gücün Komünist Partisi olması genel sınıf bilinci düzeyine olumlu bir etki yapıyordu.

Avrupa burjuva demokrasilerinin İspanya'da rejimin değişmesi yönünde yaptıkları baskı da Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı baskıyla ölçülmeyecek denli daha yoğundu.

Böyle elverişli özelliklere karşın İspanya'da faşizmin çözülme süreci 10 yıl kadar sürüyor.

Bunları düşününce ülkemizde faşizmin çözülme sürecinin İspanya'dan daha yavaş olmadığı ortaya çıkıyor. *Hayır, Türkiye'de çözülme süreci yavaş ilerlemiyor!*

Bunlar bir yana, yavaşlık-hızlılık tartışması göreceli bir tartışmadır. Hızlı ya da yavaş olduğuna karar vermek önümüzdeki dönemin açınımlarını değerlendirmede belirli bir anlam taşır. Ancak bugün için daha önemli bir noktayı gözden kaçırtmamalıdır. Çözülme hızlı da ilerlese, kısa bir zaman da geçmiş olsa, bugün önemli olan cuntanın ''demokrasiye sınırlı ve yavaş dönüş'' planının bazı düzenlemelerle yürüyor oluşudur: 11 Eylül'den daha güdük bir burjuva demokrasisi.

Bu gidişi görmek, dikkate almak ve ona göre davranmak zorundayız. Bunu yapmazsak, varolan duruma değil, olasılıklara ''uygun'' bir çalışma yürütüyor oluruz. Bunun da ne tuzaklı bir yol olduğu bellidir. Ancak, bir an bile düşünmeyelim ki Türkiye'nin önündeki olasılıklar, hem de önümüzdeki aylar ve yıllar için bile üçten teke düşmüştür.

''Legal'', izin verilmiş bir muhalefetin oluşması başlangıçta cuntanın bir derece keyfi ''hoşgörüsü''nü yansıtıyordu. ''Hoşgörü'' sınırlarının gelişmeye zorlanması ülkeyi *kritik* bir dönemece getirdi. Gelişmeler öyle gösteriyor ki, önümüzdeki dönem hem cunta hem muhalefet (hem halk güçleri, hem liberaller olarak) açısından sürekli ileri-geri adımlarla dolu olarak açılacaktır. Ülke şimdilik bir yol

üzerinden ilerlemektedir fakat toplumun önündeki üç almaşık, ya da olasılık tüm acilliğiyle sürmektedir: 1. "Türkiye tipi demokrasi" 2. Yeni devrimci durumun doğması ve ilerlemesi, 3. Devrimci durum ortamında ya da daha önce (hatta yarın) faşizmin geri gelişi. Ayrıca, birinci ve üçüncü olasılıkların ikinciyi her zaman içlerinde taşıdıkları da açıktır.

Türkiye'nin önündeki yakın üç almaşık için de çok şey söylenebilir. Ancak burada vurgulamak istediğim, ülkede süreçlerin kızışmakta olduğudur. Bir noktada ortalık toz duman olacak ve orada devrimci harekete, örgütlü proleter gücüne yine tarihsel bir sorumluluk düşecektir. Orada yine seçenek olunamazsa yeni bir totaliter dalga ile 1987 seçimleri, seçimden önce ya da sonra yok edilecek ve bu 12 Eylül 1980'e de benzemeyecektir. Ya da ufak bir olasılıkla, siyasal liberaller eliyle, 82 anayasasının kurum ve işleyişlerini kullanarak "Türkiye tipi" sınırlı demokrasi. Fakat bu hiç göründüğü kadar kolay değil, Evren'in anayasal hakları ve rejim tarafından yaratılmış çıkarların direnmesiyle aşırı derecede sancılı bir süreç demektir. Daha önemlisi, Türkiye gibi bir ülkede, kalıcı bir uğrak olmaz.

Bu nedenle, devrime dek Türkiye'nin önündeki *kalıcı* almaşık hep ikilidir: Ya faşizm ya devrim.

Halkımızın alın yazısını değiştirebilmek için tek yol proletarya önderliğinde demokrasi savaşımının içinden yükselecek, sosyalizme açılan *İleri Demokratik Halk Devrimi*'dir. Bunun için de, yürüdü mü yeri göğü sarsan bir örgüt gereklidir.

III. BURJUVA DEMOKRASİSİ VE DEMOKRASİ

III. 1 BURJUVA DEMOKRASİSİ NEDİR, NE DEĞİLDİR?

R.Yürükoğlu'nun
"Burjuva demokrasisi nedir, ne değildir?"
başlıklı yazısı (Şubat 1986)

Burjuva demokrasisi kendinden önceki yönetim biçimleriyle karşılaştırıldığında büyük bir tarihsel ilerlemedir. Bu üstyapıyı isteyen ve yaratan, kapitalizmin üretim güçleri ve üretim ilişkileridir. Kapitalizmin doğal üstyapısı, burjuva demokrasisi ve cumhuriyettir.

Tarihsel gelişimi içinde kapitalizmin böyle bir üstyapıyı yaratması zorunluluktu. Ortaya çıkışında pazarı bütünleme gereksinimi vardı. Tüccarın mallarına, malın özgür dolaşımına dokunulmaması gerekiyordu. Sermaye birikimi için güvenceler gerekiyordu. Kişisel özgürlükler gerekiyordu, çünkü kapitaliste emek pazrında satın alacağı işçi, "ücretli köle" gerekiyordu. Bunlar feodal örgütlenme karşısında getirilen zorunlu demokratikleşmeler demektir.

Ancak bu, işin bir yanıdır. Bir başka önemli yan daha vardır ki, onu unutmak burjuva demokrasisine olmadık değerler biçmeye götürebilir. Tarihsel olarak burjuva demokrasisi büyük bir ilerlemedir ama güdüktür, daha başından güdük gelmiştir.

BURJUVA DEMOKRASİSİNİN ÜÇ TARİHSEL SORUNU

Kapitalizm bir yanıyla feodalizmi yıkmak, bir yanıyla yeni doğan işçi sınıfının isteklerine belli ölçüde yanıt vermek

zorunda olduğundan, toplumu demokratikleştirmek ve özgürleştirmek durumdaydı. Ne var ki, bu demokratikleşme zorunluluğunun hemen yanında, burjuva üstyapısının tarihsel olarak çözmek zorunda olduğu iki temel sorun daha vardı.

Birincisi, feodal güçlere karşı yanına alabilmek için haklar verdiği proletaryayı sınırlama zorunluluğudur. Kapitalizm, feodalitenin serfini özgürleştirir, ama bu hakları bir noktada, hem de oldukça geri bir noktada sınırlamazsa kapitalizm yaşayamaz. Kapitalizmin bu tarihsel açmazını iyi anlarsak burjuva demokrasisinin tarihsel sınırlılığını daha iyi kavrarız ve bir takım hayaller besleyenlere karşı daha iyi savaşırız.

İkincisi, asıl olarak proletaryayı sınırlama zorunluluğundan doğan bir durumdur. Savaşıp iradesi altına aldığı feodallerle bağlaşıklık kurma zorunluluğu.

Burjuva toplumunun, oluşmaya başlamasıyla birlikte çözmek zorunda kaldığı bu üç tarihsel sorunu sıralarsak:

1. Kapitalizmin işleyebilmek için yasallığa, demokrasiye gereksinimi vardır.

2. Kapitalizmin ayakta kalabilmek için proletaryanın haklarını sınırlamaya gereksinimi vardır.

3. Bu nedenle de, kapitalizmin yıktığı toplumla uzlaşmaya, feodallerle bağlaşıklığa gereksinimi vardır.

Burjuva demokrasisi geldiği anda bu üç tarihsel sorunu çözmek zorundadır. Bunların birlikte ''çözümü'', demokrasinin nesnel olarak baştan güdük, sınıfsal (burjuva) olmasını dayatır.

Burjuva demokrasisi kapitalizmin olağan üstyapısıdır ama bu üç sorunu çözüş süreci içinde somut farklılıklara bağlı olarak ortaya çeşitli bileşimler, yapılar çıkabilmiştir. Yine de, burjuva olağan üstyapılarının ortak bir yönü vardır: Belli bir hukuk anlayışı. Tüm çeşitliliği içinde burjuva demokrasisi bu anlamda feodalizmden temelden ileridir. En az gelişmiş ülkedeki en güdük parlamenter düzende bile bu farkı bulmak mümkündür. Yakına inip bakıldığında demokratiklikle ilgisi olmayan pekçok düzen, yukarıdan tarihsel bakınca burjuva demokrasisi çerçevesine oturur.

Bugün en demokratik kapitalist ülkeye yakından bakılsa, burjuva "demokrasi"sinin ne olduğunu anlamaya yetecek çok şey bulunur. Ne var ki, burjuvazi gerçekten usta bir sınıf, "bu gözle" baktırmıyor, koşullandırıyor. Demokrasi dendiği zaman en başta devletin işleyişine bakmak gerekir. Nasıl bir devlet, nasıl kuruluyor, nasıl işliyor? Toplumla devlet arasındaki ilişkiler vb. bunlara baksalar, burjuva demokrasisini çok yükseklerde tutanların dünyada burjuva demokrasisi bulamaması gerekir.

Örneğin, İngiltere'de dört güvenlik örgütünün devlet bütçesi içinde dev bir payı vardır. Bu korkunç payın üzerinde en ufak bir denetim olanağı yoktur. Güvenlik harcamalarının gerçek bütçesi parlamentodan geçmemektedir. Toplumsal yaşamın her yanında kısıntı yapılırken bu alana ayrılan para her yıl arttırılmaktadır. Bu paranın bir bölümü Savunma Bakanlığı bütçesinden belirsiz bir kalem altında, bir bölümü başka yerlerden aktarılıyor. Demokrasi nerede? Bırakın İngiltere toplumunu, tüm dünyayı etkileyecek denli güçlü aygıtların ne mali, ne örgütsel denetimi, "herşeyin üstündeki" yasama organından geçmemektedir.

Peki, devletin öteki kilit aygıtları nasıl kuruluyor, nasıl çalışıyor? En tepeden emirle. Halkın hiçbir denetimi yoktur. Ordu devletin dünyayı teslim almış parçasıdır. Hangi yasama organında denetlenebiliyor?

Bir örnek de Amerika'dan verelim. Hatırlanacağı gibi, Amerika'da Vietnam Savaşı uzun zaman Senato'dan da halktan da gizlendi. Vietnam'da Amerikan ordusu savaşmıyordu!

Oportünistler bunlara bakarlarsa, dünyada demokrasi olmadığı sonucuna varırlar. İşin hoş yanı, doğru da bir sonuca varmış olurlar, çünkü en ileri burjuva demokrasisi bile sınırlı bir demokrasidir.

Her altyapının, kendine uyarlı bir üstyapı yaratacağı Marksizmin ABC'sidir. Fakat bu üstyapı içinde çeşit çeşit farklılıkların olacağı da Marksizmin ABC'sidir. Burjuva demokrasisi ülkelerin somut koşullarına göre en geri olandan

en az güdüğe dek bir yelpaze içinde sınırlanır. Ülkelerin somut durumuna inince, Batı'daki bir takım hakların bu ülkelerde olmayışı önem taşır, bir savaşım odağıdır. Fakat bu, burjuva demokrasisinin hiçbir zaman, hiçbir yerde gerçek bir demokrasi olamayacağı gerçeğini değiştirmez. En ileri burjuva demokrasisi de, burjuvaya demokrasi, işçiye diktatörlüktür.

Ancak bu genel çerçeveyi koyduktan sonra ülkeler arası farkların önemine sıra gelir. Ekonomik-toplumsal bunalım içindeki ülkelerde burjuva demokrasisinin temelleri konusu ancak o zaman konuşulabilir.

DOĞAL ÜST YAPI – OLAĞANÜSTÜ DEVLET

Kapitalizmin doğal üstyapısı burjuva demokrasisidir demek, bu doğal üstyapının dışında başka yapıların olmayacağı anlamına mı gelir?

Hayır gelmez. Her zaman doğal ve genelin içinde, ayrıcalar ortaya çıkabilir. Yalnız, bunlar uzun erimli ve kalıcı olamaz. Tüm çıplak diktatörlüklerin durumu böyledir. En güçlüsünde 30-40 yıldan söz edilebilir ama biz insanlık tarihinden söz ediyoruz.

Genel olarak kapitalizme en uyarlı üstyapı burjuva demokrasisidir, ama olağanüstü dönemlerde farklı devlet biçimleri (çıplak diktatörlükler) ortaya çıkabilir dedikten sonra da önümüze gelen ve Batı burjuva demokrasisinden farklı gözüken her devlet biçimini çabukça bu ayrıcalar arasına atmamak gerekir. Bu çeşit devletlerin bir bölümü yine burjuva demokrasisi sepetine girecektir. Bu nedenle, ele alınan ülkede iktidar ilişkisinin nereden geçtiğine dikkatle bakmak gerekir.

Çıplak diktatörlükle burjuva demokrasisi arasındaki fark nerededir? Bu soru çeşitli açılardan yanıtlanabilir. *Faşizmin Çözülüşü* kitabında, o çerçeve için gerekli açıdan yanıtlamıştık. Yasama-yürütme-yargı arasındaki ilişkiler, siyasal partiler, seçimler ve anayasa gibi. Bu ölçütlerin hepsi son çözümlemede iktidar ilişkisinin geçtiği çizgiyi belirlemek

anlamını taşır. Başka yaklaşımlarla da bu çizgi ortaya çıkartılabilir. Kapitalizmde demokrasi ile çıplak diktatörlük arasındaki genel geçerli anahtarları bulmak sorunudur. Tek bir ülkede, örneğin Türkiye'de demokrasi ile diktatörlüğü ayıran çizgiyi bulmak oldukça kolaydır. Bu çizgiyi başka bir ülkede belki başka bir yerde buluruz. Fakat ancak çok sayıda ülke ele alınıp sonuçlar çıkarıldığında bir genelleme yapılabilir.

SOSYALİST DEMOKRASİ, BURJUVA DEMOKRASİSİ

Burjuva demokrasisi, özünde burjuva diktatörlüğü olduğu için bir noktada durur, daha fazla ilerleyemez. Burjuva demokrasisinin kendi sınırı dışına geliştiğini varsayalım, o zaman burjuva demokrasisi olmaktan çıkar. Kapitalizmde demokrasi kavramının önüne "burjuva" sözcüğünü ekliyorsak, bu onun belli bir sınırdan öteye genişleyemeyeceğini anlatmak içindir.

Proletaryanın devleti bambaşka bir devlettir. Aynı durum demokrasi için de öyledir. İnsanlığın biriktirdiği bir takım uygulamaların sınıf özü değişecek, yeni uygulamalar eklenecek ve bu demokrasi tam bir demokrasi olacaktır. Kapitalizmde demokrasi tam uygulanmadığından azınlık sınıfa hizmet eden bir uygulama ortaya çıkabiliyordu. Oysa demokrasi tam uygulandığında kaçınılmaz olarak ezilen çoğunluk sınıfın çıkarlarına hizmet eder. Bu anlamda bambaşka demokrasi ortaya çıkar ama çıkan yine demokrasidir, demokrasinin tam ve tutarlı uygulanmasıdır.

Yalnız, bu noktayı bugünkü sosyalist ülkelerin durumuyla fazlaca bağlamamak gerekir. Onları ele aldığımızda başka düzeyde düşünmek durumundayız. Herşeyin, bu arada demokrasinin de altında üretim güçlerinin gelişmesi yatar. Bugün sosyalist ülkelerde üretim güçleri henüz ülke çapında tam gelişmemiş olduğundan, dolayısıyla üretim ilişkileri de, toplumsal kültür de yeterince olgunlaşmadığından, karşılaştırılmaması gereken sosyalist demokrasinin ileri kapitalist ülkelerden yer yer geri yanlar taşıdığı görülmektedir.

Demokrasinin giderek genişlemesini dünya çapında ya da tek tek ülkelerde tarihsel olarak dayatan da üretim güçlerinin gelişme düzeyidir. Komünistlerın iyi insanlar olmaları bunda az rol oynar!

AZ VE ORTA GELİŞMİŞ ÜLKELERDE DEMOKRASİ

Yazımızın başında, kapitalizmin ilk dönemlerinde burjuvazinin üç tarihsel sorunla karşılaşmış olduğunu belirtmiştik. Şimdi bu üç sorun açısından günümüzde az gelişmiş ülkelerin durumuna bakalım.

1. Kapitalizmin işleyebilmesi için özgür kölelere, mülkiyetin dokunulmazlığına, sermayenin akışkanlığı önündeki duvarların kalkmasına, serbest ticarete vb. gerek olduğunu söylemiştik. Söz konusu ülke gelişmiş ya da az gelişmiş olsun, bu gereksinim değişmez. Kapitalizmin yürümesi için eski topluma oranla liberalleşme ve demokratikleşme az gelişmiş ülkeler için de zorunludur. Uzun dönemde köleyle fabrika işlemez.

2. Az gelişmiş ülkelerde de, burjuva diktatörlüğünü tehlikeye sokmayacak bir demokrasi için proletaryayı sınırlama gereksinimi vardır. Hatta bu gereksinim Batı'da o dönemlerde olduğundan çok daha şiddetlidir. Çok yönlü bunalım, getirilebilecek demokrasiyi iyice güdükleştirir.

3. Feodallerle bağlaşıklık. Bugünün az ve orta gelişmiş ülkelerinde bunun yerini asıl olarak emperyalizmle bağlaşıklık zorunluluğu almıştır. Sistemin yaşayabilmesi, emekçi sınıfların sınırlanabilmesi, üretimin yürüyebilmesi için.

Görülüyor ki, burjuva düzeninin olanaklarını belirleyen üç temel sorun açısından fazla bir değişiklik yoktur. Burjuva demokrasisinin olası düzeyi yine bu üç tarihsel sorunun optimal çözümünde yatmaktadır.

Öyleyse günümüzün getirdiği asıl büyük değişiklik nerededir? Büyük değişiklik, bu üç sorunun bu ülkelerde aşılmaz bir ekonomik bunalım ve emperyalizme bağımlılık içinde ortaya çıkmasındadır. Dolayısıyla sorunların çözümü iyice zorlaşmaktadır. Sorunların birinde yapılacak ufak bir

ilerleme, öteki yanlarda büyük kaynamalar getirmektedir.

Sonuç olarak bu tarihsel üç sorun, bugün az gelişmiş ülkelerde kapitalizmin üstyapısal açmazını belirlemektedir diyebiliriz.

Kapitalizmin ilk gelişme döneminde Batı'da belli bir çözüm ortaya çıkabilmişse, bu ülkelerde bugün çözüm olağanüstü güçtür. Az ve orta gelişmiş ülkelerde düzgün ve istikrarlı bir üstyapı kurulamamakta, düzen pendulum gibi bir o yana, bir bu yana gidip gelmektedir. Bu ülkelerin kendi içinde, açmazı çözebilecek mekanizma yoktur. Aslında, Batı'da o tarihlerde de pek kendi içinde çözülmemiş, Afrika'dan, Amerika'dan altın ve hammadde getirerek, koloniler açarak çözülmüştür. Bugün az gelişmiş ülkeler açmazlarını çözmek için ne bulabilir? Suudi Arabistan gibi özel konumlu ülkeler için bazı ögeler sayılabilir, fakat ya geride kalan çok büyük çoğunluk? Adını koyacak olursak, sorunları belli bir dengede çözebilmeyi o gün de, bugün de sağlayan emperyalistleşmedir. Az gelişmiş ülkeler arasında çok özel birkaçı dışında emperyalistleşmenin kapısı sıkıca kapalıdır. Bu nedenle, bugün bu ülkeler için açmazı çözebilecek tek öge devrimdir.

ÖZAL, İNÖNÜ, DEMİREL, EVREN TÜRKİYE'SİNE NE DİYECEĞİZ?

Türkiye'nin asıl olarak tarihsel ve jeopolitik nedenlerle bu çerçeve içinde kendine özgü bir yeri vardır. Ülkenin konumunun önemi, Osmanlı ve Cumhuriyet tarihine, özellikle Sovyetler Birliği kurulduktan sonraki döneme bakınca iyi anlaşılır. Evet, önemli özellikler, ancak ülkeyi bunalımdan çıkarmaya yetmiyor. Neye yetiyor? Ülkede bunalımın azgınlaştığı durumlarda sistemin çökmesini emperyalizmin önlemesini sağlamaya yetiyor. Marshall Planı da bu anlama geliyordu. Bugün dünyada en yüksek Amerikan yardımı alan ülkeler arasında Türkiye başlarda gelmektedir.

Bugün Türkiye'de gerici, baskıcı, ağır anti-demokratik yanlar taşıyan bir rejim vardır. Bu rejim, ülkenin ulaştığı üretim güçleri düzeyinin de gerisindedir. Günün kavgası demokratikleşmedir! Bu kavgada Devrimci Marksistler, çeşitli sağ ve "sol" burjuva partiler eliyle getirilebilecek "demokratikleşme"nin ülkeye yine Batı tipi burjuva demokrasisini bile getirmeyeceğini, buna burjuvazinin nefesinin tarihsel olarak yetmediğini halka anlatabilmelidirler. Budanmış, güdük, üçüncü sınıf bir "Türkiye tipi demokrasi" ile yetinmemek, gerçek ve tam bir demokrasiyi hedeflemek ve almak gerektiğini, bunun da bir devrim sorunu olduğunu anlatabilmelidirler.

Kapitalizmin tarihsel gelişimini ve az gelişmiş ülkelerin bugünkü durumunu ele aldığımızda, "üç sorun"un çeşitli yönlerinin ve baş rollerde oynayanların değiştiğini, fakat sorunların özde aynı kaldığını gördük. Bir yanda kapitalist üretimin yürüyebilmesi için eski çerçevenin reddi, ama bir yanda da emekçi yığınların sınırlanması gereği. Burjuva demokrasisi dediğimiz işte bu sınırlılıktır. En iyi zamanında bile güdük, en başından güdük.

Öyleyse oportünistler neden burjuva demokrasisini bu denli yükseklerde görüyorlar ve Türkiye'nin bugünkü ortamını ona bir türlü yakıştıramıyorlar? "Aaa bu demokrasi olamaz, bu olsa olsa faşizmdir!" diye dönüp duruyorlar.

En ileri kapitalist ülkede bile demokrasinin tanımı sınırlı ise Türkiye gibi orta derecede gelişmiş bir ülkede, "demokrasi"nin hiçbir zaman "Batı tipi burjuva demokrasisi" bile olamayacağı, bir devrim sorunu olduğu Devrimci Marksistler için açıktır. *İşçinin Sesi* bunu 1978'den bu yana söylemektedir. Türkiye'de burjuva demokrasisinin tarihsel çerçevesi böyledir diye buna "burjuva demokrasisi" demeyecek miyiz? Öyle yaparsak, burjuvazinin Batı'daki demokrasisinin temellerini anlayamamış olduğumuzdan başka birşeyi açığa vurmuş olmayız. Batı demokrasisi, burjuva demokrasisinin tarihsel örneğidir, klasik örneğidir, en ileri örneğidir ama bir örneğidir. Kendi içinde de çok

çeşitlilik taşıyan Batı demokrasisi, burjuva demokrasisinin tanımı değildir.

Türkiye'de çıplak diktatörlük, faşizmin çözülmesiyle birlikte ortadan kalkmış, yerini burjuvazinin örtülü diktatörlüğü demek olan burjuva demokrasisi almıştır. Yalnız bu "demokrasi", bu düzenin olasılığı içinde bile son derece güdüktür.

Türkiye'de faşizmin çözülüşünü noktalayan 1982 Anayasası öyle bir anayasadır ki, ülke ne yana dönerse dönsün değişecektir. Faşizm gelirse kaldırmak zorundadır, liberaller gelirse "genişçe bir burjuva demokrasisi" uygulamak için bile değiştirmek zorundadır, devrimciler gelirse orası iyice açıktır.

Bu söylediklerim, kategoriler olarak böyledir. Yoksa, örneğin ülkenin liberalleşme süreci ani bir iktidar değişikliğiyle de, çeşitli baskılar altında adım adım bir süreç içinde de ortaya çıkabilir. Adım adım ilerlerse, 1982 Anayasası'nın bir anda değiştirilmesi ya da kaldırılması yerine, bu anayasanın sürekli olarak orasından burasından delinmesine, şu ya da bu maddesinin işlememesine tanık oluruz. Türkiye bugün bu yoldan ilerliyor. Parlamentoda milletvekili transferi konusu, ünlü "84. madde", eski siyasetçilerin, özellikle Demirel ve Ecevit'in üzerindeki siyaset yasağının durumu, 2969 sayılı yasa, DYP'nin demeçleri, hepsi bu durumu yansıtıyor.

Devrimci Marksist hareketin faşizmin çözülüşüne ilişkin yaptığı çözümlemeler içinde bir de "ara dönem" belirlemesi vardır. Kimilerinin anlamaya çalıştıklarının tersine, ara dönem, burjuva devlet biçimleri arasında bir arayı değil, ülkenin önündeki yol kavşağının acilliğini ve siyasal ortamın aşırı akışkanlığını anlatır. Ara dönem, tüm belirtileriyle birlikte düşünürsek, sonuna gelmektedir. Ülke, acil yol kavşağından belirli bir yola, "Türkiye tipi demokrasi" diye adlandırdığımız yola oturmuş görünmektedir.

Faşizmin Çözülüşü kitabında ve ardından gelen ilgili yazılarda öne sürdüğümüz bu görüşler, yaşam tarafından her yanıyla doğrulanmaktadır. Bu nedenle, 1984 yılında söyle-

diklerimizi hiç değiştirmeden bir daha söylemekte bugün için de yarar vardır:

> "Türkiye'nin bugünkü gerçeğini, içinde yaşadığımız ara dönem oluşturuyor. Ara dönem tanımı, çıplak burjuva diktatörlüğüyle (ki bizim deneyimimizde bu faşizm oldu), olağan burjuva diktatörlüğü (olağan burjuva devleti) arasında bir devlet biçimini değil, olasılıkların yakınlığını ve acilliğini, bugünkü siyasal oluşumun geçiciliğini anlatıyor. Ara dönem ya demokrasinin genişlemesine, ya faşizmin yeniden ülkeye çöküşüne açılacaktır.
>
> "Demokrasinin genişlemesi iki yoldan olabilir. Ya faşizmin çözülmeye başladığı anayasa oylamasından bu yana ülkenin yürümekte olduğu yoldan, yani 'Türkiye tipi' son derece güdük bir burjuva 'demokrasi'sine gidiş yolundan, ya da sosyalizme açılacak ileri demokratik halk devriminin gerçek halk demokrasisi yolundan. Devrimci Marksist hareket tüm propaganda ve tüm eylemlerinde ancak ikinci yolun ülkeyi demokratik bir ortama kavuşturacağını savunmuştur. Bu alandaki değişmez belgisi, 'demokrasi için devrim'dir. Önümüzde açılmakta olan dönem demokrasi için yoğun bir savaşım dönemidir. Devrimci Marksizm savaşımı her zaman olduğu gibi yine devrim hedefiyle bağlayarak yürütecektir." ("Yeni Dönem Fabrikalardan Gelecektir", 29 Ekim 1984)

Evet, bugün ülkede Türkiye kapitalizmi çerçevesi içinde getirilebilecek demokrasinin bile gerisinde bir rejim vardır. Ancak kimse yanılmasın, bu gerici, baskıcı, ağır antidemokratik yanlar taşıyan rejim burjuva demokrasisidir. Bu düzene faşist diyen ya şaşkındır, ya da emekçi halkımızın çıkarları karşısında keni özel hesapları peşindedir.

Bugün böyle, yarın öyle... İşçi sınıfı, dost gözükerek kendisini aldatanları da unutmaz.

III.2 FAŞİZM GİTTİ AMA DEMOKRASİ GELMEDİ

R. Yürükoğlu'nun
10 Eylül 1986 tarihinde yaptığı
66. yıl konuşmasının
birinci bölümü (Eylül 1986)

İki yıl önce bugün, "faşizm çözüldü" dedik. Ardından gelen iki yıl, her yaşanan gün bu saptamayı doğruladı ama devrimci hareket içinde hiçbir örgüt bu doğruya hâlâ katılmadı. Hâlâ faşizm diyorlar.

Bir ülke düşünün ki, sendikalar ve konfederasyonu açıktır.

Bir ülke düşünün ki bu konfederasyon asıl olarak tabanda sınıfın zorlamasıyla mitingler, eylemler düzenlemektedir.

Bir ülke düşünün ki, Türk-İş'te bugün sağ ve ortacı güçler, yarın komünistler tarafından önlerinin kapalı olduğunu düşünen sosyalist enternasyonal, DİSK'i yeminli bir sosyal demokrat konfederasyon olarak kurabilmek için açıktan kolları sıvamıştır.

Bir ülke düşünün ki, iyice zorlaşmasına rağmen grevler yapılmakta, yaygın grev kararları alınmaktadır.

Bir ülke düşünün ki, cuntanın kurdurduğu üç partinin ikisi kendini dağıtmak zorunda kalmış, cuntanın silmeye çalıştığı iki büyük siyasal hareket ise yeniden örgütlenmiştir.

Siyasete yasaklı iki başbakanın tutumları ceza göremektedir.

Bir ülke düşünün ki, iki yıl içinde anayasa ve yasaların birçok maddesi işletilememiştir.

Bir ülke düşünün ki, başta bazı sendikalar olmak üzere

çeşitli kuruluşlar, basın ve partiler anayasayı değiştirme hedefini açıkça öne sürüyorlar.

Bir ülke düşünün ki, ardındaki niyetler ve getireceği sonuçlar ne olursa olsun legal bir sosyalist parti çalışmaları yapılmaktadır.

Bir ülke düşünün ki, 12 parti ile seçimler yapılmaktadır.

Bu liste istediğiniz kadar uzatılabilir.

İyice unutmuş görünenlere, faşizmin ne olduğunu hatırlatalım:

> "Komintern'in tanımı şöyledir: 'İktidarda faşizm, finans-kapitalin en gerici, en şöven, en emperyalist unsurlarının açık, terörist diktatörlüğüdür.' " (Bugünkü Türkiye'ye faşist diyenlerin kabul ettiği tanımdır.)
>
> "II. Leninciler Konferansı faşizmi şöyle tanımlamıştır: 'Genel bir yaklaşımla faşizm, emperyalist aşamanın karşı-devrimidir... Finans-kapitalin açık şiddete dayalı diktatörlüğü altında 'rejimi kurtarma' çabasıdır'."

Açık terörist diktatörlükten, yukarıdaki eksik tablonun çizdiği "esneklikler" beklenemez. Eşyanın yapısına terstir.

Benim gibilerden yana kesen bir söz var: Allah az sayıda mükemmel kafa yaratmıştır, gerisi hep saçlıdır. Bu sözü doğru kabul edersek, devrimci hareketin Türkiye'ye bugün faşist diyen kurmayları (militanları kesinlikle kastetmiyorum) epeyi gür saçlı herhalde.

Şakası bir yana, bir de son derece ciddi bir söz var: Rüzgara tüküren, kendi yüzüne tükürür. Marksizm, yaşamın bilimidir, yaşamı izler, onu tanımlar, böylece de onu değiştirmenin yollarını verir. Bunu yapamadın mı, eninde sonunda kendi yüzüne tüküreceksin demektir. Türkiye'de de böyle olacak. Her hareket bereket değildir. Doğru hareket berekettir. O da ancak doğru fikirlerden doğar. Türkiye'nin bugününe faşizm diyenler bunları kısa zamanda öğreneceklerdir.

TÜRKİYE'DE DEMOKRASİ DEVRİMSİZ GELMEZ

1982 Anayasası düzenine geçilmesiyle faşizm çözüldü ve yerine otoriter eğilimli, siyasal açıdan gerici, anti-demokratik, saldırgan bir olağan burjuva devleti geldi. Dolayısıyla, evet faşist monolitik devletin yerine olağan burjuva devleti geldi ama ülkeye demokrasi gelmedi.

1982 Anayasası, parlamenter ve başkanlık sistemlerinin çeşitli özelliklerini, 12 Eylül karşı-devrim dönemindeki egemen sınıf endişe ve değer yargılarıyla birleştirmiş melez bir anayasa olmuş, faşizmin çözüldüğünü anlatmıştı. Ama tam da bu özellikleri nedeniyle, ara dönemin anayasası olduğunu, ülkeye faşizm de gelse, liberaller eliyle "daha genişçe bir burjuva demokrasisi" de gelse, devrimci bir erk de kurulsa, ülke ne yana dönse değişeceğini daha o yıllarda söylemiştik.

1982 Anayasası, ülkenin ilerlediği yolda, ülke gerçekleriyle hemen çatışmaya başladı. Böylece "bu anayasa ile genişçe bir burjuva demokrasisi bile uygulanamaz" görüşümüz de doğrulandı. Halkın geniş bir kesimi açıkça anayasayı değiştirme isteğini öne sürüyor.

Hele işçi sınıfımız için bu sorun her kesimden çok daha somut ve acil bir sorundur. Sınıfın aşağı yukarı tüm güncel istemlerinin altından anayasa düzen değişikliği gereği çıkmaktadır. Birkaç örnek verelim:

1. Örgütlenme hakkı: Genel olarak örgütlenme hakkının, özel olarak da sendikalaşma hakkının eksiksiz tanınması, demokrasinin vazgeçilmez bir ögesidir. Oysa 1982 Anayasası ve onu çevreleyen yasalar sendikalaşma ve örgütlenme hakkını sınırlamıştır. Kamu kesimindeki işçilerin büyük bir bölümü memur statüsü içinde her çeşit sendikal haktan yoksun edilmiştir. İşin ilginci, kamu kesimindeki işçi memur sayılırken, kamu kesimindeki işletme yöneticileri işveren sendikaları adı altında örgütleniyor, kendi sendikalarında da görev alabiliyor.

Daha da ilginci, yine kamu kesimi işçilerinin bir bölümü

için de *"sözleşmeli personel"* adı altında bir statü icat edilmiştir. Ne memurluğun, ne işçiliğin sahip olduğu o sınırlı haklara bile sahip değildir.

Bu ve buna benzer pekçok dayatma nedeniyle işçi sınıfı tüm çalışanlara, işçi-memur ayrımı gözetmeden örgütlenme hakkının eksiksiz tanınmasını istiyor.

2. Toplu iş sözleşmesi ve grev hakkı: 1982 Anayasası ve yasaları ile en büyük darbeyi bu haklar yemiş, iyice budanan grev hakkı nedeniyle toplu iş sözleşmesi hakkı da kağıt üzerinde kalmıştır.

Bir sendikanın toplu sözleşme hakkını alabilmesi için getirilen koşullar, *katmerli baraj sistemi,* dengesiz bir sendika düşmanlığını yansıtmaktadır.

İşçi sınıfımız toplu sözleşmelerde temsil yetkisinin belirlenmesinde bu anti-demokratik katmerli baraj sisteminin kaldırılmasını istemektedir.

Çalışan insanın kutsal hakkı olan grev hakkı kuşa çevrilmiştir. Bugünkü haliyle ele alırsak, önce iyice karmaşık bir toplu sözleşme süreci geçirilecek. Bunun ardından, eğer sendikanın yasalara göre grev ilan etme hakkı varsa ve grevin Bakanlar Kurulu'nca ertelenerek uzun zaman sonra Yüksek Hakem Kurulu'na çıkmasını göze alabiliyorsa grev ilan edebilir. Böyle olduğu için çok sendika grev yolundan uzun beklemelerden sonra Yüksek Hakem Kurulu denen patron yanlılarının saptayacağı sonuçları kabul yerine, daha işin başında işverenin önerisini kabul etmeyi yeğlemektedir. Enflasyonun büyük boyutlarda sürdüğü bir ülkede az da olsa erken ve bilinen bir ücret artışı, geç ve ne olacağı belirsiz bir artıştan daha uygun gelmektedir.

Sonra, grev hakkı kapsamına giren iş alanları da daraltılmıştır.

Grev hakkı olan iş alanlarında ise hakkın küçük çaplı kullanımı hiçbir sonuç vermeyecektir. Bir kez, grev süresi içinde işveren, üretimi dilediğince sürdürmekte serbest bırakılmıştır. Grev gözcülüğünün bir anlamı kalmamıştır. Ve en vahimi, hak grevi tümüyle yok edilmiştir. Hem de

anayasa maddesi ile. Yasalara göre, hakları saptama, kağıda dökme, işverenle karşılıklı imzalama hakkı var. Ama verilen sözler tutulmazsa o hakları almak için grev yapma hakkı yok, mahkemeye gitme hakkı var. İşçinin üretim yaptığı bir toplumda, hangi toplum olursa olsun, iş yaşamının sorunları mahkemelerde çözülebilseydi tarihte ne sendika, ne toplu sözleşme, ne grev yer alırdı. Bir sendika lideri bu durumu şu güzel sözlerle yanıtlıyor:

> "Aslında bir anlamda bizim davamız divana kalmıştır. Ama unutulmasın ki, tarih huzurunda kurulan bir divanın gerçek hakimi emekçilerdir, halktır. Bu hakim bu davaya ergeç hakça çözüm bulacaktır."

Grev hakkını işçinin elinden uzun süreli almaya tarihte hiçbir erkin gücü yetmemiştir. Grevler yasalarla doğmuyor ki, yasalarla yok edilebilsin. Grev hakkı işçinin alınterinden, grev işçiye yapılan haksızlıklardan doğuyor. İşçi sınıfımız bugün grev hakkının kullanımı üzerindeki tüm kısıtlamaların kaldırılmasını istiyor.

3. Siyasete katılma hakkı: 1982 Anayasası ve yasaları, sendikalar ve genel olarak demokratik örgütler için siyaset yasağı getirmiştir. Böylece işçi ve emekçi halkın aktif bir güç olarak siyasete katılmalarını engellemek istemiştir. Ama hele işçi sınıfı ve sendikalar için buna olanak var mıdır? Sınıfın ve sendikaların her istemi sonunda gelip yasaları, parlamentoyu, devleti, düzeni ilgilendirmiyor mu?

Şu verdiğimiz üç örnekle bile görülüyor ki, en başta Türkiye işçi sınıfı ve sendikal hareket bu anayasanın, bu düzenin kaldırılmasından, demokratik bir düzenden yanadır ve bunu açıkça dile getirmektedir.

Hatırlarsanız bunu *Faşizmin Çözülüşü*'nde söylemiş, "günün kavgası demokratikleşme, demokrasi ve anayasa kavgasıdır" demiştik. O kitaptaki soyut cümleler, bugün işçilerin grev, sendika, örgütlenme, siyaset yapma hakları

için yükselttikleri *somut* savaş bayrakları olarak karşımızdadır.

Türkiye'nin bugün vardığı gelişme aşamasında, bu açmazlar içinde, çeşitli burjuva güçler eliyle getirilecek bir "demokratikleşme", Batı tipi burjuva demokrasisi bile olamaz. Buna Türkiye burjuvazisinin nefesi tarihsel olarak yetmiyor. Budanmış, güdük, 3.sınıf, "Türkiye tipi" bir demokrasi ile yetinmeyip gerçek ve tam bir demokrasiyi yurdumuzda görmek istiyorsak, bu bir devrim sorunudur. Türkiye'ye gerçek demokrasi ancak sosyalizme açılacak ileri demokratik halk devrimiyle gelir. Devrimci Marksist hareketin değişmez belgisi, "*demokrasi için devrim*"dir. Ve bu devrim de ancak başarılı bir demokrasi kavgası içinden kazanılabilir.

***

Türkiye işçi sınıfı bugün acil olarak şu sorunların da çözümünü istiyor:

– Özellikle 12 Eylül'den bu yana işçi ve ücretlilerin alım gücü hızla düşmekte, yoksullaşma artmaktadır. Bu gidiş durdurulmalı, işçi ve emekçinin gerçek gelirleri yükseltilmelidir.

– Türkiye kapitalizminde sosyal güvenlik uygulaması, hiçbir zaman basit bir sosyal sigorta kapsamını aşmamıştır. Tüm yapılan işçiden kestiklerini, o da bir kısmıyla yine işçiye vermektir. Devlet hiçbir katkı yapmamakta, işveren ödediği primi fiyata aktararak yine emekçiye yansıtmakta ya da hiç ödememekte, işçiden kestiği primi de ödemeyerek kredi olarak kullanmamaktadır. Bu koşullar altında Sosyal Sigortalar Kurumu'nun iflas etmiş olması doğaldır. İflasın yol açtığı işçi mağdurluğunu önleyebilmek için hükümet ne yapmıştır? İşçiyi, öldükten sonra emekli yapmak üzere emeklilik yaşını yükseltmiştir.

Bu durum kökünden düzeltilmeli, emeklilik yaşı düşürülmeli, işsizlik sigortası getirilmeli, sosyal sigortaların finansmanına devlet de katılmalı, işveren prim borçlarını

ödemek zorunda bırakılmalıdır. Sosyal Sigortalar Kurumu'nun yönetimi demokratikleştirilmeli, yönetimde işçi temsilcilerinin sayısı arttırılmalıdır.

– Ülkemizde 2 milyon kaçak işçi vardır ve bunlar sosyal sigorta kapsamı dışındadır. Bu büyük yığının tüm hakları güvence altına alınmalı, kaçak işçi kavramı yok edilmelidir.

– 12 Eylül'den bu yana fabrikalarda keyfi işten çıkarma salgın durumdadır. İş kanunu, keyfi işten çıkarmaları önleyecek biçimde yenilenmeli, işçinin böyle durumlarda başvuracağı bir yargı organı yaratılmalıdır.

– Bugün İş ve İşçi Bulma Kurumu'na kayıtlı işsiz sayısı 1 milyondur. Gerçek işsizlerin sayısı ise 3 milyondur. Tüm toplumu çürüten bu afetin önüne geçilmelidir.

– Sendikaların ve tüm işçi kuruluşlarının uluslararası ilişkileri üzerindeki tüm engeller ve sınırlamalar kaldırılmalıdır.

– Emekli olduktan sonra yeniden çalışmaya başlayan işçilere sendikalaşma hakkı tanınmalıdır.

– Asgari ücret, gerçekçi bir biçimde aile için saptanmalı, altı ayda bir gözden geçirilmeli, vergiden muaf tutulmalıdır.

– Kiralar denetim altına alınmalıdır.

Bunlar işçi sınıfının en acil istemlerinin bir bölümüdür. Ve hiçbiri bizim icad ettiğimiz istemler değil, Türkiye sendikal hareketinin belgileri haline gelmiş istemlerdir.

Peki yoldaşlar, kısa bir süre sonra ara seçimlere girecek partilerin hangisi bu istemleri (bırakın tümünü), belli bir miktarıyla gerçekleştirebilir? Hiçbirisi! Ayrıca ülkenin ortamı 25 Mart 1984 seçimleri ortamı değildir. O gün ülke bir yol kavşağındaydı. Bugün durum değişiktir. Ülke belli bir yoldan, belli bir tempoda ara dönemin sonuna doğru yürümektedir. Burjuva basının iddialarının tersine ara seçimler halkın bu iktidara karşı gerçek duygularını göstereceği bir platform değildir. Halkımız, yaşam dersini uzun yüzyıllar içinde almış bilge ve temkinli bir halktır. Seçim sonuçlarının yerinden oynatamayacağı bir iktidar elini pek göstermeyecektir. Demek ki bu seçimlerde kritik bir

durum, desteklenecek bir taraf yoktur.

İşçiler ve Devrimci Marksistler seçimlerde seyirci mi kalacak? Tabii hayır. Seçim ortamını, yukarıda değindiğim ve değinmediğim sayısız sorunu halka daha fazla maletmek üzere değerlendirecektir. Bizim bu seçimlerde tutumumuz budur.

Burada bir parantez açayım. Öğrendik ki menşevikler bu seçimlere referandum önemi yüklüyorlarmış. Öyleyse ne yapılacağını açıkça söylemeleri gerekir. ''İlerici, demokrat adaylara oy verin'', ''ANAP'a oy vermeyin'' yetmez. Eğer bir referandum ise!

Menşeviklerden sonra, sosyal demokratlara da değinmenin yeridir. SHP için birkaç şey söylemek istiyorum. Antikomünistliği iyice açığa çıkan DSP'ye değinmeye gerek görmüyorum.

12 Eylül'ün sıcağından yılmış çok sayıda sabık komünist, devrimci, hatta ''gerillacı'' bugün SHP'ye giriyor. Bunlar arasında belki küçük bir bölümü entrist emellerle (kaleyi içeriden fethetmek için), ama büyük çoğunluğu sarp yollardan yıldığı için giriyor.

Devrimci Marksist hareket, entrizmi çürümüş burjuva huyu sayar. Ayrıca bu hareketin hiçbir ferdinin bugünkü gibi bir SHP ile hiçbir ilintisi olmaz. Faturası sonradan ödenecek yardımlarla da işimiz yoktur. Sosyal demokrasiye, sosyalist enternasyonale kalbimizde ufacık bir anlayış olsaydı, menşevikleri bırakıp dik yolları tırmanmazdık... Sosyal demokrasi, işçinin dostu değildir. Öyleyse Devrimci Marksizm de onun dostu olmaz.

Ve hareketimiz, ''Türkiye'de demokrasi bir devrim sorunudur'' derken ne kadar haklıdır. Biraz düşünen, yukarıda değindiğim işçi sınıfının en haklı, en masum istemlerinin bugün Türkiye'de bir devrim sorunu olduğunu görür. (...)

III.3 DÜNÜ VE BUGÜNÜ ÇARPITMAK BURJUVAZİYE HİZMETTİR

R. Yürükoğlu'nun
"Resmi amaçlar için
dünü ve bugünü çarpıtmak"
başlıklı yazısı (Ocak 1987)

Resmi TKP (şimdi TBKP oldu *Derleyen)* son dönemde ilginç bir değişim içindedir. Bazı alanlarda, ev ödevini iyi çalışan uslu bir okul çocuğu gibi, dünya komünist hareketinin hattını eskiye oranla çok daha iyi yansıtmaktadır. Bazı alanlarda ise, ilk söylediğimizle de çelişmez, hızlı bir "TİP'leşme" içindedir.

Biz bu yazıda, resmi TKP görüşlerinin temel yönlerini, örneğin devrim stratejilerini, Türkiye'nin ekonomik-toplumsal yapısına ilişkin görüşlerini vb., ele almayacağız. Resmi amaçlar için dünü ve bugünü nasıl çarpıttıklarını göstermeye, bu çerçeve içindeki siyasal saptamalarını tanıtmaya çalışacağız.

III. 3.1 YAKIN TARİH

Menşeviklerin yeni stratejilerinde yakın tarihi ele alışlarındaki en ilginç yönleri sıralayarak başlayalım.

TÜM BURJUVA İKTİDARLARA ÖVGÜ

Yakın tarihi ele alışta, menşeviklerin geçmişten farklı olarak vurgu kazanmış tutumları, birinci olarak, Atatürk'ten Demirel'e tüm burjuva iktidarları övmeleridir. Son yazıla-

rında buna çok örnek buluruz. Birini okuyalım.

> "1980'e kadar Türkiye emperyalizme bağımlılık çerçevesine rağmen ve bunun etkilediği biçimler altında, çarpık da olsa *sanayileşmede, modernleşmede* gözardı edilmemesi gereken bir yol almıştı. (...)
> "NATO üyesi olmasına rağmen, genel hatlarıyla çok yönlü ve yumuşama yanlısı bir dış politika izleme eğilimindeydi." *(Ulusal Demokrasi Programı)*

Tabii en gerici iktidarlar altında bile, hatta faşizm altında bile üretim güçleri gelişir. Mutlak anlamda gelişme olmadığında zaten o toplumda tufan vardır. Bu anlamda 12 Eylül faşizmi altında da, Özal demokrasisi altında da "yol alma" olmuştur. Ama bir komünist için söylenmesi gereken bu mudur? Böyle bir yaklaşım bugüne dek verilen savaşımları anlamsızlaştırmaz mı? Gelişme ama nasıl, hangi sınıfların sırtından, ne pahasına ve ne kadar gelişme?

DEMİREL'E ÖZEL ÖVGÜ

Cumhuriyet sonrası tüm burjuva hükümetlere övgünün yanısıra, son dönem menşevik yazılarda DP-AP-DYP-Demirel hattına açık bir övgü vardır. Bu yazıları en üstünkörü okuyan insanın bile defalarca rastlaması kaçınılmaz olduğu için, bu övgüleri göstermeye gerek yoktur.

Yalnız ilginç olan, övgü sürecinde bu siyasal gücün sınıfsal konumunun değişmesidir. Hatırlarsanız, 12 Eylül öncesinde ve cuntaya faşist demedikleri sırada Demirel baş düşmandı ve tekelcilerin temsilcisiydi. Amerikan emperyalizminin ülkemizdeki adamıydı. Bugün ise Kutlu şöyle diyor:

> "DYP, ANAP'ın ekonomik programından rahatsız olan tekeldışı sermayenin ve ağırlıkla onların kontrolündeki köy kesimlerinin oylarını almıştır."

"Oylarını almıştır" anlamsız bir söz. Herkes işçinin,

emekçinin oylarını alıyor. Hangi kesimin temsilcisidir? Alıntı bunu açık bırakıyor. Ama ardından gelen cümle yanıtı veriyor:

> "Ne var ki, sonuçta her iki kesim de sermayenin kanatlarıdır."

Demek ki, ANAP sermayenin bir kanadı, DYP öteki kanadıdır. ANAP tekellerin, DYP tekeldışı sermayenin temsilcisidir. Bir daha ve alıntının tümünü okuyalım.

> "Deniliyor ki şimdi yakın olasılıkla ANAP ile DYP birleşecek ve iktidara geleceklerdir. Kuşkusuz böyle bir sonuç olasılık dışı değildir. Ancak DYP ile ANAP arasındaki çelişki sıradan değildir. *DYP, ANAP'ın ekonomik programından rahatsız olan tekeldışı sermayenin ve ağırlıkla onların kontrolündeki köy kesimlerinin oylarını almıştır.* ANAP kadroları geleneksel sağdan farklı olarak ülkemizin şimdiye kadar görmediği en işbirlikçi, en anti-ulusal halk düşmanı bir kadrodur. Özal hükümeti gitse bile bu kadro kalacaktır. Çünkü emperyalizmin bu yeni kadroya gereksinimi vardır. *Ne var ki sonuçta her iki kesim de sermayenin kanatlarıdır.* Aralarında çelişki uzlaşmaz değildir. Ancak sorun başkadır." (H.Kutlu, *Ülke Konferansı Konuşması)*

12 Eylül geldikten sonra bile tekellerin temsilciliğini sürdüren Demirel, şimdi tekeldışı sermayenin temsilcisidir. İnsanlar sınıf değiştirebilir. Hareketimizde de çok kişi başka sınıftan gelmiş, başka sınıf için uğraşıyor. Ama Demirel bugün tüm AP kurmay kadrosuyla birlikte, aşağı yukarı tüm AP örgütüyle birlikte iş yapıyor. DYP denilen partiyle birlikte iş yapıyor. Öyleyse koca bir katman yer değiştiriyor. Ekonomik ve siyasal yaşamda önemli gücü olan bir büyük örgütlenme, katman değiştiriyor!

Resmiler bu saçmalığı, Demirel'in bugünkü demagojilerine sığınarak savunmaya çalışıyorlar. Oysa Demirel'in bugün yaptığı, muhalefetteki her burjuva siyasetçisinin işçinin, emekçinin oyunu çalabilmek için yaptığı demagojidir. Sosyal devlet, demokrasi, vb. Ancak, hükümeti aldığında yapacağı, 24 Ocak programından çok farklı olmayacaktır. Bu "geleneksel sağ" bu büyük burjuvazi ülkemizde ne demokrattır, ne anti-emperyalisttir, hatta düzgün bir liberal bile değildir. Bu kesimi menşevikler bugün demokrasinin savunucuları arasında sunuyorlar.

CUNTACILARA ÖVGÜ

Resmi TKP görüşlerinde yakın tarihle ilgili üçüncü ilginç yan, cuntacılara yapılan övgüdür. Ve bu övgü geniş de bir yer tutuyor. Nereden nereye geldik? Bir zamanlar böyle şeyleri ağıza almak ayıp sayılırdı. Şimdi korkusuzca cuntalar, Kemalistler övülüyor.

Menşeviklere göre, 27 Mayıs sırasında toplumumuzun önüne bir tarihsel fırsat çıkmıştı. Asker-sivil-aydın zinde güçlerle işçi sınıfının bağlaşıklığı fırsatı. Fakat bu tarihsel fırsat kullanılamadı. Çünkü, işçi sınıfı adına hareket edenler bu fırsatı yakalayamadı.

Şimdi, hem cuntacılara övgüyü anlatan, hem de birkaç şeyi daha yansıtan uzun bir alıntı okuyalım:

> "O tarihleri yaşayanlar (60'ları yaşayanlar–*R.Y.*) işçi sınıfının öncülüğü ve sosyalizm konusundaki şiddetli tartışmaları hatırlayacaktır.
>
> "Bir yanda işçi sınıfının öncülüğü, diğer yanda asker-sivil aydın kadro önderliği tartışılıyordu.
>
> "(...)
>
> "Artık kapitalizm gelişiyor ve hatta hızlı bir gelişme içine giriyor, işçi sınıfı büyüyor, örgütlenme ve mücadele yeteneği artıyordu. İşçi sınıfının öncülüğünü dışlamak doğru değildi. Demokratik ve devrimci

sürecin gelişmesi için gelişen, diri yepyeni gücü görmek gerekirdi. 'Asker-sivil-aydın kadro öncülüğü' diyenler gelişen, güç kazanan eğilimi görmüyorlardı.

"Ancak, işçi sınıfının öncülüğü ve sosyalizm diyenler de somut durumda güçleri doğru değerlendiremiyor, doğru bir politik hat öne koyamıyorlardı. Oysa o tarihlerde 'Asker-sivil-aydın kadro' denilen güçler hala etkili idiler. Bu güçlerin sosyalist düşüncelerin gelişmesine olanak hazırlayan 1961 anayasasını gerçekleştiren güçler olduğu unutuluyordu." (H. Kutlu, *TKP ve Demokrasi savaşı, II)*

Dikkat ederseniz, cuntacıların yaptığı hata gelişmekte olan işçi sınıfını, bu eğilimi görememektir. (Eğilim, egemen olan demek değildir, gelişmesi önlenmezse ileride egemenlik kazanacak olan demektir.) İşçi sınıfı temsilcileri ise o günkü güç dengesini düzgün değerlendirmiyor. Cuntacılar eğilimi, işçi sınıfı temsilcileri o günkü somut durumu görmezden geliyorlar. Devam ediyorum:

"Burada Doğan Avcıoğlu'ndan iki alıntı yapacağız. Önce şunu söylemeliyiz. Avcıoğlu Marksist-Leninist bir kişi değildi. Ama Marksizm'den şiddetli esinlenen, tutarlı bir devrimci demokrat, ulusal kurtuluşçu yurtsever birisiydi. Ülkemizin ender yetiştirdiği değerlerden biri olduğunu söylemeliyiz. Avcıoğlu'nun ülkemizin tarihiyle ilgili çalışmalarının çok değerli olduğu ve 1960 ve 1970 sonrası dönemle ilgili analizlerinin *belirli ölçülerde günümüzde de geçerli olduğu kanısındayız.* Ne yazık ki, o şimdi yaşamıyor.

"Öte yandan Avcıoğlu, ilginçtir, sol harekette en az dikkat verildiğini söylediğimiz, devrimin hazırlığı sorununa, yetersiz de olsa, en çok dikkati vermiştir. (Alıntı başlıyor – *R.Y.*)

" " 'Proletarya Türkiye'yi kurtaracak' diyorlar. 'Peki proletarya Türkiye'yi kurtarana kadar ne yapacağız?'

deyince dudak büküp geçiyorlar. Proletarya öncülüğü olmadan hiçbir ilerici adım atılamaz görüşünü savunarak entellektüel tembelliklerine bir gerekçe buluyorlar. "(...)

" 'Bu nedenle devrimci aydınlarımızın yalnızca proletarya türküleri söylemekle yetinmeyip devrimci iktidarların somut sorunlarına eğilmelerini ve çözüm yolları getirmelerini beklemekteyiz. Fakat öyle görünür ki, sorunlarımıza somut çözümler getirmekteki ilgisizliğin bedelini Türkiye bir kez daha hayli pahalı ödeyecektir.'

"Bu alıntıyı özellikle seçtik. Görülebilir ki, Avcıoğlu 1971'de hâlâ proletaryaya yeterli güven duygusunu kazanmış değildir. Bu onun politik tahlillerinin büyük zayıflığının bir nedenidir. *Ancak, bunun dışında burada söyledikleri doğrudur.*" *(agy)*

Yukarıdaki satırları yalnızca o tarihin cuntacılarına yapılan övgüyü kanıtlamak için almadık. Kutlu o satırlarda bugüne dönük sonuç çıkarmakta, Avcıoğlu'nun söyledikleri için, "doğrudur, günümüzde de geçerlidir" demektedir. "Ne yazık ki, o şimdi yaşamıyor"!

Kutlu'nun Avcıoğlu'ndan yaptığı alıntı, menşevik stratejinin bugün de altında yatan temel anlayışı yansıtmaktadır. Tamam, işçi sınıfı devrimi yapacak, ama o güne dek ne yapacağız? (İki bakanlık alsak olmaz mı?)

1960–1970 DÖNEMİNİN REDDİ

Avcıoğlu alıntısının da gösterdiği gibi, resmi yönetim, dördüncü olarak, 1960-1970 dönemini, sosyalistlerin o yıllardaki savaşımını, cuntacılarla, Atatürkçülerle işbirliği yapılmadı diye reddetmektedir.

Biz 1960-1970 arasına sahip çıkarız. O günlerin kavgalarını, o günlerin koşullarından soyutlayıp düşünmeyiz. TKP'yi, Türkçeyi unutmuş bir-iki radyo görevlisinin temsil

ettiği bir ortamda legal sosyalizm ortaya çıktı ve "işçi sınıfı" kavramını getirdi. Kendi hataları içinde, işçi sınıfının bağımsızlığı, öncülüğü kavgası verdi, cuntacılarla araya çizgi çizdi. TİP'in sonunda T'si bile unutulur ama o dönemden geriye birşey kalır, cuntacılığa çekilen çizgi ve işçi sınıfı öncülüğünün savunusu.

Oportünist, legalist anlayışla birleşti ama Aybarlar-Boranlar'dan bağımsız olarak 1960-1970 döneminin tarihsel anlamı, özü şuydu: Komünist partisi ortada yokken, çeşitli deformasyonla ortaya çıkmış komünizan güçler eliyle de olsa, işçi sınıfının bağımsızlığı ve öncülüğü kavgası verildi. Resmiler işte tam da bunu reddediyorlar.

1970-1980 DÖNEMİNİN REDDİ

Resmilerin son görüşleri arasında yakın tarihle ilgili beşinci ilginç nokta, aynı şekilde 1970-1980 sonrasında fırsatlar açılınca yalnız kendi partimizi, örgütsel çıkarlarımızı düşündük, müttefiklerimizi düşünmedik, vb.

Biz 1960-1970 arasına sahip çıkarız, ama 1970-1980 arasına daha fazla sahip çıkarız. Çünkü bu dönemin de özü, her türlü oportünizmiyle, ortacılığıyla, doğrusuyla yanlışıyla TKP'yi Türkiye'de *ilk kez* gerçekten kurma kavgasıydı. Herkes ne kadarsa o kadarıyla kavgaya katıldı, ama Komünist Partisi Türkiye'de ilk kez gerçekten kuruldu. 1960-1970 arası, işçi sınıfının, kendi öteki sınıfların çıkarlarına alet etmek isteyenlerden uzak durmaya başladığı dönemdi. 1970-1980 ise işçi sınıfının kendi bağımsız örgütlenmesini kurma dönemiydi. Biz buna da sonuna kadar sahip çıkarız.

Resmilerin son görüşleri arasında değinmek istediğim, Avcıoğlu alıntısının da açık ettiği son bir nokta ise pek yeni değildir. Dün olduğu gibi, bugün de *hegemonya* fikrini reddettiklerini Kutlu, Avcıoğlu'nun söyledikleri doğrudur diyerek açık etmektedir. Hegemonyayı "teorik" bir doğru olarak redetmiyor, ama *bugün* için reddediyorlar.

Menşeviklerin yakın tarih hakkında söyledikleri arasından (Abdülhamit vb. bir yana) en ilginç olanları bunlardır.

III.3.2 GÜNCEL DURUM

REJİM NEDEN FAŞİST OLMUŞTU?

En başta, resmi TKP'nin neden ve ne zaman 12 Eylül rejimine faşist dediğini hatırlıyor muyuz?

> ''Darbeden sonra erkin sınıfsal bileşiminde köklü bir değişme olmuştur. Bugün ABD'de bütünüyle egemen olan emperyalizmin en gerici, en saldırgan çevrelerinin doğrudan işbirlikçisi durumunda olan içerideki en gerici ve en sömürücü güçler erktedir. Bu nedenledir ki, TKP *bu durumu saptar saptamaz* rejimin faşist bir karakter aldığını söylemiştir. (Neyi saptar saptamaz? – *R.Y.*) Çünkü artık açıkça görülmüştür ki, diktatörlük ABD'ye tam uyduluk konumuna girmiş ve *büyük burjuvazinin* bir kanadına da açık biçimde vurmuştur.'' *(TKP ve Demokrasi Savaşı, II)*

Resmiler, cuntanın Amerika'ya bağılılığı ortaya çıktıktan sonra faşist olduğunu anlamışlar! Çünkü Amerika'da da en gerici kesimler baştaymış. Amerika'da seçimleri Demokrat Parti kazanırsa, cunta faşist olmaktan çıkacak! Ya da yine Reagan başta iken, DYP seçimleri kazansa ve Amerika'nın işbirlikçiliğini sürdürse, DYP de faşist olacak. Fena mantık sayılmaz.

FAŞİZM BUGÜN DE SÜRÜYOR(!)

Artık iyice komikleşti, ''işbirlikçi'' amaçlarını güzel sergileyen bir güldürüye dönüştü ama henüz uygun bir dönüşle geri adım fırsatı yakalayamadıkları için olsa gerek, bugün de ülkede hâlâ faşizm vardır.

Parlamentoda çeşit çeşit burjuva partisi, seçimler, legal

sosyalist parti çalışması, legal basında Marks, Engels, Lenin, Marksizm, en önemlisi işçi sınıfı kaynıyor, sendikalarda hareket, grevler birbirini izliyor, öğrenciler yürüyor, açlık grevleri yapıyor... Hayır, faşizm var!... Hatta:

> Burjuva muhalefetinin sesinin yükselmiş olması, rejimde bir yumuşama işareti sayılamaz. Diktatörlüğü ödün vermemeye zorlayan, ekonomik durumla ve dış politik yükümlülükleri ile bağlı nesnel faktörler vardır.'' *(TKP ve Demokrasi Savaşı)*

Anlaşılıyor ki, bugün Türkiye'de faşizmin varlığı konusunda bir yükümlülükten söz etmek gereklidir ama bu, olmayan faşizmin yükümlülüğü değil, resmi TKP'nin ''yükümlülüğü''dür.

FAŞİZMİN YAPTIKLARI

Faşizmin neler yaptığına ilişkin söylediklerine de kısaca bakalım: Bir kere:

> Faşizm politik rejimde basit bir değişiklik değil, burjuva devlet yapısında köklü bir değişme, toplumun ekonomik, politik, sosyal ve kültürel yaşamında köklü bir geriye gidiş demek''tir. *(agy)*
>
> ''12 Eylül dönemi, demokraside bir kesinti, bir ara rejim, bir geçiş dönemi değildir. 12 Eylül dönemi Türkiye'nin 1980'e kadar gösterdiği gelişme eğrisinde köklü bir *geriye* dönüştür. Türkiye'nin şimdiye kadar olandan *bambaşka* bir yola sokulmasıdır.'' *(Ulusal Demokrasi Programı)*

Nasıl şey bu? 1980'e dek sanayileşmede vb. büyük yol alındı. 1980'den itibaren köklü bir geriye dönüş(!) başladı. Türkiye şimdiye dek olandan ''bambaşka'' bir yola sokuldu. Bu bambaşka yolun ne olduğunu da okuyalım:

"Sanayileşmede yol alma, kalkınma çabaları durdurulmuş, devlet sektörü parçalanıp, tasfiye edilmeye, değerli maden ve işletmeler yabancı şirketlere devredilmeye başlanmıştır. Tarım kendi haline bırakılmıştır. Sonuçta üretici olmayan ve her bakımdan emperyalizme bağımlı bir ekonomik yapılanmaya gidilmiştir." *(Ulusal Demokrasi Programı)*

"Türkiye'de yalnız demokrasiden değil, bağımsızlıktan ve ulusal egemenlik haklarından da sözedilemez. (...) Geçenlerde *Milliyet* gazetesi *1960'ta* casusluk amacı ile Sovyetler Birliği üzerinde uçan ve düşürülen *U-2* uçağının hükümetin ve genel kurmayın bilgisi olmaksızın bu üslerden havalanmış olduğunu yazdı. Üstelik bu olay sınırlı da olsa demokrasinin var olduğu bir ortamda gerçekleşmişti." (H.Kutlu, "Marksizm ve Yaratıcı Arayış", *Yeni Çağ*, Eylül 1986)

Alıntıda Türkiye ekonomisi üzerine söylenen saçmalıkları başka yazı konusu olarak bir yana bırakalım, bağımsızlık üzerine yapılan demagojiye değinelim.

Kelime oyunu, demagoji yapılmayacaksa, bağımsızlık dendiğinde siyasal bağımsızlığı anlamak gerekir. Ekonomik bağımsızlık başka bir kavramdır ve oldukça görecelidir.

Kapitalizmde hiçbir ülke ekonomik açıdan bağımsız değildir. Amerika da bağımsız değildir. Tabii, bu bağımlılığın derecesi, farkı vardır. Türkiye'nin bağımlılığı başka, Norveç'in bağımlılığı başkadır, çünkü Türkiye orta derecede gelişmiş bir ülkedir.

Ekonomik yönden daha güçlü ülkelere bağımlı olan bir ülkenin siyasal bağımsızlığı da yüzde yüz değildir. Ancak, bundan dolayı siyasal bağımsızlığa gelen kısıtlama değişik bir işleyişten geçerek ortaya çıkar (ya da çıkmaz). Örneğin İngiltere'de İşçi Partisi, Amerikan savaş füzelerini kaldırmak istiyor. Amerika ise istemiyor. Sözcüklerle oynamayacaksak, İngiltere siyasal bağımsızlığa sahip bir ülkedir. Amerika, İngiltere'nin kendi bağımsızlık haklarını kullanma isteği

karşısında ne yapıyor? İzin vermiyorum demiyor. İngiliz burjuvazisini kışkırtıyor, ekonomik gücünü kullanıyor. Dolayısıyla, siyasal bağımsızlık başka menanizmalarla kısıtlanıyor.

Daha ağır bir bağımlılık söz konusu olmakla birlikte Türkiye için de durum özünde aynıdır. Türkiye'nin siyasal bağımsızlığı, egemenlik hakları vardır. Türkiye'de emperyalizm, Türkiye burjuvazisi eliyle vardır.

Siyasal bağımsızlık, özünde ayrı devlet olmaktır. Bunun ötesinde bir kapsamda kullanılırsa, şu ya da bu derecede emperyalist ülkeleri de anlatacağı unutulmamalıdır. Ayrıca, ikili anlaşmalar, üsler vb. yeni değildir ki, ABD ile ilişkilerde özde bir fark yoktur ki, buradan kalkarak faşizm saptaması yapılabilsin. Anlaşmaları imzalayan, egemen sınıfın kendisidir. Ve bunu sınıf çıkarlarının tersine bir iş olarak yapmamıştır. U-2 olayının "demokrasi" altında gerçekleşmiş olması da bunun bir kanıtıdır.

III. 3.3 GÜNCEL OLASILIKLAR

Menşevikler, Türkiye'de faşizmin(!) ortadan kalkması için üç olası yol görüyorlar.

1. Faşizmin yıkılması: Faşizm yıkılabilir(!) diyorlar. Burjuvazi, sosyal demokratlar, komünistler (tüm ilerici ve demokratik güçler) işbirliği yaparlar ve kararlı bir şekilde faşizme karşı savaşırlarsa o zaman faşizm yıkılır.

2. Faşizmin çözülme olasılığı da vardır. Bu olasılık iki şekilde ortaya çıkabilir:

a. DYP tek başına iktidara gelirse. Yine de, geldikten sonra duruma bakıp söylemeliyiz.

b. DYP-SODEP ortaklığı iktidara gelirse, o zaman çözülme, hem de hızlı bir çözülme olur.

3. Geri çekme-kaldırma: Bu da ANAP ya da ANAP-DYP iktidarında olur. (Faşizm, devlette köklü bir değişmedir diyorlardı. Şimdi bu fikir ne olacak belli değil.)

Yukarıda "olasılıklar" üzerine yaptığımız özeti, kendi

yazılarından izleyelim.

"Eğer 12 Eylül'ün getirdiği faşist diktatörlük rejimine karşı olan bütün güçler sıkıca birleşmeyi ve birlikte kararlı bir mücadeleye atılmayı başarabilirlerse, kısa sürede 12 Eylül dönemine son vermek ve *12 Eylül öncesinden çok ileri demokratik* bir Türkiye'ye ulaşmak olanaklı olacaktır." *(Ulusal Demokrasi Programı)*

" Demokrasi güçlerinin en geniş birliği sağlanmadan, *ulusal çapta direniş gerçekleştirilmeden faşist diktatörlük yıkılamaz.*

"(...)

"Ama başka olasılıkları da dışlamıyoruz. Biz faşist diktatörlüğün *geri çekilmesini,* çok uzun ve sancılı bir sona eriş yolunu tıkamaya çalışıyoruz. Diktatörlüğün manevraları, eğer rejimi bugünkü haliyle sürdüremezlerse, *geri çekme-kaldırma* formülünü uygulamaya dayanıyor. Bu durumda yalnızca kılıçlar-apoletler gözükmeyecek, değişen yalnızca bu olacak.

' Eğer burjuva muhalefet partilerini, özellikle DYP'yi uysallaştırmayı, rejimle bütünleştirmeyi başarırlarsa bu tehlike artacaktır. Örneğin şu ya da bu seçim sonucu gerçekleşecek, diktatörlükle uzlaşan, bu rejime entegre olmuş DYP-ANAP ortaklığına dayanacak bir hükümet bu anlama gelebilir.

"(...)

"Buna karşılık bir DYP hükümeti – ancak o somut durumda kesin söylemek koşulu ile – faşist rejimin çözülmesini getirebilir. DYP-SODEP ortaklığı da çözülme (daha da hızlanmış bir çözülme) anlamına gelebilir. Böylesi bir durumda ortaya çıkacak hükümetlere 'demokratik bir hükümet' denip denmeyeceği o zaman belli olacaktır. ... Açık ki, böylesi bir demokrasi ve böyle bir hükümet ulusal demokrasi ve ulusal demokratik hükümet olmayacaktır. Ancak demokrasi

hedefinin bir parçasına varılmış olacak, ne ki devletin baştan aşağıya demokratikleştirilmesi sağlanmış, faşizm tehlikesinin önü tıkanmış olmayacak ve *ulusal demokrasi mücadelesi sürecektir.*'' *(TKP ve Demokrasi Savaşı)*

Son cümleye dikkat edelim. Faşizm gitse bile ulusal demokrasi mücadelesi sürecektir deniyor. Demek ki, artık ulusal demokrasi programını faşizme bağlamaktan vazgeçtiler.

Ülkenin gideceği alternatif olarak da iki yol görüyorlar:

''Bugün ülkemiz bir yol ağzındadır. Bir yol, 12 Eylül darbesinin yarattığı koşullar içinde, *bağımlı devlet tekelci kapitalizminin egemenliğine* açılıyor. İkinci yol, bu gidişin durdurulması, önünün kesilmesi ve kombine geçiş biçimiyle ekonominin geriliğine ve bağımlılığına son verilmesi, üretici güçlerin gelişmesinin önünün açılmasıdır. Bir üçüncü yol görmemekteyiz.

''(...)

''Özetle, 12 Eylül sonrası bize çok değişik koşullarda *yeniden tarihsel bir fırsat* sunuyor. 27 Mayıs sonrasında birbirinden kopan ve hatta birbirine karşı konumlara gelen ulusal ve demokratik güçler bugün birleşebilirler.'' *(TKP ve Demokrasi Savaşı, II)*

Özetle, varolmayan faşizm, yıkılarak, çözülerek, ya da geri çekilerek kalkabilir. Ülkenin gideceği yol olarak da iki olasılık vardır. Ulusal demokratik iktidar altında kalkınma vb. Ya da, demokrasinin bir parçası gelmiş de olsa, faşizm kalkmış da olsa, devlet-tekel kapitalizminin egemenliği. Bir üçüncü yolu gerçekten göremiyorlar.

Faşizmi bir siyasal manevra olarak anladıkları ne denli açıktır. Resmi çizginin en yaygın hastalıklarından biri budur. Herşeyi, emperyalizmi de siyaset olarak anlarlar. Genel olarak 1930'lardan Dünya Komünist Hareketi'nin getirdiği

hastalık, siyaseti onun ekonomik ve toplumsal tabanından koparmaktır.

YENİ TARİHSEL FIRSAT

Menşeviklerin kafalarında bugünün Türkiye'siyle 27 Mayıs dönemi arasında bir paralellik vardır. 27 Mayıs dönemi tarihsel fırsattı ama işçi sınıfı adına hareket edenler cuntacılarla işbirliği yapmadıkları için o fırsat kaçtı. Şimdi yeniden tarihsel bir fırsat vardır. Tarih içinde gereksiz yere birbirinden ayrı düşmüş işçi ve burjuva demokratları bir kez daha birleşebilirler.

Ancak, bu fırsatın yakalanabilmesi için, devrimcilerin doğru tutum almaları gerekir. Şöyle:

> "Yakın gelecekte solun seçimlerde bir zafer kazanması ve ezici çoğunlukla iktidarı alması söz konusu değildir. Ama sol ve tutarlı demokrat güçler geleneksel sağ içinde kimi çevrelere 11 Eylül'den daha ileri bir demokrasi anlayışını kabul ettirebilirler.
>
> "Yakın gelecekte solun seçimlerde bir zafer kazanması ve ezici çoğunlukla iktidarı alması söz konusu değildir. Ama sol ve tutarlı demokrat güçler geleneksel sağ içinde kimi çevrelere 11 Eylül'den daha ileri bir demokrasi anlayışını kabul ettirebilirler.
>
> "Bunun yolu önce özellikle solun demokrasi sorununa yeni ve geniş bir açıdan bakmasıdır." (H.Kutlu, *Ülke Konferansı Konuşması)*

Yeni ve geniş bir açıdan bakmaktan kasıt, burjuvazinin sınıf çıkarlarını düşünen bir şekilde demokrasi konusuna yaklaşmaktır.

SIKI DURUN FAŞİZMİ KALDIRMAYA HAZIRLANIYORLAR

Barış ve Sosyalizm Sorunları dergisindeki resmi TKP

temsilcisi Ali İleri, 1986 Eylül'ünde şöyle yazdı:

> "Bugünkü belirgin özellik, gericiliğin faşizm gibi aşırı biçimleri değil, demokrasi maskesi altında uygulanan sınıf şiddetidir." *(Yeni Çağ,* No: 9, Eylül 1986)

Ali İleri'nin bu sözlerine bakılırsa, ülkemizde faşizm yoktur. Öte yanda, Konferans metinlerinde, ulusal demokrasi programında ve Kutlu'nun yazılarında faşizmin varlığı çok kesin bir dille öne sürülmektedir. Böyle olunca, bağlayıcı kalabalık ikincisi olduğuna göre, bu duruma ciddiyetsizlik, partinin "ufak" bir çelişkisi deyip, faşizme var diyorlar demeye devam zorundayız.

Ne var ki, bağlayıcı kalabalıkta da bir dil değişkliği gözlenmektedir. (A. İleri kararı erken uyguladı galiba!) Kutlu son konferansta yaptığı konuşmada şöyle diyor:

> "Seçim sonrası yeni durum şudur: Evren-Özal rejimi ağır bir yenilgi almıştır. Artık gerilememedir. Partimiz seçim sonuçlarını halkın eğilimi, politik güçler oranındaki değişmenin derecesi ve dış koşullar açısından rejimde bir çözülme sürecini başlatmaya yetip yetmeyeceğini etraflı biçimde değerlendirecektir." *(1986 Ülke Konferansı konuşması)*

Resmilerin bir süre sonra faşizm çözüldü diyecekleri bu alıntıdan çok güzel anlaşılmaktadır. Faşizm gitti demeye hazırlanıyorlar. Hatırlarsanız, ilk getirdikleri BUDEP (Barış ve Ulusal Demokrasi) Programı'nın gerekçesi faşizmdi. Bugün böyle bir program getiriyoruz, burjuva ile işbirliği öneriyoruz, çünkü ülkede faşizm var diyorlardı. Ülkede faşizm varsa, burjuva demokrasisi savunulur diyorlardı. Şimdi, faşizm gitti deyince burjuvaziyle işbirliğine ne olacak? Öyle bir yeni gerekçe bulmaları gerekir ki, burjuvaziyle işbirliği programı aynen kalsın.

Resmilerin son yazılarında işte bu görev yerine getirildi. Aynı program şimdi iki başka gerekçeye dayandırılıyor:

1. Aşamalar atlanamaz. Ülke demokratik devrimi yapmamış, bu devrimin çözmesi gereken sorunlar çözülmemiştir. Bunlar kendini dayatıyor ve ulusal demokratik programı istiyor.

2. "Çok yapılı ekonomi" de zorunlu olarak ulusal demokratik programı istiyor.

Dikkat ederseniz güzel bir cambazlık yaptılar. Faşizm var diyerek önümüze bir program getirdiler. Ancak, süreç içinde faşizmin "varlığında" ısrar zarar vermeye başladı. Faşizmin ne olduğunu Almanya, İtalya, İspanya'dan öğrenenler için "böyle faşizme helal olsun" oldu. Artık faşizm yok demek zorundalar ama burjuvaziyle işbirliğinin sürmesi gerekir. O zaman yeni yazılar, yeni gerekçelerle yine aynı programın uygulanması gereğine vardılar. Teori ile ancak bu kadar oynanır.

Bir de, erkte kim var sorununu da çözdüler. Erki 12 Eylül'le tekelciler ele geçirdi! DYP de tekeldışı burjuvazi oldu! SHP'yi nereye yerleptirdiklerini şimdilik söylemediler. Onlar sol suç! Ama hani sınıf gücü? Eskiden Ecevit vb., tekeldışı burjuvaziydi. Şimdi Demireller tekeldışı burjuva olduğuna göre, SHP de ya küçük burjuva, ya işçi sınıfı olacaktır. Daha bu konuda birşey söylemediler.

Özetle, yeni yazılarla, ulusal demokrasi ile faşizm bağı kaldırıldı. Program aynı, gerekçe değişti. Ali Cengiz oyunu.

PROGRAM PROGRAMLA ÇELİŞTİ, OLSUN!

Ulusal demokrasi ile faşizm bağını kaldırınca, ulusal demokrasi programı çeşitli açılardan kendi parti programlarıyla çelişti. Çünkü parti programı, ulusal demokrasiyi ve programını faşizmle bağlı olarak öngörmüştür.

Programlar arası çelişkiyi kendileri de açıkça söylüyorlar. Kutlu'nun 1 Aralık 1986 tarihli *Atılım*'da yayınlanan konuşmasından okuyalım:

> "Deniyor ki, TKP'nin temel programı ile BUDEP arası farklar, çelişkiler var. Biz diyoruz ki, evet vardır. Yukarıdan beri sıraladığım gelişen görüşlerimiz eğer böyle bir farklılık yaratmamış olsaydı, bu gelişme partimiz açısından hiç de niteliksel, önemli sayılması gereken bir gelişme olmazdı. Oysa biz böyle bir gelişmeyi somut görüyor, tezlerimizle de kanıtlıyoruz. Öyleyse farkların, çelişkilerin olması doğaldır."

Ciddiyetsizliğin böylesini bulmak zordur. Partide programlar çelişiyor ve Kutlu, ne yapalım çelişiyor, geliştik, düşüncemiz ilerledi, değiştiririz diyor. Bir komünist partisinde fikirler nasıl gelişiyor? Parti programıyla çelişen programlar kabul eden bir parti! Biz yaptık oldu mantığıyla Dünya Komünist Hareketi'nde çok şey yapıldı ama sonuçları devrimci güçleri ezmekten başka işe yaramadı. Bir komünist partisinde önce kongre toplayıp programı değiştirmeden hangi MK, hani konferans, hangi organ programla çelişen bir metin ortaya çıkartabilir?

İlkeler, güzel gözüksün diye konulmuş şeyler değildir. İstersen çiğnersin ama ilkeleri çiğnemenin yaşamda sonuçları olmasa, Marks-Engels-Lenin, "ilkesellik" üzerine böyle ısrarlı durmazlardı. Davranışın kuralı kalmaz o zaman. Makyavelizm alır yürür, haksızlık diz boyu gider. Kim kime ne yapmış, soran çıkmaz.

Menşevikler kısa zaman içinde bir kongre toplayacaklardır. Ancak bunun gerçek nedeni TİP ile birlik konusunu bağlamak olacaktır.

SORUNUN ÖZÜ NEDİR?

Sorunun özüne gelirsek, menşevikler uzun yıllar içinde çok şey söylediler, ama hedefleri hiç değişmedi. Her zaman burjuvaziyle işbirliğinin yolunu aradılar. Söyledikleri her zaman burjuvaziyle işbirliğine çıktı. İşin özü budur.

1965'lerde Türkiye'ye yarı-feodal, yarı-sömürge diyorlardı. 15-16 Haziranlar olurken, kapitalist olmayan gelişme

yolunu öneriyorlar, Milli Demokratik Devrim diyorlardı. Daha sonra, emperyalizme bağımlı bir ülkede tekeller ortaya çıkamaz, devlet tekelci kapitalizmi olamaz dediler. Ardından faşizm tehlikesine karşı, her nasılsa çıkan tekellere karşı UDC dediler. Yakın zamandan hepimizin hatırlayacağı UDC'nin de özü burjuvaziyle işbirliği idi. Sonra faşizm var gerekçesiyle ulusal demokrasi programını getirdiler. Bugün, yine ulusal demokrasi ama gerekçesi başka.

Bir kızıl şerit herşeyin altında yatıyor. Oradan girip buradan çıkıyor, burjuvaziyle işbirliğine bağlanıyor. Ne söylediğinin hiç önemi yoktur. O gün için söylüyor. Ertesi gün başka şey söylüyor. Sonra daha başka. Fakat hedef hiç değişmiyor. Bakın bu konuda daha önce ne demişiz:

> "Bu noktada altını çizmek istediğim bir temel mesele var. 1973'ten beri gelen tartışma nasıl bir tartışmadır? Bu tartışmanın altında bir kızıl şerit gibi hangi konu yatmaktadır? Onu ortaya koyarsak, herşey yerli yerine oturur.
>
> "Parti içindeki bu kavganın 1973'den 1983'e 10 yıldır bir temel unsuru vardır: *Türkiye burjuvazisine karşı tutum.* Her konunun altında bu yatmaktadır.
>
> "(...)
>
> "Faşizmin varlığı bazı iyi niyetli insanlara 'durum değişti' gibi şeyler düşündürebilir. Yok! Kavganın özüne bakmak gerekir. Burjuvaziye karşı tutumları vazgeçemeyecekleri birşeydir. Onların yapısıdır. Faşizm var diye bu görüşler gerekmiyor. Bu görüşler bunlara gerekiyor.
>
> "(...)
>
> "Kısa bir süre içerisinde Türkiye'de faşizmin erime olasılığı büyüktür... Gittiği zaman, bu mantığa göre stratejik devrim aşamasını öne getirmeleri gerekir. *Getiremezler*... Faşizm gitsin, yine bir başka 'eylem programı' getireceklerdir. Onları belirleyen ideolojik anlayış budur.

"Şimdi, '12 Eylül rejimi var, mübahtır' diyorlar. Ancak bunun altındaki niyeti iyi biliyoruz ve hiçbir teorik gerekçeyle böyle olması gerekmediğini de biliyoruz. Çarlık dönemi, Stolipin dönemi, Kara Yüzler terörü bizim cuntadan daha mı 'iyi'ydi?

"(...)

"TKP içindeki kavgaların altında yatan kızıl şerit burjuvaziye karşı tutumdur. Bu noktayı da *önemle* vurgulayalım ki, Devrimci Marksist anlayışın belirmesiyle sonuçlanan son 10 yıllık kavga bu kızıl şeridin başlangıcı değil, *en son örneğidir.*" *(İyi Öncü Değil, Kötü Artçı Bile Değil)*

Bu kızıl şeridin altında, işçi sınıfına derin bir güvensizlik, inançsızlık yatmaktadır. Öyle bir anlayışları var ki, burjuvaziyle birlikte durmazsa işçi sınıfı yenilir. Ülkenin şu kadar nüfusu, işçisi, emekçisi, yetmiyor! Bunlar "yalnız başına" savaşa girerse yenilir. Bunun altında işçiyi, emekçiyi şiddetle küçümseyen bir güvensizlik, inançsızlık vardır.

SORUNUN KAYNAĞI NEDİR?

Durum resmi TKP'de böyledir de, "kendine özgü gerekçelerle" burjuvaziyle işbirliğine ulaşmaya çalışmayan bir komünist partisi var mı bugün? Yok. Öyleyse, ülkeye bakıp, yanlış ya da doğru bir çözümleme yapıp, sonra da "bu ülkede burjuvaziyle işbirliği gereklidir" demiyorlar. Gerekçeler ve ülkeler değişiyor, fikir değişmiyor.

Demek ki, burjuvaziyle işbirliği hedefi, bu partilere *a priori* olarak (düşünme öncesinde) verilmiş bir hedeftir. "Ne söylersen söyle, ne yaparsan yap, burjuvazi ile işbirliğine varacaksın" Bu gerçek kavranmazsa, sorunun kaynağı bulunamaz. Yansımalara, görüntülere kızılır. Parmak ayı gösterirken, tam bir budala gibi aya değil, parmağa bakılmış olur. Tutumun kaynağını bulmak için soruyu sormak gerekir. Resmi TKP'nin dışında, burjuvaziyle işbirliği amaçlamayan

bir komünist partisi var mı bugün?

Soru yanıtlanınca açıkça görülür ki, bu tutumun kaynağı, dönem dönem değişen gerekçelerle, ya da Kutlu'nun ne kadar hain olduğunda değil (bunu, ihanetlerini aklamak üzere söylemiyorum), Dünya Komünist Hareketi'ndedir. Bu çizgi, Dünya Komünist Hareketi'nin çizgisidir. Bunun da kaynağı SBKP'nin 1930'larda girdiği yeni yolda, geliştirdiği yeni çizgidedir. Ve bunun çok çarpıcı bir yansıması olarak toplanan 7.Kongre'dedir. O günden bu yana tutum budur.

Düşünürken bu kaynak dışarıda tutulursa, Türkiye'de resmi strateji her zaman eksik, dolayısıyla yanlış anlaşılır. Çok insanın utanmazca kendini aldatmasına açık kapı bırakır.

''Bunları Sovyetler Birliği yaptırmıyor, o bilmiyor bunların ne olduğunu'' aldatmacasını paramparça etmeliyiz. Bu, ülkede menşevizmin yıkılmasını engelleyen belki de en önemli duvardır. O duvar yıkıldığında, geniş bir kalabalık için kaçacak yer kalmayacaktır. Çünkü onlar hep bu arsız anlayışın ardına sığınıyorlar. Ya bilinçli bir tutumdur bu ''kendini aldatma'', ya da namuslu bir aldanmadır. aldatmaca yıkıldığında, o insanların devrime inançları da sorguya çekilir.

Bugün TKP idealizasyonu kurt masalıdır. O, 1973'lerdeydi. Fakat, Sovyetler Birliği idealizasyonu vardır. Bu konuyu, SBKP'nin yerini koyarak, her yönüyle açığa çıkarmadıkça, gölgelerle, kopyalarla uğraşırız. SBKP'nin devrimlerin önünü kesen yanlış bir stratejiye sahip olduğunu göstermeliyiz. Sonunda tam bir komedi gibi, Ortak Pazar'da İtalyan Komünist Partisi Fransa'ya karşı İtalyan mallarını, Fransız Komünist Partisi İtalya'ya karşı Fransız mallarını savunmaktadır. Yanlış stratejinin geldiği yer burasıdır.

Basit bir soru daha var. Bu strateji 1930'lardan bu yana nerede bir başarı kazandı? Nerede birşey oluyorsa, komünist partisi dışında güçler yapıyor. Ve ama Sovyet yardımına muhtaç olunduğu ve de devrim öncesinde örgütler ve yığınlar yeterince hazırlanmadığı için, devrimden sonra

klasik komünist partilerinin açmazına düşüyorlar. Bu çizginin getirdiği bir kazanım yok. Tersine, dünyanın bir çok yerinde devrimler boğulmuştur.

Hataları, yanlışları, kasıtlı çarpıtmaları, tehlikeleri işçi sınıfına gösterme görevini bugüne dek elimizden geldiğince yaptık, yapıyoruz. Şimdi daha iyi yapmalıyız. Türkiye'de belki de sonul bir kavga geliyor. Gölgelerle uğraşmayalım. Zaman yitirmeyelim. Doğru devrimci anlayışı, işçinin ödünsüz kavgasını yükseltelim.

III.4 BURJUVA KALEYİ KUŞATMAK(!)

R. Yürükoğlu'nun
"Resmi TKP'nin
süreç içinde reform"
başlıklı yazısı (Şubat 1987)

Resmi TKP'nin (şimdi TBKP oldu-*Derleyen*) bugün "yolunu aydınlatan" Ulusal Demokrasi (milli cephe) stratejisi, devrimsiz devrim, süreç içinde devrim, ya da en doğrusu, süreç içinde reform stratejisidir. Reformlar yoluyla ileri gitme stratejisidir.

Ulusal demokrasiye süreç içinde varılacak, ardından süreç içinde ileri demokratik devrime varılacak, yine süreç içinde sosyalist devrime varılacaktır. Tabii bunlardan önce süreç içinde 1988 seçimlerine varılacaktır. Gerçekten, fena halde kesintisiz bir "devrimle" karşı karşıyayız.

İstanbul'da işçilerin bu strateji için söyledikleri birşey var, ki işçinin kafası yanlış görüşlerle saptırılamadığı zaman ne kadar keskin bir bakışa sahip olduğunu da gösteriyor. Şöyle diyorlar: Merdivende bir basamak çıkacağım, bir basamak daha, bir basamak daha, peki kardeşim ama bu merdiveni nereye dayayacağım? Resmi strateji böyle güzel zor anlatılır. Resmi strateji nereye dayandığını söylüyor tabii, ama işçi tam da onu kabul etmiyor.

Ulusal demokrasi, kapitalizmin sınırları içinde anti-emperyalist, ulusal bir burjuva demokrasisi olacaktır. Fakat küçümsemeyin, Avrupa'daki demokrasiden daha ileri bir demokrasi olacaktır. Bakın Kutlu bunu nasıl anlatıyor:

"Tartışmalar sırasında kimi zaman şunu soruyorlar: TKP'nin öne sürdüğü demokrasi, burjuva demokrasisi midir? Sorunun yanıtı, 'burjuva demokrasisi' kavramından somut olarak ne anlaşıldığına bağlıdır. Eğer Batı Avrupa tipi bir demokrasi kastediliyorsa, burada bu tip demokrasinin kapitalizmin belirli bir tarihsel gelişmesinin sonucu olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Ülkemizde bu tür bir gelişmenin olması olanaklı değildir. Kuşkusuz bu tür bir demokrasi bile, Türkiye işçi sınıfının mücadele olanaklarını bugünkü duruma ya da diktatörlük öncesi döneme oranla artıracaktır. Öte yandan bu Batı demokrasisi hiç de övüldüğü gibi, gösterilmek istendiği gibi değildir.

"TKP'nin ileri sürdüğü ulusal demokrasi, tipik bir burjuva demokrasisi değildir. Öte yandan, bugünkü aşamada ileri sürdüğümüz istemlerin sosyalist karakterde olmadığı açıktır. Çünkü ulusal demokrasiye katılacak güçlerin hepsi sosyalizme yönelmeye hazır değildir. Bu bakımdan, önerdiğimiz toplumsal-politik düzen özünde 'burjuva demokratik' karakterde olmakla birlikte, bu tipik burjuva demokrasisini aşma anlamına geliyor." ("Marksizm ve Yaratıcı Arayış",*Yeni Çağ*,, Eylül 1986)

Görüldüğü gibi ulusal demokrasi, dünyada burjuva demokrasileri içinde görülmedik kadar ileri ve güzel bir burjuva demokrasisi olacaktır. Hedef hiç de küçük değildir!

Dünyadaki bu en mükemmel burjuva demokrasisinin kurulma süreci, burjuvaziyle işbirliği içinde başlayacak, kapitalizmin sınırları içinde devletin demokratikleştirilmesi ile ulusal demokrasiye varılacak(!), bunun ardından süreç daha da derinleşerek sonraki aşamalara varılacaktır.

Kurulan model kısaca budur ve Marksizm-Leninizme de, yaşama da terstir.

KAUTSKY'NİN DEVRİM ANLAYIŞININ KÖTÜ BİR KOPYASI

Ulusal demokrasi stratejisi için bugün öne sürdükleri gerekçeler yenidir. Bir ara faşizmi gerekçe gösteriyorlardı, şimdi ekonomi çok yapılıdır, aşamalar atlanamaz diyorlar. Gerekçeleri yeni, önerilen strateji ise epey eskidir, *Kautsky'nin "devrim" stratejisidir.*

Kautsky bu anlayışı, 1910-1911'de R.Lüksemburg'la yapmak zorunda kaldığı, Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin stratejisi üzerine tartışmada öne sürüyor. Almanya'da o günlerin siyasal ortamı, yoğun bir genel grev tartışması doğuruyor. Konu, Prusya'da seçim sistemini ilgilendiren anayasa tartışmasıdır. Parti ve sendika liderliği, işçi sınıfının hızla yükselen ekonomik (çeşitli endüstri dallarındaki grev dalgası) ve siyasal (seçim reformu) savaşımını dizginlemeye çalışıyor. Bu nedenle parti, Lüksemburg'un yazılarını yayınlamıyor. Bunun üzerine bu yazıları iki yerel parti organı yayınlıyor ve tartışma başlıyor. Tartışmanın sonunda, Alman partisi içinde "radikal" çoğunluğun yönetimi dönemi son buluyor. Magdeburg parti kongresinde artık ortacılar reformistlerle tarihsel güç birliğine başlıyorlar.

Söz konusu büyük tartışma içinde, Alman işçi sınıfı ne yapmalıdır, parti ne yapmalıdır konusunda Kautsky şöyle diyor: İşçi sınıfının önünde iki strateji vardır. Biri saldırı, ötekisi yıpratma stratejisidir. Saldırı stratejisi proletaryanın burjuvaziye karşı doğrudan, topyekun, bağlaşıklarıyla birlikte saldırıya geçmesidir. Yıpratma stratejisi ise (Kautsky'nin ısrarla önerdiği stratejidir), işçi hareketinin düşmanın kalesini (devleti) doğrudan ve topyekun bir saldırı ile almak yerine, düşmanı bölüp parçalayarak, adım adım yıpratarak ve zaman içinde mevziler düşürerek teslim almasıdır. Doğrudan saldırı, o güne dek işçi sınıfının sağladığı kazanımları tehlikeye atar, kumar olur.

O gün Kautsky'nin konu ettiği kazanımlar, işçi sınıfının Almanya'da edindiği haklardır. Bugün Türkiye'de ve her

yerde menşeviklerin tehlikeye atılmamasına çalıştıkları kazanım ise Sovyetler Birliği'dir. Sovyetler Birliği'ni tehlikeye atmamak, bir dünya savaşı tehlikesi yaratmamak. Ulusal demokrasi stratejisinin bilinç altına kazılı "büyük" amaç budur.

Bu anlayış, bu amaç, 27.Kongre kararlarıyla tutarlıdır. Sovyetler Birliği'nin silahlı eylemlere karşı yeni tutumuyla uyumludur. Menşevikler yazılarında sık sık "tarihten öğrenmek" diyorlar ama kendileri öğrenmeye hiç yanaşmıyorlar. Kafalarında yarattıkları böyle bir açmazla yola çıkıp, büyük bir hilekarlıkla iki düşman sınıfın çıkarlarını birleştirmeye kalkıyorlar ve bundan sonuç bekliyorlar. "Yıpratma stratejisi" 1910'dan bu yana sonuç vermemiş, bugün mü verecektir?

"Yıpratma stratejisi" sonucunda Almanya'da işçi sınıfı kapitalist kaleyi çökertemedi, tam tersine 1914 ihanetiyle işçi hareketi çöktü. Ardından 1918, 1923 devrimleri yenildi. 1933'de faşizm iktidara bu anlayış nedeniyle gelebildi. İspanya iç savaşında olanlar bu anlayış sonucundadır. Fransa'da ortak cephe iktidarları, Blum hükümeti sırasında yapılanlar, daha yakına gelirsek bugün Avrupa'da işçi hareketinin durumu, Avrupa komünist partilerinin vardığı yer, Arap Baas deneyi, Mısır, Cezayir, Suriye, Küba ve Nikaragua'da olanlar! Bunların hepsi, Kautsky'ci anlayışın tarih tarafından reddidir. Resmilerimiz hâlâ bu anlayışı uygulamaya çalışıyorlar. Şu tarihten bir öğrenseler!

KAUTSKY'Cİ REMİ ANLAYIŞIN TEMEL ZAAFI

Kautsky'den bugüne gelen anlayışın, revizyonizmin temel zaafı, kapitalist toplumda burjuva egemenlik ilişkilerinin yapısal (organik) karakterini anlamamaktır. Kapitalist toplumda burjuvazinin egemenliği, o toplumun ayrılmaz bir yönü olduğu için, burjuvazinin iktidarı adım adım, süreç içinde kaldırılamaz. Karşımızda duran bilgiç tavırlı revizyonist anlayış, kapitalizmde ekonomik ve toplumsal işleyişi

anlayamamış, basit ve mekanik bir anlayıştır.

Burjuvazinin hükmetme olgusu, hatta sermayenin (dolayısıyla kapitalizmin) bugünkü varoluş biçimi olan tekeller, resmi anlayışa göre toplumsal örgünün dışındadır. Ur gibi. Masanın üzerindeki küllük gibi, Bünyenin içinde organik biçimde varolmadığı için kolayca kaldırıp atılabilir. Fakat masanın ayaklarını koparırsan, masa olmaktan çıkar. Tekelci burjuvazinin egemenliği, masanın bacağı değil, küllük gibidir. Dolayısıyla, toplumsal yapının büyük çoğunluğu, hatta kendisi olan işçi ve emekçiler, o yapı içinde adım adım birleşebilirler ve yine adım adım uru soyutlayıp bünyenin dışına atabilirler.

Bu anlayışı bir yerden hatırlamıyor muyuz? İ.Bilen de bir ara Türkiye'ye hükmeden 13 aile diyordu. Bunları kaldırıp atsan, Türkiye'de sorun kalmayacaktı. Aynı anlayıştır. Finans-oligarşisi Türkiye kapitalizminin üzerinde bir kasket, kaldırıp atıyorsun, herşey geride kalıyor.

Ne yazık ki işler böyle değil! Kapitalist toplumda işçi ve emekçi yaşayabilmek, gece yatıp sabah işe gidebilmek için maddi olarak kapitalist sınıfa bağımlıdır. Herşeyi, ücreti, çalışma koşulları, vb. sermayenin yeniden üretiminin istekleri ve sonuçları tarafından belirlenir. Burjuvazinin ekonomik, siyasal ve ideolojik egemenliği, toplumsal yaşama ekli bir ur değil, toplumsal yapının her köşesine yayılmış, ona anlamını ve amacını veren, onu kapitalist toplum yapan ilişkilerdir. Dolayısıyla bu ekonomik, siyasal ve ideolojik egemenlik, işçi sınıfına *dışarıdan* "dayatılmış" değildir. İşçi sınıfının ekonomik, siyasal, ideolojik yaşantısının dışında değildir.

Böyle olduğu için, kapitalist erki, egemenliği adım adım yıpratmayla, adım adım kaldırılamaz. Kimse kan içici değil, hele işçi sınıfı hiç değil. Olabilse, reformlar yoluyla adım adım yapılabilse, kimse devrim yapmak istemez. Devrim diye bir fetiş yoktur. Tekellerin egemenliği adım adım süreç içinde kaldırılamaz. Ancak yıkılır. Bunun da yolu devrimdir. Aşamalı devrim teorileri bunun için oportünizmdir.

Burjuvazinin hükmetme ilişkisi sistemin organik parçası olduğu için, kapitalist toplumda işçi sınıfının ve emekçilerin *tekelci kapitalizme karşı birliği* de adım adım gerçekleştirilemez. Çeşitli koşulların biraraya gelmesiyle birlik sağlandığı anda da *uzunca bir süre* korunamaz. Tüm işçi sınıfı tarihi bunu anlatmıyorsa, neyi anlatıyor? Kapitalist ekonominin işleyişleri, uzunca bir süre için ne işçi sınıfının birliğinin sağlanıp korunabilmesine, ne de işçi sınıfının herhangi bir kuşatma yapabilmesine izin vermez.

Yine aynı nedenle, burjuva erkinin yıkılmasının koşulları da toplumda uzun süre yaşamaz. Devrimci durum, bildiğimiz gibi, bu erkin yıkılma olasılığının doğduğu dönemdir. Yıkılma koşullarının doğduğu durum ise, "ülke çapında kriz" dönemidir, kısa bir andır.

Özetle, burjuvazinin hükmetme ilişkisi, kapitalist toplumun organik bir ilişkisi olduğu için, adım adım bu hükümranlık yıkılamaz. Adım adım işçi sınıfının birliği sağlanamaz, sağlandığı noktada da uzun süre korunamaz. Hatta kapitalizmin yıkılmasının koşulları doğduğunda da bu durum uzun sürmez.

Dolayısıyla, resmi TKP'nin ulusal demokrasi, ("süreç içinde dönüşümler") stratejisi, ya işçi sınıfını burjuvaziye satmak için bilerek öne sürülmüş bir adatmacadır. Adım kuşatma bile yapmayacaklardır. (Kişisel kanım bu yöndedir, adım adım kuşatma için bile gerçek bir savaşım vereceklerine inanmıyorum.) Ya da, söylediklerine samimi olarak inanmışlardır. O zaman Türkiye'de tekelleri kuşatmak için aktif, ciddi, yoğun bir çaba içine girdiklerini göreceğiz demektir.

Bir an için, tekelleri kuşatmak üzere dişe dokunur bir kalabalıkla ciddi bir çaba içine girdiklerini düşünelim. Sonuç ne olur?

O hiç keskinleştirmek istemedikleri sınıf çelişkileri birden keskinleşir. Doğrudan saldırı yapmak istemedikleri "kale" ile bir anda karşı karşıya kalırlar. Kendi mantıklarına tamamen ters olarak bir karar günü gelir. Yapılan ne olursa

olsun, ekonominin işleyiş mekanizmaları baltalanmaktadır. Tekellerin işleyişine, kâr rasyonalizasyonuna, toplumun kendini yeniden üretimi sürecine karışım, Türkiye'deki her evin çıkarlarını tartışma kapsamına getirir. Dost düşman bir anda yarılır, karar günü gelir. Ama, kendilerinin de hedeflemediği, planlamadığı bir şekilde geleceği için, o noktaya işçi sınıfı bambaşka bir "hazırlıkla" gelir. Daha doğrusu, kendini bir anda bu noktada hazırlıksız bulur.

Yineleyelim, söyledikleri yönde çalışmaya başlasınlar, bu strateji, niyetlerinin tersi bir noktaya işçi sınıfını hazırlıksız getirmekten, yenilgiden başka sonuç doğurmayacaktır.

TÜRKİYE'DE DÜŞMAN SINIFLAR ARASINDA ORTAK ÇIKAR YOKTUR

Resmi ulusal demokrasi stratejisi, sınıfsal düzeyde bir bağlaşıklığı gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır: İşçi sınıfı + küçük burjuvazi + tekeldışı burjuvazi (küçük ve orta kapitalistler) + bazı tekelci burjuvazi (bazı büyük kapitalistler).

Bunun karşısında komünistlerin devrimci stratejisi de bir sınıfsal bağlaşıklığı ön görüyor: İşçi sınıfı + küçük burjuvazi (işçi sınıfı + emekçiler).

Aradaki fark, bağlaşıklığa burjuvazinin katılması olduğuna göre, ulusal demokrasi stratejisini çizenler şunu demiş oluyorlar: Burjuvazi ile bağlaşıklık kurmadan Türkiye'de dönüşüm, ilerleme sağlanamaz! (Zaten işçi sınıfının çapını da bu anlayışı güçlendirmek için küçültüyorlar. Manaya kuvvet versin diye!)

Kapitalist toplumun devrimci dönüşümü için gerçek ve önemli birlik, ileri kapitalist ülkelerde *işçi sınıfının savaşım birliğidir.* Bunun yanında işçi sınıfının küçük burjuvaziyle birliğinin önemi azdır, çünkü toplumun %70-80'i işçi sınıfıdır. Sorun, dünya işçi sınıfının savaş birliğini kurmaktır.

Türkiye'de kapitalist toplumun devrimci dönüşümü için gerçek ve önemli birlik, işçi sınıfının savaşım birliği

(örgütünün içinde ve çevresinde) ve bu savaşım birliğinin emekçilerle birliğidir. Biz böyle bir eylemci bağlaşıklık için her türlü ekonomik, sınıfsal çıkar bağının varolduğunu söylüyoruz. İleri demokratik halk devriminin bu sınıflara vereceği zarar yoktur, getireceği yarar vardır.

Bir de resmilere soralım. Proletarya ile burjuvazi, bu iki *düşman* sınıf, kurulacak ulusal cephede hangi sınıfsal çıkarlar temelinde işbirliği yapabilir?

Türkiye'de proletarya ile burjuvazi arasında ortak çıkar bulmak olanaksızdır.

Burjuvazinin hiçbir kesimi, en küçük kapitalist dahil, Türkiye'de kapitalizmi sınırlamaya, kendi hayat suyu olan emperyalizmle ilişkileri koparmaya, fabrikalarda ve işyerlerinde ve devlette işçilerin yönetime *gerçekten* katılmasına, ücretlinin işgücünün gerçek karşılığı olan gerçekçi ücretini almasına, sendikaların iş yaşamına ve devletin yönetimine *gerçekten* katılmasına, tarım emekçisinin emeğinin karşılığını almasına, gelir dağılımının toplum çapında kendi zararına, emekçiler yararına yeniden bölüşümüne *razı değildir.* Burjuvazinin hiçbir kesimi bunlara razı olamaz.

İşçi sınıfı da, Türkiye'de kapitalist kârları korumaya hatta artırmaya, kemer sıkma politikalarını sürdürmeye, üretim araçlarının özel mülkiyetine saygıya dayalı burjuva demokrasisine, işsizliğe, cahilliğe, çalışarak aç kalmaya, emperyalizme bağımlılığa, lokavta, talana, vurguna, hırsızlığa sınıf çıkarı olarak *razı değildir.*

Yüzyılın başında değil 1987'de bu uzlaşmaz, birbirleriyle çatışan çıkarlara sahip iki sınıf arasında ortak çıkar aramak ham hayaldir.

Ortak çıkarlar stratejisi izlenince, bunun yukarıda değindiğimiz "birdenbire hazırlıksız yakalanma" yanında ve bu sonucu desteklemek üzere iki önemli sonucu daha olur:

1. Emekçi sınıf ve katmanları, işçi sınıfının sermayeye karşı savaş hattına çekmek (bir başka deyişle proletarya hegemonyasını gerçekleştirmek, yerine, "ortak çıkarlar" uğruna bir kesim kapitalistle birleşilirse, bu, emekçiler

üzerinde binbir araçla varolan *burjuva hegemonyasının* pekişmesi sonucunu getirir. Burjuva hegemonyasını pekiştirir. Tarihsel örnekler dediğimizi kanıtlamaktadır. Geniş cephe, 7.Kongre ve ardından yaşanan tüm olaylar bunu gösterir.

2. Ulusal demokrasi stratejisi, birinciyle son derece bağlı bir sonuç daha getirir. *İşçi sınıfını böler.* (Bu da tüm tarihsel örneklerin kanıtladığı bir gerçektir.) Kapitalizm ve burjuva demokrasisi çerçevesinde "milli cephe", kaçınılmaz olarak, *işçi sınıfının savaşım birliği* fikrini baştan reddeder, olduğu kadarını da böler. Koca bir sınıfın, burjuva sınıf çıkarlarını reddetmeyen, dolayısıyla bunları gerçekleştiren bir gidişe, tüm güncel ve uzun erimli çıkarlarını feda ederek sessiz kalması düşünülemez. Olacak şey, işçi sınıfının ileri kesimiyle, geri kesiminin bıçak gibi birbirinden ayrılmasıdır.

Ulusal demokrasi programı işlerse, şöyle durumlarla karşılaşmak kaçınılmazdır. Diyelim toplu sözleşme geldi, ücret zammı istenecek. Menşevikler bastıracaklar, "kabul edin verileni, ulusal patrondur, işbirliği yapıyoruz." Mutlaka işçilerin bir bölümü, "patronun ulusalı mı olur, isterse Japon olsun, paramızı istiyoruz" diyecek. Daha ilk grev başında bölünme başlayacak. İstemleri budayacaklar, buna işçi sınıfının bir kesimi hayır diyecek. Dolayısıyla, hem kendilerinin engellemek istedikleri savaşım adım adım kızışacak, hem işçi sınıfını böle parçalaya kızışacak. Olacak budur, hayal değil. En çarpıcı örnekleri Avrupa'da, hele ortak cephe iktidarları altında en kötüsüyle yaşandı.

"Milli cephe" stratejisi izlenirse sonucu toplumda burjuva hegemonyasını güçlendirmek, işçi sınıfının birliğini bölüp parçalamak olacaktır.

DEVRİM HAKKI DÜNYA İŞÇİ SINIFININ DOĞAL HUKUKUDUR

Dünya kapitalist ekonomisinin koşulları, yeni bir devrimci dalganın yaklaşmakta olduğunu gösteriyor. Türkiye'nin

koşulları ise, bu dalgayı Türkiye'nin ilk karşılayacaklar arasında olduğunu gösteriyor.

Bu durumda resmi stratejiler, hem dünyada hem Türkiye'de işçi ve emekçilerin birliğinin parçalanması ve bir kez daha yenilmesi içindir. Devrimleri önleme stratejisidir. Sovyetler Birliği'ni *"ateşe atmama"* stratejisidir. Dünya ölçüsünde burjuvaziyle işbirliği stratejisidir.

Ne var ki, böyle bir açmaz yoktur. Türkiye'de devrimin koşulları doğarsa, halkın silahlı gücü yürürse Sovyetler Birliği ateşlere atılacak, dünya savaşı çıkacak, böyle birşeyi ne bilimin, ne yaşamın kabul etmesinin olanağı yoktur.

Böyle bir tehlike varsa, Sovyetler Birliği'nde nükleer silah denemelerinin dünya savaşı çıkarmada, Sovyetler Birliği'ni ateşlere atmada oynayabileceği rol çok daha büyüktür. Sovyetler Birliği'nin geliştireceği bir üstün silah, dünya dengesini kökünden değiştirir. Sovyetler Birliği, doğru olarak, bunun emperyalist dünyada yarattığı endişeleri hiçe sayıyor, öteki ülkelere gelince aman sandal sallanmasın!

Resmi TKP'nin bu stratejisiyle, Yüro-komünist tezler arasında özde fark yoktur. Farklılık, Sovyetler Birliği'nin her derdini yapan partilerle, onun iç yapısını eleştiren partiler ayrımına oturmuştur. Bugün dünya komünist hareketinde bir kısım parti var ki, Sovyetler'e gelen her yeni genel sekreterle bir öncekinin aşağı yukarı hain ilan edilmesine, her gelenle bir önceki dönemin yanlış olarak reddedilmesine bakmadan Sovyet bürokrasisinin her dediğine doğru diyor. Resmi TKP bunlardan biridir. Bir takım başka partiler ise, kendi ülkesi için önerdiği strateji aynı olmakla birlikte, Sovyetler Birliği'ni eleştiriyor. Aradaki fark buradadır.

Türkiye'de ya da bir başka ülkede devrim durumu tabii ki o bölgeyi ya da dünyayı savaşa çekme yönünde bir risk taşır. Ama yineliyorum, Sovyetler Birliği'nin silah denemesi, riskin daha büyüğünü taşıyor. Herhangi bir ülkede devrim, emperyalizmin dünya çapındaki çıkarlarını ne kadar tehdit eder, Sovyetler'in bulacağı bir silah ne kadar tehdit eder. Emperyalizmin gözünde, Sovyetler Birliği'nin geliştireceği

silah, dünyanın herhangi bir yerindeki devrimin vereceği zarardan bin kat daha tehlikeli durumdur. Neden resmiler, Sovyetler Birliği'nin silahlanma harcamaları dünya savaşı tehlikesini azdırıyor, barışı tehdit ediyor diye miting yapmıyorlar?

Her atılan adımın emperyalizm karşısında bir riski vardır. Ancak, devrim için çalışmayı, dünyayı ateşe atmakla kimse eşitleyemez.

Devrimci savaşım risk taşıyor diye yapmazsak, risk ortadan kalkıyor mu? Kalkıyor. Emperyalizm, aç gözlü, her boşluğu dolduran bir sistemdir. Geri çekildikçe, üstüne gelecektir. Sendikal hareketi yıkacak, işçi sınıfını tekil bireyler haline getirecek, sonra da sosyalist ülkelere dönecektir. Nerede duracaksın?

Biz de diyoruz ki, emperyalizm sosyalizmden Berlin'i istemeden, Varşova'yı, Moskova'yı istemeden, bizim ileri hattımızda çarpışsın. Sosyalist sistemle değil, devrim kavgasıyla kapışsın. Bu hem sosyalist sistemi korumanın ta kendisidir, hem de dünyada sosyalizm güçlenecekse yalnızca bu yolla güçlenir. Üçüncüsü, savaşı önlemenin yolu budur. Dördüncüsü sosyalist ülkeleri komünizme ilerletmenin yolu da budur.

Zaten böyle riskleri düşünmek işçi sınıfının işi değildir. İşçi sınıfı sömürü ve eziyet altındadır. Riskleri düşünecekse, mahkum sınıf kalmayı kabul ediyor demektir. Bu ise, statükonun, sömürü üstüne kurulmuş dengenin sürmesi demektir. İşçi sınıfından bunu istemeye kimin hakkı vardır? Bunu istese istese burjuvazi ister.

SON SÖZÜ SINIF SAVAŞIMI SÖYLEYECEK

Menşevik hesabın yanıldığı noktaya gelirsek, bugün dünya kapitalist ekonomisi reformist bir dönemini yaşamamaktadır. Hele Türkiye'de ekonomik reformizmin bulabileceği hiç ekmek yoktur. Oysa bu strateji ancak paylaşım olanağının bol olduğu koşullar altında, o da bir ölçüde iş görebilir.

Her stratejinin ne olduğunu, koşulları ne denli yansıttığını sınıf savaşımı ortaya koyar.

Türkiye'de işçi sınıfı, kavgasını her geçen gün genişletiyor. Bu durum, orta katmanları hareketlendiriyor, burjuvazinin iç çatışmasını derinleştiriyor. Ancak, daha başlardayız. Faşizm döneminde devrimci hareketin örgütlü güçlerinin önemli bölümünün çökmesi, devlet desteği, faşizmden yılmış geniş bir kesimin varlığı, Sovyetler Birliği idealizasyonu, bilinç düşüklüğü vb. nedenlerle resmi TKP'nin kısa bir süre için her alanda hızla etkinleşmesi hiç şaşırtıcı olmayacaktır. Ülkenin sarp ekonomik gerçekleri karşısında burjuvazinin de, işçi sınıfını gemleyecek bir resmi TKP'ye şiddetle gereksinimi vardır.

Ancak, kavga bugünün dengesinde bağlanmıyor. Yakın yarınlar, Türkiye'nin görmediği şiddette bir bunalıma ve sınıf savaşımına gebedir. Savaşımın yükselmesine bağlı olarak ve o oranda menşeviklerin geri devşirilmesi başlayacak ve hızlanacaktır. Savaşım iyice kabardığında, sınıfımız bu işbirlikçi stratejiyi de, bu sahte TKP'yi de silip süpürecek, üzerinden yürüyüp gidecektir.

Hele Türkiye işçi sınıfına bu stratejinin yanlışlığını anlatan, enternasyonalist sınıf kavgası bayrağını yükselten Devrimci Marksist hareket, sınıfın içine yerleşmişse, onun yaşamını paylaşıyor ve psikolojisini elinde tutuyorsa, bu mutlaka böyle olacaktır.

III.5 TÜRKİYE'NİN ÖNÜNDE REFORM DEĞİL DEVRİM VAR

R. Yürükoğlu'nun
dünya ve Türkiye'yi ele alan
araştırma çalışmasının
"Türkiye'nin önünde
reform değil devrim vardır"
başlığıyla yayınlanan bölümü
(Haziran 1987)

Resmiler, getirdikleri stratejiye haklılık kazandırma çabasıyla sık sık şöyle söylemektedirler: Değişim gereksinimi topluma kendini dayatmıştır ama bu devrim ve sosyalizm sorunu değil, köklü demokratik dönüşümler (reformlar) sorunudur.

Bunun neden böyle olmadığını ekonomik açıdan göstermeye çalışalım.

Bugün Türkiye'nin önünde reform değil, devrimin durduğunu anlayabilmek için, Türkiye'nin 1930'lardan bu yana izlediği kapitalist gelişme eğrisini doğru olarak yerine oturtmak gerekir. Bugünün açmazları, bugün reforma izin vermeyecek koşullar, o yıllardan bu yana izlenen endüstrileşme yolundan doğmuştur. Türkiye kapitalizmi nereden geldi, nereye gitmek zorunda, neden gidemiyor?

1930'LARDAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'NİN KAPİTALİST GELİŞME EĞRİSİ

Türkiye kapitalizmi özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra, ithal ikameci endüstrileşme yolunu tutmuştur. Yeni geliş-

mekte olan endüstrinin o gün dünya çapında yarışacak ne sermayesi, ne niteliği vardı. Oysa ülke sınırları içinde, kendi bahçesinde devletin korumacılığına yaslanarak yaşamak ve büyümek olanaklıydı. Burjuvazinin fazla bir seçeneği yoktu.

1963'le planlı döneme geçilince, beş yıllık planlar genel bir stratejik hedef belirlemiştir: İthal ikameci kalkınma modeli. Ve bu modelin Türkiye koşullarına uygulanması ile, küçük üretim, büyük özel üretim ve devlet üretimi için ayrı ayrı işlevler saptamıştır.

Özel büyük üretim için, burjuvazinin isteği gereği, plan hedefi, dayanıklı tüketim malları üretimi olmuştur. Bu, 1963'den beri gelen hedeftir ve büyük özel üretim bugün tekelleşmiştir.

Devlet sektörüne biçilen rol, dayanıklı tüketim mallarına ara mallar üretmek olmuş, 1970'lerin sonundan itibaren ise, bu işlev ikinci bir aşamaya yükselmiştir: Yatırım malı üretmek.

Küçük üretim sektörü ise, dayanıklı tüketim malları üretimine girdi sağlayacak ve pazarını örgütleyecektir.

Planlarda yazılı işbölümü budur. Burjuvazi, Türkiye'nin üç büyük endüstri sektörüne üç önemli rol biçmiştir. Özel büyük sermaye ortada duruyor. Devlet, bir yanından onun yapamadığını yaparak yardım ediyor. Küçük üretim öteki yanından onun yapması kârlı olmayan işleri yaparak yardım ediyor. Resmiler de kalkıp, "küçük üretimi kapitalist girişimcilikle bütünlemek yanlış olur" diyorlar.

Türkiye'de endüstrileşme İzmir İktisat Kongresi'nden bu yana çeşitli aşamalardan geçmiştir. 1930'larda devlet, tüketim malları üretimiyle ilgilenmekteydi. (Şeker fabrikaları vb.) Daha sonra ekonomi giderek dayanıklı tüketim malları (beyaz eşya), ara mallar ve yatırım malları üretimine doğru ilerledi. Bu süreçte devlet, her aşamada, özel sermayenin yapamadığı, ya da kârlı olmadığı, kâr gerçekleşmesi uzun dönem aldığı için yapmak istemediği alanlarda yatırım görevini üstlenerek özel kapitalist birikime yardımcı oldu.

Devletin bu rolünü iyi anlamak gerekir. Her aşamada, aşamanın içeriği ve görevleri değişmekte, buna bağlı olarak da devletin yatırım alanları değişmektedir. Fakat özünde hepsi sermaye birikimini hızlandırma işlevidir.

1963 planında, özel sermayeye dayanıklı tüketim malları, devlete ara mallar üretimi hedeflenmişti. 1970'lerin sonlarından başlayarak, özel sermaye birikiminin ara mallar üretimine de el atabilecek duruma gelmesiyle, devlete özellikle yatırım malları üretimi görevi verilmiştir.

1950'ler, Türkiye kapitalizminde makinalı üretim aşamasının geldiği yıllardır. 1960-1970 dönemi, finans-kapitalin egemenlik kurma çabaları ile belirlenir. 1970'lere geldiğimizde artık devlet tekelci kapitalizmi oluşmuştur.

Bu süreç içinde sermaye birikimi giderek hızlanmış, bunun sonucunda bunu beslemek üzere sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesi artmıştır. Hala yaygın olmasına rağmen, küçük üretimin üretim payı son derece ufalmıştır. 1970'lerden itibaren toplumsal yaşamın her alanında tekeller egemendir. Türkiye, 1930'lardan 1970'lerin ortalarına, ithal ikameci endüstrileşme çizgisinde çok önemli yol almış, bir yerden bir yere gelmiştir. Endüstri başı çeken sektör olmuş, oldukça çeşitlenmiş bir endüstriyel taban yaratılmıştır.

Ancak, buralara geliş süreci içinde, izlenen yolun olanaklarının da sonuna gelinmiştir. İthal ikameci endüstrileşme ve bu temelde tekelleşme, iç pazarın yoğun sömürüsü demektir. Ekonominin geri düzeylerinden ara ve yatırım malları üretimine (gerçek I. departman) geçilmesiyle, bu yolun sonu gelir. Sermaye birikimi artık ilk dönemlerde varolmayan engellerle karşı karşıyadır.

Gelişme süreci böylece 1980'de büyük bir bunalıma girmiştir. Devrimci durumun ve faşizmin gelişinin altında yatan ekonomik gerçek, 1980 öncesinden gelen ve onu hazırlayan bu süreçtir. İthal İkameci Endüstrileşme yolunun kapanmasıdır. 1980 krizi, ''emperyalistleşememe krizi''dir. Biz bunu, 14 Eylül 1980 tarihli bildirimizde söyledik.

İthal ikameci, kendi pazarını sömürücü yol 1960-1980

arasında, kapitalizm açısından iyi sonuçlar vererek işledi. Ama darboğazlarını ve aşamayacağı engelleri beraberinde büyüterek işledi. 1980 krizi, sistemin bu engellerle birinci kapışmasıydı. Faşizm bu krizin sonunda geldi.

Faşizm ekonomik ve toplumsal alanda hedeflerine ulaşamadı, emperyalistleşmeyi sağlayamadı. 1982-1983 yılları, faşizmi getiren sıkıntının geçmediğini gösteren işaretlerin açıkça gözlendiği yıllar oldu. Bu nedenle, ithal ikameci, iç pazarı sömürücü gelişme yolunun yarattığı darboğazlar ve engeller bugün daha ciddileşmiş biçimde ortadadır.

Bu darboğazlar ve engeller nelerdir? Çok şey sayılabilir ama yalnızca üç tanesini ele alacağız. Bunlar, Türkiye'nin önündeki yolun perspektifleri açısından belirleyici olanlardır.

YABANCI SERMAYE SORUNU

Türkiye'nin özellikle 1930'lardan başlayarak 1980'lere varan endüstrileşme sürecinde, kapitalist dünya ile ilişkilerinin içeriği de değişmiştir.

1930-1950 arasında yabancı sermaye gereksinimi ve ilişkileri son derece düşük bir düzeyde kalmıştır. Fakat özellikle 1950'ler sonrasında makinalı üretimin (gerçek kapitalizmin) egemenliğiyle, 1930'ların devlet kapitalizmi aşamasına oranla daha fazla yabancı girdilere (yabancı parça, motor vb.) ve para sermayesine (dış borçlar) gereksinim artmıştır. 1980-1985 arasında ise, gelen yabancı sermaye, 1950-1980 arasında gelenin 4,5 katıdır. Demek ki, kapitalist dünya ile ilişkilerde yeni bir aşama vardır. (1930'lar ayrı bir dönem, 1950-1980 arası ayrı bir dönem, 1980 sonrası ayrı bir dönem olarak ele alınabilir.)

Türkiye'de 1985'de toplam 421 yabancı sermayeli firmadan 202 tanesi yapım endüstrisinde çalışmaktadır. Bu 421 şirket içinde, yabancı sermayenin toplam sermayeye oranı %44,8'dir. Ancak birkaç dalda %50'nin üzerinde yabancı sermayeli şirket vardır. (TÜSİAD, *The Turkish*

Economy 1986) Dolayısıyla, 1980-1985 arasındaki büyük zıplama şimdilik yabancı sermayenin önemli yer tutmadığı gerçeğini değiştirecek noktaya varmamıştır. Fakat, *varmak zorundadır.*

Türkiye'ye en çok yatırım yapan ülkelere bakarsak, 421 firma içinde en fazla yatırım sahibi, 63 firma ile ve tüm yabancı sermayenin %17'siyle İsviçre'dir. Onu, 60 firmayla ve yabancı sermayenin %15'iyle Amerika Birleşik Devletleri izlemektedir. Sonra 37 firma ve yabancı sermayenin %13'üyle dünya kurumları; 59 firma ve yabancı sermayenin %11'iyle Federal Almanya, 34 firma ve yabancı sermayenin %6'sıyla İngiltere izlemektedir. Bu beşin toplamı, ülkedeki yabancı sermayenin %62'sidir. (TÜSİAD, *agy)*

Türkiye'de yabancı sermayenin bu göreceli güçsüzlüğü, resmi TKP'yi ve her boydan "ulusal"ı şaşırtacaktır ama, Türkiye kapitalizminin en önemli sıkıntılarından biridir.

Türkiye, öteki geçiş kuşağı ülkelerinin çoğundan farklı olarak, hiçbir zaman yabancı sermayenin yatırım ve üretim açısından önemli rol oynadığı bir ülke olmamıştır. Bugün de böyledir.

Tabii bunda, eski devlet olmanın, o tarihi devralmış egemen sınıf olmanın getirdiği bazı davranış biçimlerinin, aşırı ulusçuluğun vb., rolü vardır. Ama sonunda, kapitalizmin gelişmesi açısından baktığımızda, sonuç olumlu değildir. Hele endüstrileşmenin bugünkü aşamasında, Türkiye kapitalizmi açısından çeşitli olumsuzluklar iyice ortaya çıkmıştır.

Bir kere, Türkiye sermayesi kendi sınırlarının dışından soyutlanmıştır. Yabancı sermaye ile yoğun ilişki içinde olmayışı teknoloji transferi, uluslararası satış olanakları, uluslararası ilişkiler gibi konularda Türkiye burjuvazisini sınırlamıştır.

Öte yanda ve en önemlisi, yabancı üretim sermayesi yatırımı olmayışı, yabancı para sermayesine (dış borçlanma) büyük ölçüde bağımlı olma sonucunu getirmiştir.

Endüstrileşmeyi yürütmek, acil çözüm bekleyen sorunları

hiç olmazsa hafifletebilmek bile büyük ölçekte sermaye gerektirir. Bu sermaye Türkiye burjuvazisinin elinde yoktur. Yapabildiğince işçi sınıfını sömürüp biriktirmeye çalışıyor ama yetmiyor. Hiçbir ülkenin kalkınmasında yetmemiştir, Türkiye'de de yetmiyor. Kaynak gerekli ama engelleyici kafa yapısı içinde burjuvazi yabancı sermayeyi ülkeye çağırmıyor. Çağırıyorum dediğinde bile olmayacak yasalarla çağırıyor. Yabancı sermaye gelmediği zaman, para gereksinimi duruyor. O zaman borçlanmaya gidilmiştir. Sonuçta aşırı dış borçlanma, bugün herşeyi temelinden etkileyen durum, büyük ölçüde yabancı sermayenin Türkiye'de çalışmamasının sonucudur. Hangisi iyiydi gibi bir değerlendirme bizim işimiz değildir. Yalnızca olanı belirtiyoruz. Olan ve sonuçları açıktır.

İÇ PAZAR DAR GELİR

Değerlendirilmesi gereken ikinci engel, ithal ikameci, iç pazarı sömürücü çerçevenin, belli bir endüstriyel gelişmenin sonunda dar gelmesidir.

Endüstrileşmenin ilk döneminde de, ara ve yatırım mallarına ağırlığın arttığı dönemde de, hedeflenen iç pazardı. Fakat tek bir ülkenin pazarı, bu ülke hangi ülke olursa olsun, günümüzdeki üretici güçler açısından güdüktür. Kaldı ki, Türkiye orta büyüklükte bir ülkedir.

Endüstriyel gelişme başlardayken sorun keskin değildir. Ülke pazarı için üretimde, üretim araçlarının çapı küçüktür. Teknoloji çeşitli nedenlerle, en başta satacağı pazarın darlığı nedeniyle, kaçınılmaz olarak geridir. Dolayısıyla, dünya pazarında hiçbir rol oynama olanağı da yoktur. Ancak, demir-çeliğe, otomotive, makina üreten makinalara, elektroniğe geçmeye başlanınca, durum değişir. Maliyet ucuzlaması için üretim ölçeklerinin büyümesi gerekir. Yoksa üretimi sürdürme ve rekabet olanağı olmaz. Sonra hızla "üreyen" malları sürekli emecek pazar gerekir. Böyle olunca, endüstrileşmede aşamalar ilerledikçe tek ülkenin sınırları

giderek yetmezleşir.

Öte yanda, her kapitalist ülke ekonomisi, dünya kapitalist ekonomisinin istese istemese organik bir parçasıdır. Böyle olduğu için, dünya pazarında var olabilecek, rekabet edebilecek bir düzey, her ülke sermayesinin genişletilmiş yeniden üretimi için bir yerden sonra zorunlu koşuldur. Bu sağlanamadığında bunalım ve ekonomik çöküntü kaçınılmazdır.

Dünya pazarında varolmayı, dolayısıyla o düzeyde emek üretkenliğine sahip olmayı değil de, iç pazarı dışalımdan kurtarmayı hedefleyen endüstrileşme, açmazını, dışalım-dışsatım arasında gitgide dışalım lehine değişen dengede gösterir. Başlarda ciddi sorun yaratmayan bu gelişme, belli bir aşamadan sonra endüstrileşmeyi tehdit eden ciddi bir bunalıma dönüşür. Türkiye ekonomisinin 1977 yılında girdiği büyük bunalım böyle bir bunalımdır.

1980-1985 arasında atılan adımlarla, dışalım-dışsatım dengesinde dışsatım lehine önemli değişim olmuştur. Bugün dışsatım dışalımın %60'ını karşılamaktadır ama sorun çözülmüş olmaktan çok uzaktır.

Devresel Bunalımlar Ve 1980 Bunalımı

Bildiğimiz gibi, kapitalist ekonomilerde evrensel olarak yaşanan devresel bunalımlar, kapitalizmin egemen üretim biçimi olmasıyla Türkiye'de de yaşanmaktadır. 1957-1960, 1970, 1977-1980 bunalımları, böyle devresel bunalımlardır.

Sermaye birikiminin her devresel bunalımı, aynı zamanda o günün kendine özgü çelişkileri ve sorunlarıyla birleşir. Ve her bunalımın ardından gelen değişikliklere baktığımızda, o bunalımın altında nelerin yattığını kolayca anlarız. Böyle baktığımızda, 1957-1960 bunalımının, tarım-endüstri çekişmesi ve endüstrinin üstünlüğü alması aşamasıyla birleştiğini görürüz. 1970 bunalımı da, tekelci kapitalizmin ağırlık kazanması dönüşümüyle birleşmiştir. Her bunalım, ardından ciddi bir alt-üst oluş ve bunalımı yaratan nedeni tersinden

çözücü yönde gelişme getirmiştir.

Fakat bu iki bunalım da, 1977-1980 bunalımı gibi ısrarlı ve şiddetli olmamıştır. Bunun bir nedeni, ilk iki devresel bunalımın dünya kapitalizminin gelişme dönemine, üçüncüsünün bunalım dönemine denk düşmesidir. İkinci nedeni, son bunalımın, Türkiye kapitalizminin gelişme yolunun yarattığı aşılmaz açmazla üst üste düşmesidir. Önceki açmazlar, ülke içinde çeşitli dönüşümlerle çözülebilecek açmazlardı. 1980'de gelişmenin yaratmış olduğu açmaz ise, yalnızca ülke içindeki dönüşümlerle çözülebilecek bir açmaz değildir. Bu iki nedenle 1980 bunalımı öncekilerden çok daha şiddetli olmuştur.

1977-1980 bunalımı, dünya kapitalizminin yaşamakta olduğu derin bunalım içinde yer almıştır. Bu, Türkiye'nin açmazlarını ağırlaştırmıştır. Dünya ekonomisinin bunalımı ve bu bunalımın en önemli nedenleri, (ulusal sınırların gericileşmesi, orta kuşak ülkelerinin oynadığı rolü büyük ölçüde değiştiren yeni uluslararası işbölümünün çıkması) bunlar Türkiye'nin bunalımını belirlemiştir.

Dolayısıyla 1980 bunalımı, Türkiye sermayesinin kendisini dünya sermayesinin bir parçası olarak üretme yeteneksizliğinin dışa vuruşu olmuştur. Bu nedenle, Türkiye'nin iç bunalımı aynı zamanda Türkiye kapitalizminin dünya kapitalist sistemiyle ilişkilerinin bunalımıdır. Bunalımın kendisi ve ülke içi ve dışı boyutları, tutulacak yolu da dikte etmiştir: Sermaye birikiminde yeni yapılanma ve uluslararası işbölümünde yeni bir rolü hedefleme.

24 Ocak Kararları Ve Faşizmin Hedefi

24 Ocak kararları, tutulması gereken yolu 12 Eylül'den önce göstermişti. Bu yolun uygulanabilmesi ise ancak olağanüstü devlet, baskı altında olabilirdi. Dolayısıyla 12 Eylül faşizmi geldi. 14 Eylül 1980'de Devrimci Marksist hareket faşizmin gelişinden 2 gün sonra hem bu durumu ve hem de faşizmin çözmek için geldiği sorunu örnek bir açıklıkla saptadı:

> "Emperyalizm ve tekelci burjuvazi, devrimci durumdan karşı-devrimle çıkabilmek, derin ekonomik-toplumsal bunalımı tersinden çözmek amacıyla, gerici generaller eliyle faşist bir darbe yaptı. Yerli tekelci burjuvazi bu darbe ile bir de Türkiye'nin emperyalistleşmesinde ve devlet tekelci kapitalizminin işleyişinde önemli bir aşamaya ulaşmayı amaçlıyor."

Resmilere ve resmi TKP'yi reddetmekle birlikte kendileri de farketmeden düşünceleri dünya ölçüsündeki menşevizm tarafından üretilen geniş bir kesime göre, 12 Eylül ABD'nin, IMF'nin dayatmasıdır. Bunun dışında tek satır bulamazsınız. Oysa, 1980 faşizminin ve onun eliyle gerçekleştirilen radikal ekonomik dönüşümün baş sorumlusu ve sahibi Türkiye finans-kapitalidir.

Dünya ekonomisinin bu kavşağında emperyalizmin tüm ülkelere, dolayısıyla Türkiye'ye de önerdiği istemler ise, Türkiye kapitalizminin istemleri ile çelişen değil, tam tersine burjuvazinin gerçek çıkarlarıyla denk düşen, onun elini topluma karşı güçlendiren, söylediği sözün ağırlığını artıran istemler olmuştur.

Faşizmle birlikte 24 Ocak programı uygulanmaya konmuştur. Bu program, ülkenin dünya ekonomisine açılması, sermayenin dışa açılması ve emperyalistleşmede gerçek yol alma programıdır. Bu hedeflere bağlı olarak da, endüstride yeni bir yapılanma programıdır.

Bu hedeflere ulaşmak üzere eski ve sınırlayıcı para ve kredi politikalarının, devlet sübvansiyonlarının kaldırılması, dünya pazarında rekabet olanağı taşıyan endüstrilerin geliştirilmesi, dışsatıma çeşitli özendiriciler sağlanması ve buna bağlı olarak para değerinin sürekli ve düzenli olarak düşürülmesi, tarihte ilk kez yabancı sermayeye gerçekten gelebileceği bir ortam hazırlanması, devletin ekonomik yaşama karışımının sınırlanması, devlet yatırımlarının yapım endüstrisi içinde yatırım mallarına ve enerjiye kaydırılması gibi önlemler geliştirilmiştir. Bunların hepsi

emperyalistleşme programının somut parçalarıdır.

Bu önlemlerin uygulanması sonucunda, dışsatımda önemli bir gelişme, dış ticaretin yapısında ve gittiği ülkelerde önemli bir değişme ortaya çıkmıştır. Bugün, genel olarak Türkiye'den daha geri ülkelerle yapılan ticaret, emperyalist ülkelerle yapılan ticaretle eşit duruma gelmiştir. Türkiye'nin uluslararası konumunu hiçbir şey bu kadar güzel anlatamaz. Sonra, dışarıya sermaye yatırımları ve dışarıda kontratlı iş alma artmıştır. Tüm ekonomik ve siyasal vitesler emperyalistleşme amacına ayarlanmıştır. Bunlara rağmen hedefe, emperyalistleşmeye ulaşılamamıştır.

Temel hedefe ulaşılamamasının sonucunda, sermaye birikimi dünya ölçeğinde son derece zayıf kalmaya devam etmekte, 1977'den bu yana özel sermaye birikimi yıllık artış oranlarında ortaya çıkan düşüş sürmektedir. İşsizlik düzenli biçimde artmaktadır. Bugün işsizlerin işgücüne oranı %20-25 çevresindedir.

1977-1980 devresel bunalımıyla onun üst üste düştüğü ekonominin o günkü açmazının yarattığı faşizm, bir süredir emperyalistleşme isteği duyan Türkiye devlet tekelci kapitalizminin bu isteğinin, ülke içindeki koşullarını sağlama dönüşümü olmuştur. Bundan sonra ithal ikameci endüstrileşme yerini, dünya pazarlarında rekabet amaçlı endüstrileşmeye bırakmıştır. Hiç çekinmeden söyleyelim ki, bu yeni dönemde ülkede yabancı sermayenin rolü de artacaktır.

Fakat yukarıda dediğimiz gibi, 1980 bunalımının öncekilerden daha şiddetli olmasının nedeni, yalnızca ülke içi dönüşümlerle çözülebilecek bir bunalım olmamasındadır. Bu bunalımın özelliği, ülke içi ve ülke dışı engellere birlikte çatmasıdır. Dolayısıyla, ülke içinde çeşitli son derece ciddi ekonomik güçlüklerle karşı karşıya olan Türkiye kapitalizminin isteklerinin gerçekleşmesi, büyük ölçüde dünya ekonomisinin ve bunun içinde de özel olarak ileri kapitalist ülkelerin durumuna bağlıdır.

ULUSLARARASI EKONOMİK İLİŞKİLER

Bugün dünya ekonomisi, 50 yılı aşkın bir süredir karşılaştığı en derin bunalımını yaşamaktadır. Gerçekten, buna "gerileme" (recession) yerine, "bunalım" (depression) demek daha uygun olur. Çünkü gerileme kavramı, yakın bir gelecekte düzelme olasılığını anlatır.

II. Dünya Savaşı'ndan 1970'lere kapitalist ülkeler aşağı yukarı kesintisiz bir zenginleşme dönemi yaşadılar. Onaltı gelişmiş ülkenin GSMH'sı 1960-1972 arasında ortalama yılda %4,7 arttı. Gerçek gelirler iki katına çıktı. Zaten düşük olan işsizlik oranı 1960'ların ortalarında daha da düşüyordu. Enflasyon %1-3 arasındaydı.

Bu gelişme 1973'de petrol fiyatlarındaki ani artışla kapandı. Ve 1974-1975'de ileri kapitalist ülkeler, 1929-1931 bunalımından bu yana GSMH'da en büyük düşüşü yaşadılar. İşsizlik ve enflasyon yükselmeye başladı. İşçiler ücret artışı istemiyle, şirketler fiyatları artırarak bu duruma karşı durmaya çalıştılar. Başardıkları yerde sonuç, enflasyonun hızlanması oldu. Başaramadıkları yerde gerçek gelirler ve harcamalar düştü, gerileme ve işsizlik arttı. Böylece stagflasyon (gerileme ile enflasyonun birleşmesi) ortaya çıktı.

Bundan sonra işsizlik ve enflasyon yüksek düzeyde sürerken, üretim hacmi yavaş bir seyirle düşmeye başladı. İleri kapitalist ülkelerde toplam çalışan sayısı 1979-1982 arasında artmadı, bazı ülkelerde mutlak olarak azaldı. Bunun sonucunda toplam işsizlik %8-10, enflasyon ise %5-10 arasında bir eğri izlemektedir. Dünya kapitalist ekonomisinde kısa sürede düzelme ufukta yoktur.

Dar Ulusal Çıkarlar Ve "Korumacılık"

Bugün dünya çapında yaşanan bunalımın ögeleri, a) iki petrol şoku, b) orta kuşak ülkelerinin dünya ekonomisinde giderek daha etkin rol alması, (ki emperyalizmin "planladığı" bir uygulama değildir. Mustafa Sönmez, "emper-

yalizm planladı, bazı emek yoğun endüstrileri azgelişmiş ülkelere attı'' demektedir), c) giderek hızlanan ve yaygınlaşan bilimsel-teknolojik değişimdir. Bunalımın nedeni ise, emperyalist ülkelerin (devletlerin), ortaya çıkan bu üç gelişmeye kendilerini uydurmadaki sınırlılıklarıdır.

Bir başka deyişle, bunalımın asıl nedeni, hükümetlerin dar ulusal çıkarlar üzerine kolay kolay çıkamamalarıdır. Bu durum, emperyalizmi tarihteki belki en büyük bunalımına götürmektedir. Devletler son yıllarda yeniden güçlenen korumacılık eğilimini bırakmazlarsa, dünya kapitalizmi, tüm tarihi değiştirebilecek bir alt üst oluş yaşayacaktır. Örneğin kuzey ülkelerinin, güneyin dışsatımını işsizliğin nedeni olarak görme ve korumacılığı yükseltme eğilimi işte böyle, sorunun dar, ulusal bir açıdan ele alınmasının sonucudur. Az ve orta gelişmiş ülkelerden emperyalist ülkelere yapılan dışsatım 1970'ler sonrasında hızla artmıştır. Buna rağmen, emperyalist ülkelerin tüketiminde tuttuğu yer hâlâ son derece ufaktır. Soruna ulusal çerçeveden değil de, dünya ölçeğinden bakılsa, güneyin emperyalist ülkelere dışsatımının, dolayısıyla onlardan yapacağı dışalımın artmasının ve korumacılık duvarlarının kaldırılmasının, işsizlik sorununa hem emperyalist ülkelerde, hem de gelişmekte olan ülkelerde hafifletici etki yapacağı görülür. Ne var ki, Lenin'in dediği gibi, emperyalizm bencil bir sistemdir.

Özellikle emperyalist devletlerin bencil bakışı sonucunda tüm dünyada milyonlar işsizlik, açlık, yaşam koşullarının kötüleşmesi gibi sorunlarla boğuşmaktadır. Böyle sürdüğünde, bu sıkıntıları çekenlerin duygularının karamsarlık ve kadercilikten tepki ve öfkeye, kendilerini bu duruma düşürenlere karşı eyleme dönüşmesi kaçınılmazdır. Yaşanmakta olan ekonomik bunalımın, toplumsal ve siyasal bunalıma dönüşmesi kaçınılmazdır.

Dünya ekonomisinde ülkeler arasında karşılıklı bağımlılık olduğundan, yaşanan ekonomik bunalım tek tek ülkelerin bunalımlarının toplamı değil, dünya kapitalist ekonomisinin bunalımıdır. Buna rağmen emperyalist hükümetler, doğal

olarak sorunlara tam bir egoizm içinde bakmakta ve aldıkları önlemlerin, dünyanın öteki bölümleri için yaratacağı sonuçları dikkate almamaktadır.

Bu, en hafif yorumla, verimsiz bir tutumdur. Ya da, kendi kendini mahkum eden bir tutumdur, çünkü tekil yaklaşımlar sonuçta birbirini götürür. En kötüsüyle, ülkeler arasında düşmanlık ve siyaset savaşı getirir. Korumacılık, bu eğilimin en açık göstergesidir. Tabii, orada da durmayabilir, siyaset savaşı, savaşa dönüşebilir.

Gerçekten korumacılık, devletler arasındaki düşmanlığın en somut göstergesidir. Bir devlet, buraya sen giremezsin diyor:

– Buraya giremezsin.
– Neden?
– Çünkü burası benim.
– Kimden aldın?
– Dedemin dedesinden.
– Peki ondan önce?
– O başkasını kovup buraları almış.
– O zaman şimdi ben senden niye almayayım?

Korumacılığın mantığı ve varacağı yer böyledir.

Bunalım Ve Türkiye

Bugün uluslarüstü tekellerin açık isteğine ve emperyalist hükümetlerin bu isteğe katılmasına ve gerçekleşmesinde rol üstlenmesine rağmen, yine de ülke içindeki "işleri ve üreticileri koruma" amacı bununla çelişmektedir. Oysa emperyalist devletlerin kapitalist ekonomisi ve bu arada gelişmekte olan ülkeler için ya ileri kapitalist ülkelerdeki ekonomik durgunluk ya da gerileme ve korumacılık tarafından engellenecektir.

Bu nedenle az ve orta gelişme ülkelerin bu dünya bunalımı içinde bekleyebilecekleri gelişme son derece sınırlıdır. Bu ülkelerin, hele dışa açılma zorunluluğu ile karşı karşıya olan orta kuşak ülkelerinin gelişmesi dünya

kapitalist ekonomisinin koşullarının iyileşmesine bağlıdır. Bunun da kısa sürede olabileceğine ilişkin en ufak bir ipucu yoktur.

* * *

Görülüyor ki, ne sermaye birikimi, endüstrinin ölçekleri ve teknolojik düzey gibi iç engellerde, ne de dünya ekonomisinin bugün yaşadığı bunalımın yarattığı dış engellerde, ülkenin karşı karşıya olduğu sorunları hafifletici yönde bir yakın olasılık yoktur. Türkiye'nin emperyalistleşmesi son derece zordur. Ne var ki, bundan önceki aşamalardan farklı olarak, bugün Türkiye burjuvazisi için emperyalistleşmeden sorunları çözmenin olanağı da yoktur.

Enflasyon ülkenin en inatçı sorunlarından biridir. Çözümü de kolay değildir. Endüstriyel ürünlerin dış pazarda satış yeteneğini artırmak amacıyla, para değerinde yapılan sürekli indirimler enflasyonu taşımaktadır. (Bunu aşağıdaki tabloda da izleyebiliriz.) Öte yandan, Türkiye'nin muazzam boyutlara ulaşan dış borçlarının taksitleri de enflasyonu indirmeyi güçleştirmektedir.

İşsizlik aynı şekilde ülkenin en yakıcı sorunlarından biridir. İleri kapitalist ülkelerin içinde bulundukları durum nedeniyle Avrupa'ya işçi gönderme durmuş, hatta gidenlerin

TABLO 3

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
Hedeflenen enflasyon	—	—	25,0	20,0	25,0	25,0	25,0
Gerçekleşen enflasyon	94,3	37,6	32,7	28,8	45,6	45,0	40,0
Ücret zammı oranı	70,0	28,0	25,0	22,0	29,0	27,0	29,0

Kaynak: Türk-İş Dergisi, sayı:207. Aralık 1986

geri gönderilmesi gündeme gelmiştir. Ayrıca, nüfus artışı nedeniyle her yıl 1 milyon kişi daha iş pazarına katılmaktadır. Bugünkü işsizler bir yana, her yıl işgücüne katılan bu bir milyonu ne endüstri, ne hizmet sektörü emebilir.

Devletin ekonomik işletmeleri de bundan böyle her gelen hükümetin, rengi ne olursa olsun, büyük başağrısıdır. Bu işletmeleri, kâr amacı güden kapitalist bir işletme gibi çalıştırmak olağanüstü zordur. Buralardan işçi çıkarmak "hassas" bir konudur ve seçim hedefiyle çelişir. Zarar eden işletmelere yardımı kesmek, bunların iflasını göze almak aynı şekilde siyasal açıdan kolay verilecek karar değildir. Öte yanda, bu işletmelerin ancak kârlıları özel sektöre devredilebilir. Ne var ki, bu satışlardan devlete gelecek gelirin, zarara çalışanların hazineye bindirdiği yükü karşılamasının olanağı yoktur.

Emperyalizmin Türkiye Burjuvazisine Önerisi

Türkiye'nin bu durumunu emperyalizm de görüyor ve şöyle özetliyor: Uygulanan ekonomik politika, hem ücretliyi, hem küçük üreticiyi zor duruma düşürmüştür. Türkiye'nin Avrupa ile yakınlaşması için gereken demokratikleşme, ekonominin gerek duyduğu işçiye demir disiplinle çelişmektedir. "Ülke önümüzdeki kısa dönemde siyasal gelişme ya da ekonomik ilerleme arasında bir seçim yapmak zorunda kalabilir." (EIU, *1986-1987 Country Profile)* Demokratikleşme ile ekonomik ilerleme arasında, Türkiye'nin bu ortamında, (düzene karşı yollar dışında) bir seçim zorunluluğu vardır.

Gerçekten öyle ve biz bunu *Zayıf Halka*'dan beri söylüyoruz. Türkiye burjuvazisinin "özgürlükler" vermeye nefesi yetmez, faşizm isteği yapısaldır. Bugün, dış pazarda rekabet koşullarında bu söylenenin geçerliliği katıyla artmıştır. Çünkü artık yapılabilecekler bir de ülke dışına çok fazla bağlanmıştır.

Fakat bugün yeni bir ordu müdahalesi için siyasal olasılık

alanı daralmıştır. Toplumun demir disiplin altında tutulması ise son derece gerçek bir gereksinim olarak sürmektedir. Bu durum, toplumun baskı altına alınması hedefinin, sivil otoriter bir hareket tarafından yerine getirilmesi olasılığının önümüzdeki dönemde büyük olduğunu düşündürmektedir.

Hatırlarsanız, faşizm gelmeden önce, Türkiye'nin o koşullarında faşizm MHP eliyle gelmez, ordu eliyle gelir demiştik. Bugün demir disiplin gereksinimi ortadan kalkmamıştır ama ordunun hareket alanı daralmıştır. O zaman, bu boşluğu sivil otoriter bir hareket doldurabilir. MHP'nin bugünkü koşullarında da şansı azdır. Göreve en yakın aday dincilerdir.

Bu konuda öne sürülebilecek bazı itirazlar olabilir. Dinciler Batı'ya, emperyalizme düşmandır vb. (Sonra resmilerle eylem birliği de yapıyorlar!) Halka indikçe, her düşünce mutlaka sosyal bazı yanlar taşır. Faşizm de öyledir. Dincilerin bugünkü "programları" ile, finans-kapitalin çıkarlarının üst üste düşüp düşmediğine gelince, tarihin büyük gereksinimleri karşısında bu son derece önemsiz kalır. Faşizmin Almanya'da ortaya çıkışı en güzel örnektir. Nasyonal Sosyalizm, ulusal sosyalizm! Sosyalizmden çalınma çok fikir vardı. İtalya'da da öyle. Demek ki, sorun değil. Hala eski popülistliklerinde ısrar eden olursa, onları da başka uzun bıçaklar gecelerinde temizlerler. Söz konusu görevi üstlenme süreci gelişirse, dinci hareket de çok değişime uğrar.

Bunun yanısıra, İran-Irak savaşından yararlanarak Musul ve Kerkük'ü alma ve petrol sorununu çözerek emperyalistleşme hedefine büyük bir aşı yapma isteği de artmaktadır. Bu istek başlarda çekingen biçimde savunulurken, artık pervasız savunuluyor.

İki Çatallı Kavşak

Öte yandan, dünya ekonomisinde giderek belirginleşen büyük bunalıma, resmi partilerin ekonomik ve siyasal çözümleme ve önerilerindeki bunalım eşlik ediyor. Belki

dünya ekonomik bunalımının parçası olarak, belki ürünü olarak, belki kendileri de farkında olmadan böyle oluyor. Ancak şurası açık ki, resmi TKP'nin önerisinin objektif hedefi, bu ortamdan işçi sınıfının devrimci çıkış yolunu kapatmak, dolayısıyla disiplin isteğinin faşizme varmadan sağlanmasına yardımcı olmaktır.

Türkiye ekonomisinin verileri böyle sürdükçe, burjuvazinin resmi TKP'ye duyduğu gereksinimin de şiddetle arttığı reddedilemez. İşçi sınıfını kapitalizm için kendi kendine demir disiplin altına koymak görevi onlarındır.

Ne olursa olsun, "Türkiye'de orta yol geçicidir. Türkiye toplumunun önünde duran iki yollu kavşak değişmiyor. Ya halkın aşırı sömürüsünü garanti altına alan faşizm, ya halkın devrimci enerjisini seferber ederek sorunları çözecek olan yol, ileri demokratik halk devriminin gerçekleşmesi." *(Emperyalizmin Zayıf Halkası Türkiye)*

Bugün durduğu noktada, Türkiye'nin isteği reform değil, devrimdir. Alınabilecek olan da reform değil, devrimdir.

III.6 KOŞULLARIN İSTEDİĞİ TUTUM: PİŞMİŞ AŞA SU KATMAK!

R. Yürükoğlu'nun
"Yaklaşan Türkiye devrimi
ve 1987'de Türkiyeli bir
Devrimci Marksist olmanın anlamı"
başlıklı yazısı (Ocak 1987)

12 Eylül ile gelen faşizm çoktan çözüldü, yerine yığınlar açısından demokrasi anlamı taşımayan bir burjuva demokrasisi kuruldu. Ülkede kapitalizm ölçüleri alt üst eder biçimde yangınlaştı ve derinleşti. Devlet-tekel kapitalizmi büyük sıçrama geçirdi. Ama emperyalistleşme, bölgenin alt emperyalist gücü olma hedefi gerçekleşmedi. Ekonomik bunalım aşılmadı, derinleşiyor, toplumsal ve siyasal bir bunalıma büyüme işaretleri veriyor. Tekeldışı burjuvazi bir yana, tekelci burjuvazi bölündü ve kolayca birleşebileceğe benzemiyor.

Tüm bunlar ülkemizde yeni ışıklı günlerin, yaklaşan Türkiye devriminin işaretleridir. Resmi TKP'nin memurları bizi hayalcilikle, solculukla, teröristlikle de suçlasalar bu böyledir.

Bir Devrimci Marksist, her dönemde taktiğini, tutumunu nesnel olgulara, sınıflara, sınıfların çıkarlarına dayandırır. Toplumsal ve ekonomik tabandan koparılmış, sınıf çıkarlarıyla bağı köreltilmiş bir "manevra" anlamında taktik belirlemez.

Bugün Türkiye'de koşulların istediği Devrimci Marksist tutum nedir? Tek cümleyle "pişmiş aşa su katmaktır." Yani

''ulusal demokrasi'', ''ulusal devlet'', ''ulusal ordu'', ''ulusal yargıç'', ''ulusal bayındırlık'', ''ulusal otobüs'' aşına soğuk suyu boca etmektir.

Bu görev şöyle somutlanır:

1. Tekelci burjuvazinin liberal bile olamayan partisi DYP'nin tekeldışı burjuvazinin kendi liberalliklerinden korkan partileri SHP ve DSP'nin, salkım saçan bir kalabalık olan küçük burjuva devrimci demokratlarının ve işçi aristokrasisi ve bürokrasisi ile küçük burjuvaziyi temsil eden resmi TKP'nin hatalarını, suçlarını, ihanetlerini ısrarla, inatla eleştirmek, işçi sınıfına anlatmak.

2. Bilinçli proleterlerin gerçek öncü partisini geliştirmek, güçlendirmek ve yetkinleştirmek (gazetesiyle, basımıyla, araç ve gereçleriyle ve öğrenmesi gereken her çeşit savaş yöntemiyle).

Böylece, ekonomik-toplumsal bunalıma, açlığa, işsizliğe, sömürüye karşı işçi sınıfının kapsamlı, devrimci yanıtını vermek.

Bu söylediklerimiz resmi TKP için ''propaganda''dan, yani ''boş oturup devrimi beklemekten'', hatta hatta ''burjuvazinin kuyruğuna takılmaktan'' başka birşey değildir. Biz de diyoruz ki, bunlar bugünün Türkiye'sinde en pratik, tek pratik devrimci çalışmadır. Bunun ötesinde herşey ham hayaldir.

Öyledir, çünkü devrimci amaç bugün yalnızca ve yalnızca burjuva siyasetçilerinin, küçük burjuva devrimcilerinin, resmilerin etkisiyle yerinde saymaktadır. Bu gerçeği gizlemek ve bu durumu sürdürmek için menşeviklerin uydurdukları ''nesnel koşulların yetersizliği'' ''dış etkenler'', ''demokrasisizlik'', ''sınıfların henüz tam oturmamışlığı'', ''işçi sınıfının güçsüzlüğü'', ''burjuvazinin terörü'' vb. gibi nedenlerle değil, yalnızca işçi ve emekçide bu melun çevrelere hâlâ belirli bir güven olduğu için yerinde sayıyor.

Bu hainlerin yalanları, Kutlu'nun ''birkaç milyon(*) diyerek küçümsemesinin tersine, en az 15 milyonluk bir yığın olan Türkiye işçi sınıfı içinde ezilmeden bugünkü

ortamdan ileriye, dolu dizgin devrimci kavgaya, devrime yürünemez. Bu da ancak ideolojik çalışmayı yükselterek, işçi ile kaynaşarak, hareketimizi güçlendirerek ve geçmiş deneylerin derslerini doğru çıkarıp yaygınlaştırarak yapılabilir.

Kısacası, işçi sınıfını burjuvazinin, küçük burjuvazinin ve resmilerin "ulusallık" ve "burjuva demokrasisi" şehvetinden kurtarmak, 1987'nin en devrimci, tek devrimci pratik görevidir. Bundan daha devrimci, bundan daha pratik görev yoktur.

Burjuvazinin, tarih sahnesine çıktığından bu yana, emekçi halkı sömürü ve baskı altında tutmak için kullandığı başlıca iki yöntemi vardır. Birincisi, açık zorbalık, şiddet yöntemidir. Türkiye halkı, cumhuriyetten önce de sonra da, bu yöntemi uzun dönemler boyunca kıyasıya yaşadı. Belki en ağırlığıyla da 12 Eylül faşizmi yıllarında yaşadı. İkincisi, havuç yöntemidir. Bu yöntem aldatma, halk dalkavukluğu, güzel laflar, tonlarla vaat, önemli alanlara hiç değinmeden önemsiz yönlerde küçük ödünlerle kendini gösterir.

Bugünün Türkiye'sinin özgüllüğü (faşizmin çözülmesiyle başladı, 1987'de artarak sürecektir), son derece hızlı biçimde birinci yöntemden ikinciye geçilmekte oluşudur. Halkın şiddet yoluyla bastırılmasından vaatler ve yağcılıkla kandırılmasına. Demirellerin "demokrasi" demagojileri de ancak bu çerçeve içinde tam olarak anlaşılabilir.

Burjuvazi, birinci yöntemden ikinci yönteme geçişin gerektirdiği olanaklara sahip midir? Hayır, bu da bizim şansımızdır. Faşizm yıllarındaki çıplak zorbalıkta ısrar, sistem için bugün en tehlikeli seçenektir ve tekelci burjuvazi bunu görmüştür. Öte yanda, havuç yönteminin işleyebilmesi

---

* Haydar Kutlu, son yazılarında, işçi sınıfımızı küçük göstermek için elinden geleni yapıyor. Bir yerde de, sayıları "birkaç yüz bini geçmeyen proleter çekirdek" ile, "bir kaç milyonu geçmeyen ve küçük işletmelere dağılmış işçi sınıfı"ndan söz ediyor. (Emine Engin'in Alev Yayınları'nda daha önce yayınlanmış olan *Marksizm'de İşçi Sınıfının Kapsamı ve Türkiye* adlı kitabı, Kutlu'nun bu kanıtsız iddialarını en son verilerin ışığında çürütmüştü.- *Derleyen)*

için gereken olanaklara sahip değildir. Öyleyse, demokrasi kavgasının hızla şiddetleneceği, yığınsal eylemlerin halkın her kesimini içinde yaygınlaşacağı bir dönemin eşiğindeyiz.

İşçi sınıfının ileri kesimleri arasında 1960'lardan bu yana gelen deneyleri doğru süzmüş bir kesim vardır. Bu kesimin, endüstri işçileri arasında geniş saygınlığı vardır. Bu kesim, 1987 yılında Devrimci Marksist görevimizi yerine getirmede üzerine yaslanacağımız, yaşam suyunu alacağımız temel güçtür.

Türkiye devrimi yaklaşıyor. Resmi strateji, başarısıyla da başarısızlığıyla da, bu devrimi önlemek içindir. Marks'ın, Engels'in, Lenin'in, enternasyonalist savaşçıların yolu ise devrimi göstermek, işçiyi kavgalar, direnişler içinde devrime hazırlamaktır. Nasıl bir ordu her silahı kullanabilirse, işçi sınıfının partisinin de her yöntemi kullanmaya hazır olmasını sağlamaktır. Bizim yolumuzu, dünya çapında ve tek tek ülkeler düzeyinde burjuvaziyle işbirliği öneren bayat "modernlikler" değil, Marksizm-Leninizmin eskimez bilimselliği aydınlatıyor.

Resmi komünistler ve küçük burjuva sosyalistleri emekçi halka, tabii ki burjuvaziye güven duyması gerektiğini anlatacaklardır. Onların aldıkları görev budur. Devrimci Marksistler ise, proletaryaya hiçbir şekilde burjuvaziye güvenmemesi gerektiğini öğretmek zorundadırlar.

Devrimci kavganın özü budur.

IV. ULUSLARARASI DENEYİM

IV.1 İSPANYA'DA FAŞİZMİN ÇÖZÜLÜŞÜ

Memet Kurtalan'ın
İspanya'da Faşizmin Çözülüşü
adıyla yayınlanmış çalışmasının
tamamı (Ekim 1985)

Devrimci Marksist hareket, tam bir yıl önce faşizmin çözüldüğü tespitini yaptı ve ara dönemde örgüt çalışmasının ana vurgularını belirledi. Devrimci Marksist Hareket yandaşları, devrimci savaşıma engin açınımlar getiren bu belirlemeler ışığında coşkuyla yeni görevlere saldırdılar.

Aradan tam bir yıl geçti, gelişmeler belirlemelerimizi defalarca kanıtladı, ama sol hareketin körlüğünde bir değişme olmadı. Bu tutum, Anadolu devriminin çıkarları açısından gerçekten içler acısıdır:

> "Hatırlarsanız, devrimci hareket önce finans-kapitalin varlığını kabul etmedi. Devlet-tekelci kapitalizmini kabul etmedi. Emperyalistleşme gereksinimini hâlâ kabul etmiyor. Sonra uzun uzun yıllar boyunca devrimci durumu görmedi. En sonunda bunu görenler, faşizm geldikten sonra bile devrimci durumun gitmediğinde ısrar etti. Bir kısmı faşizmi kabul etmedi. Şimdi topluca çözülme sürecini reddediyor. Siyasal analiz ve öngörü açısından bu denli sık ve ciddi sınıfta kalan siyasal güçler, halka öncülük edebilir mi?
>
> "Bir İrlanda şakası ile söylersek, Türkiye devrimci hareketinin çok örgütü ne istediğini hiçbir zaman bilmeyen fakat yine de uğrunda kavgaya her zaman

hazır(!) bir durum gösteriyor.'' (R. Yürükoğlu, *Faşizmin Çözülüşü*, birinci basım s.31)

Sol hareketin durumu böyle. Biz kendi işimize bakıyoruz. Bu yazımızda, militanın pratik savaşımına yardımcı olması açısından, İspanya'da faşizmin çözülüşünü ve ardından gelen ara dönemin çeşitli yönlerini somut verilerle yansıtmaya çalışacağız.

FRANKO'NUN SİYASAL SİSTEMİ, YÖNETİMİN ÖRGÜTLENİŞİ

Rejimin muhaliflerinden Juan Fernandez Figuera, Franko için şöyle yazmış: ''Bütün kartlar onun elindedir. O siyaset yapmaz, siyasetin ta kendisidir.''(*) Bu, Franko faşizminin iktidar bloğu içindeki güç dengelerinin özlü bir anlatımıdır.

Franko'nun iktidar bloku İç Savaş'ı (1936-39) kazanan koalisyona dayanırdı. Falanjistler, Alfonsin monarşistleri, Katolik Eylem'ciler ve Carlist'ler İç Savaş'ta Franko etrafında birleşmişlerdi. Daha sonra Franko, bütün bu grupları *Movimiento Nacional* (Milli Hareket) denilen bir çatı altında topladı. Bu, bir çeşit ''parti''ydi.

Hükümet, *Movimiento* içinde değişen güç dengelerine göre oluşurdu. Zamanla hangi grupların hangi bakanlıkları elinde tutacağına ilişkin eğilimler de belirdi. Sonra, her korporasyonun hükümette temsil edilmesine özen gösterilirdi.

Franko, bakanları ve devlet aygıtındaki kilit yöneticileri atama-azletme yetkisini elinde tutuyordu. 1972 yılına dek kendisi yürütmenin doğrudan başı olarak kaldı. Bu tarihe kadar bir başbakan atamadı. Hem devlet, hem hükümet başkanlığını yanyana yürüttü.

Hükümet başkanıydı fakat kendini hiçbir zaman yürütmenin ortak sorumluluğuyla bağlamadı. Hükümetin bazı

*Raymond Carr - Juan Pablo Fusi, *Spai : Dictatorship to Democracy*, s.1

eylemleri, halk yığınlarında, dolayısıyla iktidar blokunda hoşnutsuzluk yaratırsa, güç dengelerinin değiştiğine hükmeder ve kendisinin yıpranmasına yol vermeden derhal ilgili bakanı azlederdi. Hükümet, Franko ile iktidar bloku arasında bir çeşit volan kayışı işlevi görürdü.

Franko, zaten, hiçbir gurubun ya da kişinin fazlaca sivrilmesine müsaade etmezdi. Biraz fazlaca parlayan bakanın bir gecede siyasal hayatına son verildiği çok oldu.

1950'ye gelindiğinde, rejim belli bir stabilizasyona girdikten sonra, Franko, orduyu bilinçli bir biçimde siyasetten uzaklaştırdı. Hükümetteki ordu temsilcilerini azaltarak daha çok devlet bürokrasisine yaslanmaya başladı. Böylece, iktidar koridorlarına yükselişin tipik modeli şöyle oldu. Geleceğin bakanı, üniversitede parlak bir derece yaparak işe başlardı. Daha sonra, devlet bürokrasisinin imtiyazlı bir kolunda ya da akademik kariyerde basamakları çıkardı. Bundan sonraki aşama, herhangi bir devlet örgütünde genel müdürlüğe, valiliğe ya da rektörlüğe yükselip, Franko'nun gözüne girmeyi beklemek olurdu.

Franko, yasama erkinin kullanımında, yalnızca fikir belirtme yetkisi olan *Cortes*'den yararlanırdı. *Cortes,* yani danışma meclisi, 1942'de devreye girdi. 1946 ve 1966'da kuruluşunda bazı değişiklikler yapıldı. Faşizm çözülmeye başladıktan epey sonra, 1966'da, liberalleşme gösterisi olarak çıkartılan anayasa karikatürü Organik Devlet Yasası'na göre *Cortes*'in kuruluşu şöyle oldu: 564 üyeli *Cortes*'in %19'u, yalnızca aile başkanlarının ve evli kadınların oy verme hakkı olduğu "genel seçim"le gelecekti. Üyelerin %53'ü *Movimiento*, dikine sendikalar ve yerel otoritelerce "seçilecekti" Geriye kalan %28'i de Franko "seçecekti"

ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİNDEKİ KORPORATİF DÜZENLEME

Franko faşizmi altında toplumdaki değişmeleri çözümleyebilmek için, sınıflararası güç dengelerinin en yanılmaz bir göstergesi olan endüstriyel ilişkilerin durumunu incelemek

gerekiyor. Bunun için de Franko faşizminin nasıl bir endüstriyel ilişki öngördüğüne bakalım.

Franko'nun yasal sisteminin çekirdeğini oluşturan 1938 tarihli çalışma yasası *Fuero de Trabajo*, 1927 tarihli İtalyan *Carta del Lavoro* ile 1933 tarihli Portekiz *Estatuto do Trabalho Nacional*'ın bir benzeriydi. Yasa öngördüğü sendikaları şöyle tanımlıyordu:

> "Dikine sendikalar, devletin denetimi altında hiyerarşik olarak örgütlenmiş korporasyonlardır. Kumanda kademeleri münhasıran Falanj militanlarından oluşturulur... Sendikalar devlet hizmetinde birer araçtırlar... Üretimi aksatan herhangi bir bireysel ya da toplu eylem devlete karşı işlenmiş bir suçtur." (Jose Maravall, *Dictatorship and Political Dissent*, s.21)

Dikine sendikalar emek ve sermayeyi aynı çatı altında topluyordu. Böylece ekonomik faaliyetin farklı yönlerini temsil eden tarafların uyumlu çalışması hedefleniyordu! Falanj militanlarının kumanda kademesini tuttuğu dikine sendikalar bürokrasisi, patron, menecer tarafının istemlerini aşağıya direktif olarak indirirdi. Ama buna karşılık işçilere bazı sosyal yararlar da sağlardı. Bunlardan en önemlisi, grev yasağını tazmin etmek için verilen iş güvencesiydi. Çeşitli tazminatlar ve bürokratik işlemlerden ötürü işçi çıkarmak zor ve pahalıydı. Pratikte, işçi, yalnızca "yıkıcı faaliyeti" saptanırsa işten atılabilirdi.

Endüstriyel ilişkileri belirleyen bir başka uygulama da, işkolu çapında bütün ücretlerin çalışma bakanlığınca saptanması ve bu saptamanın bağlayıcı olmasıydı.

Bu sistem, işçi hareketinin ezilmişliği koşullarında 1950'lerin ortalarına kadar fazla yara almadan sürdü. Belli bir stabilizasyon ve "çalışma barışı" sağladı. Ne var ki, bu yıllardan sonra yaşamda *de facto* belirmekte olan endüstriyel ilişkilerle dikine sendikalar sistemi arasında yavaştan bir açıklık doğmaya başladı.

1956'da çıkarılan iki kararname, endüstriyel ilişkilerdeki değişmeleri resmileştiren ilk çözülme belirtileri oldu. Bu kararnameler, fabrika yönetimlerine, işçilerle gayri resmi anlaşmalara gitmede bazı manevra olanakları sağlıyordu.

Yaşam ittikçe peşinden yeni düzenlemeler de geldi. 1958'de toplu pazarlığa göz yumulacağı ve grevlere karşı resmi tutumun yumuşatılacağına ilişkin imâlar yapıldı. Daha da önemlisi, dikine sendikaların fabrika içindeki görevlilerinin seçimle işbaşına geleceği ilkesi kabul edildi. Böylece, endüstriyel ilişkileri düzenleyen korporatif kurumların krizi geri döndürülemez bir safhaya girdi.

DİKİNE SENDİKALAR İŞÇİ KOMİSYONLARI

Franko faşizminin öngördüğü endüstri ilişkilerini işçi sınıfı hiçbir zaman kabul etmedi. İşçi hareketinin İç Savaş'tan sonraki ezilmişlik yılları hiç de öyle sessiz-sedasız geçiştirilen bir dönem olmadı.

İşçi hareketinin ezilmişliği dedik. Önce fabrikada bunun ne anlama geldiğini bir örnekle açalım. Bir işçi lideri, 1976'da, eski günleri şöyle anlatıyor:

> "Biliyor musunuz, işçiler o zamanlar bir mektuba imza koymaktan bile korkuyorlardı. Hem de siyasal hiçbir yanı olmayan, tamamıyla ekonomik istemler taşıyan bir mektuba. 1960'ların başlarında bile imza atmak tehlikeli sayılıyordu. O zamanlar işler şimdiki gibi değildi. Düşünün, 1955'de benim fabrikam *Isodel*'de ortada dolaşan bir mektubun son cümlesi şöyleydi: 'Eğer istemlerimizi çok düşüncesizce bulursanız, lütfen bizi affediniz!' İstediklerimiz de birşey olsa bari. Servis otobüsü şurda değil de burda dursun gibilerden şeylerdi." (*agy*)

Şaka değil, ülke, her iki taraftan bir milyon kişinin öldüğü İç Savaş'ın güçlü etkisi altındaydı. Dahası İç Savaş'ın bittiği

1939'dan, stabilizasyonun sağlandığı 1950 yılına dek insan avı sürmüştü. Bu yıllar arasında 50 bin anti-faşist bu rakamın 300 bin olduğunu söyleyenler de var - hapishanelerde, çalışma kamplarında, idam sehpalarında, suikastlerde, sokak çatışmalarında, dağlarda gerilla savaşında can vermişti. 1939 Temmuz'unda İspanya'yı ziyaret eden İtalya Dışişleri Bakanı Kont Galeazzo Ciano'nun raporuna göre, yalnızca Madrid'de hergün 200-250 kişi ölüm mangalarının önüne diziliyordu.

"Lütfen affediniz"i bütün bunların ışığında değerlendirmek gerekiyor. Ne olursa olsun, sınıf soruna çözümler arıyor. İş ve yaşam koşullarındaki gerilemeyi bir yerlerde tutabilmek için fabrika yönetimlerine, çevrede hatırı sayılır kişiler, papazlar, yaşlı işçiler eliyle mektuplar yollanıyor. Ne elde edilebildiği fazla önemli değil. Önemli olan sınıf hayata küsmüyor, arayışlarını sürdürüyor. Arada bir, tekil ve rastlantısal çıkışlar biçiminde de olsa, rejimin boşluklarını yokluyor. Örneğin, 1 Mayıs 1947 Bilbao grevleri, Mart 1951 Barselona kitle ulaşım araçları grevi, 1956 baharında yığınsal grev girişimleri iz bırakıyor.

İspanya işçi sınıfının o gerçekten tarihsel örgütlenme biçimi olan *İşçi Komisyonları (Comisiones Obreras)* işte bu savaşların içinden çıktı. *İşçi Komisyonları,* fabrikada güven biriktirmiş öncü işçilerin adeta içgüdüsel olarak oluşturdukları, gayriresmi bir iç örgütlenmeydi. Çoğu kez bir adı da olmazdı. Öncü işçiler, sınırları belli bir hedefe ulaşmak, belli bir eyle mi kotarmak için yanyana gelirlerdi. İş bittikten sonra *Komisyon* dağılırdı ama dirsek teması sürerdi.

*İşçi Komisyonları'*nın ilk olgunlaşma belirtileri 1956'da Asturyas bölgesi *La Camucha* kömür ocakları grevinde görüldü. *Komisyon* deneyi, çok güçlü bir sınıf geleneği olan Asturyas madencileri arasında tuttu. 1962-64 grevlerinden sonra *İşçi Komisyonları* kalıcılaştı ve bütün işçi yataklarına bir efsane gibi yayıldı. Artık her ileri işçi kendini *Komisyon*'dan sayıyordu.

Yukarda, rejimin endüstriyel ilişkilerdeki devinimin ipini

elden kaçırmamak için 1956 ve 1958'de yasal değişiklikler yaptığını söylemiştik. Böylece dikine sendikaların hayattan kopmuşluğu giderilecekti. Fabrika temsilcilerinin seçimle işbaşına geleceği ilkesinin kabulüyle; yaşamda *de facto* oluşan gayriresmi işçi aktiflerinin dikine sendika hiyerarşisinin içine emilmesi hedeflenmişti. Oysa bu "hiç istenmedik" açınımlar getirdi. *İşçi Komisyonları*, dikine sendikaya temsilci seçiyoruz diye artık açık-legal toplantılarda oluşturulur oldu. Böylece, *İşçi Komisyonları*, dikine sendikaların resmi görevlileri olarak daha geniş işçi yığınlarına seslenme olanağı buldu.

İşçi Komisyonları ve Öteki Sendikal Örgütlenme Girişimleri

İç Savaş öncesinde İspanya işçi sınıfının iki büyük sendikal örgütlenmesi vardı. 1 444 474 üyeli *Union General de Trabajadores (UGT)* sosyalistlerin, 1 577 547 üyeli *Confederacion Nacional de Trabajo (CNT)* anarşistlerin etkinliğindeydi. Komünistlerin sendikal alandaki gücü zayıftı.

İç Savaş'tan sonra anarşistler silindi. Ancak 1976'da marjinal bir gurup olarak ortaya çıkabildiler.

İç Savaş yenilgisinden sonra sosyalistler bir türlü yeni koşullara ayak uyduramadılar. Örgütsel devamlılık tezini ileri sürerek UGT'nin illegal örgütlenmesini savundular. Bu onlar için büyük bir tarihsel hata oldu. Gizli sendikalarda ısrar etmeleri, hayatın içinden fışkıran *Komisyonlar*'dan dıştalanmalarını getirdi. Sosyalistlerin asıl yıkımı da bu oldu. UGT'nin yeniden yükselişi Felipe Gonzalez gibi sosyalist liderlerin 1972'de ülkeye girip örgütü toparlamasıyla başladı.

Komünistlerin sendikal taktiği, *Partido Comunista de Espana* (PCE) liderlerinin 1948 eylülünde Stalin, Molotov ve Suslov'la yaptıkları toplantıda biçimlendi. Bu toplantıda, İspanyol komünistlerine, gerilla savaşını bırakmaları, öteki guruplarla bağlaşıklık içinde demokratik platformlar yaratmaları ve legal kurumlara girmeleri önerildi.

Komünistler iki koldan çalıştılar. Bir yandan, 1960'lara gelindiğinde komünistlerin de OSO diye bilinen bir gizli sendika örgütlenmesi vardı. Öte yandan da *İşçi Komisyonları* içinde çalışıyorlardı. Belki tek ata oynamak istemeyişlerinden, belki bazı yerel özgüllüklerden ötürü bu böyleydi. Ama 1962-64 grevleriyle hayatın gidiş yönünün *İşçi Komisyonları*'ndan yana olduğu kesinlikle açığa çıkınca, PCE, gizli sendika çalışmalarını tamamıyla terkedip vargücüyle *Komisyonlar*'a dalma akıllılığını gösterdi.

PCE'nin *İşçi Komisyonları* taktiği ona paha biçilmez değerde olanaklar açtı. Bu taktiği, *Komisyon* liderlerinden Julian Ariza şöyle özetliyor:

> "Resmi sendika seçimlerine katılıp onun bina ve maddi olanaklarından yararlanmayı savunduk. Bunu, resmi sendikanın yapısını, ilkelerini ya da hiyerarşisini kabul ettiğimizden değil, işçi demokrasisinin hayata geçmesini kolaylaştırmak için yaptık. Bu alanda legalitenin kullanılması, hem sendikal hakların yaşama geçirilmesi, hem de, aynı zamanda, resmi çerçevenin reddedilmesi demek oluyordu." *(agy)*

Resmi sendika içinde çalışmak, işçi hareketi için canalıcı önemi olan birçok bilgiye ulaşma olanağını sağlıyordu. İşverenin parasal durumu, siparişleri, rasyonalleşme ve üretim planları, hükümet kararnameleri birinci elden öğreniliyordu. Sonra, resmi sendika görevlisinin ayda 40 iş saatini sendikal çalışmaya ayırma hakkı vardı. Fabrikanın her bölümünde engellenmeden dolaşabilir, her işçiyle konuşabilirdi. Böylece, haberleşme ve siyaset iletmede kilit görev görürdü. Dahası her teksir makinesinin polise kayıtlıolduğu İspanya'da sendikanın makinesini ve duyuru panosunu kullanmak büyük olanaktı.

Komünistler bu yoldan yürüdüler, işçiyle çok sıkı bağlar kurdular ve günlük sendikal çalışmada muazzam deneyim biriktirdiler. İç Savaş'tan kalma sendika kadrolarının çok

olmayışı bir bakıma avantaj oldu. Böylelikle, kadroların koşullara uyum sağlama sorunuyla pek uğraşmadan, doğrudan doğruya hayatın içinden zaten koşullara uygun kadrolar çıkardılar.

İşçi Komisyonları içinde komünistlerin yanısıra iki Maocu örgüt, bazı anarşist unsurlar ve bağımsızlar vardı. PCE, sosyalistlerin de temsil edilmesinden yanaydı. Anlaşıldığına göre, komünistler bu uğurda çok taban tepmişlerdi:

> "İşçi hareketinin bu yeniden örgütlenişi içinde üçüncü güç, yani sosyalistler eksikti. *Komisyonları* genişletmek istiyoruz ama sosyalistler ortalıkta görünmüyorlardı. Camacho'yla ben, sokaklarda fellik fellik sosyalist arıyorduk.(*) Madrid kazan biz kepçe sosyalistlerin peşindeyiz! Fakat bu çözülmesi zor bir sorundu. Çünkü sosyalistler İç Savaş'ta büyük darbe yemişlerdi. Yanlış anlamayın, onlar daha ağır teröre uğratıldı demek istemiyorum. Biz zaten bir avuç komünist sendikacıydık. Onlar çoktu ve payları da ona göre oldu. Bütün UGT darmadağın edilmişti. Ama UGT tükenmemişti. Ve öyle sanıyorum ki, pek çok kişi, özellikle partideki birçok yoldaş bunu anlayamadı. UGT orada, kafalarda duruyordu. Evet, UGT dağılmıştı ama muazzam bir potansiyel güç olarak duruyordu. Ve

* Marcelino Camacho, *işçi komisyonları*'nın efsanevi lideridir. Camacho, 1943'te, Tanca emek kampından Cezayir'e kaçtı. Cezayir'de komünist partisinin sendikalar görevlisi olarak çalıştı.

1957'de İspanyol otoriteleri, Camacho'ya İspanya'ya giriş izni verdiler. Camacho, *Perkins Hispania* fabrikasında iş buldu. Metal işçileri arasında *Komisyon* örgütlenmesine girişti.

1966'da Çalışma Bakanlığına 30 bin işçinin imzasını taşıyan dilekçeyi verenler arasındaydı. Derhal tutuklandı, işten atıldı. Tutukluğu kısa sürdü ama bir yıl sonra tekrar hapse düştü. 60 bin işçinin gösterisi sonucu serbest bırakıldı. Daha sonra böyle defalarca hapse girip çıktı.

1976 Temmuzunda *İşçi Komisyonları*'nın Barselona'da yapılan gizli toplantısında genel sekreter seçildi. İlk kez PCE saylavı olarak meclise girdi. 1981'de sendikal işlere daha fazla zaman ayırabilmek için saylavlığı bıraktı. Bazı yorumcular, *işçi komisyonları*'nın PCE'nin azalan prestijinden etkilenmemesi için bunu yaptığını söylüyorlar.

şimdi bu potansiyel güç uyanıyor. Başka türlü UGT'nin bu yükselişini anlamak mümkün değildir.'' *(agy)*

Bir *Komisyon* liderinin 1976'da söylediği bu sözler, Franko'nun yatağa düştüğü son yıllarda UGT'nin hızla toparlanışının nedenlerinden birini de açıklıyor.

Peki, sosyalistler daha önce nerelerdeydiler ve *Komisyonlar*'a neden katılmamışlardı?

Ülke içindeki UGT kadroları dağınıktı. Yurtdışında muhacirleşen liderlik, açıkça pusuya yatmış, örgütlenmek için elverişli koşulları Franko'nun ölmesi filan gibi(!) bekliyordu. Militanlardaki eski günlerin özlemlerini sömüren ''örgütsel devamlılık'' tezi, ülkede ciddi bir çalışma yapmamanın da kılıfı oluyordu. Çünkü ciddi bir çalışma yapmak ancak *İşçi Komisyonları*'na girmekle mümkündü. Fakat bu, eski ''parlak konumların'', UGT düşüncesinin terkedilmesi demek olurdu. Sosyalistler, bir UGT liderinin yanıtından da anlaşılacağı gibi, *Komisyonlar*'da çalışmamaya siyasal gerekçeler buldular ama galiba ''duygusal nedenleri'' de vardı.

> ''Resmi sendika seçimlerinin boykot edilmesi için çalıştık. *İnanın ki, İç Savaş'ta ağır darbe yememiz gibi duygusal nedenlerle yapmadık bunu.* Resmi sendikaların rejimin temel direği olduğuna, işçi hareketini baskı ve denetim altına almak için kurulduğuna inanıyorduk.
>
> ''Sızma taktiği ve 'entirizm', resmi sendikaları dolayısıyla rejimi güçlendirdi. Bizim taktiğimiz, resmi sendikaları boşaltıp yalnızca kabuklarını bırakarak, işçilerin gerçek temsilcisi olacak fabrika komitelerini kurmaktı.'' *(abç)*

UGT, uzun süre yurtdışından dantelâlı örgütlenme modelleri yapıp yapıp işçi sınıfına sundu. Ama bir kez hayattan kopmuştu. Bu kopmuşluk, UGT programına da yansıdı. UGT'nin, yani sendikanın programı parti programı

gibi birşeydi. Programda kapitalizmden sosyalizme varmak için nasıl ekonomik reformlar yapılacağı, sırasıyla hangi tekellerin millileştirilmesi aşamalarından geçileceği, planlama ve kendi kendini yönetimin rolü vb. yana yakıla anlatılıyordu. Somut işçi sorunlarına ilişkin dişe dokunur birşey yoktu.

Bir de *İşçi Komisyonları*'nın program niteliğindeki Mart 1966 tarihli dökümanına bakalım. Belgedeki en "büyük" teorik lâf hepsi hepsi şu kadarcık:

> "Kapitalist sistem, sınıf savaşını yaratır ve koşullarını belirler. Bir kapitalist sosyo-ekonomik sistemde iki sınıfın çıkarlarının uzlaşmasının imkânı yoktur." *(agy)*

Çok basit ama çok çarpıcı değil mi? Belgenin geriye kalan bölümünde iş saatleri, ücretler, hastalık, işsizlik, emeklilik sigortaları üstüne somut istemler yer alıyordu. Belli ki, savaşın içinde olmak, *İşçi Komisyonları*'na varoluş nedenini ve hayatta tuttuğu mütevazi yeri iyi kavratmıştı.

İşçi Komisyonları'nın faşizm altında işçi sınıfının tümünü kucaklamadaki başarısının bir nedeni de, günlük sorunlar uğrunda savaşımın, sınıfın geri kesimlerini hareketlendirmede oynadığı kaldıraç rolünü iyi değerlendirmesiydi. Örneğin, *Komisyonlar*, 1962-64 kömür ocakları grevinde şu "çok ekonomik" istemler için savaşım içinde önce madencilerin sonra da bütün sınıfın gönlünü kazanmıştı: Sıcak suyu olan sağlıklı yıkanma yerleri, tünellerde daha çok istinat direği, daha az ve daha dikkatli dinamitleme, ocaklarda tozu dindirmek için su püskürtücü araçlar ve benzeri.

Son olarak, yurtdışındaki UGT önderliğiyle anlaşamayan ve *İşçi Komisyonları* deneyinden etkilenen bazı sosyalistlerin katoliklerle birlikte kurdukları *Union Sindical Obrera*'dan (USO) söz etmek gerekir. USO, UGT ile *İşçi Komisyonları* arası bir örgütlenmeydi. Bir ara (1965-67) *Komisyonlar*'a

girdi ama sendika içinde sendika çelişkisi doğduğu için ayrıldı. *Komisyonlar* gibi dikine sendika seçimlerine katılmayı sürdürdü. Pek fazla bir etkinlik sağlayamadı.

İşçi Komisyonlarının Örgüt Anlayışı Ve Çalışma Tarzı

İşçi Komisyonları UGT ve USO gibi sınırları belli bir örgüt değildi. Tabanda gevşek bir örgütlenme anlayışıyla ve hareket tarzında çalışıyordu. Yerel örgütlerin otonomisi genişti. Üyeliğinin sınırları silikti. Daha doğrusu, *Komisyonlar*'ın çağrılarına kulak veren herkes doğal üye sayılıyordu:

> "*İşçi Komisyonları*, bir sosyo-politik harekettir, örgüt değil, örgütlü bir harekettir. *Komisyonlar*'ın taktikleri bütün işçi sınıfınca benimsenmiştir. İnşaat sektöründeki son greve işçilerin 80'i katıldı. Bundan şu sonuç çıkar: Bu işçiler *Komisyonlar*'ın direktiflerini dinlediler, dolayısıyla onlar *Komisyon*'ludurlar. Çünkü, *İşçi Komisyonları*, yalnızca örgütlü öncü değil, aynı zamanda, savaşmak için yan yana gelen işçilerin ta kendisidir." (*agy*)

İşçi Komisyonları, yasalar açısından illegaldi, gizli çalışmak zorundaydı. Ama gizlilik labirentlerinde kuruyup kalma tuzağına da düşmemeliydi. Bu durum, belli bir hesaplanmış riski göze almayı gerektiriyordu:

> "Fabrika toplantılarının işçileri eğitmek, yığın eylemlerine hazırlamak için canalıcı önemi vardı. Böyle bir toplantı gizli olamaz. Peki bu toplantılarda kimler konuşacaktı? Tabii ki, her işin peşinden koşanlar, liderler konuşacaktı. Bunlar başını kuma gömmüş olamazdı ki! Dolayısıyla işçiler fabrika komisyonu üyelerinin kimler olduğunu aşağı yukarı bilirlerdi. Ama, bölge eşgüdüm komisyonu, işkolu ve işkolları arası komisyonu, ulusal sekreterlik bilinmezdi.

Bu kademelerde çok dikkatli olmak zorundaydık. İlkemiz, üst organları korumak ama tabanda açık çalışmaktı.''(*agy*)

İŞÇİ HAREKETİNİN DURDURULAMAZ YÜKSELİŞİ (1960-1975)

1960'larda gelen ekonomik büyüme yılları, aynı zamanda işçi hareketinin kıran kırana grev savaşları içinde belini doğrulttuğu yıllar oldu. Bu savaşlar, iş ve yaşam koşullarını iyileştirici yönde somut kazanımlar getirdi. 1964-75 yılları arasında gerçek ücretlerde her yıl ortalama %7'lik artış elde edildi.

Grevlerin inatçı yayılışı karşısında, yüz-göz olmamak için, grevi vatan hainliği sayan 222 sayılı ceza yasasında 1965'de değişiklik yapıldı. Yeni formülasyona göre, ekonomik grevler *legalimsi* oldu. Ekonomik olmayan grev yapmak yine vatan hainliğiydi! Ama hayat hep önde gitti. Sendikal özgürlüksüzlük altında verilen ekonomik mücadele, en azından iş yasalarını sorguya çekmekte olduğundan, grevlerin ''ekonomik olmayan'' yanı her geçen yıl tırmandı. yine vatan hainliğiydi! Ama hayat hep önde gitti. Sendikal özgürlüksüzlük altında verilen ekonomik mücadele, en azından iş yasalarını sorguya çekmekte olduğundan, grevlerin ''ekonomik olmayan'' yanı her geçen yıl tırmandı.

1963-67 yılları arasında yapılan 1676 grevin %44,2'si ücret artışı, %15,2'si toplu sözleşme sorunları, %4'ü de sendikal eylemlerinden ötürü işten atılan işçilerle ve öteki grevlerle dayanışma greviydi. 1967-74 yılları arasında yapılan 7694 grevde ise dayanışma grevi oranı %45,4'e, toplu sözleşme grevi oranı %20,1'e yükseldi. Ücret artışı için grev oranı %25,6'ya düştü.

Yukarıda, bir UGT liderinin, resmi sendikalarda çalışma taktiğinin rejimi güçlendirdiğine ilişkin sözlerini aktarmıştık. Aslına bakarsanız, bu değerlendirmesinde yalnız değildi. Yönetici elitin bir kesimi de böyle düşünüyordu. Onlara

göre, *İşçi Komisyonları* ortodoks olmayan bir hareketti ve resmi sendika seçimlerine katılma taktiği hoşnutsuz işçilerin dikine sendikaya dolaylı bir desteğini sağlayabilirdi.

Bu yüzden, *İşçi Komisyonları*'na karşı ilk zamanlar *göreli bir siyasal hoşgörü* taktiği güttüler. Hatta, 1966 Eylülündeki dikine sendika seçimlerinin hemen öncesinde bir bahar havası estirilerek *İşçi Komisyonları*'nın liste çıkarmasına göz yumuldu. Böylece, hoşnutsuz işçiler tatmin edilecek ve dikine sendikaların içinde eritilecekti.

Ama bu manevra ters tepti ve seçim sonuçları yönetici eliti tek kelimeyle çılgına döndürdü. Bir kez, bu seçimler eskisi gibi göstermelik bir seçim olmadı. Eskiden katılma oranı %30'u zor tutturdu. Bu seçimlerde %83,3'lük canlı

TABLO 4

İSPANYA'DA GREVLER

Yıllar	Grev sayısı	Grevde geçen iş saati sayısı
1963	777	—
1964	484	—
1965	236	—
1966	179	1 478 080
1967	567	1 887 693
1968	351	1 925 278
1969	491	4 476 727
1970	1595	8 738 916
1971	616	6 877 500
1972	853	4 692 925
1973	931	8 649 265
1974	2290	13 989 557
1975	3156	14 521 901

Kaynak: Jose Maravall, *Dictatorship and Political Dissent*, s.33

bir katılım sağlandı. 200 bini aşkın işçi temsilcisinden sadece %22,5'i yerini korudu. Seçilenlerin %75'i *İşçi Komisyonları* listesinden geldi. Madrid metal işçileri silme *Komisyon* listesine oy verdi.

Komisyonlar'ın bu zaferi işçi hareketine büyük moral kazandırdı. Resmi istatistiklere göre 567 grevin yapıldığı 1967 yılı dönüm noktası oldu. İşçi hareketinin siyasal niteliği zıplama gösterdi. İktidar blokundaki çatlak derinleşti. İzlenegelen "yukarıdan reform" siyaseti raydan çıktı. Yönetim eliti içinde savrulmalar arttı. Çılgıncasına bir baskı kampanyası başladı. Altı bin işçi temsilcisi işten atıldı, kovuşturmaya uğradı. Ama toplum bir kez hareketlenmişti ve 1973'e dek süren baskı dönemi, işçi hareketinin siyasal niteliğini ve buna bağlı olarak burjuvazi içindeki anlaşmazlıkları daha da körükleyecekti.

O günleri bir militan şöyle anlatıyor:

> "30 Mart 1968 günü, Zarzalejo'da işkolları arası gizli bir toplantı yapıyorduk. Polis haber almış, toplantı yerini bastı, 120 kişiyi tutukladı. Ancak 10-12 kişi kaçabildi. Bir önceki pazar günü de *Metal İşletmeleri Komisyonları*'nın Madrid *Mariano de Cavia* alanında mitingi vardı. Polis 1000'i aşkın tutuklama yapmıştı. *1967'den sonraki yıllarda bunlar günlük olaylardandı.*" *(agy)* (abç)

Evet binlerce militan tutuklanıyor, işten atılıyor ama durum başedilir gibi değildi. İşçi hareketinin bir kez kontrolü elden çıkmıştı. Tutuklananlar ve işten atılanlarla dayanışma eylemlerinin yayılması karşısında rejim bunalıyor ve tutukladıklarını bırakmak zorunda kalıyordu. Ama rejim de kendince akıllı bir taktiğe başvurmuştu: Şartlı salıverme. Yani işçi tekrar yakalanırsa "cezasını" misliyle çekecekti.

Yığın eylemleri, grevler, gösteriler artarak sürdü. Bunlar artık kendi objektivitesini kazanmıştı. Ama *Komisyonlar,* bir krize doğru sürükleniyordu:

> "Doğrusu, ağır bir baskının geleceğini beklemiyorduk. Olağanüstü durum ilanları peşpeşe geldi. *Komisyonlar*, sistematik takibata uğradı. *Metal Sanayi Bölge Komisyonu*'nun 1967'de 60 üyesi varken, 1969'da sadece iki üyesi kaldı. *Komisyonlar*'ın başarı nedenlerinden biri olan açıklık baskıyı kolaylaştırmıştı." *(agy)*

Komisyonlar'daki iki Maocu gurup PTE ve ORT illegale geçmeyi önerdi. Anlaşmazlık çıktı. *Komisyonlar* uzun süre bocaladı. PCE, legal olanakları daha ustalıkla kullanmayı savundu. En sonunda tabanı eskisinden daha sıkı örgütlemeyi başardı. 1973'de Maoculara anlaşmaya varılarak *Komisyonlar*'da birlik sağlandı. (Bu birlik 1975 ağustosuna kadar sürdü. Bu tarihte 27 üyeli Merkez Yürütme Kurulunda 7 kişiyle temsil edilen Maocular ayrıldı.)

ÖĞRENCİ HAREKETİ

1943 tarihli Üniversite Örgütlenmesi Yasası, Franko faşizminin öngördüğü toplum düzeninin temelini döşeyen "Çalışma Yasası"nın bir türeviydi. Yasa, üniversiteleri, "öğretmen ve öğrencilerin devlet korporasyonu" olarak tanımlıyor ve Katolik Kilisesi'yle *Movimiento*'nun ortak denetimine veriyordu. Dolayısıyla, öğretim, "Katolik dogma ve ahlak anlayışına" ve Falanj'ın programına uygun olacaktı. Öğretim kadrosu, Falanj'ın "siyasal ruhu ve düsturları" gözönüne alınarak oluşturulacak, rektörler, hükümetçe Falanj militanı olan profesörlerden atanacaktı. Devletin kontrolündeki öğrenci birliği *Sindicato Espanol Universitario* (SEU) da öğrencilerin Falanj ruhuna göre yetiştirilmesinden sorumluydu.

Belli bir stabilizasyonun sağlandığı 1950'lerde üniversitelerdeki eylemlilik düzeyini bir militan şöyle anlatıyor:

> "Rejim, SEU yoluyla üniversiteleri kıskıvrak elinde tutuyordu. Gölgede durmak zorundaydınız ve en ufacık

bir hatanız tutuklanmanıza yol açabilirdi. 1954-55 yıllarında sosyalist ve komünist partiler yavaştan örgütlenmeye başladılar. Öğrenci dergilerine, film ve tiyatro kollarına, hatta SEU'ya sızıyorduk. Küçük broşürler de dağıtıyorduk." (*agy*)

Rejimle ilk ciddi çatışma 1956 şubatında geldi. SEU'ya örgütün demokratikleştirilmesi için yüzlerce imzalı bir bildiri verildi. SEU'nun Madrid sorumlusu, fakülte düzeyindeki görevlilerin seçimle işbaşına gelmesini kabul etti. Hükümet seçimleri geçersiz saydı. Bunun üzerine öğrenciler fakültelerdeki SEU binalarını işgal ettiler. Polisle kanlı çatışmalar oldu. Üniversiteler iki hafta kapatıldı. Birçok tutuklama yapıldı.

Bir öğrenci lideri bu olayların gelişimini şöyle anlatıyor:

"Anti-faşist şiirlerin okunduğu sanat toplantıları yapıyorduk. Bu arada, demokrasi isteyen bir bildiriye imza topladığımız için Genç Yazarlar Derneği kapatıldı... Ortega y Gasset'in cenaze töreninde 'liberal İspanyol düşünürü' yazılı pankartlar ortaya çıktı. O zamanlar bu esaslı yürek işiydi. Kısa bir süre sonra Baroja öldü ve onun da cenaze töreni anti-Franko gösteriye dönüştü. Velhasıl o yıllarda cenaze törenleri siyasal hoşnutsuzluğu boşaltan emniyet subabı işlevini görürdü. 1956'ya böyle gelindi. Fakültelerde seçimi hükümet engellemek istediği için olaylar patlak verdi. Ciddi çarpışmalar oldu. Miguel Alvarez vuruldu. Olağanüstü durum ilan edildi. Ben de tutuklandım." (*agy*)

1958'de dikine sendikalarda yapılan değişiklikler aynen SEU'ya da yansıdı. Artık fakülte düzeyindeki görevliler seçimli olacaktı. Ama, üst kademeler eskisi gibi yine atamayla gelecekti.

1960'lar, işçi hareketi gibi, öğrenci hareketinin de

yükseliş yılları oldu. 1961 sonbaharında sosyalist ve komünist partilerle bir sol örgüt, gizli öğrenci birliği *Federacion Universitaria Democratica Espanola'yı* (FUDE) kurdu. 1962 öğrenci temsilcileri seçimlerinde FUDE adayları büyük başarı sağladı.

1965 yılında, ulaşım hizmetlerine zam yapılmasıyla kıvılcımlanan öğrenci olayları hızla gelişti. Boykotlar, işgaller, polisle çatışmalar birbirini izledi. Seçimle gelen öğrenci temsilcileri, SEU'nun örgütsel çerçevesini inkar ederek Barselona'da mart ayında bir ulusal toplantı yaptılar. Hükümet nisan ayında SEU'yu kaldırdığını ilan etti ve tabanı rejime bağlayacak yeni bir öğrenci birliği modeli getirdi.

Öğrenci temsilcilerinin hemen yapılan ikinci toplantısı, bu planı geri çevirerek, *Sindicato Democratico de Estudiantes'*i (SDE) kurduğunu ilan etti.

Öğrenci hareketinin belli bir hacme ulaşması, beraberinde, o alışılageldik öğrenci tarzında tartışmaları da getirdi. Tartışmaların ardından bölünmeler sökün etti.

Rejim, öğrenci hareketini sisteme kanalize etmek için bir girişim daha yaptı. 1966-67 ders yılında yeni bir öğrenci birliği örgütlemek istedi. 1967 nisanında bütün delegelerin istifasıyla bu girişim de sonuçsuz kaldı.

Öğrenci hareketi bu yıllarda işçi hareketiyle bağlar kurmaya başladı. Grevleri desteklemek için bir dizi boykot, işgal ve gösteri yapıldı. 27 Ocak 1967'de Madrid Üniversitesi öğrencileri, *İşçi Komisyonları'*nın 30 bin işçi getirdiği gösteriye katıldı. Bu tarihten sonra, işçi-öğrenci ortak gösterileri olağanlaştı.

Ama bir yandan da üniversitelerin kültürel, siyasal "getto"laşması sürüyordu:

> "Durmadan toplantılar, boykotlar, işgaller yapıyorduk. Demokratik öğrenci birliği, siyasal af, söz ve toplanma özgürlüğü, velhasıl herşeyi istiyorduk. 'Kurtarılmış bölgeler' dediğimiz fakülte binalarında kazandığımız bu özgürlükleri gün be gün korumak

zorundaydık. Savaşım içinde öğrencilerin desteği hızla yükseldi. Konferanslar, seminerler, film ve sanat gösterileri, duvar gazeteleri, sergiler ve afişlerle fakültelerde fantastik bir hayat vardı.'' *(agy)*

Tabii ki, bu hayat beklenen ideolojik ürünlerini vermekte gecikmedi. İşçi hareketinin geride kaldığı, ekonomik savaşım çıkmazına saplandığı, bu durumda siyasal öncülüğün öğrencilerin omuzlarına düştüğü görüşü ortalıkta dolaşmaya başladı.

''1967-68 yıllarında üniversiteler kalemizdi. Binlerce eylem yapılıyordu. Sanki 1917 Nevski Sarayı'ndaydık. Bu arada, 1968 Paris olayları patlak verdi. Herkes, 'işte' dedi, 'çan çaldı' Öğrenci milleti Paris'e koştu. Orada tutuklananlar arasında çok İspanyol öğrenci vardı. 1968 sonbaharında devrimci moment hâlâ duruyordu. Derken, Enrique öldürüldü ve olağanüstü durum ilân edildi. Ağır bir baskı geldi. Örgütleri yeni duruma uydurmaya çalıştık. Madrid'in her yerinde korsan gösteriler, komando eylemleri yapıyorduk. Günde 4-5 komando saldırımız vardı. Polis fakülteleri işgal etti. Bu işgal ve tutuklamalar aralıksız üç yıl sürdü. Hareketi yeniden toparlamak uzun zaman aldı. Sıkı bir illegal çalışmadan sonra 1974'de açık savaşıma yeniden başladık.'' *(agy)*

İKTİDAR BLOKUNUN ÇATLAYIP DAĞILMASI, MUHALEFETİN TOPLUMSAL TABANININ GENİŞLEMESİ

Franko, aktif bir yığın desteği örgütlemeye çalışmadı. Belli ki, rejimden yana da olsa, bir yığın hareketliliği girişiminin İç Savaş'ın cepheleşmesini canlandıracağından korktu. Ama, pasif bir tabanı elinde tutmaya özen gösterdi. Piyango bileti satıcıları, taksi şöförleri, devlet dairelerindeki kapıcı-odacı ordusu, İç Savaş'ta milliyetçi saflarda çarpışanlardan ya da

ailelerinden oluşturulurdu. Bunun yanında, korporasyonların devasa bürokrasisi de geçimini rejime borçluydu.

Franko faşizmi, kendi yığın tabanının gücünden çok, rejim karşıtlarının güçsüzlüğüne dayanıyordu. 1950'ye gelindiğinde bütün muhalefet odakları ezilmiş ve göreli bir stabilizasyon sağlanmıştı. Rejim, toplumdan çıkan yetenekleri kendi içinde eritme mekanizmalarını da oluşturmuştu.

Öyle bir durum doğmuştu ki, siyasete ilgi gösteren unsurlar için yalnızca iki kutup kalmıştı. Ya rejimin mekanizmaları içine çekilecek, ya da anti-rejim yolda yürüyüp komünistlerin -zayıf bir olasılıkla sosyalistlerin illegal örgütüne ulaşacaktı. Bu yüzden burjuva muhalefet uzun süre ülke içinde bir varlık gösteremedi. Şunu güvenle söylemek mümkün ki, Franko'nun son yıllarına dek, ülke içindeki tek ciddi muhalefet gücü komünistlerdi.

Burjuva muhalefetin kayda değer ilk girişimi 1962'de yapıldı. Yurtdışında sürgün tarihçi Salvador de Madariaga, 118 önde geleni Münih'de kongreye çağırdı. Çoğu monarşist olan 80 delege ülke içinden geldi. Kongre, cafcaflı bir bildiriyle, ''İspanya'da 18 Temmuz 1936'da başlayan ve rejim tarafından zafer kutlamaları, sansür ve yığınsal haberleşme araçları tekeliyle suni olarak sürdürülen İç Savaş, Münih'de 6 Haziran 1962'de sona ermiştir'' dedi. Bu değerlendirme, Franko'nun varoluş nedenini elinden alıyor ve dolayısıyla normale dönülmesini istemek anlamına geliyordu.

Tabii ki, Franko bunu affetmedi. Ülkeye dönenlerin durumlarına göre kimisini hapse, kimisini Kanarya Adaları'na sürgüne yolladı, kimisini de korkutmakla yetindi. Delegelerden muhafazakâr sözcü Jose Maria Robles'in Franko'nun bu gazabını açıklayan sözleri ne kadar ilginç: ''Franko için, İç Savaş'ın unutulmasından daha tehlikeli birşey yoktur.''(R. Graham, *Spain: Change of a Nation,* s.26)

Gerçekten de, yığınsal haberleşme araçlarının başta gelen görevi, Franko'yu egemen sınıf açısından siyasal zorunluluk

"kızıl tehlike"den kurtarıldığı vb. işlenirdi.

Stabilizasyonun sağlanması, nesnel olarak, faşizmin acil geliş nedenini ortadan kaldırmış ve egemen sınıf içinde farklı siyasal davranışların yolunu açmıştı. Ancak, ülkede, burjuva siyasal kadro denebilecek bir güç de kalmamıştı. Zamanla *rejimin içinde*, iktidar blokunun unsurlarını şu ya da bu yöne çekiştirir ve evrimleştirir tarzda bazı güçler belirdi. Bu güçler belki faşist değildi ama dar bir burjuva demokrasisinden de çok uzaktı. Siyasal anlamda muhalefet olarak değil, fakat yönetim cihazı içinde farklı görüşler olarak palazlanan bu güçlerin en önemlisi *Opus Dei*'ydi.

Opus Dei

Katolik kilisesi, Franko faşizminin iktidar bloğunu oluşturan güç merkezlerinden bir tanesiydi. Kilisenin de kendi içinde birkaç ekibi vardı. *Opus Dei* örgütü bunlardan biriydi ama ötekilerden farklı olarak, daha çok, din görevlisi olmayanlara hitap ediyordu. *Opus Dei*, katolikliğe hizmet etmek için mutlaka kiliseye girmek gerekmediğini, herkesin seçtiği mesleğinde topluma örnek olacak tarzda ilerlemesiyle de katolikliğin yüceltilebileceğini öğütlüyordu. *Opus Dei*'nin elitizme yaptığı bu çağrı ve üyeleri arasındaki yarı gizli sıkı dayanışma, toplumda ilerlemek isteyen hırslı ve yetenekli unsurlar üstünde büyük etki yaptı. Dahası, *Opus Dei*'ye girmek, kilisenin Frankoculukla özdeşleşmiş görünümünden bir sıyrılma yolu olarak da değerlendirildi.

Opus Dei, bilinçli olarak üniversitelere sızdı. Gelecek vaadeden yetenekli öğrencilere ve öğretim üyelerine çengel attı. (Örneğin, Navarre Üniversitesinin ve İspanya'nın önde gelen iş idaresi okulu IES'in kontrolünü ele geçirdi.)

Opus Dei'nin bir başka faaliyet alanı da finans çevreleriydi. İspanya'nın yedinci büyük özel bankası *Banco Popular*'a *Opus Dei* bankası deniyordu. Bankanın yönetim kurulu başkanı Luis Vall, *Opus Dei* ailesindendi. Bir başka *Opus Dei*'ci Gregorio Lopez Bravo (bir ara Franko'ya dışişleri bakanlığı yaptı) en büyük özel banka olan *Banes-*

to'nun yönetim kurulundaydı. Yine aileden Enrique Sendagonta, *Banco de Vizcaya*'nın başkan yardımcısıydı. Bankacılar derneği başkanı Rafael Termes de *Opus Dei*'ciydi.

Opus Dei, aslında uluslararası bir örgüttü. Ama üyeliğinin ezici çoğunluğu İspanya'daydı. *Opus Dei*'nin en güçlü zamanında 72 bin üyesi vardı.

Opus Dei'nin siyasal düzeyde söylediği çok birşey yoktu. Franko'dan sonra monarşinin getirilmesinden yana olduğunu belirtmekle yetiniyordu. Asıl ilgi alanı, ekonominin yönlendirilmesi üstüneydi. *Opus Dei*, İspanya'nın kendi olanaklarıyla teknoloji geliştiremeyeceği düşüncesinden hareket ediyordu. O halde, dışarıdan teknoloji alınmalıydı. Ama teknoloji ithali dövize, döviz de ucuz ve kaliteli mal üretip ihraç etmeye bağlıydı. Bu nitelikte bir üretim ise gelip dünya standartlarında teknoloji yokluğunda tıkanıyordu. O zaman bu kısır döngü içinde kalmanın bir anlamı yoktu. İspanya, herşeyi göze alarak dışa açılmalı ve modern kapitalist dünyayla hesaplaşmalıydı. Bunun için de, önce, otarki anlayışı yıkılmalı ve fiyatların kaynak dağılımını tayin edeceği bir pazar ekonomisi kurulmalıydı.

Opus Dei, bu görüşleri savunarak iktidar koridorlarında yükseldi ve 1957 şubatında yapılan kabine değişikliğiyle ekonomik işlerin yönetimini ele geçirdi. Bu görüşler, önceleri ürkek, daha sonra kararlılıkta ama kesintilere uğrayarak uygulamaya kondu. *Opus Dei*, 1974'e kadar hükümetteki varlığını sürdürdü. Daha sonra etkisini yitirdi.

Opus Dei'nin ekonominin yönetimine geldiği ilk yıllarda İspanya IMF, Dünya Bankası ve OECD'ye katıldı. AET'yle görüşmeler başladı. 1959'da hükümet *Opus Dei*'nin hazırladığı İstikrar Programı'nı kabul etti. Bu programla dış ticaret açığı ve enflasyonun önlenmesi, ekonomiye miras kalan hantallıkların giderilmesi ve modern bir ekonominin yaratılması hedefleniyordu. Suni olarak yüksek tutulan *pezeta* devalüe edildi. İthalat sınırlandı. İhracaata parasal teşvik verildi. Kamu harcamaları kısıtlandı. Krediler azaltıldı. Ücretler dondurulduu.

1962'de İstikrar Programı dediklerine göre başarıyla sona erdi. Dillerde İspanya mucizesi lafı dolaşıyordu. Gerçekten de 1960'lar İspanya'nın sosyo-ekonomik yapısına köklü dönüşümler getirdi. Aslında "İspanya mucizesi", bazı tarihsel şansların iyi değerlendirilmesine dayanıyordu.

Bir kere, 1960'lar dünya kapitalizminin şahlandığı yıllardı. Rejim bu fırsatı kaçırmadı. Teknoloji transferi ve sanayii modernleştirmedeki döviz darboğazı başlıca üç kaynakla aşıldı: Dış krediler, turizm gelirleri ve yurt dışındaki işçilerin yolladıkları dövizler. (1973'de F. Almanya'daki İspanyol işçiler yarım milyona, Fransa'dakiler de 250 bine ulaşmıştı.)

1960'lı yıllarda, gayri safi milli hasıla her yıl ortalama %7 arttı. 1957'de kişi başına düşen milli gelir 300 dolarken, 1971'de 1070 dolara, 1974'de 2446 dolara yükseldi. Sanayi üretimi 1960-70 arasında üç katına çıktı. 1970'den 1975'e %40 daha arttı. İspanya 1940'da ihracaatının %40'ını tarım ürünleriyle sağlayan bir tarım ülkesiyken, 1973'de artık bu oranın %18'e düştüğü bir sanayi ülkesi olmuştu.

Kilise

Başlarda kiliseyle Franko'nun arası çok iyiydi. Kilise, İç Savaş'ta açıkça Franko tarafını tutmuştu. Rejim de bu desteği uyakta tutmak için örneğin 1944'de koyduğu boşanma yasağı gibi yöntemlerle kilisenin gönlünü hoş tutmaya çalışıyordu. 27 Ağustos 1953'de Vatikan'la imzalanan konkordato bu yolda önemli bir adım oldu. Bu anlaşmayla kiliseye geniş ekonomik ve hukuksal imtiyazlar tanındı. Örneğin, bir papaz suç işlediğinde ancak bağlı olduğu piskopozun izniyle yargılanabilecekti. Franko, bunlara karşılık olarak, Vatikan'dan çok muhtaç olduğu belli bir uluslararası onay alıyordu.

Ne var ki, 1960'lara doğru, kilise artan toplumsal hoşnutsuzluğun etkilerini üzerinde hissetmeye başladı. İşi insan unsuruyla, bu arada onun günlük sorunlarıyla uğraşmak olan kilise, bütün ülkeye yayılmış cemaat

örgütünü, hiyerarşisinin altında ipe dizer gibi dizemezdi. Özellikle, "taban örgütleri", toplumdaki dalgalanmalara belli ölçüde yanıt veremezse cemaatin liderliğini elden kaçırır, toplumdan soyutlanırdı. Bu nedenle, kilise hiyerarşisinin yığınlarla en çok ilişki içinde olan kesimleri, yer yer, toplumsal hoşnutsuzluğun sözcülüğüne soyundular. 1960'larda işçi hareketinin yükselişi koşullarında, kimi yerel papazlar illegal örgütlerle doğrudan işbirliğine girdiler. Öyle ki, *İşçi Komisyonları* yarı gizli toplantıları için kilise binalarının dokunulmazlığından yararlanıyordu.

Tabanın, dolayısıyla toplumun nabzındaki değişmeleri yakalayan kilise elitinde, kilisenin rejimle özdeşleşmiş imajının İspanya'nın geleceği için büyük bir dezavantaj olduğu görüşü taraftar kazandı. Bu görüş, Papa 23. John'un 1961'deki yıllık konuşmasına sızdı. Papa, konuşmasında Franko'ya isim vermeden çatıyordu. Bu nedenle, konuşma İspanya basınında tam metin verilmedi. Franko, Papa'ya, "*Movimiento katoliktir*" diyerek *Cortes*'den yanıt verdi.

Vatikan, Franko sonrası İspanya'da kilisenin konumunu sağlama almak için kolları sıvadı. Rejimle kendisi arasına mesafe koyan piskopozların işbaşına gelmesi yönünde ağırlığını koymaya başladı. Din adamlarıyla halk arasında daha doğrudan ilişki kurmak için çeşitli girişimler yapıldı. Toplumun nabzı dikkatle izleniyordu. Vatikan, bundan sonraki yıllarda ana taktiğini, kilise kurumunu yıpratmamak ve İspanya'nın yeniden kuruluş dönemine güçlü girmek yönünde tuttu.

Vatikan'ın bu taktiğiyle yetişen yeni kuşak piskoposlar, 1960'ların sonunda Piskoposlar Konferansı'nda (Episcopal Conference) çoğunluğu sağladılar. Yeni siyasetin sözcülerinden Toledo başpiskoposu kardinal Tarancon, 1969'da İspanya başpiskoposu oldu.

Tarancon ekibi, kiliseyi tamamen yeni görüşlere kazanmak için 1971'deki Kilise Kongresine (Ecclesiastical Congress) hazırlanmaya başladı. Bütün ülkeye yayılmış 18 bin papaza devasa örgüt toplumsal, siyasal sorunlara

ilişkin anketler yollandı. Bu anketler temelinde, toplumsal muhalefeti kiliseye kanalize edici karar tasarıları hazırlandı. Kilise İç Savaş'ta yalnızca bir tarafı tutmamalıydı, her iki tarafı da kucaklamak için gayret sarfetmeliydi yolundaki karar, büyük gürültülerle 78'e karşı 138 oyla kabul edildi.(*) Bu karar, kilisenin İç Savaşı kazanan koalisyon ortaklığından resmen ayrılması ve Franko'ya savaş ilan etmesi demek oluyordu.

Kiliseyle Frankocuların çatışması, 1973'de öldürülen başbakan Carrero Blanco'nun cenaze töreninde skandal düzeyine ulaştı. Törende bağnaz Frankocular "Taranco'ya ölüm", "kızıl papaz defol" diye bağırdılar.

Bir başka skandal da 1974 Martında patladı. Bu tarihte Bilbao piskoposu Antonio Anoveros, Bask ülkesindeki ulusal baskıyı protesto eden bir vaaz verdi. Franko, Anoveros'u Roma'ya sınırdışı etmek üzere ev hapsine aldırdı. İspanya başpiskopozu kardinal Tarancon sert çıktı. Franko'yu kastederek "kilise işleyişine doğrudan ya da dolaylı müdahale edenlerin" aforoz edileceğini duyurdu. Rejim geriledi, zevahiri kurtaran bir formülle iş örtbas edildi.

Kilisenin Franko sonrası döneme "alnı açık" girme taktiğinin son örneği, Franko'nun cenaze törenine karşı alınan tutum oldu. Kardinal Tarancon cenazeye gitmeyip alt düzeyde birini yolladı. Törenin sönük geçmesi için elinden geleni yaptı. İki gün sonra yapılan Juan Carlos'un taç giyme törenine ise kilise vargücüyle katıldı.

MONARŞİ

Franko faşizminde yönetici sınıfın ta başından beri en büyük endişesi, bu olağanüstü devlet biçiminden, olağan, dolayısıyla daha güvenli bir yönetim tarzına nasıl geçileceği idi. Gerçi rejim yıllar içinde, yönetimin örgütlenmesinde - kural değilse de - belli gelenekler yaratmıştı. Örneğin, *Movimiento*

* İç Savaş'ta 7 bin papaz öldürülmüş, binlercesinin kulakları kesilmişti. Bu yüzden, eski kuşak "kulaksızlar" karara karşı çok direndiler.

içindeki grupların hangi bakanlıkları elinde tutacağı üstüne sessiz anlayışlar oluşmuştu. Ama yine de herşey Franko ekseni etrafında dönüyordu. Ya Franko ölürse ne olacaktı? Sistemin kendini yeniden üretme yeteneği yoktu. Sistem, Franko'dan sonra bu makamın hangi kurallarla doldurulacağını söylemiyordu. Bu yüzden, iktidar grupları arasında çatışmaya, daha kötüsü, yeni bir iç savaşa yol vermemek için sarsıntısız geçişin koşulları önceden hazırlanmalıydı. Yönetici sınıfın bu gelecek korkusu, Franko faşizminin iktidar koridorlarında ''halefin belirlenmesi'' tartışması olarak kristalleşti.

Franko faşizmi, 14 Nisan 1931'de monarşiyi deviren cumhuriyetçilere karşı koalisyondan çıkmıştı. Tarihsel gelenekler, koalisyon içindeki eğilimler ve İç Savaş'ın mantığı açısından Franko sonrası için en akla yakın çözüm monarşinin geri getirilmesiydi. Franko bu yöndeki beklentileri dikkate alarak, 1 Nisan 1947 tarihli bir yasayla İspanya'nın gelecekte monarşiyle yönetileceğini ilân etti. Yasa, belirsizdi, zaman limitleri koymuyordu, ama yönetici elitteki daralan yüreklere biraz su serpti.

''Halefin belirlenmesi'' tartışmasıyla murad edilen ne olursa olsun, Franko'nun erkenden gitmeye hiç niyeti yoktu. Bunun için de kabul edilen geleceği, yani monarşiyi kendi elinde tutmalıydı. Gelgelelim tahtın meşru varisi Don Juan yurtdışında sürgündeydi ve başından beri Franko'yla arası bozuktu. Don Juan'ın İç Savaş'ta milliyetçiler safında görev alma istemi geri çevrilmişti. İç Savaş kazanıldıktan sonra da tahtına oturtulmayarak mağdur edilmişti. Bu yüzden Don Juan, 1945'de Hitler faşizmi ininde gebertilirken Lozan'da yayınladığı bir bildiriyle Franko'yu ''totaliterliğin iflasını kabul etmeye ve iktidarı monarşiye bırakmaya'' çağırmıştı.

İlişkilerinin bu netameli durumuna rağmen, Franko, 1948'de San Sebastian açıklarındaki yatı *Azor*'da Don Juan'la bir görüşme yapmayı başardı. Don Juan'ı, iki oğlunu İspanya'ya eğitime yollamaya ikna etti. 1948 sonbaharında 10 yaşındaki Juan Carlos ve küçük kardeşi

Alfonso, San Sebastian'a geldiler. Bu sabiler, yanlarına katılan 12 seçme öğrenciyle birlikte özel hocaların elinde ve Franko'nun doğrudan gözetimi altında öğrenime başladılar. Juan Carlos, daha sonra, ordunun çeşitli akademilerinde, yine Franko'nun doğrudan seçtiği generallerin rahle-i tedrisinden geçti.

Franko, kendi hazırladığı Juan Carlos kartını alternatifsiz kılabilmek için hanedanın öteki üyelerinin siyasal davranışını dikkatle izledi. Çünkü, rejimin gelecekte monarşiye dönüşeceğinin ilanıyla kraliyet ailesinin siyasal değeri artmıştı. Çözülme ilerledikçe iktidar blokundan kopanlar, arkasına dizilecekleri bir hanedan üyesi arayışına gireceklerdi. Örneğin, Carlist'ler 1968'de Prens Carlos Hugo'nun kişiliğinde böyle bir şapka bulmuşlardı. Franko, Carlist'lerin 21 Aralık 1968 gösterisinden sonra Hugo'yu sınırdışı etti. Carlist'ler bu sefer Prens Xavier'e sarılınca, Franko, gözünü kırpmadan onu da 27 Aralık 1968'de ülke dışına attı.

Burjuva yazarlar, Franko'nun Juan Carlos'u sık sık ziyaret ettiği ve ona oğlu gibi davrandığını söylüyorlar. Neyse, Franko yetiştirmesinin sadakatine yeterince kanaat getirdi ki, 22 Temmuz 1969'da Carlos'un elinden tutup *Cortes*'in önüne çıkardı. Önce ona *Movimiento* ilkelerine iyice bir bağlılık andı içirdi. Sonra, Juan Carlos'u geleceğin kralı olarak ilan etti. O günden sonra İspanya halkı Juan Carlos'u televizyonda hep Franko'nun iki adım gerisinde, gözleri hafif aşağıya inik ve hazırolda gördü. Franko ölünce 22 Kasım 1975'te tahta çıkan Juan Carlos işte böyle biriydi.

Aslına bakarsanız, Juan Carlos'un tahtın varisi ilan edilmesi kraliyet geleneklerine uymuyordu. Çünkü meşru varis Don Juan'dı ve o tahttan feragat etmedikçe veraset sırası oğluna gelemezdi.

Franco, Don Juan'la bunun da pazarlığını yapmak istemişti. Bu yüzden, Juan Carlos'un yeni doğan çocuğunu vaftiz için Don Juan'a 30 Ocak 1968'de İspanya'ya giriş izni vermiş ve muhalefet odaklarıyla konuşmasına göz yummuştu. Bu süre içinde Don Juan'la iki görüşme yaptı ama

istediğini koparamadı. Çünkü Don Juan yurtdışındaki burjuva muhalefetle içli dışlıydı. Ve geleceği kurtarma derdine düşen burjuvazinin bu kolu da Don Juan kartını yedekte tutmak istiyordu. Onun için, Juan Carlos geleceğin kralı ilan edilince, Don Juan bir bildiri yayınlayarak, Franko'yu sert bir dille eleştirdi. İspanya'nın sorunlarının çözümü için tek yolun demokrasi olduğunu söyledi.

Burjuva yorumcular, tarihi şans ve kaza unsurlarıyla açıklayan, toplumları statik düşünen anlayışlarıyla, Franko'nun kendi izinden gideceğini sanarak Carlos'a bel bağlamasının büyük bir siyasal hata olduğunu söylüyorlar. Onlar anlamıyorlar ki, Franko'yu bir halef seçmeye iten motifler de, Carlos'un "demokrasiye geçiş"te oynadığı büyük rol de bu bireylerin kendi iç dünyalarıyla açıklanamaz. Bu bireylerin davranışını, yükselen ve iyice genişleyen toplumsal muhalefet koşullandırıyordu.

Rejimin çözülmekte olduğu açıktı. Bu durumda, burjuvazinin yönetici sınıf olarak geleceği kurtarmasında nesnel bir işbölümü olmuştu. Belki Franko, bu işbölümündeki rolünden kişi olarak hoşnut değildi. Ama, başkasını değil de kendi yetiştirdiği Carlos'u halef ilan ederek, hem kendi emelleri ve hem de işbölümü içindeki nesnel rolü açısından hiç de fena bir seçim yapmadı.

Carlos'un *Movimiento*'ya içtiği bağlılık andları ancak Franko ölünceye dek bir işlev gördü. İçilen anda uymamanın hesabını soracak toplumsal-siyasal güçler eridikçe, Carlos'un toplum önünde meşruiyet kazanma sorunu öne çıktı. Monarşi, ancak cumhuriyetçi siyasal güçlerle uzlaşarak bütün topluma kendini kabul ettirebilirdi. Carlos, bunu iyi hesaplayan bir birey olarak, geleceğin kurtarılmasında üstlendiği işlev açısından isabetli bir seçim olduğunu gösterdi.

Don Juan da - hakkını yemeyelim - işlevini gördü. Franko ölüm döşeğindeyken eski genel kurmay başkanı General Manuel Diaz Alegria, ordu adına Paris'e Don Juan'la görüşmeye yollandı. Don Juan'dan, Franko'nun ölümüyle

oğlunun oynayacağı kritik rolü tehlikeye düşürmemek için, taht üzerinde 1969'daki gibi hak iddia etmemesi istendi. Don Juan, oğlunun taç giymesine sesini çıkarmadı ama 14 Mayıs 1977'ye kadar tam 18 ay taht üzerindeki hakkından vazgeçtiğini ilan etmedi. Bu süre içinde oğlunun yerine ısınıp ısınamayacağını bekleyerek, o da işbölümündeki yedeklik rolünün kararınca hakkını verdi.

YUKARIDAN REFORM DEMOKRATİK KOPUŞ

Toplumsal-ekonomik zorlamalarla 1957'de başlayan dışa açılma siyaseti, özellikle Avrupa ekonomisiyle bütünleşme yolunda nesnel sonuçlar veriyordu. Ama, AET'nin gelecekte rejimin nasıl bir biçim alacağını soruşturan siyasal sıkıştırmaları da artıyordu.

İspanya ekonomisinin doğal gelişiminin AET üyeliğine bağlı olduğu görüşü, özellikle ekonomi çevrelerinde yaygınlık kazanmıştı. Ancak, AET üyeliğine giden yol, Avrupa'da kabul gören siyasal sisteme yönelmekten geçiyordu. Batılı yorumcular, İspanya ekonomisinin üyelik için yeterince olgunlaştığını ve 1962 başvurusunun tek reddediliş nedeninin Franko olduğunu söylüyorlardı. Gerçekten de AET, İspanya'yla ekonomik ilişkileri arttırıyor, en fazla müsaadeyi haiz ülke anlaşmasını sık sık yeniliyordu ama peşpeşe gelen üyelik başvurularını da ısrarla geri çeviriyordu.

Halkın basıncı ve uluslararası sıkıştırma rejimi bunaltmış, iktidar bloğunda gedikler açmıştı. Kilisenin kopması büyük bir kayıptı. Geriye kalanlar arasında da eskisi gibi sıkı bir monolitiklik sağlanamıyordu.

Yönetici elit içinde amiral Carrero Blanco gibi en ufacık değişikliğin alkoliğe içki ikram etmek olacağını düşünenler vardı. Ama, Solis etrafında toplanan bazı Falanjistler gibi, "siyasal gelişme" yanlıları da vardı. Değişik kollardan ileri sürülen, "siyasal gelişme", "yukarıdan reform" ve "siyasal süreklilik" görüşleri, Frankocu yönetici elitin Franko

sonrasında kendini güvenceye alma çabasının anlatımıydı.

Franko, bu koşullar altında, "organik demokrasi"den söz etmeye başladı. Çok partili demokrasi inorganikti, yani uyumsuzdu, toplumu böler ve kaosa sürüklerdi. Oysa İspanya'ya organik- uyumlu bir demokrasi yakışırdı! Bu görüşten hareketle ve uzun bir nabız yoklama sürecinden sonra, bir liberalleşme gösterisi olarak 14 Aralık 1966'da Organik Devlet Yasası kabul edildi. Bu anayasa karikatürü, yaşamda kozmatik kalan bazı değişiklikler getiriyordu. Aynı yıl, "liberal" eğilimli enformasyon bakanı Manuel Fraga'nın eliyle sansür kaldırıldı, "basın özgürlüğü" tanındı. Ama bu "özgürlük", *Movimiento* ilkelerine, rejimin kurum ve kişilerine saygı temelinde kullanılabilecekti.

Bu bile bir ferahlama getirdi. Basın birdenbire daha ilginç ve okunur oldu. *Madrid, Informaciones, Nuevo Diario, Ya, Cambio 16* gibi rejim karşıtı gazete ve dergiler yayına başladı. Bunların otoriteleri atlatmak için cince buluşları vardı. Örneğin, netameli haber ve yorumları uluslararası ajanslara yollayıp, bu ajansları mahreç göstererek basmak sıkça başvurulan bir yöntemdi.

Yönetici elitin huzursuzları, daha geniş siyasal katılımın ve *Movimiento* içinde "fikir yarışması"nın sağlanmasından dem vuruyorlardı. Franko, herşeye tahammül edebilirdi ama, yaşamda *de facto* ortaya çıkmış olan çok sesliliğin çok partililiğe yükselmesine müsaade edemezdi. Onun için, 1967'de *Cortes* konuşmasında huysuzlananlara sert bir uyarı yaptı:

> "Eğer birileri 'fikir yarışması' laflarından parti kurmayı murad ediyorlarsa, şunu kafalarına iyice yazsınlar ki, çok partililiğe asla dönülmeyecektir." (L. Carr, *Modern Spain*, s.169)

Artık Franko'nun bu tür çıkışlarına alışılmıştı. Belli bir yönde değişiklik istemleri yoğunlaşınca, Franko önce vargücüyle karşı çıkar ve bu safları iyice ayıklardı. Sonra,

kalanların gücüne göre kendi açısından en everişli uyuz bir değişikliği önlerine atardı. Bu sefer de öyle oldu. 1968 aralığında *Movimiento* tüzüğüne bir madde eklenerek, "meşru fikir teatisi" yapmak üzere *Movimiento* içinde birlikler-dernekler kurulabileceği açıklandı. Ancak küçücük bir koşulu vardı. Böyle bir fikir kulübü kurmak isteyen 25 bin imza toplamalıydı!

Halk yığınlarının yıllardır bindiregeldiği basınç, rejimi iyice bunaltmıştı. Franko, ağır bir baskı dönemi başlattı. Bu, zaten daralmış olan iktidar bloğu içinde bardağı taşıran son damla oldu. Baskı yolunun tutulmasının rejimin dönüşmeye yeteneksizliğini gösterdiği ve bu gidişle toplumsal-ekonomik bir kaosun kaçınılmaz olduğu görüşü uykuları kaçırıyordu. Hem iktidar bloğu içinde, hem de kendini bu bloktan bağımsızlaştıranlar arasında bir dizi gayri resmi guruplaşmalar mantar gibi bitti. Herkes bir yayın organının etrafında toplandı. Franko sonrası üstüne hummalı bir tartışma-pazarlık aldı yürüdü. Basın, bir fikir oluşturma organının yokluğunda, burjuvaya açıkça parlamentoluk ediyordu.

20 Aralık 1973'de Franko'nun şahini ve ilk başbakanı Carrero Blanco ETA militanlarınca öldürüldü. Böylece, Franko sonrasına "kazasız-belâsız" geçiş yanlıları bir fırsat yakaladılar. Ocak 1974'de başbakanlığa gelen Carlos Arias, ülke önceden hazırlanırsa geçişin daha kolay olacağını düşünenlerdendi. Bunun için de, geleceğin siyasal kadrolarını yetiştirecek, siyasal katılımı düzenleyecek olan partilerin bu veya bu biçimde örgütlenmesinin yolu açılmalıydı.

Franko yaşadıkça, kimse parti lafını ağzına alamayacağını iyi biliyordu. Onun için, siyasal birlik, dernek, oluşum, yuvar gibi muğlak terminolojiler türetilmişti. Arias, hükümete gelir gelmez, böyle bir siyasal örgütlenmeye izin veren bir yasa için hazırlıklara girişileceğini ilan etti. Bundan sonraki birkaç ay, yönetici sınıf için, tam bir meydan muharebesi oldu. En sonunda Arias ağırlığını koyarak bir yasa çıkarmayı başardı. Ama yasa ölü doğmuştu. Çünkü, 1968'de *Movimiento* tüzüğüne eklenen maddeden ancak bir arpa boyu

ilerideydi. En uyumlular bile bu yasa altında örgütlenmeyi reddettiler. Yalnızca rejim taraftarları dernek kurdular. Bunların içinde, ''İspanyol Halkının Birliği''ni kuran Adolfo Suarez de vardı.

Sosyalistlerin partisi *Partido Socialista Obrero Espanol* (PSOE) 1972'de kendini toparlamaya başlamıştı. Partinin 29 Temmuz 1974 kongresinde, yurtiçi örgütlerini ayağa kaldıran 32 yaşındaki Felipe Gonzalez genel sekreterliğe seçildi. Aynı yıl, PCE, bazı burjuva liberallerle birlikte Don Juan'a destek veren *Junta Democratica*'yı kurdu. PSOE, kuruluşunda kendisine danışılmadığı için bu cepheye girmedi ve o da başka burjuva ''demokrat''lar bulup *Platforma de Convergencia Democratica*'yı oluşturdu. Daha sonra bu ikisi 1976 martında birleşip *Coordinacion Democratica* oldu.

Sol hareket, ''yukarıdan reform'' siyasetine karşılık olarak, eskiden beri, ''demokratik kopuş'' tezini işliyordu. Ne var ki, Allende olayı, ordunun rolü üstüne moral bozucu değerlendirmeleri yaygınlaştırmıştı. Sonra, cephe çalışmaları içinde her çeşit burjuva muhalefetle ilişkilerinin artması, ''demokratik kopuş'' için Franko'nun ölümünü bekleyiş fikrini sol harekete taşımıştı. İşte böyle her koldan alternatifler hazırlanıp beklenirken, Franko 20 Kasım 1975'de yatağında öldü. Bakalım, dananın kuyruğu kopacak mıydı?

FRANKO SONRASINA TOPLU BAKIŞ

Her koldan oluşturulan alternatifler dizisi bekleyiş içindeyken, beklemeyen ve çözülmeyi ısrarla ileriye iten tek güç işçi hareketiydi. Eğer grevlerde geçen saat sayısını bir gösterge olarak kabul edersek, bekleyişçi siyasal kadrolardan gelen her türlü boğucu etkiye karşın, işçi hareketinin bu yıllarda düzenli olarak yükseldiğini görürüz.

Yönetici sınıfın kendi arasında meydan muharebesi verdiği 1974 yılında grevlerde geçen saat sayısı 13 milyon

989 bindi. 1975'de 14 milyon 521 bine yükseldi. Franko'nun ölümünden sonraki ilk yıl (1976) bu rakam 11 misline fırlayıp 156 milyon saat oldu. Franko'nun son yılı 1975'de 3156 grev yapılmışken, Franko öldükten sonraki ilk üç ayda 17731 grev yapılacaktı.

22 Kasım 1975'de taç giyen Juan Carlos işte böyle bir ülke devralıyordu. Devlet ve siyaset erbabı gergin sinirlerle birbirini kolluyor ve kralın kimi başbakan atayacağı üstüne etkili olmaya çalışıyordu. Ancak, bizzat Juan Carlos'un kazasız-belâsız tahta geçebilmiş olması, Frankocu elitin hazırladığı geçiş stratejisinin iyi-kötü işlediğini göstermişti. Ne var ki, bu stratejinin hassas dengeleri için Franko'nun ölüp kralın gelmesi zaten yeterince sarsıcı bir değişiklikti. Bu yüzden, dengeleri daha fazla zorlamamak için, Franko'nun başbakanı Arias yeniden hükümeti kurmakla görevlendirildi.

Arias, İç Savaş'ta terörün en ağır olduğu Malaga'dan başsavcılık yapmış, binlerce cumhuriyetçiyi ölüm mangalarına yollamıştı. Daha sonra, polis şefliği ve içişleri bakanlığında kötü ününü iyice arttırmıştı. İşte bu Arias, şimdi, liberal edalar takınarak reformlar vadediyordu. Hükümet, yeni bir anayasaya gerek duyulmadan, Franko'nun yasalarını yeniden düzenleyerek sınırlı bir çoğulculuk ve yarı serbest bir seçim sistemi getirmeyi programına almıştı.

Bu program toplumu yatıştırmaktan çok uzaktı. Ama, burjuvazinin Franko altında iyice incelen siyasal kadrolarının hazırlıksızlığı yüzünden daha ileri reformlar vadetmek çok tehlikeli olurdu. Eldeki siyasal kadrolar, yığınlardan kopuk bir stilde devlet aygıtında yetişmişti. Dolayısıyla, yığınlarla ilişki kuracak, toplumun iplerini elde toplayacak, siyasal katılım ve eğitimi sağlayacak yani *partileşebilecek* doğrudürüst bir kadro yoktu.

Tarihin garip bir tecellisi ve paha biçilmez fırsatı olarak, ülke çapında örgütlülük, yığın ilişkisi ve deneyim açısından parti denebilecek tek kadro komünistlerdi. Arkasından sosyalistler geliyordu. Böyle giderse Arias iflas

edecek ve burjuvazinin tek tutunduğu dal olan monarşinin de toplum önünde bir prestiji kalmayacaktı. O zaman, solun gücünü devreye sokmanın bir yolu bulunmalıydı. İşte bu koşullarda, yönetici sınıf, muhalefetin ''demokratik kopuş'' siyasetini kendi amaçları içinde eritme manevrasına girişti. Adolfo Suarez'in kişiliğinde yeni bir tez bulundu: ''Görüşmeler yoluyla karşılıklı anlayış içinde demokratik kopuş.''

Adolfo Suarez, eskiden valilik ve radyo-televizyon müdürlüğü yapmıştı. *Movimiento* içinde kurduğu siyasal dernekten belli bir hazırlığı vardı. ''Yukarıdan reform''un daha liberal yorumcusu olarak bilinirdi. Sonra, burjuva alternatifler içinde, hem Frankocu çevrelerle ilişkisi olan, hem de pek tanınmadığı için Frankoculukla en az yıpranmış bir isimdi.

Alternatif bulunduktan sonra 1 Temmuz 1976'da Arias istifa ettirilerek yerine Suarez getirildi. Yeni başbakan, varolan yasalarda bir dizi hukuksal düzenleme yaparak partileri legale çıkaracağını, genel siyasal affı gerçekleştireceğini, Katolonya ve Bask'a özerklik tanıyacağını ve en kısa zamanda ülkeyi genel seçimle gelecek olan bir kurucu meclise teslim edeceğini açıkladı. Suarez, hukuken illegal olan ama açıkta pervasızca çalışan sol partilerle pazarlığa girişti. Bu arada, 10 Ağustos 1976'da, sosyalistlerin lideri Gonzalez'le görüştü. Bir ay sonra Siyasal Reform Yasası hazırdı. En akla hayale gelmedik hukuk cambazlıklarıyla, Franko'nun o iflah olmaz yasal çerçevesinin içinden çıkarılan bu yasa *Cortes*'e kabul ettirildi.

Burjuva yazarlar, Frankocu *Cortes* bu yasayı onaylamakla harakiri yaptı diyerek, Batı'da kuşaklar boyunca süren göreli barışçıl-legalist koşulların aptallaştırdığı kafa yapılarını açık ediyorlar. Yasa ve kurumların yerinden oynadığı siyasal kargaşa dönemlerini, devrimci durumları kendi deneylerinde yaşamadıkları için, bir iktidar organı kendisini ortadan kaldıran bir yasayı nasıl onaylar diye saf saf hayretlere düşüyorlar.

Göreli istikrarlı bir siyasal sistemde durup dururken hiçbir anlamlı siyasal organ tabii ki kendi kendini feshetmez. Ne var ki, Franko'nun ölümüyle açılan dönemde, ne istikrarlı, kuralları belli bir siyasal yapı ve ne de *Cortes*'in iktidar organı olma durumu vardı. Franko gitmiş, toplum sudan çıkmış balığa dönmüştü. Burjuvazi, çar-naçar, monarşinin toplum nezdindeki tarihsel meşruiyetine sarılmıştı. Şimdi artık, - sol hareketin o caniyane müdahalesizliği koşullarında - devlet, yığınların en az örselenmiş *legalist alışkanlıklarına* ve en başta monarşi fetişine yaslanarak yeniden örgütleniyordu.

Aslına bakarsanız, devletin yeniden örgütlenmesine soyunan bütün burjuva mihraklar pespaye bir eşgüdümsüzlük içindeydiler. Üstünden gidile-geline işlenmiş bir siyasal mekanizma yoktu. Kralın yetkileri nedir, ne değildir, başbakanla ilişki biçimi nasıl örgütlenir, devleti diplomatik alanda kim temsil eder, hükümet hangi alana hükmeder, yasama yetkisi nerdedir, bütün bunları hiçbir kağıt yazmıyordu. Kimisi "ben yaptım oldu" diyerek, kimisi de, yakaladığı herkese bir kararname, genelge ya da siyasal teze imza attırarak "karşılıklı ikna ve dayanışma" yoluyla, bir takım işleyişler oturtmaya çalışıyordu. Yönetimin örgütlenmesindeki bu kaos ortamında kral Juan Carlos ve başbakan Adolfo Suarez ikilisi - sol hareketin ahmaklığı sayesinde burjuvazi adına gerçekten büyük bir işlev gördü.

Evet, Franko'nun siyasal sisteminden kalan *Cortes* gibi döküntülerin yığınların gözünde bir değeri kalmamıştı. Zaten, bu tür kurumlara karşı hareketlenen yığınları "Siyasal Reform Yasası'nı çıkarıyoruz" diye zor elde tutuyorlardı. Ancak, burjuva devletin yeniden örgütleyicileri, eski yapının döküntülerinden ağırbaşlı törenlerle bir takım onaylar alarak yığınların bilincinde *burjuva legalizmini, burjuva devletin sürekliliğini* yeniden güçlendirmek istiyorlardı. Yoksa, burjuva hegemonyasında da olsa, geçmişle hepten bağını koparmış bir yeniden örgütlenişin - bu *azıcık* devrimci yöntemin dalgaları, demokrasinin

genişletilmesi işini yığınların doğrudan ele almasını kışkırtabilirdi.

Cortes'in kendini ilga eden Siyasal Reform Yasası'nı onaylamasını, bu organın giderayak burjuvaziye yaptığı son hizmet olarak bu çerçevede değerlendirmek gerekir. Bütün ülkenin yığın eylemleriyle sarsıldığı, üç milyon işçinin üretimden 156 milyon saati çektiği bir dönemde geleceği kurtarmak için bu harakiri siyasal bir zorunluluk olmuştu. Yasanın halkoyuna sunulduğu 15 Aralık 1976 referandumu bunun ne denli bir zorunluluk olduğunu gösterdi. Frankoculuğun reforma hayır diyen yalnızca 2,6'lık bir tabanı kalmıştı!

Siyasal Reform Yasası'na göre, kurucu meclis seçimleri altı ay içinde yapılacaktı. Bu zaman zarfında, *Movimiento* dağıtılacak, partiler kurulacak ya da legalize edilecekti. Çılgıncasına bir yarış başladı. 6 Mayıs 1977'ye gelindiğinde, 156 parti içişleri bakanlığına kaydını yaptırmıştı. Daha 67 parti kuruluş çalışmalarını sürdürüyordu. Burjuvazinin ne denli hazırlıksız olduğu, bu parti enflasyonunda da yansımıştı.

PSOE, en erken davrananlardandı. 1976 aralığında 27. kongresini yapıp legalize oldu. Kongre, PSOE'yi "Marksist, demokratik bir sınıf partisi, dolayısıyla yığın partisi" olarak tanımlıyordu. Partinin amacı, "siyasal ve ekonomik erki ele geçirerek kapitalist üretim tarzına son vermek, işçi sınıfının dağıtım, değişim ve üretim araçlarını toplumsallaştırmasını sağlamak"tı. Neyse, dünya işçi sınıfı, programında böyle yazan nice partiyle cebelleşti.

Kongrenin ilginç bir yanı, Sosyalist Enternasyonal'in PSOE'ye vargücüyle destek vermesiydi. Çünkü, bir sürü sosyalist parti türemişti. Hangisinin uluslararası tanınmaya mazhar olacağı büyük önem taşıyordu. Bu nedenle, Almanya'dan Willy Brandt, İsveç'ten Olof Palme, İtalya'dan Pietro Nenni, İngiltere'den Michael Foot, Fransa'dan François Mitterand gibi bütün ağır toplar kogrede boy gösterdiler. Alman Sosyal Demokrat Partisi bu gibi

durumlarda adeti olduğu üzere - PSOE'ye seçim kampanyası boyunca mali, teknik katkı ve danışmanlık yardımı yaptı. Öyle ya, İspanya'da yeni bir toplum kuruluyor ve dünya burjuvazisinin Truva atlarına da çok iş düşüyordu.

Geriye PCE'nin legalizasyon sorunu kalmıştı. Doğrusu, PCE genel sekreteri Santiago Carrillo da boş durmuyor, legalite uğruna burjuvaziye güvence üstüne güvence yağdırıyordu.

Carrillo, İspanya'ya girdiği 1976 şubatında, ilk iş olarak, oturup bu güvenceleri bir kitap haline getirdi. Örneğin, o zamanlar, Portekiz'deki Nisan 1974 devriminin boğulması, Avrupa'yı paylaştıran Yalta anlaşmasının geçerliliğini koruduğu ve İberik yarımadasının Sovyetlerin etki alanına terkedilmeyeceği görüşünü öne çıkarmıştı. Peki ama yerli komünistler olur ya! sakın farklı düşünmesinler? "*Yürokomünizm*" *ve Devlet*, bu canalıcı soruda da yürekleri ferahlatıyordu:

> "Günümüzün bloklar dünyasında, öteki Batı Avrupa ülkeleri gibi İspanya da sınırları net belirlenmiş bir siyasal, ekonomik ve askersel alanda yer almaktadır. Bu gerçeği gözardı etmeye niyetli değiliz. Bizim tutumumuz nedir?
>
> "Bizim tutumumuz, gerçeklerden koparak, şu veya bu biçimde Sovyetler Birliği etrafında toplanan öteki alana geçmek değildir. Biz, ülkemizin kendi özelliklerini koruyacağı, sosyalizme yönelen ve Sovyetler Birliği ile ABD'den bağımsız olan halkların Avrupasını amaçlıyoruz." (Santiago Carillo, "*Eurocommunism*" *and the State*, s.105)

PCE, özellikle 1976 Temmuzunda Roma'da yapılan MK plenumundan sonra, bütün çabalarını legal statü kazanmaya yöneltmişti. "PCE'siz demokrasi olmaz" ekseni etrafında gürültülü bir kampanya sürdürüyordu. Bu arada bazı hoş olaylar da oluyordu. Örneğin, MK üyeleri Madrid'in işlek

caddelerinde çığlık çığlığa partiye giriş formu dağıtıyorlar. Polis gelip kaldırımı işgal ettikleri için kısa bir süre gözaltına alıyor. Sonra, Carrillo, "gizlilikten" çıkıp 10 Aralık 1976'da bir basın toplantısı yapacağını duyuruyor. Salon tıklım tıklım. Derken Carrillo "ortaya çıkıyor" Polis, İspanya'ya giriş vizesini soruşturmak üzere karakola davet ediyor. Ama Carrillo bu har-gür arasında, dünya basınına proletarya diktatörlüğü fikrinin eskidiğini ilan edecek kadar fırsat buluyor!

Aslında Suarez, Carrillo'nun gayretli yardımlarıyla siyasal eliti PCE'nin legalizasyonuna hazırlamıştı. Bir tek ordudan çekiniyordu. O yüzden, idari karar almayıp sorunu Yüksek Mahkeme'ye yolladı. Mahkeme müracaatı incelerken, Enrique Berlinguer'le Georges Marchais yürokomünist dayanışma için Madrid'e koştular. Demeçler verip PCE'nin legalizasyonunu rica ettilerse de Yüksek Mahkeme ateşi eliyle tutmak istemedi. Dava adli değil, siyasidir diyerek topu Suarez'e geri gönderdi.

Suarez, çaresiz, legalizasyon kararnamesini hazırlayıp çekmecesine koydu. Kararnamenin ilanını, garnizonların boşaldığı ve subayların izinde olduğu Paskalya tatiline (9 Nisan 1977) zamanladı. Ordu gafil avlanmıştı. Sert bir protesto yayınlamakla yetinmek zorunda kaldı. Orduyu daha fazla kızdırmamak için "aşırı sol" partiler legalize edilmedi. PCE de militanlarına legalizasyonu kutlama gösterileri yapmama direktifini uçurdu. Tansiyon yükselmesin diye Bask'daki genel grevi desteklemedi.

Bu arada başbakan Suarez de seçimlere bir parti hazırlıyordu. Mayıs 1977'de kurulan *Union de Centro Democratico* (UCD), 14 küçük partiyi, "aparaçik" denilen devlet kadrolarını ve *Movimiento*'nun işsiz kalan "siyasetçilerini" bir çatı altında toparlıyordu. Yapıştırma bir örgüttü. Onu yanyana tutan tek unsur devlet partisi olmasıydı, yani, devlet iktidarına yaslanmasıydı. UCD'nin doğru-dürüst bir taban örgütü yoktu. Seçim kampanyasında yerel mülki amirliklerin örgütünden yararlandı.

Sağın ikinci alternatifi, Frankocu geçmişe daha sadık olan *Alianza Popular* (AP) idi. AP'nin UCD'ye göre daha homojen bir yapısı vardı.

Bu alternatif sıralaması, seçim kampanyası için burjuvazinin sağladığı para miktarında da yansıdı. Kampanyada UCD 10 milyon dolar, AP 8 milyon dolar harcadı. Solun bütçesi oldukça mütevaziydi. PSOE 4 milyon, PCE 1,5 milyon dolarlık harcama yaptı.

Ve 1936'dan bu yana ilk genel seçimler 15 Haziran 1977'de yapıldı. %80 katılım oldu. UCD oyların %34,8'ini, PSOE % 29,4'ünü, PCE %9,3'ünü, AP %8,4'ünü aldı.

Bütün burjuva yazarlar, seçim sonuçlarının PCE'nin örgütlü gücünü yansıtmadığını ve PSOE'nin hiç umulmadık bir başarı kazandığını söylüyorlar. Oysa, perşembenin gelişi çarşambadan belliydi. PCE, Franko'ya karşı gerçekten imrenilecek bir savaş veren o yetişmiş işçi müfrezelerini legalite uğruna dizginlemişti. PCE, evinde oturan küçük burjuvaya kendini beğendirme derdine düşecek yerde, hareketlenmiş yığınların çoğunluğunu kazanmak üzere işçi alaylarını sokağa dökseydi bugün İspanya bambaşka olabilirdi. En azından, burjuva demokrasisi içinde erimemek için elden gelen herşeyin yapıldığını söylemeye hakkımız olurdu.

PSOE, ülke çapında örgütlülük, yığın ilişkisi ve yetişmiş kadro açısından hiçbir zaman PCE'nin yanına yaklaşamadı. Durum böyleyken, sol adına, sosyalizm adına PCE'den daha çok oy aldı. PSOE, bu seçim başarısını, kendi örgütlü gücüne değil, doğrudan doğruya, PCE'nin kendi bindiği dalı kesen kuyrukçu siyasetine borçludur. PSOE, iktidara o kadar hazırlıksızdı ki, UCD'nin seçimi kazanmasına adeta sevindi. Bir-iki ay sonra %4,3 oy alan bağımsız sosyalist partiyi kendine kattığı halde, hükümete gelmek için UCD'yi hiç zorlamadı.

PCE, seçim sonuçlarını yenilgici bir anlayışla değerlendirdi. AP'nin %8,9 oranında oy alışını büyük tehlike olarak niteledi. Galiba faşizm tırmanıyordu(!) O halde, AP'ye karşı

Suarez hükümeti desteklenmeliydi! Carrillo, "İtalyan usulü hükümet" sloganıyla ortaya çıktı. Bu, bazı küçük ödünler karşılığında zayıf hükümetlere dışardan destek verme demekti.

Suarez, PSOE'nin gelecek seçimlere kadar yakasını bırakma taktiğinden ve PCE'nın faşist tırmanışa(!) karşı "İtalyan usulü hükümet" sloganından bol bol yararlandı. Doğrusu buna çok da ihtiyacı vardı. Çünkü ara dönemin işleri daha bitmemişti. Anayasanın hazırlanıp halkoyuna sunulması gerekiyordu. Sonra, ekonomide uzun bir süredir kriz başgöstermişti. Son birkaç yıldır çığrından çıkan grev hareketlerini "ekonomik olarak kabul edilebilir" sınırlara çekebilmek için özellikle PCE'nin işbirliği elzemdi.

Suarez, 5 Ekim 1977'de, bütün parti liderlerini toplayarak Moncloa oteline kapandı. Resmi açıklamaya göre, Moncloa'da ekonomik krize çare aranıyordu. Aslında düpedüz grev hareketleri üstüne pazarlık edildi. Yirmi gün sonra, Moncloa Paktı olarak ün kazanan, kırk sayfalık bir metin imzalandı. Sendikaların İç Savaş'ta el konan mallarının geri verilmesi gibi bir-iki ödüne karşılık olarak işçilerin 1978'de öngörülen %20'lik enflasyon oranından fazla ücret artışı

TABLO 5

350 ÜYELİ CORTES SEÇİMLERİ
Yıllara göre saylav sayısı

Partiler	1977	1979	1982
UCD	165	167	12
AP	16	9	106
PSOE	118	121	202
PCE	20	23	4
Seçime katılım oranı	%77	%67	%78

Kaynak: R.Graham, *Spai Change of a Nation*, s.310

istememeleri kabul edilmişti. Moncloa Paktı, inanılmaz bir satış belgesiydi.

Suarez, anayasayı da buna benzer yöntemlerle kotardı. Anayasa, Aralık 1978'de halkoyuna sunuldu. %87,8 olumlu oy verdi.

Suarez'in yapıştırma partisi UCD 1979 seçimlerini de kazandı ama ara dönemin işlemlerini bitirdiği için ertesi yıl çözülmeye başladı. Suarez, bunun üzerine, başbakanlık ve parti başkanlığından 29 Ocak 1981'de istifa etti. 1982 seçimlerinde UCD silindi. Uzun süre deneyimsiz kadrosuyla hükümete gelmekten çekinerek hazırlık yapma yolunu tutan Gonzalez, 1982 seçimlerinde rahat bir çoğunluk sağladı.

FRANKO SONRASINDA İŞÇİ HAREKETİ

1977 seçimleri ve Moncloa Paktı, işçi hareketini burjuva demokrasisi içinde eritme manevrasının iki önemli dönemeci oldu. Fakat, PSOE ve PCE'nin boğucu etkilerine rağmen işçi hareketinin şahlanmışlığı kolay kolay durulmadı.

Tablo 6'dan görülebileceği gibi, bu yıllarda greve çıkan işçi sayısında artış kaydedildi. Bu, işçilerdeki hareketliliğin, eyleme dönüklüğün artarak sürdüğünü gösterir. Peki ama, eylemci işçi sayısının artışına rağmen, eylemde geçen saat sayısının azalmasını nasıl yorumlamalı?

TABLO 6

FRANKO SONRASI DÖNEMDE GREVLER

	1976	1977	1978
Grevde geçen iş saati (milyon saat)	156	110	68
Grevdeki işçi sayısı (milyon)	2,956	3,265	4,183

Kaynak: Jose Maravall, *agy*, s.13

Siyasal anlamda toplumu etkileyeciliği azalsa da, ayağa kalkmış bir işçi sınıfının savaşı olduğu için, bu yaygın grevler, iş ve yaşam koşullarının iyileştirilmesinde önemli kazanımlar getirdi. *Tablo 7*'den görülebileceği gibi, İspanya işçi sınıfı, bu dönemde, ekonomik olanakları çok daha geniş olan ülkelerdeki müfrezelere göre en yüksek oranda ücret artışları sağladı.

Huarte Biraderler holdinginin sözcüsü Blas Calzada, 1976 ocağında şöyle konuşuyordu:

> "Komünist partisinden korkmuyorum. Beni asıl endişelendiren, komünistlerin bugünkü resmi sendikalar içinde oynadıkları roldür. Serbest sendika seçimlerinde farklı görüşler açıkça ileri sürülemediği için, komünistler işçilerin kontrolünü elde tutuyorlar." (Jose Yglesias, *The Franco Years*, s.9)

Sınıf savaşının öteki ucunda tuttuğu yerin bilincindeki burjuva, durumu ne kadar berrak değerlendiriyor. Belki oportünist partinin korkulacak bir yanı kalmamıştı ama, toplu gücünü böldürmeyen işçi hareketi, burjuvaya daha çok

TABLO 7

ÜLKELERE GÖRE GERÇEK ÜCRETLERİN ARTIŞ ORANLARI (%)

Ülke	1974	1975	1976	1977	1978	1979
İspanya	8,9	9,9	10,7	4,5	5,5	6,8
İtalya	2,4	8,2	3,8	7,1	3,3	2,8
Fransa	4,8	4,9	4,1	3,0	3,5	2,1
F.Almanya	2,4	2,6	2,4	3,6	0,1	3,1
İngiltere	1,4	1,6	6,9	-10,4	5,1	2,0
ABD	-2,4	-0,4	2,1	2,6	0,8	-2,6

Kaynak: R.Graham, *agy*, s.312

korkulu rüya gördürebilirdi. Onun için, *İşçi Komisyonları*'nın, Portekiz'deki *Intersindical* gibi, İspanya'nın tek sendikal örgütü olarak yükselmesinin önüne geçilmeliydi.

Burjuvazinin "sendikalarda farklı görüşlerin serbestçe ifade edilmesi"nden amaçladığı, *İşçi Komisyonları*'nın tartışılmaz otoritesini sarsarak işçi hareketini bölmekti. Gelgelelim, *Komisyonlar* dışında işçiyle bağı olan, yıllar içinde deneyim biriktirmiş doğru-dürüst sendikal kadro yoktu. Sosyalistlerin UGT'si yerlerde sürünüyordu.

Burjuvazinin siyasal alternatiflerinin yetersizliği gibi, sendikal alandaki çavuşlarının da hazırlıksızlığı, geçiş sürecinin alabildiğine yavaşlatılmasının bir başka nedeni oldu. Zaman kazanmak, burjuvazinin ana taktiğiydi. Bu nedenle, dikine sendikaların kaldırılıp, sendika kurma serbestliğinin getirilmesi 1977 nisanına kadar sarktı. Dahası, *İşçi Komisyonları* dışındaki sendikalara örgütlenme olanağı vermek için sendika seçimleri 1978 kışına kadar geciktirildi.

İşçi Komisyonları ile UGT arasında sendika seçimlerinin yöntemi üstüne ilginç bir tartışma yürüdü. *Komisyonlar*, 250'den az işçi çalıştıran işyerlerinde "açık liste", 250'den çok yerlerde "kapalı liste" çıkarılmasından yanaydı. "Açık liste", işçilerin doğrudan doğruya güvendiği adaylara oy vermesi, "kapalı liste" ise, tek tek kişilere değil, sendikanın gösterdiği listenin tümüne oy verilmesi demekti.

UGT, bütün birimlerde "kapalı liste" çıkarılmasını savunuyordu. Böylece, sosyalist etiketten ve siyasal planda PSOE'nin aldığı oylardan yararlanmak istiyordu. "Açık liste"nin, yıllardır işçinin savaşına öncülük eden, fabrikada güven biriktirmiş çok sayıda kadrosuyla *Komisyonlar*'dan yana çalışacağı belliydi. Sanayi işçileri arasında yapılan anketler, bu işçilerin "açık liste"yi tercih ettiklerini gösteriyordu. Bu durumda, karma bir yöntem kabul edildi.

1978 ocak ve mart ayları arasında yapılan seçimlerde, *İşçi Komisyonları*, temsilciliklerin %35,8'ini, UGT %22,7'sini kazandı. Geriye kalan temsilcilikler marjinal sendikalara ve

bağımsızlara gitti. Sonuç, *İşçi Komisyonları* için hiç de fena değildi. Çünkü, PCE'nin kuyrukçu siyasetine rağmen, *Komisyonlar* işçi hareketindeki kilit konumunu korumuştu. Önemli sanayi bölgeleri ve belirleyici fabrikalar yine *Komisyonlar*'ın elindeydi.

Sonra, UGT'nin %22,7'lik oyu, onun örgütsel durumunu yansıtmaktan uzaktı. Gerçekte UGT'nin toplu sözleşmeleri ve günlük sendikal işleri yürütebilecek deneyimli kadrosu çok azdı. Bu yüzden, UGT, işleri yüzüne-gözüne bulaştırdığı, tabanına laf geçiremediği için, patronlar nazarında bile ciddiye alınamıyordu.

Burjuvazinin sendikal hareketi bölme taktiği, 1979'da UGT ile doğrudan işbirliğine dönüştü. Bu tarihte, hükümet, İşverenler Federasyonu ve sendikalar ilk kez toplumsal anlaşma görüşmelerine oturdular. *İşçi Komisyonları*, görüşmelerin işçi sınıfına karşı bir yönde geliştiğini söyleyerek toplantıdan çekildi. UGT, görüşmelere devam etti.

Toplantılarda ne konuşulduğunu, dönemin başbakan yardımcısı Fernando Abril Martorell, yıllar sonra 1983'de bir İngiliz gazetecisine anlattı.

Bu anlatılanlara göre, İşverenler Federasyonu ve hükümet, *Komisyonlar*'ın dışında bir güç olabilmesi için UGT'ye her türlü stratejik bilgiyi aktarmışlardı: Hangi sektörlerde hangi fabrikalar ne kadar vermeye hazırdır, hangi fabrikalar zor durumdadır, nerelerde grev yapılabilir, nerelerde ücret artışı için işçilere hiç söz verilmemelidir vb. Hatta, beraberce, UGT'nin "çağıracağı" ve kısa bir grevden sonra "kazanacağı" bir dizi grev planlamışlardı.(R. Graham, *Spain: Change of a Nation*, s.122)

Suarez hükümeti ve İşverenler Federasyonu'nun bu gayretleri sonucu, UGT 1980 sendika seçimlerinde temsilciliklerin %30'unu aldı. *İşçi Komisyonları* ise temsilciliklerin 31'ini korudu.

1982 seçimlerinde, UGT %36'ya, *Komisyonlar*% 33'e çıktı. *Komisyonlar*, siyasal ortamdaki "sosyalist" rüzgarlara karşı inatla direniyordu. Evet, işçilerin çoğunluğu belki

PSOE'ye oy veriyordu ama aynı işçiler, sendika sözkonusu olunca, komünistlerin etkinliğindeki *İşçi Komisyonları*'ndan vazgeçmiyordu.

PSOE'nin bütün gayretlerine rağmen UGT, geçen zaman içinde, örgütlülük ve yığın etkisi açısından *Komisyonlar* ile arasındaki farkı kapatamadı. 1 Mayıs 1983 gösterilerinde bu fark, çok çarpıcı bir biçimde ortaya çıktı. Bu tarihe kadar, 1 Mayıs gösterileri ortak yapılıyordu. 1983'de anlaşmazlık çıktı, iki sendika da ayrı gösteri örgütledi. *Komisyonlar*, UGT'nin toparlayabildiğinin 10 katından fazla işçiyi 1 Mayıs alanına çıkarmıştı!

SONUÇ

İspanya'da faşizmin çözülüşü, emperyalizmin iflas eden çıplak diktatörlükler için öngördüğü "demokrasiye yavaş evrim" planının ilk uygulaması, bir bakıma, ilk esinlendiricisi oldu. Türkiye de böyle bir "kontrollü geçiş"in içindedir. Bu yüzden, İspanya deneyi, birçok yanıyla Türkiye'de yaşadıklarımızı ve yaşamakta olduklarımızı çağrıştırıyor. R. Yürükoğlu'nun Faşizmin Çözülüşü'nden öğrendiklerimizin bir anlamda tekrarı olarak, İspanya'nın özel-ulusal giysilerine bürünmüş olarak anlattıklarımızın toplu bir değerlendirmesini yapalım.

***

Faşizm, egemen sınıfın bir bütün olarak yönetmediği olağanüstü devlet biçimidir. Bu olağanüstü ve istisnai devlet biçimini, egemen sınıf için siyasal zorunluluk yapan, devrimci durumdaki acil "devrim tehlikesi"dir. Faşizmin devrimci durumu bastırıp göreli bir stabilizasyon sağlaması, aynı zamanda, onu, burjuvazi açısından siyasal bir zorunluluk olmaktan çıkarır.

Faşizm, erkin kullanımındaki keyfilik düzeyi ve toplumca benimsenmiş siyasal kanallardan yönetilenlerin rızasını alamayış gibi birçok zayıflıkları içinde barındırır. Bu

zayıflıklardan ötürü, burjuvazinin bütünü halkın basıncına karşı çok duyarlılaşır. Çünkü, halkın vazgeçilmez gördüğü temel hak ve özgürlükler için savaşımı, belli bir yaygınlık ve derinlik kazanırsa, *bir bütün olarak burjuvazinin demokrat olmadığı çağımızda*, faşizmle birlikte burjuvazinin de sonunu getirebilir.

İspanya'da "bu gidişle ülkenin toplumsal ekonomik bir kaosa (devrimci duruma, okuyun) sürükleneceği" kâbusuyla uykuların kaçmasını, Türkiye'de Çağlayangil'in "mekanikte bir yasa vardır, çok sıkıştırırsan patlar" deyişini, burjuvazinin bu özgül durumdaki gelecek kaygusu olarak değerlendirmek gerekir. Bu gelecek kaygusuyladır ki, burjuvazi, mayalanmakta olan yeni "tehlike"ye karşı önlem olarak, olağan dolayısıyla daha güvenli bir yönetim tarzına doğru evrimleşebilmek için siyasal davranışa geçer.

Demek ki, burjuvazinin tümünün stabilizasyon sağlanıncaya dek faşizme verdiği destek de, dere geçildikten sonra, halkın basıncının şiddetine paralel olarak, her burjuva kesimin başka telden çalmaya başlaması da, bu iki durumda, değişik görünümlerde ortaya çıkan aynı "devrim tehlikesi"nden kaynaklanır.

***

Halk sınıflarının saldırısını dışarda tutarsak, faşizmin acil geliş nedeninin ortadan kalkması, otomatik bir ilişki içinde, o somut ülkenin alışageldiği burjuva demokrasisine yol açmaz.

Çünkü, *birincisi*, faşizmin ve yarattığı çıkarların, burjuvazinin yeni durumda oluşmakta olan genel çıkarlarından göreli bir bağımsızlığı vardır. Bu göreli bağımsızlık, en azından, topluma uyguladıkları şiddetin hesabının sorulması tehtidi, faşist kliğin vargücüyle böyle bir gelişmeye karşı durmasını getirir. *İkincisi*, faşizm, burjuvazinin devrimci durumdaki yönetemezlik sorununu gerçekte çözmez. Burjuvazinin birliği, faşizmin topluma uyguladığı şiddette aldığı payla, geçici olarak sağlanır. Yönetemezlik sorunu, bu anlamda, tersinden çözülür. (Aslında sorunun özünün

çözümü, bu sorunu, yani devrimci durumu doğuran derin ekonomik krizin çözülmesine bağlı olarak bilinmez bir geleceğe ertelenmiştir. Ancak, bu derinlerdeki yapısal kriz çözülmemiş olsa da, devrimci durum bastırıldığı için, yeni bir halk saldırısına dek, burjuvazinin yönetemezlik sorunun şiddeti azalmıştır.) Bu durumda, burjuvazinin yeni devleti örgütlemek için, yeni siyasal sistemi, partileri oluşturmak için, yani yeniden bir bütün olarak yönetebilir halde toplumun önüne çıkabilmek için zamana ihtiyacı vardır.

***

Faşizmi çözülme sürecine sokan belirleyici faktör, toplumda değişen güç dengeleridir. Burjuvazi içindeki tartışma, pazarlık, karşılıklı güvence alışverişi ve kapışmaların kızışması, bu değişen güç dengelerinin dışa vurmasıdır.

Değişen güç dengelerinin faşizmin monolitikliğini tehdit etmeye başlamasına, çoğu kez, bir "demokrasiye dönüş" manevrası eşlik ediyor. Rejim, bu manevrayla, *bir liberalleşmeyi değil*, fakat, güç dengelerindeki değişmenin her anında, kendisi için en elverişli sonuçları devşirerek süreci sündürmeyi hedefliyor.

Örneğin, Franko'nun daha önce değil de 1960'larda "organik demokrasi"den söz etmeye başlaması, 1966'da karikatür de olsa bir anayasa ve seçim işleyişi vermek zorunda kalışı, 1968'de *Movimiento* tüzüğündeki değişiklikler ve 1969'da Juan Carlos'un geleceğin kralı ilan edilmesi, bu "her yeni durumda en elverişli sonuçlar" zincirlemesini anlatıyor.

Türkiye'de yaşadığımız deneyde de benzer karakteristikler ortaya çıktı. Yaşanan aynı süreçti ama daha hızlı gelişti ve cuntanın hesaplarını alt-üst etti:

> "Türkiye'de faşist cunta, ülke içinde gözle görünür olmaya başlayan basıncı hafifletmek Avrupa burjuvazisince daha kolay kabul edilir olabilmek için bir 'demokrasi' oyunu tezgahlamak zorunda kaldı.

Anayasa çıkardı. Kemal'in sahte komünist partisi gibi üç parti kurdu. Kendisinden bağımsız siyaset izleme eğiliminde olan eski-yeni tüm siyasetçileri veto etti. Böylece planladığı, üç parti eliyle 'demokrasi' oyununu uzun süre yürütmek, bunlar arasında kurulacak tahtırıvalliyle, öfke yükseldikçe boşaltmaktı. Bu hesap kağıt üzerinde işleyebilirdi.

" 'Sivil yönetim', 'demokrasiye geçiş' vs., gerçekte cunta bunların oyun kalmasını istiyordu. Hatırlarsanız, hatta önce *tek devlet partisi* için zemin yokladılar. Tutmayınca geri çekilip, bir başka yoldan amaçlarını elde etmek üzere üç parti kurdular. Toplumun cuntaya ve yaptıklarına nefreti nedeniyle ama bu kez bu partiler tam kukla olmaktan çıktılar. Üstelik üç başka parti daha kuruldu.

"Bu hepimizin bildiği gelişmeler, bu kadarıyla bile çözülme sürecinde faşist cuntanın taşıdığı iki karakteristiği açığa vuruyor: 1. Cunta, rejimi liberalleştirmek, demokrasiye geçmek eğilimi taşımıyor, ya da başka bir deyişle, böyle oldum olası gidemeyeceğine göre, 'demokrasiye geçiş' *uzun ve yavaş bir süreç* olsun istiyor (ki aynı anlama gelir.) 2. Ancak, toplum çapında bu aşamada yeni ve geniş bir çatışmayı göze alamıyor ve bu nedenle her biçimlenen ortamda kendisi için en yararlı, ya da en az zararlı çözümü kabullenen bir taktik esneklik gösteriyor.

"Dediğim gibi, cuntanın hesabı kağıt üzerinde fena sayılmazdı. Ama işlemedi. Çözemediği ekonomik bunalım derinleşiyor, IMF için bastığı sahte istatistikler durumu kurtarmıyordu. Emekçi yığınların durumu iyice ağırlaşmıştı. Zaten baştan beri sınırlı olan yığın tabanını böylece iyice daralttığı için "*demokrasiye geçiş" oyununu oynamaya başlamasıyla birlikte faşizmin çözülme süreci de başladı.* Bu süreci *yaratan* Türkiye toplumundaki *güç ilişkileridir."* (R. Yürükoğlu, *Faşizmin Çözülüşü,* Birinci basım, s.23-24)

Faşist diktatörlüğün verilen tavizleri ilk fırsatta geri mi alacağı, yoksa, toplumca yenileri koparılıp rejimin tamamen çözülmesine mi evrimleşileceğini, ya da, yeni bir devrimci durumun doğuşuyla birlikte yeni bir hesaplaşmaya mı gidileceğini, yine toplumdaki güç dengeleri belirliyor.

Gelişmelerin belli bir aşamasında faşizmin öngördüğü asgari monolitiklik derecesiyle uyum göstermeyen bir çok sesliliğin ortaya çıkması ve bu çok sesliliğin devlet ve toplum düzeninde fiili ya da hukuksal değişikliklere yol açması, faşizmin çözüldüğünün işareti oluyor.

***

> ''('Demokrasiye yavaş evrim' *M.K.)* demokratikleşme savaşının başını burjuva kesimlerin çektiği, proleter yerine *burjuva hegemonyasının* oluştuğu ülkelerde işliyor. İşçi sınıfı da çeşitli biçimler altında sınıf uzlaşmacılığı içine çekiliyor.'' (*agy*, s.82)

Sınıf uzlaşmacılığının bu türü, yığınlardaki, burjuvazinin şu veya bu kolunun demokrat olduğu yanılgısı üstüne inşa ediliyor.

Sonra, örneğin İspanya'da, ''demokrasi'' için monarşi ve burjuva liberallerle cepheler kurulması, legalite uğruna ''devrim yapmayacağız'' diye sözler verilmesi, yığın eylemlerinin dizginlenmesi, Monkloa paktıyla burjuva Suarez hükümetinin isteklerinin yerine getirilmesi, yığınlardaki bu yanılgının üstüne tuz-biber ekiyor.

İspanyol yüro komünistleri, yığınların demokrasi için ayağa kalktığı en kritik dönemde, yığınlara demokrasinin genişletilmesi işini bizzat ele almalarını hedef gösterecek yerde, ''PCE'siz demokrasi olmaz'' diye ortaya çıktılar. Bir yıl boyunca parti siyasetlerini yalnızca bu, ama yalnızca bu eksen etrafında ördüler. En sonunda burjuvazi böyle bir partiye ''özgürlük'' verdi. Ve böylece demokrasinin geldiği anlaşıldı! Yığınların gözünde başbakan Suarez ve kral Juan Carlos'un şahsında ''iyi burjuvaların demokrat olduğu'' yanılgısı güçlendi.

Bu yanılgıya karşı, *çağımızda burjuvazinin hiçbir kesiminin demokrat olmadığı gerçeğinin*, yığınlara her durumda ısrarla benimsetilmesi, genel demokrasi kavgasının belkemiğidir. Demokrasi kavgası ancak bu eksen etrafında anlamlı başarılar kazanabilir.

> "Siyasal anlamda *demokratikleşme*, devletin kurum ve kişilerinin işlevleri, güçleri ve görevlerin ve bu devlet kurumlarıyla toplum arasındaki ilişkilerin *çoğunluğun iradesiyle* belirlenmesidir." *(agy*, s.30)

Kapitalizm altında, çoğunluğun iradesinin tam ve özgür olarak oluşabilmesinin önündeki en büyük engel, burjuvazinin sınıf egemenliğidir. Bir avuç azınlık olan burjuvazinin tahakkümü sürdükçe, o ülkede gerçek demokrasiden söz etmek mümkün değildir. Burjuvazi, *birincisi*, bu anlamda demokrat değildir.

İkincisini ve özel olarak Türkiye, İspanya gibi geçiş kuşağı ülkeler burjuvazisini ilgilendiren yanını, Devrimci Marksistlerin bir toplantı kararlarından okuyalım:

> "Tüm dünyada burjuva devletinin bürokratik merkeziyetçi yapısı hem ekonomik ilerlemeye, hem kapitalizmin bunalımının derinleşmesine, emperyalizmin giderek daha gericileşmesine denk düşer biçimde merkezileşmektedir. Güçlü ekonomilere sahip, bunalımları daha az ciddi olan emperyalist ülkelerde bu merkezileşme, burjuva demokrasisi ile şimdilik yanyana yürüyebiliyor. Oysa Türkiye gibi, ekonomik bunalımların ve onun üstünde yükselen toplumsal-siyasal bunalımların derin olduğu ülkelerde batı tipi burjuva demokrasisi bile merkeziyetçilik isteyen yapıya ayak bağıdır. Türkiye öyle bir aşamaya varmıştır ki gerçek anlamda siyasal özgür yaşam, ancak *devrimle kazanılabilecek bir demokrasi* sorunu olmuştur." (*5.Kongre - Belgeler*, s.40)

***

Faşizmin çözülüşü sürecinde ve nasıl bir demokrasi sorusunun henüz çözüme bağlanmadığı ara dönemde, egemen sınıfın işbölümü içinde her koldan geliştirdiği siyasal davranışının özü, halk sınıflarının demokrasi kavgasını burjuva hegemonyası altında eriterek, geleceği, yani burjuva diktatörlüğünü kurtarmaktır. Yığınlara bunu açıklayacak yerde, örneğin DYP'ye, SODEP'e, DSP'ye demokratlığın yakıştırılması, cephe davetiyelerinin çıkarılması, burjuvaya, tam da onun istediği gibi, demokrasi kavgasında alternatif oluşu bahşetmek demektir.

Faşizme karşı, faşist olmayan burjuvaziyle "cephe taktiği", başlıca iki türlü gerekçelendiriliyor. *Birincisi* ki gözü dönmüş oportünizmin gerekçesidir açıkça, faşizme karşı burjuva demokrasisini savunuruz, diyor. Adam, cephe olsa da olmasa da, burjuva hegemonyasını baştan kabul etmiş. Bize söylenecek söz kalmıyor. *İkincisi*, demokrat olduğunu iddia eden burjuva siyasetçileri cepheye çağırırız, gelmezlerse anında, gelirlerse zaman içinde onları yığınlara teşhir ederiz, diyor. Yani, burjuvazide olmayan bir meziyeti var gösterme komplosuna başvuruyor.

Aslında ikisinin de temelinde, yığınların bilincine karşı işlenen yanı cinayet yatıyor. Bunu Lenin'den okuyalım:

> "Sosyalist-Devrimciler ve Menşevikler, burjuvazi ile demokrasi arasında gözde bir burjuva ilişkilendirmeyi yineliyorlar. Fakat, özünde, böyle bir ilişkilendirme, elmayla armudu karşılaştırmak kadar anlamsızdır." (Lenin, *Toplu Yapıtlar*, İngilizce basım, c.25, s.369)

Böyle bir ilişkilendirmeyi, günümüzde menşevikler de yapıyor. DYP'nin propagandası demagoji değildir, diyorlar. Yani, DYP'de demokratlık keşfediyorlar.

Yığınların bilincinde, burjuvazi ile demokrasi arasında

sahte bir ilişkilendirme zaten vardır. Asıl üstüne gidilmesi gereken buyken, hangi ''taktik'' endişelerle olursa olsun, yığınların önünde burjuvaya demokrat iltifatı yapılırsa, yığınlardaki bu yanılgı daha da güçlenir ve burjuva hegemonyasına ''sol''dan destek olunur.

***

'Demokrasiye yavaş evrim''in bir başka karakteristiği de, yığınlara her koldan aşılanmak istenen bekleyişçilik fikridir. Örneğin İspanya'da Franko'nun ölümü beklendi, Siyasal Reform Yasası'nın çıkması beklendi, PCE'nin legalizasyonu beklendi, ''demokrasi sınavı'' vermek için Haziran 1977 seçimleri beklendi. Daha sonra, ''faşizm tırmanıyor, Suarez hükümetini destekleyelim, zaman kazanırız'' dendi, ''şu Monkloa Paktı nasıl işleyecek, bir bakalım'' dendi, ''hele bir sendika seçimlerini de atlatalım'' dendi. Yerel seçimler dendi, genel seçimler dendi, sonra bir de bakıldı ki, yığın hareketliliği geriye kayıyor, o zaman da, herhalde, ''gelecek sefere'' dendi!

Bu süreç dikkatle incelenirse, gerici sınıfın yöneticiliği nasıl elde tuttuğuna ilişkin bazı ipuçları ele geçiyor. Burjuvazi ne yapıyor? O toz-duman içinde, her defasında bir yolunu bulup, bütün siyasal süreçleri, *kendi getirdiği bir öneri ya da yönlendirdiği bir tartışma* etrafında topluyor. Hep bir adım önde duruyor, böylece, geçilecek yolu belirlemede öncelik kazanıyor. Süreçler istenmedik açınımlar gösterirse, çevirme yapıp önüne geçiyor, itişe-kakışa yine ''kabul edilebilir'' bir yola sokuyor. Sonuçta, çeşitli burjuva kesimlerin nesnel bir işbölümü içinde toplumu sürükledikleri dolambaçlı geçitlerde, yığınların enerjisi tüketiliyor.

Benzer bir süreç - şimdilik - Türkiye'de de yaşanıyor. Bu süreç, ''demokrasi takvimi''nin yanıbaşında uç verdi. Türkiye'de olabileceği kadarıyla ''kontrollü'' gelişti. Şimdilerde, Çankaya'sı, Özal'ı, Demirel'i ve Ecevit'iyle burjuvazinin bütün kolları, topluma, bir takım ara menzillerin üstünden ufki bakışla, 1988 seçimlerini hedef gösteriyor.

Cindoruk, "Zincirbozan'da, Türkiye'nin yönetiminde söz sahibi olan iki ayrı çizgi anlaşmaya vardı, ileride tarih bunu yazacak" diyerek, nesnel işbölümünün çoktan bilinçli uzlaşmalara yükseldiğini açık etti. (İşin garibi, sol hareketin ezici çoğunluğu da, rejime faşist demenin ağır yükünden kurtulmak için gözlerini 1988'e dikmiş bir görünümdedir.)

Burjuvazi, bu git git bitmeyen menziller silsilesiyle, hem yığınların öfkesini azar azar boşaltarak kendi güçlerinin bilincine varmalarını engellemek, hem de, her defasında düzen birşeyler veriyor göründüğü için, *burjuva legalist alışkanlıkları, burjuvanın şu veya bu koluna güveni* güçlendirmek istiyor. Böylece, burjuvazi, demokrasinin genişlemesini kendi istediği sınırlarda tutmayı amaçlıyor. Bir başka deyişle, demokrasi burjuva hegemonyasında "genişliyor"!

O halde, demokrasinin genişlemesi işini bizzat yığınların ele alması için, bu savaşta proleteryanın öncülüğünün sağlanması için, en başta, devrimci partinin, yığınların burjuva legalist alışkanlıklarına, burjuvanın şu veya bu koluna güvenine taviz vermeyen bir siyaset izlemesi gerekir. Başkacası, burjuva demokrasisi içinde erimeyi daha baştan kabullenmek olur.

> "Yığınsal haberleşme ve ulaşım araçlarının bugünkü gelişme düzeyinde burjuvazinin getirdiği sözümona çözümleri, egemen sınıfın siyasetini eleştirmek önemlidir ama komünistlerin bu gerici 'çözümlere' karşı mutlaka *pozitif alternatifler* getirme zorunluluğu vardır. Pozitif alternatifler yığınların siyasal bilinci ve devrimci eylemlerini arttırmada bugün geçmişe oranla çok daha büyük bir rol oynayacaktır.
>
> "Partimizin *aktif yığın demokrasisi programı* böyle bir pozitif alternatiftir." (5. Kongre - Belgeler s. 43)

Ülkenin vardığı aşamanın gerektirdiği demokratiklik düzeyini ifade eden pozitif alternatiflerin, halk sınıflarının

Ülkenin vardığı aşamanın gerektirdiği demokratiklik düzeyini ifade eden pozitif alternatiflerin, halk sınıflarının demokratizmini harekete geçirmede canalıcı önemi vardır. Halk sınıflarının demokratizmi, gürül-gürül akmaya başlayınca, en geniş burjuva demokrasisini de parçalayıp ötesine geçer.

Dolayısıyla, en "demokrat" burjuva kesimlerin en "ileri" belgileri, hareketlenen yığınları etkilemek açısından, bizimkilerin yanında çok sönük kalır. Yani, tarihsel misyonunun bilincindeki bir örgütün yığınlara maledebileceklerinin, burjuvaca çevirme yapılıp önüne geçilmesi asla mümkün değildir.

Burjuvazinin ölesiye korktuğu böyle bir demokratiklik düzeyine, ancak yığınların eylemi *bağımsızlaşabildiği* oranda ulaşılabilir. *Bağımsız yığın eylemi*, her türlü burjuva ve küçük burjuva etkiden arınmış yığın hareketliliği demektir.

Yığınlar çağaçıcı güçlerini eylem içinde tanırlar. Yığınlar kendi güçlerini tanıdıkça, eylemleri, bu yeni farkına vardıkları güçlerine giderek daha çok dayanır. Yığınların kendi öz güçlerine dayanan eylemler, aynı zamanda, yığınların bilincini de devrimcileştirir. Burjuvazi ve kapitalizm önce kafalarda yıkılır ve bu bilinçle yapılan yığın eylemleri, artık, devrimci yığın eylemleridir, çağaçıcı vuruşun habercisidir.

Böyle bir gelişmeyi hazırlamak için, "mutlaka propagandamıza, ajitasyonumuza ekonomik haklar, demokrasi ve devrim için *somut eylemler* eşlik etmelidir.

> "Devrimci örgüt propaganda örgütü olarak kaldığı anda ölmüştür, yığınların desteğini hiçbir zaman sağlayamaz. *Devrimci örgüt eylem örgütüdür.* Halkın istemleri için savaşımın örgütçüsüdür." (R. Yürükoğlu, *Faşizmin Çözülüşü,* Birinci basım s.112)

***

"Önümüzdeki dönemde siyasal çalışmanın üç vurgusu şöyledir:

"1.Her alanda, her yönde aktif, proleter yöntemlerle yürütülecek demokrasi savaşımı.

"2.Emekçi halkın acil-yakıcı sorunlarında yoğunlaşma.

"3.Yasal düzen içinde oluşan yapılarda çalışma. İşçi sınıfının yanısıra özellikle gençlik, sonra aydınlar ve sanatçılar arasında yoğunlaşma.

"Türkiye halkının özgür, bağımsız yaşantısı, mutlu geleceği tek bir koşula, gericiliğe karşı savaşta işçi sınıfının öncülüğüne bağlanmıştır. İşçi sınıfına bu öncülüğü yaşama geçirebilmek için Marksizm-Leninizmi doğru özümsemiş, doğru kullanan ve siyaset sanatıyla doğru birleştirebilen bir devrimci örgüt gerekiyor." *(5. Kongre - Belgeler,* s:45-46)

Devrimci Marksist hareket bu göreve taliptir.

IV.2 PORTEKİZ'DE FAŞİZMİN ÇÖZÜLÜŞÜ VE YIKILIŞI

Emine Engin, Şerife Yaşar ve Gülgün Işıklar'ın "Portekiz'de Faşizmin Çözülüşü ve Yıkılışı" başlıklı araştırmasının tamamı. (Aralık 1985)

Portekiz, Avrupa'nın en eski ülkelerinden biridir. Portekiz'in sınırları 1297'den bu yana aşağı yukarı aynı kalmıştır. Bugün yüzölçümü, Azor ve Madeira adaları da dahil, 91 624 kilometre karedir ve nüfusu 9 milyon kadardır.

Avrupa'nın en batı ucundaki bu küçük ülkenin, dünyada büyük etkisi olmuştur. Portekiz, dünyanın en eski sömürge imparatorluklarından birinin sahibiydi. 20. yüzyılın ortasında hâlâ dünyanın üçüncü büyük sömürge imparatorluğuydu ve sömürge imparatorluğu konumunu en son bırakan ülke oldu. Portekiz'in sömürgeleri 1822'ye kadar Latin Amerika'da Brezilya'yı da, daha sonra ise yalnızca Afrika'da Cape Verde adaları, Sao Tome, Portekiz Ginesi, Principe, Angola ve Mozambik'i, Asya'da Macau'yu, Okyanusya'da Timor'u

Portekiz'in kendisi küçük, sömürge imparatorluğu büyüktü. Sömürge imparatorluğunun büyüklüğüne karşın Portekiz Avrupa'nın en geri ülkelerinden biriydi ve sömürgelerini sömürme biçimi de çok geriydi. Öte yandan Portekiz, Avrupa'nın en geri ülkelerinden biri olmasına karşın, bazı alanlarda da en önlerde gidiyordu. Portekiz'de ölüm cezası ta 1867'de kaldırılmış, 8 saatlik işgünü ise 1919'da kazanılmıştı.

Bunlardan da anlaşılacağı gibi, Portekiz'in hareketli bir tarihi vardır. Portekiz sert sınıf savaşlarına sahne olmuştur ve uzun yıllar faşizm altında yaşamıştır. Faşizm yıllarında biriken öfke 1974'te devrimle patlak vermiştir. Devrim yenilmiştir ama Portekiz hâlâ emperyalizmin güçlü bir halkası olamamıştır, hâlâ siyasal krizlere, hatta devrimci durumlara gebe bir ülkedir.

Biz bu yazıda Portekiz'deki faşizm deneyimine, faşizmin çözülüşüne ve çok kısa olarak da 1974 devrimine bakacağız.

DEVRİM-KARŞI DEVRİM ÇATIŞMASI

Portekiz büyük bir sömürge imparatorluğuna sahipti ama kendisinin küçüklüğü ve giderek geri kalması sonucunda sömürgeler onun için ayak bağı durumuna gelmişti. Bu süreç içinde bir yandan bazı sömürgelerini yitirdi, öte yandan 17. yüzyıldan başlayarak, sömürgeleriyle birlikte giderek Britanya'nın himayesine girdi. 19. yüzyılın sonunda Britanya, Portekiz ve sömürgeleri üzerinde dolaylı egemenliğini kurduğu gibi, Almanya ile sömürgeleri paylaşım pazarlıkları yürütüyordu. Aynı sıralarda Portekiz'in İspanya ile "birleşeceği" söylentileri dolaşıyordu. Herkes artık Portekiz'in sonunun yaklaştığını düşünüyordu ama tarih bu düşünceyi yanlış çıkardı.

Bu sıralarda Portekiz'de ekonomik-siyasal bir çalkantı sürüyordu. Dış borçlar yığılmıştı. Ağır çalışma koşullarına karşın yoksulluk artıyordu. Teknolojik gerilik ülkeyi dış pazarlarda rekabet edemez duruma getirmişti. Ülkedeki çöküntü karşısında yaygın bir hoşnutsuzluk vardı. Herkes anayasal monarşiyi suçluyordu. Monarşistler, anayasallığa karşıydılar. Cumhuriyetçiler her türlü monarşiye karşıydılar.

Ağustos 1910'da yapılan seçimlerde en çok oyu Cumhuriyetçiler aldılar. Bunun üzerine ekimde bir ayaklanmayla monarşi yıkıldı. Kral ülkeden kaçtı. Cumhuriyet kuruldu ve 1911'de yeni anayasa getirildi, buna göre seçimler yapıldı.

Cumhuriyetin kurulmasıyla ülkedeki siyasal çalkantı

durulmadığı gibi, tam tersine sınıf çelişkileri daha iyi açığa çıktı ve sınıf savaşımı keskinleşti.

Bir yandan burjuvazi ile aristokrasi arasında şiddetli bir egemenlik kavgası yürüdü. Burjuvazi aristokrasinin ideolojik ve örgütsel dayanağı olan kiliseye karşı savaş açtı. Ekim-Kasım 1910'da kilise ile devleti birbirinden tamamen ayıran köklü reformlar yapıldı. Öte yandan genç işçi sınıfı, sınıf savaşına daldı.

O tarihlerde Portekiz'de nüfusun %57'si tarımda çalışıyordu. Endüstride çalışanlar ise nüfusun %21'ini oluşturuyordu. Ağır endüstri yok denecek kadar azdı ama hafif de olsa belli bir endüstri üretimi vardı. Örneğin 1917'de, Portekiz'in 6 milyonluk nüfusu içinde endüstrideki işçilerin sayısı 130 bin kadardı. Bunların çoğu hafif endüstride ve küçük işyerlerinde çalışıyordu. 10 işçiden az işçi çalıştıran 4000 fabrika varken, yalnızca 19 fabrika 500-1000 arasında ve yalnızca 6 fabrika 1000'den çok işçi çalıştırıyordu.

Bunlardan da anlaşılacağı gibi, işçi sınıfı belki genç ve zayıftı ama vardı ve zaten çok az olan nüfusun en aktif, en etkin güçlerinden biriydi. Portekiz'de anayasal monarşi sırasında da bir ara sendikalaşma hakkı gündeme gelmişti. Cumhuriyetin ilanından sonra, cumhuriyet için kavgaya aktif katılmış olan işçi sınıfı yeniden ve daha geniş bir biçimde grev ve sendikalaşma haklarını kazandı. Ancak bu kazanımlar, işçileri yatıştırmadı, tam tersine, onlara sorunların asıl kaynağı olan sömürüyü daha net gösterdi. Bazı sendika liderlerinin o tarihte açıkça dile getirdiği gibi, cumhuriyetten de beklediklerini bulamayan işçiler dolu dizgin savaşıma daldılar.

1910-1925 arasında 518 grev yapıldı. Bunlardan 207'si ücret artışı için, 97'si dayanışma grevi, 123'ü çeşitli istemlerle, 87'si ise iş saatlerini kısaltmaya yönelikti. Bu 518 grevden yalnızca 63'ü yenilgiye uğradı. Ama yine de, 8 saatlik işgünü ancak 1919'da kazanılabildi. Ücret artışları ise, tüm bu başarılı grevlere karşın, yaşam pahalılığının gerisinde kaldı. 1914-1925 arasında geçinme endeksi %2186

artarken, ücretler yalnızca %2130 arttı.

Bu yoğun grev savaşımı içinde, Ekim Devrimi'nin de güçlü etkisiyle Portekiz işçi sınıfının bilinç ve örgütlenme düzeyi hızla yükseldi. Aynı yıllarda *A Batalha* (Kavga), *A Bandeira Vermelha* (Kızıl Bayrak), *O Comunista*(Komünist) ve *A Conquista do Pao* (Ekmeğin Zaptı) gibi adlar taşıyan birçok işçi gazetesi yayınlandı. İşçi örgütlerinin enternasyonal ilişkileri yaygınlaştı. Tüm bunlarla bağlı olarak 1921'de Portekiz Komünist Partisi (Partido Comunista Portugues) kuruldu.

Ülke kaynıyordu. 1910-1926 yılları arsaında Portekiz'de 9 cumhurbaşkanı, 44 hükümet geldi geçti ve 25 ayaklanma, kısa süreli 3 karşı-devrimci diktatörlük yaşandı. Yalnızca 1920'de, biri 24 saat, biri 6 gün süren 9 hükümet kuruldu. Ordu da bu kaynamanın göbeğinde, çeşitli taraflara bölünmüş durumdaydı.

Portekiz'de anayasal monarşi koşullarında ortaya çıkan siyasal kriz cumhuriyeti doğurmuştu. Cumhuriyet, bu siyasal krizi devrimci duruma yükseltti. Ülkenin I. Dünya Savaşı'na katılmasıyla daha da derinleşen devrimci durum inişli çıkışlı bir seyir içinde uzun yıllar sürdü. Ancak genç PKP'nin öncülüğündeki genç işçi sınıfı devrimci durumu devrimle sonuçlandıramadı. 1926'da karşı-devrim üstün geldi.

Kilisenin ve monarşistlerin merkezi olan, gerici Braga kasabasından küçük bir orduyla Lizbon'a doğru yola çıkan General Gomes da Costa, Mussolini'yi taklit eder bir biçimde Lizbon'a girdi ve darbe yoluyla iktidarı aldı. General Gomes da Costa'nın yanısıra, General Carmona'yı ve bir kumandanı içeren üçlü bir cunta oluşturuldu. Ancak kısa süre sonra General Gomes da Costa ile kumandan cuntadan uzaklaştırdılar ve General Carmona tek başına yönetimde kaldı.

Şimdi darbeden 1974'e kadarki gelişmeleri kısaca anlatalım. (Ayaklanmalar ve muhalefet hareketleri için ayrı bir kronolojik dökümü verildiği için, gelişmelerin bu yönü üzerinde ayrıca durmayacağız.) Sonra söz konusu dönemin

çeşitli özelliklerini ayrıca ele alalım.

1926-1974 DÖNEMİNİN KISA TARİHÇESİ

Darbe öncesinde Portekiz, siyasal krizin yanısıra, giderek derinleşen bir ekonomik kriz içinde debeleniyordu. Portekiz parası *escudo* sürekli devalüe ediliyordu. Enflasyon akıl almaz hız ve boyutlara ulaşmıştı. Derin bir mali kriz vardı. Her yıl birbiri üzerine eklenen bütçe açıkları, birkaç yıl içinde bütçenin tümünü aşmaya doğru gidiyordu. Karşı-devrimci darbe bu ortamda gerçekleşti.

Darbenin acil geliş nedeni siyasal bunalımı ortadan kaldırmak, devrimci durumu bastırmaktı. Nitekim darbeciler başa gelir gelmez bu amaçlarını net olarak açıkladılar. Bununla birlikte darbenin derhal kolları sıvaması gereken bir alan da, ülkenin içinde bulunduğu çürümenin örgütlenmesiydi. Bunda ana halka ise öncelikle mali krizin denetim altına alınmasıydı. Bunun için, General Carmona, Coimbra Üniversitesi'nde ekonomi profesörü olan Antonio de Oliveira Salazar'ı Maliye Bakanlığı'na getirdi. Ancak Salazar tüm harcamalar üzerinde sınırsız yetki isteyince, başbakanla anlaşamadı ve her ikisi de görevlerinden alındılar.

Yeni Maliye Bakanı, aldığı çeşitli önlemler arasında, o zamanki Birleşmiş Milletler'den kredi de istedi. Birleşmiş Milletler krediyi vermeyi kabul etti ama çok ağır koşullar ileri sürdü. Bunun üzerine Salazar 1928'de yeniden Maliye Bakanı atandı ve bu kez, tüm harcamalar üzerinde sınırsız yetki istemi kabul edildi. Böylece Salazar garip bir maliye bakanı olarak karşı-devrim hükümetinde işe başladı. Giderek tırmandı ve Portekiz'in 40 yıllık yaşamına diktatör Salazar olarak damgasını vurdu.

Salazar yoksul bir Katolik ailenin çocuğuydu. Kilise okulunda eğitim gördükten sonra Coimbra Üniversitesi'nde okudu. Siyasete 1910 yılında, üniversite öğrencisiyken atıldı. Hristiyan Demokrasisinin Akademik Merkezi (CADC) adlı

gerici bir örgütün başına geçti. Yayın çıkarmaya başladı. Birçok yazısı ve kitabı çıktı. Öğrencilik yıllarından sonra aynı üniversiteye ekonomi ve maliye profesörü olarak atandı. Buradan da hükümete atladı.

1928'de sınırsız yetkileri olan bir maliye bakanı olarak hükümette işe başlayan Salazar, bütün devlet harcamalarına el atarak, eğitim, sağlık vb. tüm harcamaları kısıp vergileri arttırarak, bütçe açığını bir yıl içinde bütçe fazlasına dönüştürdü.

Darbe bütün siyasal partilerin çalışmasını durdurmuştu. Bu fiilen fesh edilme anlamı kazandı. 1930'da Salazar, Ulusal Birlik adlı bir ''hareket'' oluşturdu. Ülkenin tek legal siyasal örgütü olan Ulusal Birlik'in ''hareket'' olarak adlandırılması, onun sözde siyasal partili sisteme karşı olduğunu vurgulamak içindi, ancak bir süre sonra kendisi kendisine ''parti'' demeye, aynen bir siyasal parti gibi çalışmaya başladı ve uzun süre tek siyasal parti oldu.

Bir ara sömürgeler bakanlığını da üstlenen Salazar, aynı yıl Sömürgeler Yasası denen bir kararname çıkardı. Cumhuriyetten sonra sömürgelere sömürge deniyordu ama eşitliği vurgulamak üzere vilayet muamalesi yapılıyor, sömürgelerde yaşayanlar ise Portekiz vatandaşı sayılıyordu. Bu ''yasa''yla sömürgelere ''sömürge'', Portekiz'e ise ''Portekiz Sömürge İmparatorluğu'' adı verildi. Böylece Portekiz, imparatorsuz bir imparatorluğa dönüştürüldü. Birleştirici bir ideoloji olarak Katolikliğin sömürgelerde yayılmasını da amaçlayan yasa, sömürgelerde yaşayanların statüsünün çıkacak kararnamelerle belirleneceğini söylüyordu. Nitekim daha sonra çıkan kararnamelerle, ''asimilasyon testi'' uygulaması getirildi, testi geçemeyenler ''yerli'' sayıldı ve yerlilere ise resmen ''zora dayalı emek'' uygulaması başlatıldı.

Bu ''başarılarıyla'' Salazar hükümette yükselmeyi ''hak'' ediyordu. 1932 yılında başbakan oldu. Aynı yıl, Salaz·'ın da desteğiyle Mavi Gömlekliler ya da Ulusal Sendikalistler denilen bir hareket daha kuruldu. Bu hareketin kısa zamanda

50 bin *ücretli* üyesi, 18 dergisi ve bir günlük gazetesi oldu. Ancak tabanla "tehlikeli ölçüde" canlı bağları olan bu hareketin başındakiler daha sonra sürgüne gönderildiler ve 1934'te hareketin, Ulusal Birlik'e "katılması" sağlandı. Böylece Hitler Almanyası'nda SA'lar olayının bir benzeri de Portekiz'de yaşandı.

Salazar, başbakan olduktan bir yıl sonra, 1933'de İtalya'nın faşist iş yasasına dayanılarak hazırlanmış bir Ulusal İş Karamamesi çıkardı. Buna göre tarım ve endüstri sektörlerinde işçiler ve işverenler ayrı ayrı korporatif örgütleneceklerdi. Bu örgütlerin kendi iç seçim mekanizmaları yoktu, yönetimleri devletçe atanacaktı. Grev yasaklanıyordu. İşçi-işveren ilişkilerinin kuralları sıkı sıkıya saptanıyordu. "Sendika" denen korporatif işçi örgütlerinin yönetimi işveren örgütüyle eşgüdüm içinde, "toplu iş sözleşmelerinin" zamanına ve koşullarına karar veriyordu. Bu karamamenin tarım içinde çok gevşek bir anlamı vardı ama endüstride anlamı derindi. İşçi sınıfı buna, 1934 başında, 1974 öncesinin en yaygın ve örgütlü genel greviyle karşılık verdi. Ancak gidişatı durdurmaya işçi sınıfının gücü yetmedi ve genel grev kanla bastırıldı.

Salazar'ın "en büyük" eseri, bütçelerin açık vermemesini, Sömürgeler Yasası'nda ve Ulusal İş Karamamesi'nde getirilenleri de içeren ve "yeni devlet" anlamına gelen *Estado Novo* adı verilen anayasadır.

Darbe 1911 anayasasını geçersiz saymıştı. Ülke 1926'dan beri anayasasızdı. Siyasal kriz bastırılmıştı ama farklı siyasal düşünceler 1933'de bile blok olarak varlığını koruyor, hatta arkadaki kronolojik dökümde görüleceği gibi, yer yer darbe, ayaklanma, genel grev, vb. karşı çıkışlara yol gösteriyordu.

Salazar, daha hükümete girdikten kısa süre sonra, "eğer mantıklı bir gerekçe bulunmazsa, 1926'dan beri kaldırılan ya da çiğnenen anayasayı geri getirmekten başka yapacak birşey yoktur" diyordu. (A. Figueiredo, *Portugal: 50 Years of Dictatorship,* s.66) Gerçekten de toplumda "olağan anayasallığa" dönüş beklentisi vardı. Salazar, aradığı "mantıklı

gerekçe''yi, kendi hazırladığı ve adını ''yeni devlet'' koyduğu anayasayla yarattı. Oy hakkı üzerinde çeşitli kısıtlamaların bulunduğu ve çekimser oyların ''evet'' sayıldığı bir referandumla anayasa ''kabul edildi''

Anayasa, Portekiz'de, ''dünyanın ilk korporatif anayasası'' olarak sunuldu. Gerçekten de anayasanın korporatif yanları vardı ama anayasada tutarlı bir korporatizm yoktu. Anayasanın liberal yanları da vardı ve bütün olarak bakıldığında, anayasa eklektik bir yapıya sahipti. Daha sonra yapılan bazı değişikliklerle bu eklektiklik *azaltıldı*. Ancak ne olursa olsun, bu anayasa dünyanın ilk korporatif anayasa sı olamadı, çünkü hiçbir zaman tam ve tutarlı korporatif olamadı. Anayasa tam ve tutarlı monolitik de olamadı.

Bir kez, cumhurbaşkanının başbakanı azletme yetkisi vardı. Anayasayı hazırlayan ve esas diktatör olan başbakanken, hep asker ve hep kukla olmuş cumhurbaşkanına tanınan bu yetki, ordu ile bir uzlaşmayı anlatıyordu. Dolayısıyla monolitikliğin yerini ikili bir yapı alıyordu. Bu ikinci yetkiyi başa gelen cumhurbaşkanları kullanmadılar ama 7 yılda bir yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde muhalefet kullanmaya çalıştı. Bunun üzerine Salazar, yapılan bir anayasa değişikliğiyle, kendi atadığı bir kurula, cumhurbaşkanının görevi sürdürebilir durumda olup olmadığına karar verme yetkisi tanıdı. Yine de ikilik kalkmadı, yalnızca dengelendi.

Daha sonra, 1959'da yapılan ikinci bir değişiklikle, cumhurbaşkanının doğrudan seçimi hepten kaldırıldı. Millet meçlisi üyelerinden ve bazı yerel ''temsilciler''den oluşan bir kurulun cumhurbaşkanını seçmesi kararlaştırıldı. Böylece ikilik belli ölçüde azaltılmış oldu. Ama yine de tam kaldırılmış olduğu söylenemez.

İkincisi, anayasa 120 kişilik ve 4 yılda bir ''seçilen'' bir Millet Meclisi ve bir de, Korporatif Oda denilen birşey getiriyordu. Bu da hem monolitiklik yerine ikili yapıya, hemde korparatifliğin eksikliğine, tutasızlığına ve anayasanın eklektikliğine örnekti.

Anayasa ne tam korporatif, ne tam monolitikti. Bunun yanı sıra anayasada çok çeşitli anti-demokratik maddelerle, liberal görünümlü maddeler karışık bir biçimde yer alıyordu. "Seçim" sistemi başlı başına bir anti-demokratiklik örneğiydi. Okuma yazma, cinsiyet ve mülk sahipliği açısından çeşitli koşulları yerine getirenler oy kullanabiliyordu. Bu durumda oy kullananların nüfusa oranı *Tablo 8*'deki gibiydi.

Bu tablo, "seçim" sisteminin nasıl seçmen kıtlığı yarattığını çok güzel gösteriyor. Ayrıca seçimlerde aday olabilmek için Yüksek Mahkeme'nin ve Devlet Konseyi'nin onayı ve belli sayıda imza toplamak gerekiyordu. Seçmen kütüklerini rejimin kendisi hazırlıyor, oyları da kendisi sayıyordu. Başka bir deyişle seçimleri rejim kendisi yapıyordu.

Sonra, anayasada, hükümete, "tüm hak ve özgürlükleri" kararnamelerle düzenleme yetkisi veriliyordu. Böyle bir yetki olduğu sürece, anayasada olduğunu söylediğimiz bir-

TABLO 8

PORTEKİZ'DE GENEL SEÇİMLER VE KATILIM

Yıllar (1)	Nüfus (2)	Seçmen sayısı (3)	Seçmenlerin nüfusa oranı (3/2)
1938	6 985 000	743 930	10,6
1945	7 563 000	909 456	12,0
1949	7 956 147	1 140 000	14,6
1953	8 024 853	1 161 932	14,4
1958	8 360 760	1 213 381	14,5
1961	8 562 271	1 236 387	14,5
1965	8 610 200	1 278 387	14,8
1969	8 700 000	1 700 548	19,5

çok liberal maddenin zaten pek bir anlamı kalmıyordu.

Yine de liberal maddelere de bazı örnekler verelim:

> "...Hiç kimse, paragraf 3 ve 4'te öngörülen (cinayet, silahlı soygun gibi ciddi cezai suçlara ilişkin) durumlar dışında kişisel özgürlüğünden yoksun bırakılmayacak ya da resmi karar olmadan gözaltında tutulamayacak."

Anayasanın 8. maddesi, fikrini dile getirme, siyasal toplantı yapma, siyasal örgütler kurma, bunlara katılma özgürlüklerinden söz ediyor! Anayasanın basın özgürlüğüne ilişkin maddesi de var. Daha sonra bunu atlamak için sansür yapan kuruluşun, "basın özgürlüğünü ayarladığı" duyurulmuştur!

Böylece hem anayasa çeşitli açılardan kendi içinde eklektik bir bütündür, hem de yaşamdaki uygulamalarla çelişki taşımıştır.

Anayasa getirildikten sonra, "yeni devlet"i toplumsal alanda da tamamlamak üzere bir dizi para-militer örgüt oluşturuldu. Hitler'in gençlik örgütünün taklidi olarak 1935'de *Mocidade Portuguesa* (Portekiz Gençliği) kuruldu. Salazar'dan sonra başbakan olan Caetano, bu örgütün ilk ulusal komiseriydi. Örgütün kendi ayrı askersel hiyerarşisi, yönetmeliği, üniforması vardı. Üniformanın kemerindeki S harfi, hem Portekizce'de S harfiyle başlayan, "hizmet" sözcüğünü, hem Salazar'ı simgeliyordu. 14 yaşına kadar tüm çocuklar zorunlu olarak bu örgüte kaydoluyordu. Okulda sabahları tören yapılıyordu. "Kim yaşasın" sorusuna çocuklar "Portekiz, Portekiz, Portekiz" diye, "kim kumanda etsin" sorusuna da "Salazar, Salazar, Salazar" diye yanıt veriyorlardı.

1936'da İspanya'da Halk Cephesi başa geldiği zaman, Portekiz'de Salazar hemen harekete geçti, yeni bir para-militer örgüt daha kurdu. *Legiao Portuguesa* adlı bu örgüt, İspanya'da faşistlere yardım etmek için biraraya gelmiş "gönüllüler"den oluşuyordu. Bu örgütün 20 bin üyesi

İspanya'da savaştı ve 10 bine yakını Franko için öldü. İspanya İç Savaşı bittikten sonra da bu örgüt varlığını sürdürdü. Ayrıca Salazar, işlevleri özellikle ayrılmış çeşitli güvenlik örgütleri de kurdu.

Salazar, İspanya İç Savaşı'nda bütün gücüyle, ilk başta diplomatik kayguları bile bir yana bırakarak Franko'ya destek verdi. İspanya'da devrim zafere ulaşırsa, Portekiz'de kendi diktatörlüğünün yaşamayacağını hesaplayarak böyle davrandı. Daha sonra Sovyetler Birliği'nin girişimiyle, İspanya İç Savaşı'na karışılmamasını sağlamak üzere uluslararası bir komite kuruldu. Bu komite Salazar'a da kısıtlamalar getirdi ama Salazar'ın, Franko'nun ordusuna Portekiz topraklarından her türlü desteği sürdürdüğü herkesin bildiği bir sır olarak kaldı.

Portekiz, II.Dünya Savaşı'na girmedi. Ülkede savaşan taraflara göre bir kutuplaşma oldu. Savaşın sonunda kazanılan anti-faşist zafer Portekiz'deki ortamı da derinden etkiledi. Zaferden sonra toplumsal muhalefet, 1959'da cumhurbaşkanının doğrudan seçilmesi kaldırılana kadar, ilk kez 1945'den sonra denenen, seçimlerde muhalif aday çıkarma yolundan yürüdü. Ayrıca zaferden sonra, muhalefet çok daha örgütlü bir biçim aldı.

Bu örgütlülük birbiriyle bağlı iki düzeydeydi. Biri, yasal gediklerden, seçim vb. platformlardan yararlanmak üzere gevşek ve böyle olanaklar ortaya çıktıkça biraraya gelen bir örgütlülük. Ötekisi ise sıkı disiplinli militanların yayın dağıtımına ve protesto eylemleri örgütlemeye yönelik illegal örgütlülüğü. PKP'nin her iki düzeyde de ağır bastığı ve iki düzeyi birbirine bağlayan ana halkayı oluşturduğu burjuva yazarlarca bile kabul edilen bir olgudur.

Ancak bütün bunlar, sürecin bir yanıdır. Öte yanda, 1945'ten sonra Portekiz'de baskılar da arttı. 1935-1936'larda, özellikle basına ve merkezi propagandaya yönelik bir dizi kararname çıkarılmıştı. 1945'ten sonra, anayasaya açıkça ters düşen yeni bir dizi kararnameyle çeşitli baskı önlemleri getirildi. Güvenlik örgütleri daha sıkı

örgütlendi ve bir muhbirler ağıyla örüldü. Tutuklamalarda, sürgünlerde bir artış oldu. Nitekim, PKP genel sekreteri Cunhal yoldaş da 1950'de tutuklandı ve 1960'da hapisten kaçana dek 10 yıl tutuklu kaldı.

Baskı arttırıldı ama rejimi sağlama almaya bu da yetmiyordu. 1958 seçimlerinde yine muhalif aday çıkarılması ve bu adayın, öncekiler gibi adaylıktan çekilmeyip seçimlere katılması rejim için önemli bir sarsıntı oluşturdu. Aynı zamanda 1950'lerde, özellikle 1960 dolaylarında sömürgelerde başkaldırı yükselmeye başladı. 1960'larda Portekiz içindeki toplumsal muhalefetin, sömürgelerdeki bu başkaldırıyla eşgüdüm içinde yeniden hareketlendiğini ve yasal gediklerden yararlanma düzeyinin ötesinde daha sert biçimler aldığını görüyoruz.

Nitekim 1960 sonrasında Salazar, özellikle sömürgelere yönelik bazı değişiklikler getirmek zorunda kalmıştır. Örneğin 1961'de, yine aynı Salazar'ın çıkardığı bir kararnameyle sömürgelerde yaşayanlara yeniden Portekiz vatandaşlarıyla aynı haklar tanınmıştır. Başka bir deyişle, rejimin çözülmesi sömürgeler konusundan başlamıştır.

1968'de Salazar felç geçirip de yerine, eskiden Salazar'dan daha az Katolik, daha çok faşist olan, sonra birden ''liberalleşen'' Caetano gelince yapılmaya başlanan ''reformlar'' aynı sürecin Portekiz içinde zorunlu olarak sürdürülmesinden başka birşey değildir. Caetano, ''işlerin olduğu gibi kalmasını istiyorsak, işlerin değişmesi gereklidir'' atasözü ışığında, ortam ne gerektiriyorsa o kılıfa girmiştir. Hatta, eskiden beri Salazar'ın hükümetinde, hem de baskı uzmanı olan bazı bakanlar da kısa sürede kılıf değiştirip yumuşayıvermiştir!

Caetano'nun reformlarından ilki bazı sürgünlerin geri dönmesine izin vermek olmuştur. Ne raslantıdır ki daha sonra PSP lideri olan sosyal demokrat Soares de bunlar arasındadır. Ayrıca Caetano, Ulusal Birlik'in adını Halkçı Ulusal Eylem, baskı, işkence ve entelejans örgütü PİDE'nin adını Genel Güvenlik Merkezi (DGS), 1930'larda oluştu-

rulan Merkezi Propaganda Sekreterliği'nin adını Enformasyon ve Turist Ofisi, Sansür Kurulu'nun adını ise Ön Muayene Kurulu diye değiştirmiştir. Caetano, hem başka bazı liberal uygulamalara gitmiş, hem de aynı zamanda baskı uygulamayı sürdürmüştür. Açıktır ki, faşizmin çözülüşünü görüp ipleri yavaştan ve denetimi kaybetmeyecek ölçüde gevşetmeye başlamıştır ancak neredeyse 50 yıldır biriken öfke iplerin gevşemesini beklemeden ipleri koparıp atmıştır. Çözülmekte olan faşizm çözülüşünü tamamlamaya fırsat bulamadan, devrimle yıkılmıştır. Portekiz'de 1926'da tanklarla gelenler 1974'te devrimle gitmiştir.

Şimdi 1926-1974 arası sürecin çeşitli yönlerine bakalım.

NEDEN VE NASIL BİR FAŞİZM

Bizim faşizm anlayışımızı dile getiren çeşitli cümleler, paragraflar aktarabiliriz. Bunların hepsinde, ''tekelci kapitalizmin egemenliği koşullarında'', ''finans-kapitalin açık şiddete dayalı diktatörlüğü altında'' gibi sözler geçmektedir. Yani faşizm, tekelci kapitalizmle, emperyalistleşmeyle, finans-kapitalle bağlı bir karşı-devrim türüdür.

Portekiz'de karşı-devrimci darbe 1926'da oldu. Tarihsel olarak Portekiz kapitalist gelişme açısından Türkiye'den daha ileridir ama ta 1926'da finans-kapitalin, tekelci kapitalizmin *egemenliğinden* söz edebilecek kadar ileri de değildir. Öyleyse Portekiz'e ilişkin sorulması gereken ilk soru, ''1926'da gelen faşizm miydi'' sorusudur.

Bu soruyu yanıtlamak için hem çağdaş koşullara, hem de darbeden sonraki koca tarihsel dönemde Portekiz'de yapılanların içeriğine bakmak gereklidir.

Bir kez 1926'daki darbe emperyalizm çağında ve üstelik faşizm dalgasının tırmandığı koşullarda olmuştur. Portekiz geniş sömürgelere sahip, ''sömürgeci'' anlamında emperyalist ve emperyalizm çağına ayak uydurmaya bu açıdan hazır bir *Avrupa* ülkesiydi. Ancak sömürgelerini ''kapitalizmin en yüksek aşaması olan emperyalizm'' gibi sömür-

müyordu. Tekelci kapitalizmin, finans-kapitalin gelişme düzeyi eksik kalıyordu ama bunların oluşma süreci de başlamıştı. Dünyada faşizm dalgasının dolaşıyor olmasından etkilenerek, Portekiz kapitalizmi faşist biçimleri aldı ve bunların, ilk başlarda boşça kalan içini zamanla tam doldurdu. Tarihsel olarak bakıldığında, faşist biçimle, finans-kapitalin egemenliği birbirine kavuştu. Ancak, sıralamalarda belli farklılıklar vardır. Tekelci kapitalizmin, finans-kapitalin egemenliği koşullarında faşizm gelmemiş, faşizm koşullarında tekelci kapitalizm, finans-kapital egemen duruma gelmiştir.

Portekiz'de gelişim böyle bir sıralama izlediği için "1926'daki darbe faşist değildi, rejim sonradan faşistleşti" gibi bir değerlendirme de yapılabilir. Ama süreç o denli bütündür ve bütün olarak bakıldığında faşist biçimler ile tekelci kapitalizmin egemenliği süreç içinde o denli birbirine geçmiştir ki, bizce böyle bir değerlendirme doğru olmaz. Darbe sonrası döneme bütün olarak baktıktan sonra dönüp dsarbeyi değerlendirdiğimizde, doğrusu, 1926'da gelenin de faşizm olduğunu söylemektir.

Ancak Portekiz'de tarihsel gelişimin bu özgüllüğü, Portekiz'deki faşizmin de bazı farklı yanlar taşımasına neden oldu. Bunlar arasında en çarpıcı olanı, arkada verdiğimiz, ayaklanma ve muhalefet girişimlerinin kronolojik dökümüne bakınca görebileceğimiz gibi, faşizme karşı *ordu* içinden kaynaklanmış başkaldırıların çokluğu ve sonunda, 1974 devriminde de aynı kaynağın önemli bir rol oynamış olmasıdır. Aynı zamanda ordu, faşizmin ayakta durabilmesinde de önemli rol oynamış, tüm cumhurbaşkanları ordudan gelmiştir.

Bunun, ikisi de Portekiz'in özgüllükleriyle bağlı iki nedeni yardır.

Birincisi, Portekiz kendisi küçük, sömürge imparatorluğu büyük bir ülke olarak, kendi çapıyla orantısız büyüklük ve önemde bir orduya sahipti. Üstelik bu ordunun önemli bir kesimi de, sömürgelerde, halkın sömürgeci baskılara karşı

direnciyle yüzyüzeydi. Bunlar yüzünden Portekiz ordusu hem faşizmin çok önemli bir dayanağı, hem faşizme karşı çıkışların önemli bir kaynağı oldu. Ülkede faşist örgütler dışında tüm örgütlenmelerin yasak olduğu koşullarda, Portekiz'in kendi çapından büyük ve sömürge halkların direncini yüzleyen ordusunun örgütlülüğü zaman zaman rejime karşı işledi.

İkinci neden, Portekiz'de bir kurum olarak ordu henüz finans-kapitalin egemenliği koşullarına uyarlanmadan, Türkiye'deki gibi ordu başları, hatta ordunun tüm üst katları üniformalı finans-kapitale ya da finans-kapitalin üniformalı ortaklarına dönüştürülmeden, faşist devlet biçiminin getirilmiş olmasıdır. Ordu, toplumdaki sınıf çelişkilerinin ve burjuvazinin kendi arasındaki çelişkilerin kolayca yansıma bulduğu, örgütlü ve silahlı olmanın verdiği güvenle kolayca çözülmeye kalkışıldığı bir kurum olabilmiştir. Yine de, arkadaki başkaldırı dökümünden de anlaşılacağı gibi, rejim süresince ordunun konumunda bir değişiklik gözlenmektedir.

İlk başlarda ordunun içinden kaynaklanan başkaldırıların çoğu düpedüz rejime karşı, oldukça yıkıcı özellikler taşıyan ama başarılı olamamış girişimlerdir. Sonlara doğru ise, daha çok halkın nabzına göre şerbet verme çabasıyla rejimi korumayı birleştiren, özde yapıcı girişimlerdir. Evet yine Salazar gitsin deniyor ama Salazar bu yoldan gitmezse devrimle gidecek korkusuyla bu isteniyor.

Gerçekte 1958'deki seçimlerde muhalif aday olan ve 1965'te öldürülen General Delgado çevresinde dönen olaylar, ordunun dönüşümünün de simgesi olmuştur. Delgado, rejim legal olanakları hepten tıkayınca, devrimci yönelimli bir savaşıma daldı. PIDE ajanları onu öldürerek, gerçekte orduda bir geleneği öldürmüş oldular. Bundan sonra, orduda bu geleneğin yalnızca kalıntılarından söz edilebilir. 1974'deki askerler hareketi de bir yanıyla bu kalıntının, öteki yanıyla ise rejimi daha "tehlikeli" almaşıklardan koruma güdüsünün bir karışımıdır.

Portekiz'de faşizmin taşıdığı farklı yanlara, ideolojik

kaynak ve toplumsal dayanak açısından da örnek verilebilir.

Salazar ve çevresinin ideolojik yapısında dinin ve monarşistliğin çok büyük ağırlığı vardır. Ancak, kendi düşündüğü yöne değil, nesnel toplumsal koşulların ittiği yöne giden Salazar, ne kiliseyle devleti yeniden içiçe geçirmeye, ne de monarşiyi geri getirmeye yeltenmiş, Hitler'den, Mussolini'den örnek alarak faşist biçimlere yönelmiştir.

1940'da Vatikan'la *Concordat* denen bir anlaşma imzalanmıştır. Bu cumhuriyet yıllarında kiliseye karşı açılan savaşın sonuçlarını dengelemeye çalışmış ama kiliseyi eski monarşi yıllarındaki yerine geri döndürmekten çok uzak, diplomatik bir adım olarak kalmıştır.

Salazar, monarşiyi geri getirmeye çalışmamıştır ama başta, ana olarak monarşinin toplumsal dayanaklarına yaslanarak faşist biçimleri uygulamıştır. Salazar'ın en güvenilir dayanakları Katolik kilisesi, ordunun bir kesimi ve büyük toprak sahipleri olmuştur. Zamanla hem bu dayanakların kendileri değişmiş, tekelci kapitalizmle bütünleşmiş, hem de Salazar değişmeyen dayanaklarını bırakıp yeni koşulların yarattığı yenilerini edinmiştir.

Portekiz'de faşizm döneminde getirilen ve hem de "yeni devlet" adını taşıyan anayasadan söz ettikçe, Türkiye'de "işte *Faşizmin Çözülüşü*'nde getirilen görüşler yanlış çıktı" diye sevinenler boşuna çıkmasın, çünkü sevinenin sevinci kursağında kalır. Bu anayasa, bir kez Portekiz faşizminin değil, onun taşıdığı farklı yanların tipik örneğidir. İkincisi, Portekiz faşizmi, anayasalı faşizmin, faşist anayasanın vb. olabileceğine değil, herhangi bir anayasanın faşizm ile ne denli ters düştüğüne güzel bir örnektir. Yani, Portekiz deneyimi, *Faşizmin Çözülüşü* kitabında söylenenlere bir tarihsel kanıt daha getiriyor.

PORTEKİZ'DE FAŞİZM VE ANAYASA

Faşizmin Çözülüşü kitabında Yürükoğlu, "1982 anayasası

ile faşizm uygulanabilir mi'' diye soruyor ve soruyu şöyle yanıtlıyordu:

> ''Çeşitli yollardan uygulanabilir. Örneğin, anayasaya göre, savaş gibi, iç savaş gibi, ya da devletin güvenliğini ve varlığını tehlikeye atan vahim durumlar gibi olağanüstü hallerde, cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan bakanlar kurulu olağanüstü hal ya da sıkıyönetim ilan edebilir ve bu süre içinde yasa hükmünde kararname ile devleti yönetebilir. Bundan yararlanılabilir ve bu durum süregenleştirilerek faşist bir rejim kurulabilir.
>
> ''Sonra, anayasanın olağan maddelerindeki bazı gerici 'açıklar' süregen ve herşeyi belirleyen uygulama durumuna getirilebilir. Örneğin yasa hükmünde kararname yetkisi genel uygulama yapılarak yasama yürütmenin altına sokulabilir. Bunların yapılabilmesi için tabii, parlamentonun, ya faşist bir partinin çoğunluğu alması, ya dışarıdan tehditlere boyun eğmesi yoluyla, faşistlerin tüm isteklerini yerine getiren bir organ olması gerekir.
>
> ''Hatta, anayasanın öngördüğü devlet örgütlenmesini, işleyişleri de göstermelik olarak kullanabilirler. Örneğin, parti kurma özgürlüğü var ama çeşitli yöntemlerle bunu yaptırtmazlar.
>
> ''Evet, pekçok ülkede yapıldığı gibi Türkiye'de de 82 anayasası faşizm için böyle kullanılabilir. Biz de o zaman şöyle deriz: Anayasanın öngördüğü devleti 'kılıfına uydurarak' kaldırıp attılar ve faşist bir devlet kurdular. Anayasa yine faşist olmaz. İşte Weimar anayasasının başına gelenler onun da başına gelmiş olur.'' (R. Yürükoğlu, *Faşizmin Çözülüşü*, 1. baskı, s.69)

Aynı kitapta , ''faşizmin anayasası olur mu'' sorusunu da şöyle yanıtlıyordu:

Tarihsel örneklerinde olmamış deyip noktayı koymayalım, biraz daha geniş bakalım.

"Her devlet, en azından bazı temel kurallar çerçevesinde çalışır anlamında bir anayasa sahibidir. Kavramın bu anlamı içinde, anayasanın düşünülebilecek tek almaşığı kaos olur. Bu anlamda, hatta tek kural diktatörün dediği bile olsa, işte buna anayasa denilebilir. Ancak bu çerçevede, kavram tüm anlamını yitirir." (*agy*, s.70)

"... Anayasallık ile demokrasi aynı şeyler değildir ama aralarında hem tarihsel, hem pratik kopmaz bağlar vardır. Anayasallık, günümüzde demokrasinin olmazsa olmaz ön koşuludur. Tarihsel olarak da hazırlayıcısı olmuştur.

"Faşizmin anayasası olur mu diye sorulduğunda, bu çerçeve içinde, faşizmin anayasası olmaz, *'anayasal faşizm'* diye birşey olamaz. Faşizm karşı-devrimdir. Anayasa ise, şu ya da bu derecede yürütmeyi engelleyen belgedir. Ne denli yürütme yanlısı olursa olsun.

"Anayasa konusunu burjuvazinin tüm evrimiyle, tarihsel bir eğilim olarak gericileşmesiyle birlikte düşünmediğimiz zaman anayasa tartışması gereksiz bir tartışmadır." (*agy*, s.72)

Buralardan, anayasa ile faşizm arasında olabilecek göstermelik, çarpık bağlara ilişkin şu fikirleri sıralayabiliriz:

1. Anayasadaki devlet örgütlenmesini, getirilen organların bileşimini sıkı deneetim altında tutarak, göstermelik olarak işletmek.

2. Yasa hükmünde kararnamelerle ve belirli hakların fiilen kullanılmasını engelleyerek anayasayı atlamak.

3. Anayasanın, ne olursa olsun, yürütmeyi engelleyici bir belge olması ve yine de faşizm tarafından tam uygulanamaması.

Portekiz'de getirilen anayasanın kendisinin, getirdiği

örgütlenme biçimiyle, gerek korporatiflik, gerekse, en önemlisi, monolitiklik açısından hem de tipik faşist bir belge olmadığını, çeşitli açılardan ne denli eklektik olduğunu daha önceki bir bölümde ele almıştık. Bu bölümde soru, Portekiz'deki anayasayla faşizmin ne derece ve nasıl "uygulanabildiği", anayasanın faşizme destek mi köstek mi olduğudur. Ancak bu sorunun yanıtına geçmeden önce, yukarıdaki bölümlerde üstü kapalı olarak geçen bir fikri yeniden ve daha açık vurgulayalım.

Portekiz'de anayasa getirme gereksinimi, toplumda faşist devlet biçimine hazır güç dengelerinin olmayışından doğdu. Faşizmin biçim olarak gelip, içinin sonradan tam doldurulduğunu söylemiştik. Bu olgu, bizzat faşizmin biçimini deetkiliyor ve örneğin anayasa getirme, göstermelik de olsa bazı işleyişleri kurallara bağlama ya da bağlar görünme gibi sonuçlar doğuruyor.

Türkiye'de faşist devlet biçimine elverişli olmayan güç dengelerinin oluşmasıyla ve bir çözülme sürecinin parçası olarak doğan anayasa gerekliliği, Portekiz'de güç dengeleri açısından benzeri bir durumda ama çözülme değil, yerleşme, kurulma vb. sürecinin parçası olarak doğmuştur.

Şimdi yukarıda belirttiğimiz soruya dönelim ve Portekiz anayasasının nasıl "uygulandığını" da burada görelim:

Bir kez, anayasada getirilen devlet biçiminin tüm mantığı, organların bileşimini sıkı denetim altında tutarak devlet örgütlenmesini göstermelik işletmeye yönelikti. Anayasaya göre 7 yılda bir cumhurbaşkanlığı, 4 yılda bir meclis seçimleri yapılacaktı. Ama aday olmak için bin türlü koşul, oy kullanmak için yine bin türlü koşul getirildikten sonra, seçmenleri belirleyen, oyları sayan devletin kendisi oluyordu. Bu da yetmezse diye, meclisin ancak bazı konularda yasa önerisi yapabileceği ve "idari konularda" hükümetin her türlü yargı denetiminden uzak, her türlü yasama ve yürütme yetkisine sahip olduğu belirtilmişti.

İkincisi, anayasada birçok hak ve özgürlük güzelce yazılıydı ama aynı zamanda hükümete, "temel özgürlüklerin

kullanımı''nı kanun hükmünde kararnamelerle ''düzenleme'' yetkisi veriliyordu. Bu yetkiye dayanılarak, sansür, yasak ve ceza belirleyen çok çeşitli kararnameler çıkarıldı.

Öte yandan, anayasadaki belirli hakların uygulanması fiilen engellendi. Anayasaya göre, 4 yılda bir yapılacak olan meclis seçimlerinde muhalefete, rejimi ülke ve uluslararası kamuoyu önünde sınamak üzere geçici bir dönem olanak sağlanacaktı. 1933'ten 1949'a dek bu uygulanmadı. Ondan sonra muhalif adaylara baskı yapıldı. Ayrıca, en başlarda da belirttiğimiz gibi, anayasadaş siyasal örgütlenme, siyasal toplantı yapma vb. haklar vardı ki bunların birçoğunun uygulanması da polis zoruyla fiilen engellendi.

Üçüncüsü, anayasanın nasıl yürütmeyi engelleyici bir belge olduğu, Salazar'ın kendi getirdiği anayasaya bile sık sık ters düşmesiyle çok güzel ortaya çıktı.

Örneğin, hükümetin 20 Ekim 1945 tarihli ve 35042 numaralı kararı, PIDE'ye insanları 90 gün mahkemeye çıkarmadan gözaltında tutma hakkı veriyordu. 39749 numaralı kararla bu süre 180 güne çıkarıldı. Bu kararlar, anayasayla tamamen ters düşüyordu.

Hükümetin Nisan 1945 tarihli ve 34553 numaralı kararıyla, bu kararı daha da netleştiren ve ''geliştiren'', 12 Mart 1956 tarihli ve 40550 nolu kararı, komünist çalışmaya bilerek, bilmeyerek, önceden haberli, habersiz katılarak devlete karşı suç işleyenleri, bu gibi çalışmaların propagandasına izin verenleri 6 aydan 3 yıla kadar hapis cezasına çarptırıyor ve ceza süresince düzelme olmazsa cezayı üçer yıllık süreler biçiminde uzatmayı öngörüyordu. Bu kararlar da anayasanın 8. maddesinin 4, 11 ve 14. şıklarıyla doğrudan çelişkiye düşüyordu.

Ayrıca 1945, 1949 ve 1956'da çıkan ve siyasal suçlara karşılık müebbet hapis cezası getiren tüm kararnameler anayasaya doğrudan ters düşüyordu.

Sonra, anayasanın 148.maddesine göre sömürgelerin bütçe ve döviz konusunda mali özerkliği vardı. Oysa, hükümetin baştan beri uygulaması, çeşitli yöntemlerle bu

''özerkliği'' rafa kaldırmak oldu.

Daha da örnekler sayılabilir. Ancak hepsi şunu gösteriyor ki Portekiz faşizmi ya anayasadaki hakları fiilen kullandırmayarak, ya organların oluşumunu çeşitli yollardan denetim altında tutup işleyişi göstermelik kılarak, ya da düpedüz anayasayı çiğneyerek anayasayla faşizmin uyuşmadığını canlı olarak sergilemiştir.

Bir kez ''anayasalı'' bir maskeyle ortaya çıktıktan sonra anayasayı hepten yok etmek güçtür. Bu nedenle anayasanın, kıvırtmacaların geçemeyeceği ölçüde ayak bağı olmaya başladığı konularda da üç kez anayasa değişikliğine gidilmek zorunda kalınmıştır. Bunların ikisine ilk başta, 1926-1974 döneminin kısa tarihçesi bölümünde değinmiştik. Üçüncüsü de sömürgelerin statüsüne ilişkindir. Buna da sömürgeler konusunu ele alırken, bir sonraki bölümde değineceğiz.

Bu bölümü bitirirken şunu bir kez daha vurgulayalım ki, Portekiz faşizmi, faşist devlet biçimini erken getirmenin karşılığını aynı zamanda bir anayasa getirmek zorunda kalarak ödemiştir. Anayasa kavramıyla baştan uyuşmayan bu anayasa, bir yandan kof, avutucu bir işlev görmüş, bir yandan ayak bağı olmuş, bir yandan zaten uygulanmamış ya da düpedüz çiğnenmiştir. Faşizm ve anayasanın hiç te uyuşmayan iki olgu olduğunu, en iyi, ancak ikisinin de birlikte olduğu bir pratik ve ancak bu denli çarpıcı bir biçimde kanıtlayabilirdi.

SÖMÜRGECİLİKTEN EMPERYALİSTLEŞMEYE YAKLAŞIRKEN...

Portekiz'de 1926 sıralarındaki çürümenin yalnızca örgütlenmesi ve mali konularda belli bir dengenin tutturulması Salazar'ın 1928'den 1934'e dek 6 yılını aldı. Bundan sonra Salazar, 1935-1950'yi kapsayan, Ekonomik Yeniden-İnşa Yasası'yla ağırlığıyla alt yapı yatırımlarına, aynı zamanda bazı endüstri projelerine yöneldi. Bu arada kapitalist gelişme

ilerledi. İşçi sınıfının reel ücretleri her yıl biraz daha geriledi. 1950'lerde Portekiz'de tekelci kapitalizm büyük bir hızla gelişiyordu.

Uzun yıllar boyunca Portekiz'in sömürgelerinden sağladığı en yüksek kâr, düpedüz köle ticaretinden geliyordu. Portekiz gemileri Afrikalıları toplayıp, Amerika'ya götürüp satıyorlardı. Ancak, hem köle pazarı giderek daraldığı, hem 19. yüzyılda Portekiz'de göreceli olarak ileri çeşitli anayasal adımlar atıldığı için, bu durum son buldu. Ama bu kez de Portekiz, sömürgelerden, başka, ekonomik yollardan kâr edecek durumda değildi. Ona sömürgeleri sömürge olarak tutmak için gerekli harcamaları yapmak düşerken, Britanya'ya da Portekiz sömürgelerinden kâr etme işi düşüyordu. Bu arada çeşitli Portekiz anayasalarında sömürgelerde yaşayanlara Portekiz vatandaşları ile eşit haklar tanınmıştı.

Salazar başa geldiğinde, sömürgelere yapılan harcamaları kıstı, onların bütçelerini sıkı denetime aldı, yerlilerin ikinci sınıf insan olduğunu duyurdu ve onların eşit haklarını kaldırdı. Böylece sömürgeleri yük olmaktan çıkarıp, sömürü cennetine çevirmeye doğru adımlar atmış oldu. Ancak Salazar'ın önemle dikkat ettiği bir nokta da, sömürgeleri en başta ve ana olarak Portekiz için sömürü cennetine çevirmekti. Bunları en açık gösteren kararlardan biri, 11 Nisan 1936 tarihli ve 26509 numaralı karardır.

Bu karara göre, sömürgeler Portekiz endüstrisi için gerekli hammaddeleri üreteceklerdi. Sömürgelerde yalnızca, pazarı garanti olan, rekabet edecek kadar ucuz üretilebilecek malların üretimi yapılabilecekti. Bu üretim dalları daha sonra şöyle belirleniyordu: Yerli tüketim için yerli hammadde kullanan, ürettiğine öteki sömürgelerde ve dışarıda hazır pazarı bulunan ve yerli hammadde kullanmasa da içeride tüketimi garanti mallar üreten dallar.

Aynı kararda, sömürgelerde yapılacak yerli-yabancı her yatırımın Lizbon'daki Sömürgeler Bakanlığı'nca onaylanması gerektiği belirtiliyordu. Gerçekte, sömürgelerde yerli hammadde kullanmayan bir tek bira endüstrisine izin verildi.

Bir sömürgede, Portekiz'de ya da bir başka sömürgede üretilmekte olan malın aynısını üretecek yatırım yapmak ise yasaktı.

Salazar'ın bütün kararları, yabancı sermayeyi ve başka ülkeleri sömürgelerden uzak tutmaya yönelikti. Bu konuda o denli sıkı davranıyordu ki, 1950 dolaylarında ABD'nin Marshall yardımını reddetme noktasına bile geldi. Yalnızca yatırım konusunda değil, sömürgelerin başka ülkelerle ticareti konusunda da Salazar son derece sıkı davranıyordu ve dizginleri kaçırmamak için sömürgelerin tüm para-döviz varlıklarını fiilen Portekiz Merkez Bankası'nın denetimi altında tutuyordu.

1950'lere gelirken Afrika'nın bazı salgın hastalıklarının önü alınmış, beyaz yerleşimin artması için koşullar doğmuştu. Salazar sömürgelerde toprak dağıtımı yoluyla belli bir beyaz nüfusu yerleştirme planları yapıyordu.

Aynı yıllarda Portekiz NATO'ya girdi ve Birleşmiş Milletler'e katılma başvurusu yaptı. Başvurunun kabulü için Portekiz anayasasında değişiklik yapmak gerekiyordu. 1951'de "sömürge" ve "imparatorluk" sözcükleri anayasadan kaldırıldı, sömürgeler yeniden vilayet sayıldı. Bu dünya kamuoyuna bir "ilerleme" olarak sunuldu oysa tam tersine bu sömürgelerin tek taraflı olarak ilhakıydı.

Önce Salazar, sömürgelerin getirdiği yükü azaltıp, kârı çoğaltacak, onları hem dıştalayan, hem dış topraklar olarak kendine bağlayan uyarlamalar yapmıştı. İstenen yönde belli bir ilerleme sağlanıp, sömürgeler ana olarak kârlı bir alana dönüştürüldükten sonra ise, Birleşmiş Milletler'e başvuru gerekçesiyle, sömürgeler ilhak edildi.

1911 anayasasında da sömürgelere vilayet deniyordu ama bunun oradaki içeriği bambaşkaydı. Şimdi vilayet deniyordu, yerlilere eşit haklar tanınıyordu ama çeşitli karamamelerle bu hakları kullanmaları için çeşitli engeller, testler getiriliyordu.

1954'te çıkan bir karamameyle, yerliler için asimilasyon testi getirildi. Portekiz dilini, huyunu, geleneklerini bilenler

testi geçebiliyordu. Ayrıca başka kararnamelerle zora dayalı bir çalışma sistemi kurulmuştu. Buna göre bir "kontratlı işçiler", bir de "zorunlu bitkiler"in yetiştirilmesinde çalışanlar vardı. Kontratlılar çoğu zaman erkek oluyor ve kontrat süresince alt yapı projelerinde çalışıyorlardı. "Zorunlu bitkiler"in yetiştirilmesinde çalışanlar ise çoğu zaman kadınlardı. Tarlalarda çalışıyorlardı. Çocuklara da, Portekiz'den Katolikliği yaymak üzere gitmiş misyonerler bakıyorlardı.

Böylece sömürgelerde hammadde üretimi ve daha büyük yatırımlar için gerekli alt yapının inşası açısından önemli bir ilerleme kaydedildi. 1950'lerden başlayarak artık Portekiz, sömürgelerini daha bir başka düzeyde, gerçek anlamıyla daha emperyalistçe sömürüyordu.

Ancak bu kez de iki olgu birden belirdi. Biri sömürgelerde başkaldırı yükseldi. 1961'den sonra yukarıda sözü geçen kararnamelerin çoğu kaldırılmak zorunda kalındı, yerlilere eşit haklar tanındı. Ötekisi, artık tam "güzel" bir sömürü için elverişli duruma getirilmiş Portekiz sömürgelerine büyük emperyalist güçler yatırım alanları olarak göz dikmeye başladılar. Bununla bağlı olarak, o tarihlerde büyük emperyalistlerin Portekiz sömürgelerindeki "haksızlıkları" sergiledikleri, "demokrat ve insansever" kesildiklerini, Portekiz'e kredi vermek için çeşitli koşullar öne sürdüklerini görüyoruz.

Bu koşulların dayatmasıyla, Salazar, yıllarca sıkı sıkıya sarıldığı, sömürgelere yabancı sermaye sokmama siyasetini 1960'larda değiştirmek zorunda kaldı. Örneğin 28 Nisan 1965'de, Salazar'ın 76. yaşgününde yayınlanan 46412 numaralı kararnameyle sömürgelerde ne "güzel" sömürü koşulları olduğunun reklamı yapılıyor, yabancı sermaye davet ediliyor ve kâr transferi, vergi iadesi, vb. konularında çok çeşitli kolaylıklar sağlanıyordu.

Olan şuydu: Portekiz içeride, sömürgelerde ve sömürgelerle ilişkilerde yaptığı büyük değişikliklerden sonra tam çağdaş anlamda emperyalistleşmeye doğru adımlar atıyordu

ki, karşısında bir yandan halkların kurtuluş savaşını, öte yandan da büyük emperyalist güçlerin başedilmez rekabetini buldu. Böylece eskiden nasıl Britanya'nın kanatları altında sömürgecilik yapıyorsa, yeni bir düzeyde benzeri bir konuma düştü. Portekiz büyük emperyalistlerin kanatları altında, alt emperyalistliğe soyunmaya başladı. 1960'larda Batı'da Portekiz emperyalizmine "krediyle işleyen emperyalizm" adı takılmış! Asıl düdüğü çalanlar da krediyi verenlermiş!

Sömürgelere ilişkin olarak birkaç olguyu daha vurgulayalım.

Birincisi, 1960'larda Portekiz sömürgelerdeki başkaldırı karşısında kanlı sömürge savaşlarına girişti. Bu savaşlarda çok sayıda Portekiz askeri öldüğü gibi, yerliler büyük sayılarla katledildiler ya da toplama kamplarına tıkıldılar. Bu savaşlar aynı zamanda Portekiz'in bütçesini, ekonomisini de derinden etkiledi. "Krediyle işleyen emperyalizm"ini giderek "dilencilikle işleyen emperyalizme" dönüştürdü. Portekiz'de çelişkileri keskinleştirdi.

İkincisi, bu yıllarda Portekiz'deki muhalefetin görüşleri arasında sömürgeler konusunun tuttuğu yere ilişkindir. Cumhuriyet için kavga verdiği dönemlerde, sömürgeler konusunda kimi zaman oldukça "ince, düşünceli ve kibar" tutumlar takınmış Portekiz burjuvazisinden, ulaşılan yeni düzeyde artık ciddi anti-emperyalist öz taşıyan bir muhalefet yükselemiyordu. Sömürgeler konusuna ya çok üstü kapalı değiniliyordu, ya da daha liberal, "insancıl", akıllı sömürü planları temelinde muhalefet yürütülüyordu. Sömürgeler konusunda gerçekten anti-emperyalist tutum alan bir tek işçi sınıfı ve ondan etkilenenler kalmıştı.

Üçüncüsü, Portekiz'in krediyle ve dilencilikle işleyen emperyalistliği de bir süre sonra işlemez olmuştur. Sömürgeler hem iç, hem dış siyaset açısından bir çıban başı, bir açmaz oluşturmuştur. Sömürgeler Portekiz'e çok önemli bir manevra alanı sağladığı halde, Portekiz'in sonunda böyle bir noktaya gelmesi, bugünkü dünyada emperyalistleşme hasretiyle yanıp tutuşan Türkiye gibileri için de çok hoş dersler

taşımaktadır.

Gerçekten de sömürgeler, hem hammadde, hem sermaye birikimi, hem pazar, hem de Portekiz'in fazla nüfusunu emmek açısından Portekiz'e geniş bir manevra alanı sağlıyordu. Ama geri temelde bir ülke pek ileri işlere soyundu mu avantajlardan bile çelişkili sonuçlar doğabiliyor. Örneğin, yabancı işçi çalıştıran Avrupa ülkelerinin yanısıra sömürgelerin sağladığı bir avantaj olan fazla nüfusu emme işlevi, sonuna doğru tersine döndü ve Portekiz bir de baktı ki iç kalkınma için nüfus sıkıntısına düşmüş. Bu yüzden 1960'lara kadar çok istenen göç, 1960'larda çeşitli yöntemlerle kısıtlanmaya başlandı.

Dördüncüsü, 1974 devriminin yenilgisinden sonra Portekiz belini doğrultup, yeniden etki alanlarını genişletmeye çabalamaktadır. Ancak henüz "köşeyi dönmüş" ve kendisini zayıf halka olmaktan tam kurtarabilmiş değildir. Portekiz'in "Batı tipi demokrasisi" Demokles'in kılıcı gibi sallanmakta, son derece hassas dengeler içinde varlığını zor bela sürdürebilmektedir.

Şimdi 1974 devriminin çeşitli yönlerine kısaca bakalım.

1974 DEVRİMİ

1974'de Teğmenler Hareketi'nin yapmayı planladığı ile olanlar arasında dağlar kadar fark vardır. Darbe planladılar devrim oldu. Darbe planlayanların bir kısmı olanların seline kapıldılar ama aralarında kapılmayanlar da çıktı. Ama artık gelişmelerin ne yöne gideceğine onlar değil sınıf savaşımı karar veriyordu ve o verdi.

Portekiz'de 1974'de içten içe pişmekte olan siyasal bunalımın üç saç ayağı vardı. Biri, sömürgeler konusuydu, ikincisi demokrasi istemiydi, üçüncüsü ise ekonomik durumdu.

Devrim öncesinde en başta gelen konu, sömürgeler konusuydu. O zamanın genel kurmay başkan yardımcısı General Spinola, *Portekiz ve Gelecek* adlı bir kitap

yayınlamıştı. Bu kitapta, sömürgeler konusunda izlenen siyasete karşı çıkıyor ve daha "güleryüzlü" bir sömürgecilik yöntemi olarak federasyon öneriyordu.

Halk sömürgelerde yürütülen savaştan hoşnutsuzdu. Bu savaşın masrafları halkın ekmeğinden kesiliyordu, şehitleri ise halkın çocuklarından veriliyordu. Hem bununla, hem Portekiz ordusunun yukarıda bir bölümde değindiğimiz özgüllükleriyle bağlı olarak ordunun alt katlarında da yaygın bir hoşnutsuzluk vardı. Bunlar ve üstelik izlenen siyasetin başarısızlığını görmesi nedeniyle burjuvazinin de önemli bir kesimi sömürgeler konusunda muhalefet ediyordu. Spinola'nın kitabı bu çerçevedeydi.

Kitap toplatıldı. Spinola ve kitabı yayınlamasına izin veren genelkurmay başkanı Costa Gomes işten atıldılar. Ordu işten atanlarla atılanlar arasında derin bir bölünme geçirdi. Bu süre içinde zaten daha sonra Silahlı Kuvvetler Hareketi adını alan Teğmenler Hareketi de örgütlenmekteydi. 25 Nisan 1974'de radyodan çalınan eski bir devrimci türkü ile rejimin devrildiği duyuruldu. Ve o andan başlayarak Portekiz'de yığınlar kimsenin önüne geçemeyeceği bir sel olup aktı. 1 Mayıs 1974 Portekiz'de unutulmaz bir manzaraydı.

İlk oluştuğunda 136 teğmenden oluşan Teğmenler Hareketi, örgütlendikçe hızla genişliyordu. Eski adıyla, PIDE, Caetano'nun verdiği yeni adıyla DGS 25 Nisan planını önceden haber aldı ama plan karşısında eli-kolu bağlı kaldı.

Teğmenler Hareketi'nin iki programatik hedefi vardı. Biri sömürgeler sorununu askeri değil siyasal yöntemlerle, yani Britanya gibi bir yoldan çözmek. İkincisi, parlamenter demokrasi. Bunları yaptıktan sonra silahlı kuvvetler kışlasına çekilecekti.

25 Nisan'da eski cumhurbaşkanı Thomaz, başbakan Caetano ve bakanlar tutuklandılar ve askeri törenle Brezilya'ya sürgüne yollandılar. Yeni cumhurbaşkanını ve kuvvet komutanlarını içeren 7 kişilik bir Ulusal Selamet

Kurulu kuruldu. General Spinola cumhurbaşkanlığına getirildi. Cumhurbaşkanı çeşitli ana muhalefet partilerinin ve guruplarının temsilcilerini içerecek geçici bir hükümet atadı. Hükümette PKP'den Cunhal ve PSP'den Soares de vardı. Seçimler bir yıl sonra yapılacaktı.

43 yıldır düzenli illegal gazetesi *Avante*'yi çıkarmış, yıllardır muhalefetin ruhu, ateşi olmuş, yalnızca 247 üyesi 440 yıl hapis yatmış PKP'siz bir hükümet kurmak olanaksızdı. Öte yandan PKP'den yalnızca bir bakan almak haksızlıktı. Bu da gösteriyor ki, PSP'den 3 bakan birden alanlar, olanak olsa, PKP'yi bu işe hiç katmazlardı. Ayrıca bütün bakanların birkaç asker gölgesi vardı.

Hükümet kurulduktan sonra iş yapma aşaması gelince sorunlar da belirmeye başladı. Sömürgeler konusunda farklılıklar doğdu. Spinola ve taraftarları hemen bağımsızlık verilmesine, bağımsızlık görüşmelerinin gerilla hareketleriyle yapılmasına vb. karşı çıktı. Ancak ülkedeki hava tamamen ve hemen bağımsızlıktan yanaydı. Bununla bağlı olarak Sosyalist Parti de son derece "devrimci" bir tutum takındı.

Spinola önce pasif gerici kesimleri harekete geçirmek istedi. Bunda başarılı olamadı. Devrim Konseyi Spinola'dan yana olan başbakanın istifasını istedi ve başbakanı değiştirdi. Spinola Eylül 1974'te darbe yapmaya kalkıştı. Silahlı halkın aktif müdahelesiyle bu gerici hareket engellendi. Spinola cumhurbaşkanlığından istifa etti. Costa Gomes cumhurbaşkanı, Vasco Goncalves başbakan oldu.

Ancak Spinola'nın girişimleri bununla da kalmadı. Tam planlanan seçimler yaklaşırken, 11 Mart 1975'te yeni bir darbe planladı. Darbe öğrenildi. PKP darbeyi püskürtme çağrısı yaptı. Bunun üzerine yine yüzbinler sokaklara döküldüler ve gerici darbeyi püskürttüler. Bu kez Spinola kaçtı.

Ülke iyice sola kaymış, bu arada eski adıyla Teğmenler Hareketi'nin yeni adıyla Silahlı Kuvvetler Hareketi'nin programında sosyalizmi kurmak gibi bir hedef belirmişti.

Ayrıca ülkede 50'ye yakın siyasal parti ve bir o kadar da gurup oluşmuştu. Şen bir sınıf savaşımı yürüyor ve bu süreç içinde ülke giderek daha da sola kayıyordu. PKP gerçekten önemli bir ağırlık taşıyordu.

Sömürgelerin bağımsızlığı gerilla hareketleriyle görüşülerek bağlanmıştı. Seçimler de yapılmıştı. Seçimlerde PKP oyların %13,5'unu aldı ama o ortamda bu gücünün gerçek göstergesi değildi. Zira "seçim" o ortamda güç gösterme işlevi görmüyordu. Ölçü sokaklarda, yığın eylemlerinde, gösterilerde ve atılacak adımlarda çıkıyordu.

Nitekim PKP'nin ve çeşitli devrimci grupların toplumda ağır basmasıyla hemen bütün bankalar, 35 büyük tekel ve sigorta şirketi devletleştirildi. Toprak sahiplerinin %3'ü öteki %97'den daha çok toprağa sahipti. Tarımda bu durumu değiştiren, kooperatifleşmeyi destekleyen köklü dönüşümler yapıldı.

Karşı devrimciler de bu gidişatı seyretmekle kalmıyorlardı. El altından onlar da bazı karşı hazırlıklar yapıyorlardı ama açıkça ortaya çıkamıyorlardı. Piyonlarını öne sürdüler. Sosyalist Parti PKP'ye ve devrimci güçlere karşı provokasyonlara girişti.

Sosyalist Parti'nin sonradan "sahip çıktığı" *Republica* gazetesi anti-komünist ve devrim düşmanı yayına geçince, işçileri yönetimde söz sahibi olduklarını hatırlatıverdiler. Bunun üzerine Sosyalist Parti, tüm Sosyalist Enternasyonal partileri, tüm dünya burjuvaları Portekiz'de basın özgürlüğü konusunda bir yaygara kopardılar ve PKP'yi suçlu göstermeye çalıştılar. İtalyan Komünist Partisi de bu koroya katıldı. Ardından benzer bir olay Kilise'nin radyosu *Renascenca*'ya ilişkin yaşandı.

Aynı sıralarda ordu içinde de belli guruplaşmalar, hazırlıklar gözleniyordu. Burada ayrıntılarına giremeyeceğimiz Kasım 1975 krizi devrimin gidişatında önemli bir dönemeç oldu. Olayın özünü şöyle özetleyebiliriz:

Ülkede PKP ve devrimci güçler bir yanda saflaşmıştı ve güçlüydü. PSP ve tüm sağ güçler de öte yanda saflaşmıştı ve

her yoldan devrimi durdurmaya, geriletmeye çalışıyorlardı. Başka bir deyişle sınıf çelişkileri hem derinleşmişti, hem keskinleşmişti.

Artık ille de sosyal demokratlarla işbirliği vb. diye tutturmanın hiçbir mantıksal gerekçesi kalmamıştı. Bu gibi kaygularla, devrimin hedeflerini yumuşatmanın da hiçbir mantıksal gerekçesi kalmamıştı. Devrim ve karşı-devrim en çıplak hedefleriyle ve en net saflaşmış yandaşlarıyla karşı karşıya gelmişti. Üstelik devrim güçleri ağırlıktaydı.

Nitekim, PKP doğru tutum alıyordu. Ülkedeki tüm küçük burjuva devrimci güçleri çevresine toplamış, onlarla eylem birliği kurmuş, PSP'yi ise açıktan karşısına almıştı. Portekiz'de devrim bir gerçek olabilirdi.

Aynı sıralarda ABD'nin 7. Filo'su Portekiz açıklarındaydı. PKP genel sekreteri Cunhal yoldaş Moskova'da yoğun görüşmeler yapıyordu. Dünya Komünist Hareketi ağırlığını ''risk almamaktan'' yana koydu. Ve Kasım 1975'te Portekiz'de devrim geri kaymaya başladı. Kayış o kayış! Üstelik kayan yalnızca Portekiz devrimi değildi. Onunla birlikte Dünya Komünist Hareketi de fersah fersah sağa kaymaya başladı.

Portekiz devrimi acı tatlı çok dersler taşıyan ve daha geniş ele alınması gereken bir konudur. Biz yine kendi çerçevemize dönelim ve faşizm-devrim ilişkisi üzerine birkaç noktayı vurgulayalım.

Portekiz gibi, Türkiye'den daha ileri, üstelik uzun yıllar sömürgelere ve onların sağladığı avantajlara sahip olmuş bir kapitalist ülkede tanklarla gelen faşizm devrimle gitmiştir.

Bu çok önemli bir doğruyu bir kez daha kanıtlıyor. Faşizm geldiği ülkeyi, küçük bir şans eseri güllük gülistanlık edememişse, büyük bir olasılıkla giderken de devrimci patlamalara gebe bir ortam doğurur. Bu nedenle, Devrimci Marksistlerin görevi faşizme karşı burjuva demokrasisini savunmak değil, dolu dizgin devrimci bir demokrasi savaşımı yükseltmektir.

Faşizmin sonunun yaklaştığı koklanınca, hem faşizmin

kendisi yumuşama yönünde adımlar atıyor, hem öteki burjuvalar demokrasi kahramanlığı tezgahlıyor. Kokunun ana kaynağı işçi emekçi sınıflardır. Onların giderek artan öfkesinin yarattığı yeni güç dengesidir. Parmak ayı gösterirken budalalar parmağa bakıp, burjuvaziye olmadık yetenekler atfediyorlar. Üstelik bu budalaların önemli bir kesimi de, sözde Dünya Komünist Hareketi'nin sağ yanlışlarını "eleştiren", "yeni sol" denen küçük burjuvalardır.

Portekiz'de faşizm çözülme sürecine girmiş ama bu süreci tamamlayamadan yıkılarak gitmiştir. Türkiye'de ise faşizm çözülerek gitmiştir. Ama derin yapısal bunalımı çözemeden gittiği için, bu kez ara dönem devrimci duruma gebedir. Portekiz'den çıkan derslerin bir kez daha gösterdiği gibi, işçi sınıfımız burjuvaziye ve burjuva demokrasisine hiçbir yetenek atfetmeden, kendi ve devrimci yığınların gücüne dayanarak devrimi zafere götürecektir. Böylece yeniden gündeme geldiği zaman, Portekiz devrimine de en içten desteği verecektir.

Yararlanılan bazı yabancı dilde kaynaklar:

Antonio de Figueiredo, *Portugal: Fifty Years of Dictatorship*, 1975
H.Martins, "Portugal", S.J. Wolf'un derlediği *European Fascism*'de. 1970,
Gil Green, *Portugal's Revolution*, 1976
Phil Mailer, *Portugal: The Impossible Revolution*, 1977
Çeşitli ansiklopedik kaynaklar ve kendi yayınlarımız.

EK: TROÇKİ'NİN FAŞİZM ANLAYIŞI

TROÇKİ'NİN FAŞİZM ANLAYIŞI

Hüseyin Çakır'ın
"Troçki'nin faşizm anlayışı"
başlıklı yazısı (Nisan 1982)

Faşizm, 1920'lerde ve 1930'larda özellikle Avrupa'nın birçok ülkesinde, daha çok küçük burjuva yığınları kendine taban yaparak yükseldi, güçlendi ve belirli ülkelerde iktidara geldi. O tarihlerde faşizm olgusunun çok yeni oluşu geniş sol hareket içinde çok farklı bir sürü orijinal teorinin ortaya çıkmasını getirdi. Her kafadan bir, hatta birden fazla ses çıkıyordu.

Bu teorilerin çoğu tarihsel gelişmelerle birlikte çürüdü gitti. Bir kısmı her dört yılda bir "revizyon"a sokularak karmaşaya döndü. Diğer bir kısmı da inatla başka başka isimli hareketler tarafından benimsenerek bugüne dek uzandı geldi. Troçki'nin o tarihlerde ortaya attığı teoriler bu son kategori içinde yer alır. 12 Eylül 1980 sonrasında Türkiye'de faşizm yoktur diyenlerin çoğu, gerekçelerini en katıksız biçimde bu teorilere dayandırmaktadır.

Bu yazımızda Troçki'nin faşizm anlayışının bazı yönlerini ele alarak, bugün her nedense tekrarlanan Troçkist görüşlerin aslında tarihsel gelişmelerle birlikte çoktan çürüyüp gitmiş olması gerektiğini anlatmaya çalışacağız.

Faşizm, bugün hâlâ üzerinde çok çalışmanın, çok tartışmanın gerekli olduğu bir konudur. Ancak artık 1930'larda değiliz. Bazı görüşler bilinçleri bulandıran olumsuz "katkılar"ın hak ettiği kesinlikle eleştirilmelidir. Türkiye'de birkaç küçük burjuva hareketin yeni yeni

ısınmaya başladığı Troçki'nin faşizm üzerine olan görüşleri de bunlar arasındadır.

FAŞİZMİN İKTİDARA GELİŞİ

Türkiye'de faşizm yoktur diyenlerin getirdiği bir gerekçe cuntanın tabandan değil tepeden geldiği ve yığın hareketliliği temelinde egemenliğini sürdürüyor olmamasıdır. Bu gerekçenin kaynağı Troçki'nin faşizm için verdiği tanımda bulabiliriz:

> Faşizmin, kapitalizmin çökmesinden bir yığın hareketi şeklinde ortaya çıkan organik yapısı..." (Leon Troçki, *What Next,* Pioneer Publishers, s.1932, s.86)

Troçki'ye göre, yığınlar arasında örgütlülüğü olan bir hareket olarak yükselmeyen diktatörlük faşizm değildir. Örneğin askersel diktatörlük için verdiği tanım şöyledir:

> "Askersel diktatörlük sadece askersel mekanizma tarafından takviye edilen ve halkın şaşkınlığı ve boyun eğmesine dayanan bir bürokratik kurumdur." (Leon Troçki, "Some Questions on American Problems", *Fourth International*, Ekim 1940)

Görüldüğü gibi Troçki tanımlarına belirli bir iktidarın biçimlerine bakarak varıyor. İtalya ve İspanya'daki iktidarlar arasında yaptığı şu karşılaştırma buna çok canlı bir örnektir:

> "İtalya'daki faşist hareket, tabandan gelen yeni önderlerle oluşmuş kalabalık yığınların kendiliğinden bir hareketidir. Kökeni bakımından plebyan bir hareket olup kapitalist güçler tarafından yönetilmiş ve beslenmiştir. Küçük burjuvazi, teneke mahalle proletary. sı ve hatta belli ölçüde proleter yığınlardan çıkıp gelmiştir; eskiden sosyalist olan Musolini bu hareketten doğan

kendi kendini yetiştirmiş bir adamdır.

"Primo de Rivera ise bir aristokrattı. Yüksek bir askersel ve bürokratik mevkii vardı ve Katalonya'nın başvalisiydi. Darbesini devlet ve askersel güçlerin yardımıyla başardı. İspanya ve İtalya'daki diktatörlükler iki tamamen ayrı diktatörlük biçimleridir. Aradaki farkı belirlemek gerekir." (L. Troçki, "Letter to an English Comrade" , *Militant,* 16 Ocak 1932)

Buna ilişkin çok şey söyleyebiliriz.

Birincisi, eğer yapılmak istenen iki diktatörlüğün biçimsel farklarını belirlemekse böyle bir karşılaştırmanın sınırlı bir geçerliliği olabilir. Ama Troçki'nin yapmak istediği bu iki diktatörlüğün *ne olduğunu* belirlemekse (ki yazının bütünü içinde çalıştığı odur), karşılaştırma oldukça anlamsız kaçıyor. Özüne bakacağına biçimlere takılıp kalıyor, "nedir" diye soracağına "nasıldır" diye soruyor. "Faşizm iktidarı böyle geldi, öyleyse budur" diyor. Troçki aslında "nedir" sorusunu en kestirme biçimde atlamış oluyor.

İkincisi, faşist hareketin kendiliğinden bir halk hareketi olduğunu söylemek Marksistlerin işi değildir. Somut bir ülkede, sonradan içeriğiyle faşist diye nitelenen bir hareket, kendiliğinden doğmuş olabilir. Ancak zaman içinde ulaştığı noktada artık kendiliğinden olduğu söylenemez.

Tarihte birçok kez egemen burjuvazi sallantılı durumunu korumak ve egemenliğini pekiştirmek amacıyla kendi yarattığı toplumsal hoşnutsuzluğu yine kendisinin yararına kullanmak istemiş ve bu doğrultuda örgütler, hareketler türetmiştir. Hatta yığınları peşinden sürüklemeyi başarmıştır. İtalyan Faşist Partisi böyle bir örgütlenme olduğu için kendiliğindenciliği değil, onun ulaştığı noktayı temsil eder. Lenin'in dediği gibi kendiliğindenlik burjuvazinin hegemonyasına yol açar.

Üçüncüsü, Musolini ve Rivera arasındaki "köken" karşılaştırması bilim dışıdır. Troçki 1931'de değil, 1933'de yazsaydı, İspanya'daki ilk yığınsal faşist parti olan

Falanjist'lerin kurucusunun ve *Jefe*'sinin (Führer, Başbuğ anlamında) Rivera'nın oğlu aristokrat Markiz Jose Antonio Primo de Rivera'nın olduğunu söyleyecekti. Bir üç yıl sonra yazsaydı, Falanjistlerle diğer faşist örgütleri birleştiren kimsenin Franko isimli bir *general* olduğunu, 1936 faşist darbesinin ülkenin en "yüksek askersel ve bürokratik mevkilerini tutan" cuntacıların gerçekleştirdiğini söyleyecekti.

Dördüncüsü, faşizmin İtalya'da, Almanya'da ve her yerde devlet ve askersel güçlerin *en azından* yardımıyla iktidara getirildiği tarihsel bir gerçektir. Palme Dutt, *Faşizm ve Sosyal Devrim* kitabında birçok ülkenin tarihini belgelerle inceledikten sonra şu sonuçlara varıyor:

> Faşizm salt burjuva diktatörlüğünün doğrudan korumacılığıyla büyüyebilir ve işçi sınıfı hareketi tarafından ilk aşamalarında yok edilmekten kurtulabilir. Faşizm, tüm güçlerini işçi sınıfının muhalefetini ezmeye harcarken diğer yandan faşist illegaliteye açıkça göz yuman devlet güçlerinin, ordu yüksek kurmaylarının, polis yetkililerinin ve adliye ile mahkemelerin yardımlarına yaslanır (Kızıl Cephe'yi yasaklamanın yanısıra Fırtına Birlikler'ne izin vermek).
>
> "Son olarak, faşizm burjuva devlet diktatörlüğünden iktidarı 'fethetmiş' midir? Faşizm hiçbir ülkede hiçbir zaman 'iktidarı fethetmemiştir' Her durumda faşizm burjuva diktatörlüğü tarafından tepeden iktidara getirilmiştir. İtalya'da faşizmi, karşısındaki sıkıyönetim tasarısını, imzalamayı reddeden ve Musolini'yi iktidara davet eden Kral iktidara getirmiştir. Almanya'da faşizmi, seçimlerden anlaşılacağı gibi desteğini kaybetmeye başladığı bir sırada devlet başkanı iktidara getirmiştir." (R.Palme Dutt, *Fascism and Social Revolution,* Proletarian Publishers, s.100-101

Biçimden kalkarak özü belirlemeye çalışmanın doğurduğu

sakatlık bir yana, Troçki faşizmin iktidara geliş biçimlerini bile doğru anlatamıyor.

FAŞİZMİN SİYASAL ÖZÜ

Daha genel olarak faşizmin iktidara gelişini anlatırken Troçki önce çok doğru bir yanaşımla işe başlıyor. Faşizmin devrimle bağlı olarak ele alınması gerektiğini söylüyor:

> "...Çok yakın bir gelecekte Almanya'daki olayların seyri, yeni bir tarihsel düzlemde, bir yanda devrimci durumun olgunluğu ile öte yanda devrimci partinin zayıflığı ve stratejik acizi arasındaki eski trajik çelişkiyi diriltecektir." (L. Troçki, *The Turn in the Communist International and the German Situation,* Communist League of America, Opposition Publications, s.12)

Çok güzel. Ama yine aynı yazıda şöyle diyor:

> "Eğer Komünist Partisi *devrimci umudun partisi* ise yığınsal bir hareket olarak faşizm *karşı-devrimci umutsuzluğun partisidir.* Devrimci umut tüm proleter yığınları kucakladığı zaman kaçınılmaz olarak küçük burjuvazinin önemli ve daha çok kesimlerini arkasından devrim yoluna çeker. Tam da bu çerçevede seçimler (Nazilerin seçim başarılarına değiniyor *H.Ç.)* tersine bir resim çizmektedir: Karşı-devrimci umutsuzluk küçük burjuva yığınını öylesine bir güçle kucaklamıştır ki arkasında proletaryanın birçok kesimlerini çekmiştir..." (L. Troçki, *agy,* s.9-10)

Bu sözlerden çok açık belli olmamakla beraber, Troçki'nin mantığında faşizm küçük burjuvaziyle özdeştir. Faşizmin asıl sahibini değil, bazı ülkelerde yığın hareketi biçiminde bir taban oluşturarak ona hizmet edeni, hem de bu biçimi genelleştirerek görmektedir. Bu anlayışı daha iyi

örnekleyelim:

> ''... Küçük mülk sahibi işlerinin yolunda gittiğini ve yarın daha da yolunda gideceğini umut ettiği sürece düzeni tercih eder.
>
> ''Ama bu umut kaybolunca kolayca hiddetlenir ve kendini en aşırı önlemleri alma yoluna teslim etmeye hazırdır. Yoksa, İtalya ve Almanya'da demokratik devleti yıkıp faşizmi iktidara başka nasıl getirirdi? Umutsuz küçük burjuvazi faşizmde, en başta büyük sermayeye karşı bir savaşkan güç görür ve yalnızca kelimelerle uğraşan işçi sınıfının aksine (Komintern'e eleştiri var -H.Ç.) faşizmin zor kullanarak daha çok 'adalet' sağlayacağına inanır'' (L. Troçki, *Whither France?*, Pioneer Publishers, 1936, s.18)

Küçük burjuvazi faşizmi büyük sermayeye karşı ''savaşkan'', ''adalet sağlayan'' bir güç olarak görebilir. Ama burada Troçki ''kandırılmış'' küçük burjuvazinin ''yanılgısı''nı değil, ''kolayca hiddetlenen'' küçük burjuvazinin faşizmi iktidara niye ''getirdiği''ni vurguluyor. Vurgusu, düşüncelerinin kurgusu öyledir ki, faşizmin niteliği en başta küçük burjuvazinin konumuyla belirleniyor. Faşizmin büyük burjuvaziyle olan bütün ilgisi ise küçük burjuvazi büyük sermaye çelişkisinin çerçevesinde sınırlı kalıyor.

Bu noktayı kanıtlamak için okuru sıkma pahasına son bir daha verelim. Burada Troçki en mekanik üslubuyla, dolayısıyla en açık biçimde kendini sergiliyor:

> ''Hem teorik çözümleme hem de son çeyrek yüzyılın zengin tarihsel deneyimi aynı etkinlikle gösteriyor ki faşizm her seferinde şunları izleyen belirli bir siyasal devrenin son halkasıdır: Kapitalist toplumun en derin bir krizi; işçi sınıfının radikalleşmesinin artması; kır ve kent küçük burjuvazisinin işçi sınıfına olan sempatisi-

nin artması ve değişikliğe olan özlemi; büyük burjuvazinin aşırı şaşkınlığı, devrimci gelişmenin doruk noktasından kaçınmak amacıyla korkak ve hain manevraları; proletaryanın yorulması, artan şaşkınlığı ve ilgisizliği; toplumsal krizin kızışması; küçük burjuvazinin kollektif huzursuzluğu, mucizelere inanmaya yatkın olması, şiddet yoluyla alınacak önlemlere yatkın olması; beklentilerini boşa çıkaran proletaryaya karşı kininin artması.'' (L.Troçki, ''Last Article'', *Fourth International,* Ekim 1940)

Önceki sözleriyle birlikte ele alındığında, Troçki'nin bu söylediği en açık biçimde şudur: Büyüyen toplumsal krizin belirli bir anında, ''büyük burjuvazi'' aşırı şaşkınken, mucizelere inanmaya ve şiddete yatkın olan küçük burjuvazi insiyatifi ele alır ve faşizmi iktidara getirir.

Oysa faşizmi devrim karşı-devrim sorunu olarak ele almak böyle anlaşılamaz. Devrimin *siyasal özü* proletaryanın iktidar için savaşıysa, karşı-devrimin de *siyasal özü* çağımızı ve sınıf savaşını anlayan herkes için burjuvazinin iktidarını korumak, yaşatmak için savaşından başka birşey olamaz. Biri almak istiyor, diğeri elinde tutmak istiyor. Her ikisi de devrimci durumun en kızgın ortamında çarpışan iki siyasal kutuptur. Kuşkusuz, iki kutbun arasındaki küçük burjuvazinin konumu kavganın sonucunu belirlemede büyük önem taşır. Ama bu dolaylı bir önemdir.

Troçki'ye göre *faşizmin siyasal özü küçük burjuvazinin savaşıdır.* Onun mantığı öyledir ki sanki işçi sınıfı ve burjuvazi toplumun iki ara sınıfı, küçük burjuvazi ise *ana* sınıfıdır.

– *Proletarya* önce ''radikalleşir'' ama sonra ''yorulur'', ''ilgisiz'' olur.

– *Burjuvazi* yalnızca ''şaşkın'' , ''korkak'' ve ''hain'' dir. ''Devrimci gelişmenin doruk noktasından kaçınmak için manevra yapar.''

– *Küçük burjuvazi* toplumsal krizin sonucunu tayin eder,

faşizmi o getirir.

Troçki'ye göre faşizm küçük burjuvazinin karşı-devrimidir.

FAŞİZM, BURJUVAZİ VE KÜÇÜK BURJUVAZİ

Bu aşamada iki noktaya değinelim:

Birincisi, küçük burjuva yığınların tarihte genel olarak faşizme taban oluşturduğu yanlış değildir. Zaten faşist demagojinin amacı böylesine bir destek sağlamaktır.

Hitler, "Almanya ya köylülerin ülkesi olacaktır, ya da hiç olmayacaktır" diyerek iktidara gelmiştir. Borç köleliğini, toprak kirasını, hatta büyük toprak mülkiyetini tazminatsız ortadan kaldıracağına yemin etmiştir. Tröstlerin egemenliğine, banka sermayesinin kârlarına son vereceğine, büro işçilerine, küçük memurlara, aydınlara söz vermiştir. Ama Hitler'in iktidara geldikten sonraki yaptıkları faşizmin gerçek özünü en acı biçimlerde sergilemiştir.

Troçki'nin yanılgısı bu özü görmemektir. Faşizmin küçük burjuvazi temelinde yığınsal bir hareket olabileceği yadsınamaz ama onu bununla tanımlamak, biçimiyle, hem de alabileceği biçimlerden biriyle tanımlamak demektir.

İkincisi, Troçki'yi anlamak bakımından canalıcıdır. Troçki, faşizmi küçük-burjuvazinin karşı-devrimi olarak görüyor ama hiçbir yerde iktidardaki faşizmin küçük burjuvazinin iktidarı olduğunu *söylemiyor.* Söyleseydi herhalde daha 1930'larda unutulup giderdi.

Troçki her zaman iktidarda faşizmin burjuvazinin diktatörlüğü olduğunu belirlemiştir. Ama tam da bu belirlemeyi "faşizmin temeli küçük burjuvazidir" görüşüyle bağdaştırmaya çalışması sırasında getirdiği çözümlemeler onun açık revizyonist kimliğini sergilemektedir. Bu çözümlemeleri görelim:

> "Ekonomik olarak güçlü büyük burjuvazi, tek başına ulusun son derece küçük bir azınlığını temsil eder. Egemenliğini sürdürebilmesi için küçük burjuva-

ziyle ve onun aracılığıyla proletarya ile belirli bir karşılıklı ilişki sağlayabilmesi gerekir.'' (L. Troçki, *The Only Road,* Pioneer Publishers, 1933, s.21)

Doğru! Ama Troçki doğru bir saptamayla başlayıp nerelere varıyor:

> ''Üç sınıf arasındaki diyalektik ilişkiyi anlayabilmek için üç tarihsel aşamayı birbirinden ayırmak gerekir: Kapitalist gelişmenin doğuşu; bu sırada burjuvazinin sorunlarını çözebilmesi için devrimci yöntemlere gereksinimi vardı. Kapitalist rejimin baharı ve olgunluk dönemi; bu sırada burjuvazi egemenliğini düzenli, pasifist, tutucu, demokratik biçimlerle donatmıştır. Son olarak kapitalizmin gerilemesi; bu sırada burjuvazi sömürücülük hakkını korumak için proletaryaya karşı iç savaş yöntemlerine başvurmak zorundadır:
>
> ''Bu üç aşamanın özgül siyasal programları – *Jakobinizm*, reformcu *demokrasi* (sosyal demokrasi dahil) ve *faşizm* – temel olarak küçük burjuva akımların programlarıdır. Yalnızca ve herşeyden çok bu olgu, halk içindeki *küçük burjuva yığınların kendi kaderlerini çizmelerinin burjuva toplumunun kaderi için muazzam – daha da öteye belirleyici – önemini kanıtlamaktadır.''* (L.Troçki, *agy*, s.21) (son italik bizim.)

Yani, burjuvazi toplumda azınlık olduğu için küçük burjuvaziyle ilişkisi çerçevesinde egemenliğini sürdürür. Ve bu ilişkiyi belirleyen (''kendi kaderlerini çizmelerinin burjuva toplumunun kaderi için belirleyici önemi'') küçük burjuvazidir. Onun için burjuvazi kapitalist gelişmenin her aşamasında küçük burjuva programlarını uygulamış ve bu sayede iktidarda kalabilmiştir.

Bu ''tarihsel perspektif''(!) ile Troçki'nin neden faşizmi

küçük burjuvazinin karşı-devrimi olarak gördüğünü şimdi daha iyi anlayabiliyoruz. Tarihin böyle değerlendirilmesinden başka bir sonuç beklenemez.

Şimdi şu aşamalara sırayla bir bakalım:

1. *Kapitalizmin doğuşunun* özgül siyasal programı Jakobinizmdir diyor Troçki. Bu kadar kalıplı bir tamlamaya aslında hiç gerek yoktu ama özgülü "en özgül", "o aşamaya en iyi uyan" olarak anlarsak çok büyük bir yanlış olmaz.

Jakobinizm, kapitalizmin doğuşu sırasında, burjuvazinin devrimci olduğu bir dönemde feodalizme karşı savaşan *burjuvazinin* en devrimci kolunu temsil eden bir akımdı. Eğer Jakobinlerle günümüzdeki bir akım arasında paralellik arıyorsak o da ancak devrimci proletaryadır. (Lenin, *Toplu Yapıtlar*, İngilizce Basım, c.25, s.122). Tabii, burjuvazi çok kısa bir süre içinde gericileştiği için Jakobinizm yok olmuş ve "devrimciliği" temsil ettiği için de burjuva tarih kitaplarına nahoş bir gurup insan olarak geçmiştir.

2. *Kapitalizmin olgunluk aşamasının* "özgül" siyasal programı farklı ülkelerde reformcu "demokrasi" ya da "liberalizmdir" Bu, kapitalizmin farklı ülkelerdeki farklı gelişme biçimlerinden doğan durumlar ve burjuvazinin her zaman şiddete dayandığı saklı tutulmak kaydıyla teorik bir doğrudur. Ama bu da küçük burjuvazinin programı değildir. Reformcu demokrasinin, liberal siyasetin nesnel temeli küçük burjuvazinin çıkarlarında değil, kapitalist üretim ilişkilerinin içinde yatar.

> "Normal kapitalist toplum, sağlam bir biçimde yerleşmiş temsili bir sistem ve nüfusun göreceli yüksek 'kültürel' istemleri tarafından belirlenen belli siyasal haklar olmaksızın gelişemez. Belli bir asgari kültür için olan bu istemler yüksek tekniği, kompleksliği, esnekliği, hareketliliği, dünya rekabetinin hızlı gelişmesi ile ve bunun gibi kapitalist üretim biçiminin kendi koşulları tarafından yaratılır." (Lenin, *agy*, c.16, s.351)

Yani "demokratik" biçimlerle donatılmış liberal siyaset kapitalizmin egemen sınıfı olan *burjuvazinin* karakteristik programıdır. Küçük burjuvazi de mal sahibi olduğu için, küçük üretici özelliklerinden ötürü bu programı tarihte çok kez desteklemiştir. Ama burjuvazi ile küçük burjuvazinin ilişkisi çerçevesinde bile çok açıktır ki liberal siyaseti Troçki'nin yaptığı gibi küçük burjuvaziye değil, Lenin'in yaptığı gibi burjuvaziye mal etmek gerekir:

> "Yalnızca Rusya'da değil, aynı zamanda tüm Avrupa'da liberaller uzun bir süredir demokratik küçük burjuvaziyi arkalarından çekmiştir. Çünkü küçük burjuvazi bağımsız bir davranış için fazlasıyla dağınıktır, fazlasıyla az gelişmiştir, fazlasıyla kararsızdır – ve proletaryayı izlemek için fazlasıyla mal sahibi eğilimleri vardır. Küçük burjuva siyasetinin Aşil Topuğu işte budur – liberal burjuvazinin ideolojik ve siyasal hegemonyasını üzerinden atmaya yeteneksizliği ve aczi. Küçük burjuvazinin Kadetlerin kuyruğunda gitmesi tesadüf değil, her kapitalist toplumun temel ekonomik özelliklerinin sonucudur." (Lenin, *agy*, c.12, s.168-169)

3. *Kapitalizmin gerileme aşamasına* gelince buna herhalde *emperyalizm dönemi* demek daha doğru olacaktır.

Burjuvazinin genel olarak uyguladığı iki ana taktik, iki yöntem vardır. Biri zor yöntemi, diğeri de reformlar yöntemidir. Emperyalizm döneminde kapitalizmin çelişkilerinin derinleşmesi ve çağın proleter devrimleri çağı olması burjuvazinin reformcu yöntemlerle egemenlik sürebilmesini zorlaştırmıştır. Özellikle *emperyalistleşmekte olan ülkelerde* görüyoruz ki burjuvazinin manevra alanı iyice dardır. Hiç kuşkusuz emperyalizm dünyada her bakımdan daha çok şiddet demektir. Bu kapsamda *faşizmin emperyalizme özgü bir biçim* olduğu doğrudur. Ama bunu kabul ediyorsak faşizmin *burjuvazinin* yaratığı olduğunu da kabul etmek

zorundayız. Hem de burjuvazinin en gelişkin kolu olan finans oligarşisinin yaratığıdır.

Hareketimizin 1981 Tezleri faşizmin tarihsel çerçevesini şöyle çizmişti:

> "Her toplumsal yapıda olduğu gibi, tekelci kapitalizmin egemenliği koşullarında da üretim ilişkileriyle üretim güçleri arasında, ancak nitel bir sıçramayla aşılabilecek bir uçurum doğmuşsa ve egemen sınıfın sıçramayı reformcu yoldan gerçekleştirecek manevra alanı yoksa, şiddetin ebelik edeceği bir dönem nesnel bir zorunluluktur. Devrim bunu olumlusundan, kalıcı olarak çözer. Faşizm ise karşı-devrimci şiddetle, finans-kapitalin açık diktatörlüğü altında, geçici olarak olumsuzundan gidermeye çalışır."

Ayrıca, sallantıda olan kapitalist rejimse, onu kurtarma güdüsünü en önce kim nesnel bir zorunluluk olarak kemiklerinde duyacaktır? Elbette ki en başta o sistemin egemen sınıfı burjuvazi duyacaktır. Elbetteki bu kurtarma girişiminin programını o sınıfın en egemen kesimi finans-kapital sunacaktır. Emperyalizm çağında olduğumuzu görüp de faşizmi küçük burjuvazinin programı olarak görmek kadar saçma bir görüş olamaz.

Bütün bunlardan varacağımız sonuç şudur: Troçki, kapitalizmin her aşamasında burjuvaziyi egemenlik süren ama her nedense siyasal hegemon olamayan bir sınıf gibi görmektedir. Kapitalist toplumun iktidar programlarını "kendi kaderlerini çizerek burjuva toplumunun kaderini çizen" küçük burjuvaziye mal etmiştir. Oysa bütün bu programların gerçek kurmayı kapitalist toplumun egemen sınıfı ve siyasal-ideolojik hegemonu burjuvazidir. Başka türlüsü tarihe terstir, küçük burjuvazinin Marksist tanımına terstir. Troçkizmin nesnel olarak yaptığı burjuvaziyi aklamaktır.

TROÇKİ'NİN BİRLEŞİK CEPHESİ

Troçki çeşitli yazılarında, görünüşte, faşizmi devrim karşı-devrim ikilemi içinde ele almaktadır. Ama mantığının özünde kaderci bir faşizm anlayışı yatmaktadır. Hep burjuvazinin saldırısından söz etmekte, işçi sınıfının devrim savaşının başarısına bir olasılık olarak bile çok az değinmektedir:

> "Ama tam da savaşla birlikte (I. Dünya Savaşı *H.Ç.*) kapitalizmin ve en başta egemenliğinin demokratik biçimlerinin gerilemesi başlıyor. Artık sorun yeni reformlar ve sadakalar değil, eskileri kırpma ve kaldırma sorunudur. Böylelikle burjuvazi yalnızca proleter demokrasisinin kurumlarıyla (sendikalar ve siyasal partiler) değil, aynı zamanda işçi örgütlerinin içinden doğduğu parlamenter demokrasiyle çatışmaya girer. Bir yandan 'Marksizm'e karşı, diğer yandan demokratik parlamentarizme karşı' yürütülen kampanya bu yüzdendir." (L.Troçki, *The Only Road,* Pioneer Publishers 1933, s.22-23)

Bir başka yerde Troçki şöyle diyor:

> "*Tüm ülkelerde aynı tarihsel yasalar, kapitalist çöküşün yasaları işliyor.* Eğer üretim araçları az sayıda birkaç kapitalistin elinde kalacaksa toplum için çıkar yol yoktur. Krizden krize, gereksinimden sefalete, kötüden felakete gitmeye mahkumdur. Çeşitli ülkelerde kapitalizmin köhneleşmesi ve çözülmesi farklı biçimler ve eşitsiz ritmlerde kendini gösteriyor. Ama *sürecin temel özellikleri her yerde aynıdır. Burjuvazi toplumu tam iflasa götürüyor. Halka ne ekmek, ne de barış sağlayamıyor. Tam da bu yüzden demokratik düzene artık tahammül edemiyor...* Faşizmin tarihsel işleri, kapitalistlerin demokratik mekanizmalar yar-

> dımıyla egemenlik süremedikleri durumlarda işçi sınıfına vurmak, örgütlerini yoketmek ve siyasal özgürlükleri boğmaktır.'' (L. Troçki, *Whither France?* Pioneer Publishers, 1936, s.9) (abç)

Bu sözlerden de görüleceği gibi, faşizm Troçki'nin kafasında kapitalist çöküşün yasallığı gibi kaçınılmaz bir yer tutuyor. Yine de faşizmi önlemek için Troçki'nin önerileri vardır.

Troçki'nin anlayışına göre faşizm küçük burjuvazinin programıdır. Bu durumda önereceği tek ''çözüm'' doğal olarak ''demokratik'' burjuvaziye sarılmaktır. Gerçekten de, böyle bir yaklaşımla Troçki oportünist özünü açık etmiştir.

Troçki, Komintern'de kalkıp ''ayık burjuvazi''nin kapitalist toplumun sorunlarını çözmede ''faşist biçimlere olumlu gözle bakmadığını'' , ancak ''küçük burjuvazinin bu 'plebyan' çözümlerine'' zorunlu olarak ''boyun eğdiğini'' söylemiştir. (''Komintern Yürütme Kurulu Polonya Komisyonu'nda Troçki'nin 2 Temmuz 1926 tarihli konuşması'', *Fascism - What it is and How to Fight it?*, Pathfinder Press, s.15-16).

Zamanla Troçki bu mantığı geliştirmiş ve önerdiği cepheye ''işçi cephesi'' adını vermiştir:

> ''Her ne kadar faşizmin çiçek açışını tüm siyasetiyle sosyal demokrasinin hazırladığı doğruysa da, en az o kadar doğrudur ki faşizm, tüm ihtişamıyla içinde kopmazcasına barındırdığı parlamenter-demokratik-pasifist yönetim biçim ve yöntemleriyle en başta o aynı sosyal demokrasiye ölümcül bir tehdit olarak gelmektedir...
>
> ''Faşizme karşı işçilerin birleşik cephesi siyaseti bu durumdan çıkıyor. Komünist Partisi için muazzam olanaklar açmaktadır.'' (L.Troçki, *Fascism What it is and How to Fight it?*, Pathfinder Press, 1979, s.12)

Faşizmle sosyal demokrasi arasında çelişki olduğu açıktır.

Ama Troçki'nin "demokratik" burjuvaziyle bağlaşıklık için yapıştığı bu gerekçe devrimci bir siyasete temellik edemez. Bu mantık her zaman ve her koşulda burjuvazinin bir kanadıyla cephe yapmak için yanıp tutuşan menşevik mantıktır. Eğer günümüz Türkiye'sinde Troçki'nin faşizm üzerindeki görüşlerini benimsemek isteyen varsa, gitsin menşeviklerin cephesine!

SONUÇ

Troçki faşizmin iktidara geliş biçimine bakarak onun siyasal özünü belirlemeye çalışmıştır. Bunun başlıbaşına mantıksızlığı bir yana, faşizmin iktidara geliş biçimini bile doğru değerlendirememiştir. Faşizmin egemen burjuvazi tarafından, biçimde bazen bir yığın hareketinden destek alarak da olsa özünde hep tepeden iktidara getirildiğini kabul etmemiş, faşist hareketin kimi zaman tabanını oluşturmuş küçük burjuvazinin belirli birtakım özellikleri üzerinde durmuştur.

Bu noktadan hareketle Troçki faşizmin siyasal özünü yanlış belirlemiş, onu küçük burjuvazinin karşı-devrimi gibi göstermeye çalışmıştır.

Faşizmi küçük burjuvaziye mal ederek Troçki nesnel olarak "demokratik" burjuvaziyi aklamakla suçludur. Mantığı faşizmin kaçınılmazlığına vardığı için burjuva demokrasisini açıkça tercih etmektedir. Bu, faşizm ile sosyal-demokrasi arasındaki çelişkilerden "yararlanarak" kurmayı amaçladığı oportünist cephe siyasetinde de yansıyor.

Troçki'nın faşizm anlayışı bütünüyle sağ ve revizyonist bir anlayıştır. Kapitalist sistemin temel özelliklerini, kapitalist gelişmenin temel yasalarını yadsıyan bir anlayıştır. Faşizmin ülkemizi çizmesi altında ezdiği günümüzde, Troçkizmin etkilerine karşı savaş yürütmek, faşizmi devrim yoluyla yıkmak isteyen herkesin görevidir.

Faşizm ve Burjuva Demokrasisi, Türkiye devrimci hareketinde giderek azan teorik çalışma boşluğunu giderme yönünde önemli bir adım olmasının yanında, burjuvazinin isterik "Marksizm öldü" çığlıklarına karşı, yaratıcı, Canlı Marksızm'in dimdik ayakta olduğunun güzel bir örneğidir.

Faşizm ve Burjuva Demokrasisi, işçi sınıfı devrimcilerinin küçük burjuva "sol"lardan farkını bir kez daha kanıtlayan bir kitaptır. Bu kitabı işçi sınıfımıza sunmaktan onur duyuyoruz.

Alev Yayınları

Fiyatı: 30.000 TL